ለረዥም ጊዜ የስራ ላይ ስልጠና

የተዘጋጀ ሞጁል

የኢትዮጵያ የወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት

በፌዴራል የፍትህ አካላት ባለሙያዎች ስልጠና ማእከል የተዘጋጀ

2004ዓ.ም

ጠቅላላ መግቢያ

wNjL yxNDN ¥^brtsB HLWÂ xdU §Y **የሚጥል** ¥^b‰ê CGR nWÝÝ YHNN CGR lmQrF wNjL tBlW tlYtW b?G §Y ytmlktÈ tGÆ‰T tf}mW s!gß# t-ÃqnT l!ktL YgÆLÝÝ **ስለዚህም ሲባል የሚከናወነው** x_ðWN ymlyT xµÿD Ãl xGÆB Ã§-ÍN sW XNÄ!-yQ XN¦ÃdRG _N”qÈ ¥DrG ÃSfLULÝÝ **ስለዚህም ነው** Ni#H sW Ãl_ÍtÈ k¸qÈ wNjL y\‰ bnÉ b!lqQ Yš§L y¸ÆlWÝÝ

ywNjL ?G b|‰ §Y s!WL y¥^brsb# _QM XNÄ!-bQÂ yz¯C sB›ê mBTM XNÄYÈS ¥DrG yGD ÃSfLULÝÝ YHNN l¥rUg_ y›lM ¦g‰T ?ገ mNG|¬ê m\rT ÃlW **የ**?G |R›T xbJtW Xy\„ Yg¾l#ÝÝ btmœœY b¦g‰CNM ywNjL ?G b|‰ §Y y¸WLbT ?g mNG| tN m\rT Ãdrg ?Uê |R›T tzRGè btGÆR §Y Xyêl nWÝÝ yz!H {/#F ›§¥M Y,W ?Uê |R›T XÂ xtgÆb„ MN XNd¸mSL l|L-Â b¸ÃGZ mLk# ¥Sqm_ nWÝÝ

y|n |R›T ?G b‰s# tGÆR t÷R **ስለሆነ**Â y|L-Â ›§¥M \LÈ®CN ltGÆR ¥B”T bmçn# {/#û y?g# xtgÆbR §Y XNÄ!ÃtK#R tdRÙLÝÝ bt=Æ+M ?g# |‰ §Y s!WL y¸ÃU_ÑÂ l!ÃU_Ñ y¸Cl# CGéC tµtêLÝÝ Yh#NÂ ?g#N lmrÄT }Ns ¦úïCN ¥B‰‰T yGD xSf§g! bmçn# bQD¸Ã XNÄ!¬† ytdrg s!çN b{/#û WS_M xSf§g!n¬cW Xy¬y XNÄ!gb# tdRÙLÝÝ

ywNjL ?G b|‰ §Y y¸WlW **ወንጀል ተብሎ በህግ የተደነገገ ተግባር ተፈጽሞ ሲገኝ ነው።።** bz!H m\rT wNjL tf}ä s!g" y±l!S MRm‰ ¥kÂwN½ b;”b ?G KS mm|rT½ bF¼b T g#Ä† XNÄ!¬Y ¥DrG½ QÈT mwsN½ QÈtN ¥SfiM XÂ b¸s_ Wœn §Y YGÆ" ¥QrBN ymœsl# wœ" £dèCN y¸ÃLF bmçn# yg#Ä×CN xµÿD btktl mLk# ?g#Â xtgÆb„ MN

XNd ¸ mSL b{ /ፉ >ÍN XNÄ!Ãg" tdRÙLÝÝ bmçn#M ywNjL FT? £dT XNÁT tjMé XNd ¸ -ÂqQ dr© bdr© የምንመለከተው ሲሆን ለዚህ ሲባል የሥልጠና ጽሁፉ በአራት ዋና ዋና ክፍሎች ተከፋፍሎ ቀርቧል፡፡

የመጀመሪያው ጠቅላላ ክፍል ዉስጥ የወንጀል ክስ አጀማመርና የሚቋረጥበት መንገድ፣ የወንጀል ምርመራ፣ ጊዜ ቀጠሮ፣ ዋስተና፣ ቀዳሚ ምርመራ እና የዐ/ህግ ዉሳኔ አሰጣጥን ታካተቱ ምዕራፎችን ይዞ ቀርቧል፡፡ በሁለተኛው ጠቅላላ ክፍል በዋነኛነት በፍ/ቤት የክስ መስማት ሂደት የተዳሰሰ ሲሆን ተያይዘው የፍ/ቤት የዳኝነት ሥልጣንና በፍ/ቤት የቅድመ ክስ መስማት ሂደት ቦታ ተሰጥቶዋቸዋል፡፡ በሦስተኛዉ ጠቅላላ ክፍል ደግሞ ከመደበኛው የወንጀል ሥነሥርዓት ሂደት በተለየ ሥነ ሥርዐት የሚሥተናገዱ ጉዳዮች ተከሳተዋል፡፡ የመጨረሻዉ ጠቅላላ ክፍል ይግባኝን፣ የቅጣት አፈጻጸም፣ እና ተያያዥ የሆነ ጉዳዮችን የሚመለከቱ ምዕራፎችን አካቶ ተዘጋጅቷል፡፡

አንደኛ ጠቅላላ ክፍል

ከክስ በፊት የወንጀል ህግ ሥነሥርዓት

አንድ የወንጀል ክስ ፍርድቤት ቀርቦ ከመሰማቱ በፊት በርከት ያሉ ሂደቶችን ማለፍ ይኖርበታል፡፡ ስለአንድ ወንጀል ሊከናወን የሚገባዉን ጠቅላላዉን ሂደት ከመቀስቀስ /ከመጀመር/ አንስቶ በዚህ ሂደት ዉስጥ ተገቢዎቹን ዉሳኔዎች መስጠት የሚያስችሉ ፍሬ ነገሮችን ፈልጎ ማግኘትንና በነዚህም ላይ እስከክስ ማቅረብ ያሉትን የተለያዩ ዉሳኔዎች መስጠት የነዚህ ሂደቶች አካል ናቸዉ፡፡

የሂደቱ አጀማመር በተለያዩ ቅድመሁኔታዎች ላይ የተመሰረተ ስለሆነ እነዚህ ምን እንደሆኑና እንዴት እንደሚሟሉ ወይም ስለመሟላታቸዉ ወዘተ የምንለይባቸዉ የተለያዩ የህግ ድንጋጌዎች በመኖራቸዉ እነዚህን ህግጋትና አተገባበራቸዉን የፍትህ አካላት ባለሙያዎች በተለይም ዐቃቤያነህግና ዳኞች ሊያዉቁ ይገባል፡፡ በሂደቱ ዉስጥ ሂደቱን ለማቋረጥ የሚያስችሉ ሁኔታዎች ሊከሰቱ ይችላሉ፡፡ እነዚህንም ማወቅና አተገባበራቸዉን መለማመድ በፍትህ አካላት ዉስጥ በባለሙያነት ለሚሰማራ ሰዉ እጅግ አስፈላጊ ነዉ፡፡

ከፍ ሲል እንደተጠቆመዉ እስከ ክስ መስማት ደረጃ ያለዉ ሂደት ከሚያካትታቸዉ ተግባራት አንዱ በዚህ ሂደት ወይም በጠቅላላዉ የወንጀል ፍትህ አስተዳደር ሂደት ዉስጥ ለሚሰጡ ዉሳኔዎች መነሻ የሚሆኑ ማስረጃዎችን መፈለግና ማግኘት ነዉ፡፡ ይህ ተግባር በዉስጡ በርከት ያሉ ተግባራትን የያዘ ስለሆነና እነዚህ ተግባራት የታወቁ የሰዎች መብቶችን የመጻረር ባህሪ ስላላቸዉ ይህን ተጻራሪነት ለማስታረቅ የሚረዱ የሥነሥርዓት ድንጋጌዎች በህጎቻችን ዉስጥ ተካተዉ ይገኛሉ፡፡ ስለዚህ የፍትህ አካላት ባለሙያዎች እነዚህን ህግጋት ማወቅና አተገባበራቸዉን መለማመድ ይገባቸዋል፡፡ በተለይ የተለመዱ አሰራሮች በዚህ ረገድ ያሉባቸዉን ችግሮች መመርመርና የተሻለ አተገባበር መፈለግ የባለሙያዎች ኃላፊነት ነዉ፡፡

ለዚህ ሲባል ይህ ሥልጠና የሚሰጥ በመሆኑ ከዚህ ሥልጠና የሚከተለዉ እንዲገኝ ይጠበቃል፡፡ በዚህ ክፍል መጠናቀቂያ ላይ ሠልጣኞች

- ከክስ መሰማት ሂደት በፊት ያለዉን የወንጀል ሥነሥርዓት ሂደት የሚገዙትን ህጎች እና የህገመንግሥት/የመርህ መሰረታቸዉን ያዉቃሉ
- እነዚህ ህግጋት በአተገባበር ረገድ ያለባቸዉን ችግሮች ይመረምራሉ
- ህግጋቱ በተግባር ያለባቸዉን ችግር ማስወገድ የሚያስችል ልምምድ ያደርጋሉ /እንደ ዐቃቤ ህግ ዉሳኔዎችን ወይም ክርክሮችን ያዘጋጃሉ እንደዳኛ ዉሳኔዎችን ይሰጣሉ/

1. ምዕራፍ አንድ

የወንጀል ሥነሥርዓት አጀማመርና መቋረጥ

የወንጀል ሥነሥርዓት ሂደት ወንጀል የተፈጸመ መሆኑን ለባለሥልጣናት በመግለጽ ይጀመራል፡፡ ይህ የማስታወቅ ሁኔታ በተለያዩ የህግ ድንጋጌዎች የሚመራ ነዉ፡፡ በዚህ መንገድ የተጀመረዉ ሂደት በተለያዩ ምክንያቶች ሊቋረጥ ወይም እመጨረሻ ግቡ ሊደርስ ይችላል፡፡ ይህም በተለያዩ በህግ በታወቁ መንገዶች የሚከናወን ነዉ፡፡ በዚህ የሂደቱ ደረጃ የሚያልፈዉ ሰዉ ገና ወንጀል መፈጸሙ ያልተረጋገጠ ብቻ ሳይሆን ወንጀል ስለመፈጸሙ በዐቃቤህግ እንኳ ታምኖበት ክስ ያልቀረበበት ስለሆነ የተለያዩ መብቶቹ በቀላሉ ሊጎዱ የሚችሉበት ሂደት ነዉ፡፡ ስለዚህ በዚህ ደረጃ የሚገኘዉ ሂደት በከፍተኛ ጥንቃቄ ልናከናዉነዉ የሚገባ ስለሆነ ከላይ በተገለጹት ጉዳዮች ዙሪያ የፍትህ አካላት ባለሙያዎች ሊሰለጥኑ ይገባል፡፡ ስለዚህ ይህ ምዕራፍ ሲጠናቀቅ ሠልጣኞች

- የወንጀል ሥነሥርዓት ሂደት የሚጀመርባቸዉን እና የሚቋረጥባቸዉን ሁኔታዎች የሚገዙትን ህግጋት ያዉቃሉ
- እነዚህ ህግጋት በአተገባበር ረገድ ያለባቸዉን ችግሮች ይመረምራሉ
- እነዚህን ችግሮች ለማስወገድ የሚያስችል ልምምድ ያደርጋሉ /እንደ ዐቃቤህግ እና እንደዳኛ የተለያዩ ዉሳኔዎችን ይሰጣሉ/

1.1 የወንጀል ክስ (Accusation) እና የግል ተበዳይ አቤቱታ (Complaint)

¥N¾WM sW wNjL s!fiM ካየ wYM wNjl# s!\‰ ÃLtmlktM b!çN m\‰tN µwq l¸mlktW yFT? xµL y¥S¬wQ mBT xlWÝÝ bm\rt h#n@¬WN lFT? xµ§T ¥S¬wQ GÁ¬ xYdlMÝÝ ngR GN xl¥S¬wq bግለሰብና ¥^brsB ህልውና §Y l!ÃSkTL y¸ClWN kÆD xdU b¥gÂzB bL† h#n@¬ ¥S¬wQ XNd GÁ¬ b?G §Y l!qመጥ YC§LÝÝ lxBnT ÃKL yw¼?¼ቁ 254½ 335 XÂ 443 m_qS YÒ§LÝÝ

ወንጀልን ማስታወቁ መብት ቢሆንም በዚህ ማስታወቂያ መሰረት የወንጀል ሥነሥርዓቱ በሁሉም አጋጣሚዎች ይጀመራል ማለት አይደለም። ምክንያቱም አንዳንዶቹ ወንጀሎች የተበደለዉ ሰዉ ወይም በህግ የተፈቀደለት ወኪሉ ብቻ ሲያመለክቱ ሥነሥርዓቱ የሚጀመርባቸዉ ናቸዉ። እነዚህ በግል አቤቱታ ሲቀርብባቸዉ ብቻ የሚያስቀጡ ወንጀሎች ናቸዉ። የዚህ አይነት ወንጀሎች በወንጀል ህጉ ዉስጥ በተለያየ ቦታ ተለይተዉ ተደንግገዉ ይገኛሉ። ለምሳሌ በወ/ህ/ቁ 583/1/ ስር እንደተመለከተዉ

> *ማንም ሰዉ፣ ሌላዉን ሰዉ ያለፈቃዱ በምትሃት፣ በአልኮል ወይም አደንዛዥ ዕጾችን ወይም ቅመሞችን ወይም የሳይኮትሮፒክ መድኃኒቶችን በመስጠት ወይም በማናቸዉም ሌላ ዘዴ በማፍዘዝ /በማደንዘዝ/ የዚህን ሰዉ የማሰብ ችሎታ ወይም የመወሰን ወይም የማድረግ ነጻነቱን የከለከለ እንደሆነ፤"*
>
> *የግል አቤቱታ ሲቀርብበት በቀላል እስራት ወይም በመቀጮ ይቀጣል*

በዚህ አይነት …*የግል አቤቱታ ሲቀርብበት*… እየተባለ የተደነገገባቸዉ ወንጀሎች ሁሉ በግል አቤቱታ የሚያስቀጡ ሲሆኑ ይህ የግል አቤቱታ ለወንጀል ሥነሥርዓቱ ሂደት መጀመር ቅድመሁኔታ ነዉ /የወ/ህ/ቁ. 212 ይመለከቷል/። ይህም ማለት ይህ አቤቱታ ካልቀረበ በቀር ማንም ወንጀሉ የተፈጸመ ስለመሆኑ ቢያስታዉቅም ምርመራ አይጀመርም፣ ምርመራ ከተደረገም በዚህ ወንጀል ክስ ተዘጋጅቶ ለፍርድቤት አይቀርብም፣ ቀርቦም ከሆነ በዚህ መሰረት ፍርድ ሊሰጥ አይገባም፣ ወዘተ። ይህ የሆነበት ምክንያት ደግሞ እነዚህ ወንጀሎች ከማኅበረሰባዊ ይልቅ ግላዊ ባህሪያቸዉ ስለሚጎላ ነው።

መለማመጃ 1

የወንጀል ህጉን ይመርምሩ፣ የትኞቹ ወንጀሎች በተበዳይ ወይም በወኪሉ አቤቱታ ብቻ የሚያስቀጡ እንደሆኑ በመለየት ይዘርዝሯቸዉ።

በነዚህ ወንጀሎች የግል አቤቱታ ካልቀረበ ማለትም ተበዳይ ወይም ወኪሉ በአጥፊዉ ላይ የወንጀል ህግ ሂደት እንዲጀመር ካልፈለገ ይህን አጥፊ መቅጣት የማያስፈልገዉ ወንጀሉ በሚያስከትለዉ ቅጣት ዝቅተኛነት ምክንያት ነዉ ብለዉ ያስባሉ?

እንደዚያ ከሆነ ሌሎች በጣም ቀላል ቅጣት የሚያስከትሉ ወንጀሎች በግል አቤቱታ ብቻ የሚያስቀጡ ሆነዉ ለምን አልተደነገጉም? ለምሳሌ በወ/ህ/ቁ. 559/1/ ስር እንደተመለከተዉ

«ማንም ሰዉ በቸልተኛነት በሌላዉ ሰዉ አካል ወይም ጤንነት ላይ ቀላል ጉዳት ያደረሰ እንደሆነ፣ ከስድስት ወር በማይበልጥ ቀላል እስራት ወይም ከብር አንድ ሺ በማይበልጥ መቀጮ ይቀጣል።»

ነገር ግን ይህ ወንጀል የግል አቤቱታ መቅረብ ሳያስፈልገዉ የሚያስቀጣ ነዉ። ይህ ሁኔታ እላይ ከተገለጸዉ ምክንያት ጋር እንዴት ይታረቃል?

በርግጥ ወንጀሎችን በግል አቤቱታ ብቻ የሚያስቀጡ የሚያደርጋቸዉ ምን እንደሆነ ያስባሉ?

bGL xb t ¬ y ¸ qRb♯ g♯Ä×C tbÄ† ywNjl♯N DRg!T wYM wNjL xD‰g!WN µwqbT qN jMé XSk ƒST wR ÆlW g!z WS_ l?G xSkÆ¶ xµ§T መQrB xlባቸዉÝÝ Ãl bq ?Uê MKNÃT kzgy xb t ¬WN mqbL xYÒLM ¼yw¼?¼ቁ 213¼ÝÝ ±l!SÂ ;”b ?G bGL xb t ¬ y ¸ qRb♯ g♯Ä×C bwQt µLqrb♯ MRm‰M +MR mjmR Sll lbT **እነዚህን ወንጀሎች ለይተዉ ማወቅና ጥንቃቄ ማድረግ** xlÆcWÝÝ

መለማመጃ 2

በአንድ በግል አቤቱታ በሚያስቀጣ ወንጀል ጉዳይ የተከሰሰ ሰዉ በችሎትዎ ፊት እንደቀረበ ያስቡ። ይህ ሰዉ ክሱን ከሰማ በኋላ ተበዳይ አቤቱታ አላቀረበብኝም፣ ይልቁንም በአካባቢያችን አዛዉንት አማካይነት ታርቀናል፣ ክሱ በግል አቤቱታ ብቻ የሚያስቀጣ ሆኖ እያለ ለምን እከሰሳለሁ ፍርድቤቱ መፍትሄ ይስጠኝ ብሎ ጥያቄ አቀረበ።

እንዲህ ያለ ጥያቄ ለማንሳት ተከሳሹ ምን የህግ መሰረት አለዉ? ምን መፍትሄ ይሰጡታል? ክሱን ያሰናብቱታል ወይስ ጥያቄዉን ያሰናብቱታል? ዉሳኔዉን ወይም አስፈላጊ የሆኑ የተለያዩ ትዕዛዞችን በጽሁፍ ይስጡ

አቤቱታዉ ቀኑ ተስተካክሎ ከዚህ ጥያቄ ወይም ትዕዛዝ በኋላ ተጽፎ ቢቀርብስ? ወይም የግል ተበዳዩ እንዲቀርብ ተደርጎ ያስረዳ ብሎ ዐቃቤህግ ቢያመለክትስ? በነዚህ ሁኔታዎች ላይ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ

ከላይ በተገለጸዉ ሁኔታ ;”b ?G ywNjL KSM çn yGL xbt¬ kqrblT MRm‰ XNÄ!È‰ l¸mlktW y±l!S xµL ¥St§lF xlbTÝÝ የኢፌዴሪ አስፈጻሚ አካላትን ሥልጣንና ተግባር ለመወሰን በወጣዉ xêJ q_R 691/2003 ቁ. 16/5/ m\rT የØÁ‰L ;”b ?G bØÁ‰L F¼bèC |LÈN |R y¸wDQ wNjL tf}àL BlÖ s!ÃMN MRm‰ የማድረግ ወይም XNÄ!drG y¥zZ |LÈN t_è¬LÝÝ ±l!S kyTM wgN yqrbN ywNjL KS tqBlÖ y¥È‰T `§ðnT S§lbT k;”b ?G yqrbM ሆነ በቀጥታ ወንጀሉን በሚጠቁመዉ ሰዉ ይቅረብ ምርመራዉን ማጣራት ይኖርበታል ¼yw¼m¼?¼ሥ/ሥ/q 23¼ÝÝ

ywNjL KS wYM yGL xbt¬ b”L ሊቀርብ YC§LÝÝ ሆኖም ”l#N y¸qblW መርማሪ xbt¬WN እና ቀኑን mZGï በ¥NbB xbt¬ xQ‰b!ዉN ¥Sfrም አለበት (yw¼m¼?¼|¼|¼q 14)ÝÝ sWN bhsT ymwNjL x\‰RN lmk§kL YH xSf§g! nWÝÝ

መለማመጃ 3

አንድ ሰዉ በፖሊስ ጣቢያ ቀርቦ የነፍስ ግድያ ወንጀል የተፈጸመ መሆኑን ሪፖርት ካደረገና መርማሪዉም ይህን ሪፖርት ከመዘገበ፣ ጠቋሚዉንም በዝርዝር ስለወንጀሉና ስለወንጀለኛዉ ጠይቆ ከመዘገበ በኋላ እንዲፈርም ሲጠይቀዉ አልፈርምም፣ ስሜም በምስጢር ይያዝልኝ ወንጀሉ በተደራጀ ቡድን የተፈጸመ በመሆኑ ለበቀል ያጋልጠኛል በማለት ለመርማሪዉ ነግሮ ከምርመራ ክፍሉ ወጥቶ በመሄዱ መርማሪዉ በወንጀለኛ መቅጫ ህግ ሥነሥርዓቱ መሰረት ለመፈጸም ተቸግሯል፡፡

ምርመራዉን በጋራ የሚያከናዉኑ ወይም የሚመሩ ዐቃቤህግ እንደሆኑ ራስዎን ያስቡና ለመርማዉ መፍትሄ የሚሆን ነገር ይምከሩት፡፡ ምክሩን በጽሁፍ ያስፍሩት

ወንጀል -k¸W ¥NntN œYgL} ወንጀሉን ማስታወቅ ይችላል፡፡ ሆኖም በዚህ አይነት y¸ÃqRbW KS b_N”q m¬yT አlbTÝÝ xND sW ¥NntN dBö KS y¸ያqRbW yGD l§WN lmg#ÄT BlÖ BÒ §YçN YC§LÝÝ ybqL |UT ÃdrbT ጠቋሚ ‰s#N mdbQ x¥‰+ xDRgÖ l!wስD YC§LÝÝ bxND bk#L wNjL fÉ¸N XNÄ!-yQ y¥DrG y¥ኀbrsB _QM Ãl s!çN bl§ bk#L Ni#H

sW ÃI _Ít KS qRïbT sB›ê mBt XNÄYÈS y¥DrG tnÉÉ¶ _QM xIÝÝ ?g# h#ItN _QäC I¥S¬rQ x¥µY yçn x¥‰+N ይከተላልÝ፡

-ቋ¸W ¥NntN µ§ሳwq MRm‰ y¸ጣ‰W _ö¥W kF ÃI y?G mÈSN y¸mIkT çñ bxµÆb!Ãê h#n@¬ãC ytdgfÂ y¸¬mN mSIÖ ktgß BÒ nW (yw¼m¼?¼|¼|¼q 12)ÝÝ kF ÃI y?G _sT MN XNdçn b?g# §Y bGL} ባይደነገግም YH ?ግ ለቀረበዉ ጥቆማ `§ðntN y¸wSD wgN kI@I Iz@¯C /ለተጠቆመባቸዉ ሰዎች/ mBT kFt¾ _N"q XNd¸d¿G ÃrUGÈLÝÝ መርማሪዉ IsB›ê mBT ጥb" b¸s_ mLk# bm|‰T -Ì¸W ÃL¬wqN KS btmIkt MRm‰ kmjm„ bðT kFt¾ _N"q ¥DrG xIbTÝÝ በአሁኑ ጊዜ ዐቃብያነህግ በምርመራ ሥራ ስለሚሳተፉ ከፍ ያለ የህግ ጥሰት ምን እንደሆነ ለመርማሪዉ በመተርጎም እገዛ ሊያደርጉ የሚችሉበት እድል ሰፊ ነዉ፡፡ እንዲህ አይነቱ የጋራ ሥራ በማይከናወንባቸዉ አካባቢዎች ግን መርማሪዉ በዚህ ረገድ የህግ ባለሙያ የሆነዉን የዐቃቤህግን ርዳታ መጠየቅ ይኖርበታል፡፡

መለማመጃ 4

ወንጀል ጠቋሚዉ በቴሌፎን ወንጀል የተፈጸመ መሆኑን፣ ቦታዉን፣ ሁኔታዉንና የፈጻሚዎቹን ማንነት በመግለጽ ማንነቱን ለመግለጽ ፈቃደኛ ሳይሆን ቴሌፎኑን ዘጋ፡፡ የተጠቆመዉ ወንጀል ከባድ በመሆኑ መርማሪዉ ምረመራ የማድረግ ኃላፊነት አለበት፡፡

እርስዎ የምርመራዉ መሪ /ዐቃቤህግ/ እንደሆኑ በማሰብ የተጠርጣሪዉን መብት ከመጠበቅ አኳያ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 12 መሰረት ተጠርጣሪዎችን ከመመርመር በፊት በዚህ ድንጋጌ መሰረት ምን ሊፈጸም ይችላል? ይህን ሃሳብ ዘርዘር አድርገዉ ጽፈዉ ምርመራዉን ለሚያከናዉነዉ የፖሊስ ባልደረባ ይላኩለት፡፡

1.1. በእጅ ከፍንጅ ወንጀል የክስ አጀማመር

y±I!S MRm‰ |‰ XNÄ!jmR h#Lg!z@ yGD xb@t¬ mQrB yIbTMÝÝ ወንጀሉ የእጅ ከፍንጅ ከሆነ በቀጥታ ምርምራ ሊከናወን ይችላል፡፡ wNjI# XJ kFNJ y¸Æለው wNjL xD‰g!W wNjI#N s!f}M ktÃz wYM ImfiM s!äKR wYM wNjI#N XNdfim wÄ!ÃWn# kተÃz nW (yw¼m¼?¼|¼|¼q 19¼1)ÝÝ bz!H ›YnT h#n@¬ wNjL mfiÑNÂ fÉ¸WN bq§I# mIyT SI¸ÒL Ni#H sW ÃI xGÆB I!wnjL y¸CLbT xUÈ¸ -ÆB nWÝÝ ywNjL FT? £dT ÃIMNM QDm h#n@¬ wÄ!ÃW mq-I# yGD xSf§g! nWÝÝ bGL xb@t¬ BÒ

l ¸ÃS-Yq ywNjL tGÆ‰T GN MNM XNµªN XJ kFNJ ytfi*መ* b!ç*ንም* ±l!S ytbÄ†N Yh#N¬ ሳÃg" g#Ä†N ¥StÂgD mjmR xYCLMÝÝ tbÄ† f"ÇN kgli GN btmሳሳY wÄ!ÃW £dt Yq_§LÝÝ

መለማመጃ 5

አንድ ተጠርጣሪ ለጊዜ ቀጠሮ ጉዳይ ተይዞ በችሎት ቀረበ። የተጠረጠረበት ጉዳይ ከአንድ በመንገድ ዳር ከቆመ የቤት መኪና ላይ መብራትና የኋላ ትዕይንት መመልከቻ መስተዋት ሲፈታ እጅከፍንጅ የተያዘ መሆኑ ሲሆን፣ የራሴ መኪና ነዉ ቢልም ማስረጃ ሊያቀርብ ባለመቻሉ ይህን ጉዳይ ለማጣራት ጊዜ ይፈቀድልኝ በማለት መርማሪዉ ጠይቋል። ተጠርጣሪዉ ደግሞ መኪናዉ የሚች አባቱ መሆኑን፣ ብቸኛ ወራሻቸዉ እርሱ መሆኑን፣ እናቱ ለጊዜዉ በአካባቢዉ የሌሉ መሆኑን፣ በርግጥ መኪናዉ ገና በርሱ ስም ያልተመዘገበ መሆኑን፣ ስለዚህ በአባቱ መኪና ጉዳይ ሰርቀሃል ተብሎ ሊከሰስ እንደማይገባዉና የጊዜ ቀጠሮ ሊሰጥ እንደማይገባዉ ይልቁንም ይህ ነገር በዚሁ ተቋርጦ ያለቅድመሁኔታ እንዲለቀቅ ጠየቀ።

የችሎቱ ዳኛ መሆንዎን አስበዉ በዚህ ጉዳይ ባልደረባዎን እንደመርማሪ ወይም ዐቃቤህግ መልስ እንዲሰጡበት አድርገዉ ዉሳኔ ይስጡ፣ ይጻፉት

yXJ kFNJ wNjlÖC y¸ÆI#T **ከላይ** yt-qs#T BÒ xYdl#MÝÝ bw¼m¼?¼|¼|¼q 19½2 XÂ 2; |R yt-qs#T l@lÖC m\L h#n@¬ãCM b?g# XNd XJ kFNJ wNjlÖC Yö-‰l#ÝÝ Xnz!HM wNjL xD‰g!W ywNjL tGÆ„N kfim b"§ wÄ!ÃWn# s!¹> MSKéC wYM ?Zb# ytk¬tl#T wYM y?Zb# Œ,TÂ X¶¬ yts¥ XNdçn wYM wNjL tfim ytÆlbT ï¬ wÄ!ÃWn# ±l!S yt-‰ XNdçn wYM wNjl# s!fiM wYM XNdtfim bï¬W yDrs#L" X¶¬ yts¥ XNdçn nWÝÝ wNjl¾W wÄ!ÃW xlmÃz# yXJ kFNJ wNjLntN xYqYrWMÝÝ bXNdz!H ›YnT h#n@¬ãC bq§l# wNjl#NÂ ywNjL fÉ¸WN ¥NnT mlyT Sl¸ÒL ywNjL FT? £dTN Ãll@§ QDm h#n@¬ l!q_L YC§LÝÝ ***ምክንያቱም*** Ni#H sW l!wnjLbT y¸CLbT xUÈ¸M -ÆB nWÝÝ

bmçn#M wNjlÖC XJ kFNJ ktfiÑ bGL xb@t¬ BÒ y¸qRb# wNjlÖC kçn# ytbÄ† xb@t¬ xSf§g!nT XNdt-bq çñ YH ktà§ l@§ æR¥l!t ሳÃSfLG bq_¬ Ã-ÍW wgN y¸-የQbT £dT Yjm‰LÝÝ **በ**XJ kFNJ **ወንጀል ጊዜ** bt=Æ+ wNjlÖC s!fiÑ **ስለሚታዩ** bxÍÈ" Ã-ÍW sW tYø b?G xGÆB XNÄ!-yQ mdrG xlbTÝÝ ytÍ-n FT? y¥GßT sB›ê mBtM XGr mNgÇN YrUg_l¬LÝÝ

በሌሎች ሀገሮችም የእጅ ከፍንጅ ወንጀሎች በተለየ ሁኔታ ይስተናገዳል፡፡ በእንግሊዝ next day justice **በሚባል አሰራር በተፋጠነ ሁኔታ ጉዳዩ እልባት እንዲያገኝ ይደረጋል፡፡ በፈረንሳይ ሂደቱ** real time dispatch **ተብሎ ይታወቃል፡፡ በሀገራችንም ከቅርብ ጊዜ ወዲህ በተለይ በስፋት እየተተገበረ ነው፡፡ ቀደም ብሎ ይህ አሰራር በቁልቢ ገብርኤል አመታዊ ሃይማኖታዊ ሥርአት ወቅት ብቻ የተወሰነ ነበር፡፡ አሁን ግን ጠቀሜታው በተጨባጭ ተረጋግጦ በመላ ሃገሪቱ በመተግበር ላይ ነው፡፡ በዚህ መሰረት እየተሰራ ወንጀል ተፈጸመ በተባለበት እለት ሁሉ በተፋጠነ ሁኔታ ለፍ/ቤት ጉዳዩ ቀርቦ እልባት እያገኘ ነው፡፡ ይህ ማለት ግን የእጅከፍንጅ ወንጀሎች እና በሪል ታይም ዲስፓች የሚስተናገዱ ወንጀሎች አንድ አይነት ናቸዉ ማለት አይደለም፡፡ የእጅ ከፍንጅ ወንጀሎች በዚህ አይነት ሥነሥርዓት ከሚስተናገዱ ወንጀሎች ዉስጥ የሚመደብ መሆኑ ብቻ ሊታወቅ ይገባል፡፡**

> ***መለማመጃ* 6**
>
> በእጅከፍንጅ /አር ቲ ዲ/ ክስ ችሎት ተከሶ የቀረበ ተከሳሽ ክሱን እንደሰማ ጠበቃዬ ጋር ተመካክሬ፣ የመከላከያ ማስረጃ አፈላልጌ ተዘጋጅቼ ለክሱ መልስ እሰጣለሁ ለዚህ ቀጠሮ ይሰጠኝ፣ እስከዚያዉ በዋስ ልቀቅ የሚል አቤቱታ አቀረበ፡፡
>
> *ዐቃቤህግ እንደሆኑ አስበዉ ለዚህ አቤቱታ መልስ በጽሁፍ ይስጡ*
>
> *ዳኛዉ እርስዎ እንደሆኑ ብናስብ የዐቃቤህግን መልስ ካዩ/ከሰሙ በኋላ በክርክሩ ላይ በጽሁፍ ይወስኑ*

1.2. <u>የወንጀል ፍትህ ሂደት ስለሚቋረጥበት ሁኔታ</u>

ywNjL ?G _sT µl Ã-Í XNÄ!-yQ £dt qdM Bl0 btgli#T mNgìC y¸jMR s!çN½ Ñl# £dt b?G xGÆB ሳY-ÂqQ l!Ìr_ y¸CLÆcW h#n@¬ ãC xl#ÝÝ

ቀደም ባለዉ የ1949 **ዓም የወንጀለኛ መቅጫ ህግ ዉስጥ በግል አቤቱታ የቀረበ ክስ አቤቱታ አቅራቢዉ ሲያነሳዉ ሂደቱ በዚሁ ተቋርጦ እንዲቀር የሚያደርግ ድንጋጌ ነበር፡፡** ywNjL ?g# s!ššL bGL tbÄY xb@t¬ y¸qRb# g#Ä×C y¸ÌrጡbTN h#n@¬ y¸gz#T |n |R›T nK DNUg@ãC **ሳይካተቱ ቀርተዋል፡፡** ywNjL ?g# |n |R›T tš>l0 s!wÈ ÃµT¬cêL tBl0 **የታሰበ ቢሆንም ይህ ህግ እስካሁን ተሻሽሎ አልወጣም**ÝÝ

መለማመጃ 7

በቸልተኝነት አካል ላይ ጉዳት በማድረስ ወንጀል በወ/ህ/ቁ. 559/1/ የተከሰሰ ሰዉ በችሎት ቀርቧል፡፡ በነገሩ ላይ ምስክር ሊሰማ በተቀጠረበት ቀን የግል ተበዳይ በምስክርነት ተቆጥሮ ቀርቦ መሃላ ከፈጸመ በኋላ ከመመስከሬ በፊት የምናገረዉ አለኝ ብሎ ፍርድቤቱን ካስፈቀደ በኋላ ይህ ተከሳሽ በቀላል ነገር በፈጠርነዉ ግጭት በደል አድርሶብኛል፣ ሆኖም ጎረቤታሞች ስለሆንን በቤተሰብና በሰፈራችን አዛዉንት አማካኝነት ተሸማግለን ካሳ ክሶኝ የታረቅን ስለሆነ ላስቀጣዉ አልፈልግም፣ ቀደም ሲል ፍርዱን እንዲያገኝ አቅርቤዉ የነበረዉን አቤቱታ የተዉኩት ስለሆነ ምስክርነት እንድሰጥ ባልገደድ፣ ክሴን ትቻለሁ፡፡ በማለት ተናገረ፡፡

የችሎቱ ዐቃቤህግ እርስዎ ነዎት፣ ምን ክርክር ያቀርባሉ? በጽሁፍ አዘጋጅተዉ በቃል ያቅርቡት

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ የዐቃቤህግን ክርክር ከሰሙ በኋላ ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

በሌላ በኩል በዚህ ወንጀል የተከሰሰዉ ሰዉ ነገሩ ሊሰማ በተቀጠረበት ቀን ምስክር የሆነዉ የግል ተበዳይ ቤተሰብ አባላት ፍርድቤት ቀርበዉ ተበዳዩ ከአንድ ሳምንት በፊት መሞቱን፣ ስለዚህ ሊቀርብና ሊመሰክር አለመቻሉን፣ ነገር ግን ተበዳዩና ሟች ከዚያ በፊት በመንደር አዛዉንትና በቤተሰብ ምክክር የታረቁ መሆኑን፣ ተከሳሹ ወንጀሉን ከፈጸመ በኋላ ለተበዳዩ በቂ ህክምና እንዲያገኝ በህክምና ተቋም አስመዝግቦት ህክምናዉን የጀመረ ቢሆንም ህክምናዉን ባለመከታተሉና ተገቢዉን ጥንቃቄ እንዲያደርግ ቤተሰብ ቢመክረዉም ፈቃደኛ ባለመሆኑ በወንጀሉ የደረሰበት አነስተኛ ቁስል ተመርዞ ሊሞት መቻሉን፣ ስለዚህ የሟቹን ክስ ቀሪ እንዲሆን ማመልከቻ ማቅረባቸዉን ለፍርድቤቱ አመለከቱ፡፡

እንደዐቃቤህግ ፍርድቤቱ ሃሳብዎን ቢጠይቅዎት የሚያቀርቡትን ሃሳብ ይጻፉት፣ በቃል ያቅርቡት

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ የዐቃቤህግን ሃሳብ ከሰሙ በኋላ ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

መለማመጃ 8

የግል አቤቱታን ስለማንሳት በወንጀል ህጉ ዉስጥ የነበሩት ድንጋጌዎች እስካሁን በህግ መልክ ሳይደነገጉ የቀሩ ቢሆንም ይህን ክፍተት በመሸፈን ረገድ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 220 ንዑስ ቁ 3 የተደነገገዉ ምን ያህል መፍትሄ ይሰጣል?

ድንጋጌዉ፡-

‹‹በአቤቱታ በሚቀርብ ክስ በዐቃቤህግ በኩል ክሱ ከቀረበ በኋላ ***የተበደለዉ ሰዉ አቤቱታዉን የተወ እንደሆነ*** /በወንጀለኛ መቅጫ ህግ ቁ 221/ መሰረት ለወንጀሉ ክስ ለተደረገዉ የኪሳራ ወጪ ሁሉ ኃላፊ ይሆናል››

ይላል፡፡

መለማመጃ 9

አንድ በግል አቤቱታ ብቻ የሚያስከስስን ወንጀል ተከትሎ ፖሊስ ነገሩን ካለመገንዘብ ምርመራ ከጀመረ በኋላ ተበዳይና ተጠርጣሪ ታርቀዉ ቀርበዉ ተበዳዩ እኔ ቀድሞም ክስ አላቀረብኩም ከዚህም በላይ ታርቀናል ስለዚህ የተጀመረዉ ምርመራ እንዲቆም እጠይቃለሁ አለ፡፡ መርማሪዉ በዚህ ሁኔታ ምርመራዉን አቋርጦ መዝጋት የሚችል ስለመሆኑ ስለተጠራጠረ ትዕዛዝ እንዲሰጡበት ለእርስዎ ለዐቃቤህጉ አቀረበ፡፡

መርማሪዉን ምን እንዲያደርግ ያዝዙታል ወይም ይመክሩታል? ይጻፉት

በሌላ በኩል የግል ተበዳይ ባቀረበዉ አቤቱታ ተጀምሮ ሲመረመር በነበረ ጉዳይ ላይ ተከሳሽና ተበዳይ ምርመራ ክፍል ቀርበዉ ስለታረቅን ነገሩ ይቋረጥ መዝገቡ ይዘጋልን በማለት መርማሪዉን ስለጠየቁት ምርመራዉን ዘጋዉ፡፡ ተከሳሽና ተበዳይ በካሳ አከፋፈል ጉዳይ አለመግባባት ስለፈጠሩ ተበዳዩ ተመልሶ በሦስተኛዉ ቀን በመምጣት መርማሪዉን ምርመራዉን የማቋረጥ ሥልጣን ስለሌለህ ከሶስት ቀናት በፊት ያቋረጥከዉን ምርመራ ቀጥለህ ተከሳሹን ለፍርድ አቅርብልኝ በማለት አመለከተ፡፡ መርማሪዉም ክስህን አንስተሃል፣ እንደገና አላስተናግድህም፣ ያንተ ጉዳይ አብቅቷል በማለት ስለመለሰዉ አቤቱታ ይዞ እርስዎ ዐቃቤህጉ ዘንድ ቀረበ፣ የመርማሪዉ ዉሳኔ ቀሪ ተደርጎ ምርመራዉን እንዲቀጥል ይታዘዝልኝ በማለት አመለከተ፡፡

ዉሳኔዎን ይጻፉ

እርስዎ ወይም መርማሪዉ ፖሊስ በተበዳይ ጥያቄ በግል አቤቱታ ቀርቦ የነበረን ክስ ምርመራ ማቋረጥ ወይም መዝጋት ይችላሉን?

በአቤቱታዉ መነሳት ምክንያት ምርመራዉ ወይም የትኛዉም ሂደት ከተቋረጠ በኋላ ዉጤቱ ምን ይሆናል? ክሱን እንደገና መቀጠል ይከለከላልን?

ሌሎቹ የወንጀል ሥነሥርዓት ሂደቱ ማቋረጫ ምክንያቶች ወይም ሁኔታዎች የተከሳሹ መሞት /የወ/መ/ህ/ቁ 214፣የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 39/፣ ለአቅመወንጀል አለመድረስ /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 39/፣ የተጠርጣሪዉ የተለዩ መብቶች /ያለመከሰስ/ /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 39/፣ የተከሳሽ አለመገኘት /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 42/1// እና የክስ መነሳት /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 122/ የመሳሰሉት ናቸዉ፡፡ የተከሰሰዉ ሰዉ መሞት በወንጀል ምርመራ ደረጃ፣ በክስ መሰማት ሂደት ጊዜ እና በቅጣት አፈጻጸም ወቅት ሊከሰት የሚችል በመሆኑ በሁሉም ደረጃዎች የሚኖረዉ ሂደቱን የማቋረጥ ዉጤት በህግ ተደንግጎ ይገኛል፡፡ እነዚህ በህግ የታወቁ ሂደቱ የሚቋረጥባቸዉ ምክንያቶች ሲሆኑ በተግባር ደግሞ የምስክሮች አለመገኘት ሊነሳ ይችላል፡፡ ሆኖም የክስ መነሳት እና የምስክሮች አለመቅረብ በክስ መሰማት ጊዜ አግባብ የሚኖራቸዉ ምክንያቶች ሲሆኑ ሌሎቹ ከክስ መሰማት በፊት የሚነሱ ናቸዉ፡፡ እያንዳንዳቸዉ በወንጀል ምርመራ እና በክስ መስማት ሂደት ዉስጥ በየተገቢ ቦታቸዉ የሚነሱ በመሆኑ በዚህ ደረጃ ይህን ያህል ከተባለ ወደሌሎች ሂደቶች እናልፋለን፡፡

2. ምዕራፍ ሁለት

የምርመራ ሥራና የተቋማት ሚና

ጠቅላላዉ የወንጀል ሥነሥርዓት ሂደት ወንጀል ተፈጽሟል ተብሎ ሲታሰብ የሚጀመር እንደመሆኑ ይህ ነገር እርግጥ መሆኑን ለማረጋገጥ የሚያስችሉ ነገሮች ተመርምረዉ ሊገኙ ይገባል፡፡ ለዚህ ደግሞ የወንጀል ምርመራ ሊከናወን ይገባል፡፡ ይህን ተግባር የሚመሩ ህግጋት ተደንግገዉ ይገኛሉ፡፡ ቀደም ሲል እንደተጠቀሰዉ የምርመራ ተግባራት የተለያዩ ሲሆኑ በተለያዩ የሰዎች መብቶች ላይ ጫናን የሚፈጥሩና እነዚህን መብቶች እንዳይሰሩባቸዉ የሚያደርጉ ተግባራት ናቸዉ፡፡ ይህ ህግን ከማስፈጸም አኳያ ተፈላጊ በመሆኑ እንድንታገሰዉ ያስፈልጋል፡፡ ሆኖም በዚህ ምክንያት የሚርሰዉን ጉዳት ለመወሰን ወይም ለመቀነስ እና ሚዛናዊነትን ለማስፈን ሲባል በህጎቹ ዉስጥ የተለያዩ ድንጋጌዎች ስለሰፈሩ እነዚህን ህግጋት ማወቅ ያስፈልጋል፡፡ ምክንያቱም የፍትህ አካላት ባለሙያዎች እነዚህን ህግጋት ሲያስፈጽሙ ወይም ሲተረጉሙ ይህን ዓላማቸዉን መገንዘብና በህግ ማስፈጸም ጊዜ የሚከሰተዉን የመብት መቀነስ ከልኩ እንዳያልፍ መገደብ ይገባቸዋል፡፡ ስለዚህ የወንጀል ምርመራን ስለሚመለከቱ ህግጋት ሥልጠና መስጠት አስፈላጊ በመሆኑ በዚህ ምዕራፍ ይኸዉ ሥልጠና ቀርቧል፡፡ ለዚህም ይህ ምዕራፍ ሲጠናቀቅ ሠልጣኞች

- የወንጀል ምርመራን የሚመለከቱ ህግጋትንና ከሰብዓዊ መብቶች ጋር ያላቸዉን ቁርኝት ያዉቃሉ
- በእነዚህ ህግጋት አተገባበር ጊዜ ከሰብዓዊ መብቶች አንጻር የሚከሰቱ ችግሮችን ይመረምራሉ
- እነዚህን ችግሮች የሚያስቀር የተሻለ አሰራር ለመከተል የሚያስችል ዉይይት ያደርጋሉ፣ ከዚህ በተያያዘም የተለያዩ ክርክሮችን በማዘጋጀትና በማቅረብ እንዲሁም ዉሳኔዎችን በመስጠት ልምምድ ያደርጋሉ

2.1. የምርምራ ሥራዎች /የዐቃቤህግና የፍርድቤት ሚና/

wNjL SlmfiÑ mr© kdrsW wYM µwq መርማሪው bt=Æ+ ¥Sr© wNjl#N l¥rUg_ MRm‰ ¥kÂwN xlbTÝÝ ጥቆማው ወይም መረጃው አጠራጣሪ ነው ብሎ ቢያስብም እንኳ መርማሪው ምርመራ ማከናወን ይጠበቅበታል፡፡ ጠቋሚው ያልታወቀ የወንጀል ጥቆማ ሲቀርብ sWN lmg#ÄT s!ÆL ሊqRB Sl¸CL yz!H ›YnT KS §Y የወንጀሉ ክብደት እና የአካባቢ ሁኔታዎች ወንጀሉ ስለመፈጸሙ የሚደግፉ መሆናቸው ካላስገደደ በቀር ምርመራ ማከናወን ግዴታ አይደለም፡፡ bMRm‰ £dT Sl¸kÂwn# êÂ êÂ tGÆ‰T q_lN XNmlk¬lNÝÝ

b±l!S MRm‰ £dT y¸kÂwn# êÂ êÂ tGÆ‰T ¥Sr© ¥sÆsB XÂ t-RÈ¶N mÃZ ÂcWÝÝ k±l!S MRm‰ |‰ UR tÃÙnT Ã§cW y?g# DNUg@ãC kw¼m¼?¼ሥ/ሥ/q|. 22 XSk 37 XÂ kw¼m¼?¼ሥ/ሥ/q|. 49 XSk 62 y¸gß#T ÂcWÝÝ በዚህ ክፍል ከጊዜ ቀጠሮ ዉጪ ያሉት ሂደቶች ይዳሰሳሉ፡፡

የማስረጃ አሰባሰብ ዘዴና የማስረጃዎችን ባህሪ በተመለከተ ሌላ ሥልጠና ይሰጣል ተብሎ ይታመናል፡፡ ስለዚህ ምርመራን አስመልክቶ በዚህ ርዕስ የሚቀርበዉ የሥነሥርዓት ህግጋትንና አተገባበራቸዉን የተመረኮዘ ሥልጠና ነዉ፡፡

2.1.1 የምስክር ቃል መቀበል

tfim SltÆlW wNjL ±l!S ¥ÂcWNM ›YnT ¥Sr© mflG xlbTÝÝ btlY Sl g#Ä† k¸ÃWqት ከtbÄY XÂ MSKR §Y ”L mqbL xlbTÝÝ yMSKR ”L s!qbL ¥rUg_ ÃlbT yÑÃ MSKR µLçn yMSKR yGL xStÃy¬cWN œYçN wNjL mfiÑN Ãwq|bTN mNgD nWÝÝ bS»T ?êîÒcW bq_¬ wYM btzêê¶ mNgD Ãwq|tN XNÄ!gLi# mdrG xlbTÝÝ bdfÂW wNjL mfiÑN xW”lh# y¸L xg§l} lt-Ãq|nT xÃmCMÝÝ bMSKR mrUg_ ÃlbT ምንና bMN ›YnT h#n@¬ XNÄwq nWÝÝ b;Yn# tmlkt wYስ ksW s¥ wYS bl@§ tzêê¶ mNgD (ተጠርጣሪው kwNjl# ï¬

s!ÿD xy) wYS bI@§ zÁ SIg#Ä† xwq? ይህን lYè µ§Sqm- ÃlxGÆB sãC XNÄ!wnjl# bR l!kFT YC§LÝÝ

¥N¾WM sW b±l!S _¶ s!qRBlT qRï y¸ÃWqWN ዕዉነተኛዉን ነገር የመመስከር GÁ¬ xlbTÝÝ ሆኖም በወንጀል ሊያስጠይቀዉ የሚችል ነገር ከሆነ ላለመመለስ ይችላል፡፡ በዚህ የምስክር መስማት ሂደት መርማሪዉ ምስክሩን በአንድ አይነት መንገድ እንዲመሰክር ሊያግባባዉ ሊደልለዉ ሊያስገድደዉ ወዘተ አይችልም፡፡ MSKR lmmSkR Xyflg መርማሪዉ "l#N §lmqbL wd"§ ¥lT ወይም/እና ሌላ ሰዉ ቃሉን እንዳይሰጥ ማድረግ ylbTMÝÝ

መለማመጃ 10

ምስክርን መደለል፣ የተስፋ ቃል መስጠት፣ ማስፈራራት፣ በኃይል መጠቀም፣ የመሳሰሉት የተከለከሉ ናቸዉ፡፡ በሌላ በኩል በሥነምግባርና ጸረሙስና ልዩ የሥነሥርዓትና ማስረጃ ህግ አንድ የወንጀል ግብረአበር በሌሎች ግብረአበሮቹ ላይ እንዲመሰክር ከመከሰስ ነጻ የመሆን ጥቅም ሊሰጠዉ እንደሚችል ተደንግጎ ይገኛል፡፡

እነዚህን ሁለት ሁኔታዎች እንዴት ማስታረቅ ይቻላል?

በአንድ የወንጀል ጉዳይ የዐቃቤህግ ምስክር የሆነ ሰዉ ፍርድቤት ቀርቦ ሲመሰክር በምርመራ ጊዜ ከሰጠዉ የተለየ ምስክርነት እየሰጠ መሆኑን ስለተረዳ ዐቃቤህግ ባቀረበዉ አቤቱታ መሰረት መሪ ጥያቄ እንዲጠይቅ ተደርጎ ምስክሩ በፖሊስ ጣቢያ ስለሰጠዉ ቃል እየተጠየቀ ሲመሰክር እንደተባለዉ ተጽፎ መፈረሙን ነገር ግን ዕዉነት ስለሆነ ሳይሆን መርማሪዉ በዚህ አይነት ካልፈረምክ ከምርመራ ክፍሉ አትወጣም ብሎ ለአራት ቀናት ስላሰረኝና በየዕለቱ ማታ ከእስር ክፍል ወደምርመራ ክፍል እየጠራ ስላስፈራራኝ ነዉ፣ አሁን ግን ፍርድቤት ስለቀረብኩ ትክክለኛዉን ነገር እየመሰከርኩ ነዉ በማለት ለፍርድቤቱ ተናገረ፡፡

እንደዐቃቤህግ ምን እርምጃ ይወስዳሉ?

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ በዚህ ነገር ላይ ምን ትዕዛዝ ይሰጣሉ? ይጻፉት

b±l!S msÆsB ÃlbT ¥Sr© ysW BÒ xYÞlMÝÝ የሰነድና ytlKn!K ¥Sr©M msÆsB xlbTÝÝ ለምሳሌ በአሁኑ ጊዜ የተለመደዉ kwNjL ï¬ xš‰ መዉሰድ፣ የላቦራቶር ምርመራ እንዲከናወንና ዉጤቱ እንዲገለጽ ማድረግና ymúsl#ትን ማከናወን YgÆLÝÝ y\nD ¥Sr©ãCM ktgß# ¥f§lG tgb! nWÝÝ wNjl#N l!ÃrUG-# y¸Cl# ¥ÂcWM ¥Sr©ãC b±l!S msBsB xlÆcWÝÝ

2.1.2 <u>በርብሮ መያዝ</u> <u>(Search and Seizure)</u>

የፖሊስ ምርመራ ዓላማ ተፈጸመ የተባለን ወንጀል በማስረጃ ማረጋገጥ ነዉ፡፡ ለዚህ ተግባር ፖሊስ ማስረጃን ፈልጎ ማግኘት አለበት፡፡ ተጠርጣሪን በሚይዝበት ጊዜ በሰዉነቱ ለወንጀሉ የሚሆን ማስረጃ ይዟል ብሎ ለማመን በቂ ምክንያት ካለዉ አካሉን መፈተሽ ይችላል፡፡ በተግባር ግን ማንኛዉም የሚያዝ ሰዉ በቁጥጥር ስር የሚዉለዉ ተፈትሾ ነዉ ፡፡ ይህ የሚደረገዉ ተጠርጣሪዉ በራሱ ወይም በሌላዉ ላይ አደጋ ሊያደርስ የሚችል ዕቃ ይዞ ወደማረፊያቤት እንዳይገባ ለመከላከል ይመስላል፡፡ ብርበራዉ መፈጸም ያለበት በተመሳሳይ ጾታ ነዉ፡፡ ብርበራ በሌላ በኩል በንብረት ላይ ሊደረግ ይችላል፡፡ በብርበራ ማስረጃን ፈልጎ መያዝ የሚቻለዉ በህግ መሰረት በፍርድ ቤት ትዕዛዝና ያለፍርድቤት ትዕዛዝ ነዉ፡፡ ይህም በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 32 እና 33 የተደነገገዉ ሲሆን ሁሉንም በመቀጠል እንመለከታለን፡፡

ሀ. <u>በፍርድ ቤት ትዕዛዝ በርብሮ መያዝ</u>

በመሰረቱ መርማሪ የብርበራ ተግባር በማከናወን ለማስረጃ የሚሆን ነገር መያዝ የሚችለው በፍ/ቤት ትእዛዝ ብቻ ነው፡፡ ለፍ/ቤት ጥያቄ ቀርቦ የብርበራ ትእዛዝ ሊገኝ ይችላል፡፡ ፍ/ቤቱ ግን የመበርበሪያ ትእዛዙን በዘፈቀደ ሊሰጥ አይችልም፡፡ ለፍትህ አላማ ወይም ለማናቸውም ፖሊስ ምርመራ ወይም ወንጀሉን ለማረጋገጥ የሚያስፈልግ መሆን አለበት፡፡ ፍ/ቤቱ ወንጀል የተፈጸመ ለመሆኑ በቂ ማስረጃ ካልቀረበ ለማለት አይችልም፡፡ መበርበሪያ ትእዛዝ የሚያሰፈልገው ራሱ ማስረጃ ለማፈላለግ ነው፡፡ ወንጀል መፈጸሙን የሚያመለክት ነገር ካለ በቂ ነው፡፡ ለምሣሌ የፖሊስ አባል ወይም ግለሰብ የስርቆት ወንጀል ፍሬ የሆነ እቃ ያለበትን ቦታ አረጋግጦ ከገለፀ በቂ ተደርጎ ሊወሰድ ይገባል፡፡ ፍ/ቤቱም ለፍትህ የቆመ አካል በመሆኑ ህግን ተከትሎ ፖሊስ ወንጀልን ለማረጋገጥ የሚያደርገውን እንቅሰቃሴ ማገዝ አለበት፡፡

ሆኖም የብርበራ ትዕዛዝ መጠየቂያ ማመልከቻ ምን መምሰል እንዳለበት በህጉ አልተመለከተም፡፡ ስለዚህ ፍርድቤት ምን አይነት ማመልከቻ ሲቀርብለት ሊያስተናግድ እንደሚችል ጥያቄ ያስነሳል፡፡

መለማመጃ 11

በችሎትዎ የቀረበ መርማሪ የብርበራ ትዕዛዝ እንዲሰጥለት ጠየቀ፡፡ ማመልከቻዉ የተጠርጣሪዉን ስምና አድራሻ ብቻ የሚገልጽ ሲሆን ምን በርብሮ ለመያዝ እንደተፈለገ የሚገልጽ አይደለም፡፡ በቃል ሲጠይቁት መርማሪዉ ተሰርቆ የተቀመጠ ንብረት ስለመኖሩ ጥቆማ ደርሶኛል፣ ይህን በርብሮ ለመያዝ እንፈልጋለን አለ፡፡ ስለንብረቱ ሲጠየቅ መግለጽ አልቻለም፡፡

ይህን የብርበራ ትዕዛዝ ይፈቅዳሉን? ዉሳኔዎን ይጻፉ፡፡

የብርበራ ትእዛዝ አጠቃላይ ሊሆን አይችልም፡፡ በተናጠል የሚበረበረውንና የሚያዘውን እቃ ለይቶ ማመልከት አለበት፡፡ ይህን ዝርዝር ፍርድቤቱ መርማሪዉ ከሚያቀርበዉ ማመልከቻ ማግኘት መቻል አለበት፡፡ ፖሊስ ከመበርበሪያ ትእዛዝ ውጪ የሆነ ሌላ እቃ ለመያዝ አይችልም፡፡ ብርበራ በሚከናወንበት ጊዜ ቢቻል ገለልተኛ ታዛቢ ባለበት እንዲሆን ያስፈልጋል፣ የሚያዘዉ እቃ ዝርዝርም እንዲሁ በታዛቢ ፊት ተመዝግቦ ገለልተኛ ሰው እንዲፈረምበት ያስፈልጋል፡፡ ከተያዘዉ ዉስጥ የማያስፈልግ እቃ በደረሰኝ ተረጋግጦ ተመላሽ መደረግ አለበት፡፡

መለማመጃ 12

በብርበራ ትዕዛዙ ዉስጥ ከሰፈረዉ ዕቃ ሌላ መያዝ አይቻልም የሚለዉ የህጉ አነጋገር ከወንጀል መከላከልና ከህግ ማስፈጸም ጥቅም አኳያ ጠብቦ ወይስ ሰፍቶ መተርጎም አለበት?

- *ማንኛዉንም ዕቃ እንዳይያዝ ለመከልከል ነዉ?*

- *ምን አይነት ዕቃ እንዳይያዝ ለመከላከል ነዉ?*

- *በዚህ ህግ ጥበቃ የሚደረግለት ምን አይነት መብት ነዉ?*

መለማመጃ 13

‹‹መርማሪ ዕቃዉን በሚይዝበት ጊዜ የተያዘዉን ዕቃ ዝርዝር መጻፍ አለበት፣ ቢቻል በጉዳዩ ነጻ የሆነ ሰዉ የዕቃዉ ዝርዝር ሊስት ትክክል መሆኑን እንዲያረጋግጥና እንዲፈርምበት ያስፍልጋል…›› የሚለዉ እና ‹‹የማያስፈልግዉ ማንኛዉም ዕቃ ግንደረሰኝ በመቀበል ለተወሰደበት ሰዉ ተመላሽ ይሆናል…›› የሚሉት የሥነሥርዓት ህጉ ትዕዛዛት ካለዉ የብርበራና ኤግዚቢት አያያዝ ልማድ አኳያ ይተንትኗቸዉ፡፡

- በልማድ ንብረቱ ሲያዝ በፖሊስ የኤግዚቢት ፎርም ላይ የሚፈርመዉ ማን ነዉ?

- በተያዘዉ ንብረት ዝርዝር ላይ ሊፈርም የሚገባዉ ንብረቱ የተያዘበት ሰዉ ነዉ?

- ፖሊስ ንብረት ሲመልስ ደረሰኝ የሚቀበል ከሆነ አስቀድሞ ሲወስድ ራሱ ደረሰኝ ሊሰጥ አይገባም? የሚዘጋጀዉን ሊስት ቅጂ ለባለንብረቱ ሊሰጥ አይገባም?

- የብርበራ ህግ ትዕዛዛት ዋና ዓላማ የንብረት መብትን መንከባከብ ከመሆኑ አኳያ በንብረት መያዝ ጊዜ ያለዉ ባለንብረቱን የማስፈረምና ይህን ሰነድ የመያዝ አዝማሚያ ይህን ዓላማ ማገልገል ነዉ ወይስ ዋና ትኩረቱ ሰነዱም የኤግዚቢቱ ደጋፊ ማስረጃ እንዲሆን የማድረግ? ስለዚህ ተጨማሪ ማስረጃ በራሱ ላይ እንዲፈጥር ባለንብረቱን መገፋፋት አይሆንም?

ፖሊስ ብርበራውን ለማከናወን ከተፈቀደለት በኋላ ችግር ቢያጋጥመው ተመጣጣኝ ኃይል ሊጠቀም እና መበርበር ወዳለበት ቤት መግባት ቢከለከል ይህንኑ ሃይል ተጠቅሞ ለመግባት ይችላል፡፡ በፍ/ቤት በግልፅ ተለይቶ ካልተፈቀደለት በስተቀር ፖለስ ብርበራውን ከጠዋቱ 12፡00 እስከ ምሽቱ 12፡00 ሰዓት ድረስ ባለው ጊዜ ውስጥ ብቻ ማከናወን አለበት፡፡

መለማመጃ 14

የብርበራ ማከናወኛ ሰዓት በዚህ አይነት ተለይቶ መመልከቱን ብርበራ በዕማኝ ፊት እንዲከናወንና እንዲረጋገጥ ከሚጠይቀዉ የትዕዛዙ ክፍል ጋር በማገናኘት ያብራሩ

በህገ መንግሥቱ አንቀፅ 26 መሰረት የግል ህይወት ምስጢርነት ጥበቃ ተደርጎለታል፡፡ መብቱ ግን ፍጹም አይደለም፡፡ በህግ በተመለከተ ልዩ ሁኔታ የሰው መኖሪያ ቤት፣ ሰውነትና ንብረት ሊበረበር፣ ግንኙነት ሊጠለፍ ይችላል፡፡ ለዚህም የወ/መ/ሥ/ሥ/ህጉን፣ የጸረሙስና ልዩ የሥነሥርዓትና የማስረጃ ህግ አዋጅ ቁ 434/1997ን እና የጸረ ሽብርተኝነት አዋጅ ቁ 652/2001ን መመልከት ይቻላል፡፡ በነዚህ ህግጋት ስለመበርበር በተለያየ መልኩ ተደንግጎ ይገኛል፡፡ በዚህ ረገድ የጸረሽብርተኝነት አዋጅ ከመንገድ ላይ ድንገተኛ ፍተሻ በቀር ብርበራም ሆነ

የግንኙነት ጠለፋዉ በፍርድ ቤት ፈቃድ እንዲሆን የሚያዝዝ ነዉ፡፡ ድንገተኛ ፍተሻ በፌዴራል ፖሊስ ዳይሬክተር ወይም ወኪሉ ፈቃድ ሊፈጸም ይችላል፡፡ በሌላ በኩል ደግሞ የጸረሙስና ልዩ የሥነሥርዓትና የማስረጃ አዋጅ ስለብርበራ በግልጽ የሚደነግገዉ ነገር ባይኖርም ስለግንኙነት ጠለፋ የፍርድ ቤት ፈቃድ ማግኘት ሳያስፈልግ በህግ አስፈጻሚዉ ፈቃድ ሊፈጸም እንደሚችል ይደነግጋል፡፡

ከላይ በተገለጹት ህጎች መሰረት የግል ህይወት ምስጢርነትንና የንብረት መብትን የሚገድቡ የምርመራ ተግባራት ሊከናወኑ ይችላሉ፡፡ ህግን በመተላለፍ ብርበራ ቢከናወን ውጤቱ ምን መሆን አለበት የሚለውን ህገ መንግስታችን በግልፅ አይሸፍነውም፡፡ ማለትም በማስገደድ እንደተገኘ ማስረጃ በማያሻማ መልኩ እልባት ያገኘ አይደለም፡፡ በህገ ወጥ መንገድ እንዲገኝ ያስደረገውን ወገን በመቅጣት በህገ ወጥ ብርበራ የተገኘዉን ማስረጃ መቀበል አንድ አማራጭ ነው፡፡ ሌላዉ አማራጭ ህገወጥነትን ላለማበረታታት ማስረጃውን ውድቅ ማድረግ ነው ፡፡ ህገወጥ ከተባለ ተቀባይነት ሊያጣ ይገባል፣ የሚለዉ መርህ ተፈጻሚ ሊሆን ይገባል የሚል መከራከሪያ አለ፡፡ የትኛውን መከተል አለብን የሚለዉ ያከራክራል፡፡ ህጋዊ የእስር ወይም የመበርበሪያ ትእዛዝ ይዞ ሣለ ፖሊስ ያላሰበውን የሌላ ወንጀል ማስረጃ ቢያገኝና ቢይዝስ ውጤቱ ምን ይሆናል የሚለው በተመሣሣይ ያከራክራል፡፡ መርማሪዉ በዚህ ጊዜ እና ቦታ በህጋዊ ተግባር ላይ ከሆነ በብዙ ሀገራት የተያዘዉ ማስረጃ ተቀባይነትን ያገኛል፡፡ የማስረጃ ተቀባይነት በህግ ላይ የተመሰረተ ነው፡፡ ግልጽ ከልካይ ህግ ያስፈልጋል፡፡ ከማስረጃ አግባብነት ጋር ይለያል፡፡ አግባብነት ከሎጂክ ጋር የተያያዘ ነው፡፡ ማስረጃን ፍ/ቤት ሊቀበል አይገባም ስንል ሁልጊዜ የህግ ድንጋጌ ላይ መመስረት አለብን፡፡

መለማመጃ 15

- የብርበራ ትዕዛዝ የያዘ በርባሪ በተጠርጣሪዉ /በማታለል ወንጀል የተጠረጠረ ሰዉ/ ቢሮ ተገኝቶ በትዕዛዙ ላይ የተመለከቱ ነገሮችን እየፈለገ ባለበት ወቅት አንድ ዉድ እና ዘመናዊ ተንቀሳቃሽ ስልክ በተጠርጣሪዉ ጠረጴዛ ላይ ስላየ ከግብረአበሮችህ ጋር የምትገናኝበት ስለሆነ ለወንጀሉ ምርመራ አስፈላጊ ነዉ በማለት ያዘዉ፡፡ የብርበራ ትዕዛዙን የሰጡት እርስዎ ስለሆኑ ተጠርጣሪዉ አቤቱታ አቀረበልዎ፣ የተንቀሳቃሽ ስልኩ መያዝ ከህግ ዉጭ ስለሆነ ይመለስልኝ በማለት ጠየቀ፡፡

ምን እንደሚያዝዙ ይጻፉ፡፡

የሚከተሉትን ሁለት የብርበራ አጋጣሚዎች ያነጻጽሩ

- በአንዱ አጋጣሚ የብርበራ ትዕዛዝ ይዞ በብርበራዉ ቦታ የተገኘ በርባሪ ተግባሩን በሚያከናዉንበት ጊዜ እንዲበረብርና እንዲይዝ በትዕዛዙ ላይ ከተገለጸዉ ዉጪ የሆነ በምርመራ ክፍሉ ተመዝግቦ እየተጣራ ባለ አንድ ሌላ ወንጀል የተገኘና ለጊዜዉ ከህግ አስከባሪዎች ተሰዉሮ የነበረ ንብረት በመኪና ሊወሰድ ሲጫን ተመልክቶ ይህን ንብረት ያዘ፡፡

- በሌላኛዉ አጋጣሚ በተመሳሳይ ሁኔታ በቦታዉ የተገኘ በርባሪ በትዕዛዙ ዉስጥ ያልተጠቀሰ ስለአንድ ህገወጥ ድርጅት የሚገልጽ አንድ ገጽ ወረቀት በቦታዉ በማየቱ እና የተለያዩ የጽህፈት መሳሪያዎች /እንደኮምፒዩተር ያሉ/ ወደመኪና ሲጫኑ በመገኘታቸዉ ይህን አንድ ገጽ ጽሁፍ የሚመለከቱ ነገሮች ከነዚህ መሳሪያዎች ዉስጥ ይገኙ ይሆናል በሚል ግምት ሁሉንም ዕቃዎች ኮምፒዉተሮችና ተያያዥ መሳሪያዎችን በሙሉ ሰብስቦ ያዘ፡፡

ሀ/ ከነዚህ ሁለት አጋጣሚዎች በየትኛዉ ብርበራ የተገኘዉ ማስረጃ ተቀባይነት ይኖረዋል? ወይም በሁሉም አጋጣሚዎች የተገኘዉ ሁሉ በትዕዛዙ ላይ ያልተመለከተ በመሆኑ ተቀባይነት አይኖረዉም?

ለ/ የማስረጃ ተቀባይነትን አስመልክቶ ከብርበራ ጋር በተያያዘ የተደረገ ክልከላ በህጋችን ዉስጥ አለ?

መ/ በብርበራ ትዕዛዝ ከተመለከተዉ ዉጪ መያዝ አይቻልም የሚለዉ የህግ ክልክላ የማስረጃ ተቀባይነትን የሚመለከት ነዉ?

ለ. ያለፍርድ ቤት ትዕዛዝ በርብሮ መያዝ

ተጠርጣሪን እንደ መያዝ ሁሉ መበርበርና መያዝ ሁልጊዜ በፍ/ቤት ትእዛዝ ብቻ የሚፈፀም አይደለም፡፡ ያለ ፍ/ቤት ትእዛዝ ህግን ተከትሎ ብርበራ በማከናወን የወንጀል ማስረጃን መያዝ ይቻላል፡፡ ያለ ፍ/ቤት የመበርበሪያ ትእዛዝ ብርበራ ማከናወን የሚቻለው ወንጀለኛውን እጅ ከፍንጅ ሲከታተሉት እና ቤት ውስጥ ገብቶ ከተደበቀ ወይም ወንጀል የተሰራበትን ነገር ቤት ውስጥ ያስቀመጠ ከሆነ ነው፡፡ ይህ ዓይነት ሁኔታ ሲያጋጥም ፖሊስ የብርበራ ትእዛዝ ፍለጋ ወደ ፍ/ቤት ሲሄድ ወንጀለኛው ወይም ወንጀለኛዉና ማስረጃው ሊሸሽ ደብዛዉ ሊጠፋ ይችላል፡፡ ስለዚህ ህጉ በቀጥታ እርምጃ እንዲወሰድ ይፈቅዳል፡፡

ያለ ፍ/ቤት ትእዛዝ ብርበራ የሚከናወንበት ሌላው መንገድ ከሶስት ዓመት በላይ ሊያስቀጣ የሚችል ወንጀል ተፈፀመ ተብሎ ክስ ወይም አቤቱታ ከቀረበ በኋላ ለማስረጃ የሚሆን ወንጀሉ የተፈጸመበት ነገር አንድ ቦታ የተደበቀ ወይም የተቀመጠ ለመሆኑ ለፖሊስ በሚያሣምን መልኩ ከተገለፀና የብርበራው ትእዛዝ እስኪገኝ ድረስ ማስረጃው ይጠፋል ተብሎ በበቂ ምክንያት የታመነ እንደሆነ ነው፡፡

መለማመጃ 16

የጋራ የሆነ የፎቶ ሱቅ ያላቸዉ ሦስት ሰዎች ከሚሠሩበት ቦታ አንድ የሥራ መሳሪያቸዉ የሆነ ዘመናዊ ካሜራ መጥፋቱን አንድ ቀን ጧት ለሥራ ሲገቡ አስተዋሉ፡፡ ይህንንም አንዳቸዉ ለፖሊስ አመልክቶ ሲመለስ አንድ የሱቁ ጎረቤት የሆኑ ሰዉ አገኙት፡፡ የሆነዉን ሲነግራቸዉ ሌላዉ የሥራ ጓደኛዉ ማታ ተመልሶ መጥቶ ቁልፍ ጠፍቶብኝ ነዉ ብሎ ቁልፉን ለመገንጠል ሲታገል እንደነበር ገልጸዉ ነገሩት፡፡ በዚህ ጊዜ ወደፖሊስ ጣቢያ ተመልሶ ይህንኑ ጥርጣሬ ሪፖርት አደረገ፡፡ መርማሪዉ ንም በአስቸኳይ የተጠርጣሪዉን ቤት እንዲበረብርለት ጠየቀ፡፡ መርማሪዉም ያለፍርድቤት ትዕዛዝ ሊፈጽመዉ የሚችል መሆኑን ስለተጠራጠረ ከዐቃቤህግ ምክር በስልክ ጠየቀ

ዐቃቤህጉ እርስዎ ቢሆኑ መርማሪዉን ምን እንዲያደርግ ይመክሩታል? ሃሳብዎን ይጻፉ

በመንገድ ላይ ወይም ወደ መንግስታዊ እና መንግስታዊ ያልሆኑ ተቋማት በመግባት ጊዜ የሚደረጉ ፍተሻዎች ያለፍርድቤት ፈቃድ የሚከናወኑ ናቸዉ፡፡ የወ/መ/ሥ/ሥ/ህጉ ስለዚህ አይነት ፍተሻ የሚደነግገዉ የለም፡፡ በፍርድ ቤት ፈቃድ ይሁን አይሁን የሚያነሳዉ ምንም ነገር የለም፡፡ ሆኖም በቅርብ ጊዜ እየወጡ ያሉ ህጎች አዝማሚያ እንዲህ አይነት ጉዳዮችን የሚገዙ ድንጋጌዎችን ማከተት እንደሆነ

ይስተዋላል፡፡ የጸረሽብርተኝነት አዋጅ ለዚህ ተጠቃሽ ነዉ፤ በመንገድ ላይ ሰዎችን ወይም ተሽከርካሪዎችን አስቁሞ መፈተሽ በግልጽ የተፈቀደ ሲሆን ለዚህም የፌዴራል ፖሊስ ዳይሬክተር ወይም የወኪሉ ፈቃድ ብቻ በቂ ነዉ፡፡

መለማመጃ 17   *ለመፈተሽ ያልፈለገ ሰዉ ይሄድ ከነበረበት አቅጣጫ ሊመለስ መቻሉ የግል ነጻነቱ ማለትም ወደፈለገበት ቦታ የመሄድና የመግባት መብቱ አልተገደበም ማለት ያስችላል?*

ከፍተኛ ጋር ተቀራራቢ የሆነዉና የግል ህይወት ምስጢርነትን የሚመለከተዉ ሌላዉ የምርመራ ተግባር ግንኙነትን መጥለፍ ሲሆን ይህን በተመለከተ ሁለቱ ቀደም ሲል የተጠቀሱ ህጎች የተለያየ አቋም ይከተላሉ፡፡ ቀደም ሲል የወጣዉ የጸረ ሙስና ሥነ ሥርዓትና ማስረጃ አዋጅ ይህን ጠለፋ ያለፍርድቤት ፈቃድ እንዲከናወን ሲፈቅድ የጸረሽብርተኝነት አዋጅ በቅርብ ጊዜ የወጣ ቢሆንም እንዲህ አይነቱ ጠለፋ በፍርድቤት ፈቃድ እንዲሆን ያዝዛል፡፡

መለማመጃ 18   *ሙስናም ሆነ ሽብርተኝነት ወይም በኃይል የሚፈጸሙ ወንጀሎች ለኅብረተሰብ የሚጋርጡት አደጋ የሚተናነስ አይደለም፡፡*   *ከዚህ አኳያ የሰዎችን ግንኙነት በመጥለፍ ማስረጃ ለማሰባሰብ በህግ የሚፈቀድ ቢሆንም ይህን ለማድረግ በአንደኛዉ ጉዳይ የፍርድቤት ፈቃድ ሲያስፈልግ በሌላኛዉ የማያስፈልግ አድርጎ መለያየቱ ምን ያህል ተገቢነት አለዉ? ከባልደረባዎ ጋር ይወያዩ*

2.1.3 <u>ከተጠርጣሪ አካል ላይ የሚወሰድ ማስረጃ አሰባሰብ</u>

ወንጀል ተፈጸመ ተብሎ ተጠርጥሮ የተያዘ ሰው ማስረጃ የሚሆን ነገር ከሰውነቱ ላይ ለማግኘት ፍቃደኛ ካልሆነ ምን መደረግ አለበት የሚለው በህጋችን በአጠቃላይ ግልፅ ምላሽ አላገኘም /ሽብርተኝነትን ከሚመለከተዉ ህግ በቀር/፡፡ በዚህ ጊዜ ሁለት አማራጭ አለ፡፡ አንዱ ተጠርጣሪውን በሃይል በማስገደድ የጣት አሻራ ወይም የደም ምርመራ እንዲደረግ ነው፡፡ ሌላው አማራጭ በምርመራ የሚገኘው ውጤት ተጠርጣሪው ተመርምሮ ውጤቱ በአግባቡ እንዲረጋገጥ ካልፈለገ ባይመረምር የራሱ ችግር በመሆኑ ኖረበትም አልኖረበትም እንዳለበት ቆጥሮ ማለፍ ነው፡፡

በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 34/1 መሰረት በፍ/ብ/ህ/ቁ 20 ሥር የተደነገገው ቢኖርም መረማሪው ፖሊስ ተከሣሹ የተከሰሰበትን ወንጀል ተመልክቶ በሀኪም መመርመር የሚያስፈልገው መሆኑን ከተረዳ የማከም ፍቃድ ያለው ሐኪም ምርመራውን እንዲያደርግና የምርመራውን ውጤት ሐኪሙ በፅሑፍ እንዲያስታውቀው ለማዘዝ ይቻላል፡፡ ስልጣኑ የተሰጠው ለፖሊስ ነው፡፡ ይህ ግልፅ ድንጋጌ ነው፡፡

የፍ/ብ/ህ/ቁ. 20 *የሃኪሞች ምርመራና ህክምና - መሠረቱ* በሚል ርዕስ ስር

1. ማንኛዉም ሰዉ የሃኪም ወይም የቀዳጅ ሀኪም ምርምራ ወይም ህክምና እንዳይደረግለት በማንኛዉም ጊዜ ሁሉ እምቢ ለማለት ይችላል፡፡

2. ለህዝብ ጥቅም ሲባል ሰዎች የጤንነት ምርመራ እንዲያደርጉ ወይም የግዴታ ክትባት እንዲፈጽሙ ወይም ይህን ስለመሳሰለዉ የጤና አጠባበቅ ጥንቃቄ ጉዳይ የወጡ የህግ ክፍል ማስታወቂያዎችና ህጋዊያን አዋጆች እንደተጠበቁ ናቸዉ

3. እንዲሁም አንድ ችሎታ ለሌለዉ ወይም በህግ ለተከለከለ ሰዉ አሳዳሪ የሆነዉ ሰዉ በስልጣኑ የሚተዳደረዉ ችሎታ የሌለዉ ሰዉ ጤንነቱ እንዲጠበቅ የሚያደርግበትና የሚያሳክምበት ስልጣኑ የተጠበቀ ነዉ

ይላል፡፡

በዚህ ህግ ዉስጥ ከዚሁ እምቢ ከማለት መብት ጋር የተያያዘ ድንጋጌም አለ፡፡ በቁ 22 እንደተመለከተዉ

> *አንድ ሰዉ በሰዉነቱ ላይ አንዳችም እርግጠኛ አደጋ ሊያስከትል በማይችል በሃኪም ምርመራ ለመመርመር እምቢ ያለ እንደሆነ ዳኞች ተመርምሮ ሊገኝበት ይችላል ተብሎ የተገመተዉ ነገር እንዳለበት ያህል ሊቆጥሩት ይችላሉ*

መለማመጃ 19

የወ/መ/ሥ/ሥ/ህጉ የታወጀበት ጊዜ የአካል ደኅንነት መብት በግልጽ ያልተረጋገጠበት ጊዜ መሆኑን በ1949 ዓም የወ/መ/ህግ ዉስጥ ይታወቅ ከነበረዉ የግርፋት ቅጣት መመልከት ይቻላል፡፡ ከዚህ አኳያ የወ/መ/ሥ/ሥ/ህጉ ቁ 34 አንድ ሰዉ የሀኪም ምርመራን እምቢ የማለት መብቱ ቢኖርም መርማሪ ፖሊስ ይህ ምርመራ እንዲደረግበት ሊያዝዝ ይችላል ብሎ መደንገጉ በማስገደድ ሊከናወን እንደሚችል ያመለክታል፡፡

ሀ/ በአሁኑ ጊዜ የአካል ደኅንነትመብት በህገ መንግሥቱ ተረጋግጧል፡፡ የግርፋት ቅጣትም እንዲቀር ተደርጓል፡፡ ከዚህ አኳያ በማስገደድ ምርመራ ማድረግ የሚቻል ይሆናልን?

ለ/ ማስረጃ በህግ ግምት ሊሆን ይችላል፡፡ በአንድ ህግ ዉስጥ የተሰጠን የህግ ግምት የፍትሃብሄር እና የወንጀል ብሎ መለያየትና በሌላዉ ህግ በሚነሳ ጉዳይ ዉስጥ ተፈጻሚ እንዳይሆን ማድረግ ከማስረጃ ህግ አኳያ ይቻላልን?

የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 34/1/ የፍትሃብሔር ህጉ ድንጋጌ ቢኖርም ተብሎ ስለተቀረፀ ተፈጻሚነት አለው፣ ተጠርጣሪው ተገዶ መመርመር አለበት ወይም ተመሣሣይ ለህዝብ ጥቅም ሲባል አሻራ መስጠት አለበት ሊባል ይችላል፡፡ በዚህ ረገድ ለምሳሌ የጸረሽብርተኝነትን አዋጅ መጥቀስ ይቻላል፡፡ በዚህ አዋጅ በቁ 21 እንድተመለከተዉ

> *ፖሊስ በሽብርተኝነት ወንጀል ጉዳይ የተጠረጠረ ሰዉ የእጅ ጽሁፉን፣ የጣት አሻራዉን፣ ፎቶግራፉን፣ የጸጉሩን፣ የድምጹን፣ የደሙን፣ የምራቁንና በሰዉነቱ የሚገኙ ፈሳሽ ነገሮችን ናሙናዎች ለምርመራ እንዲሰጥ ሊያዝዝ ይችላል፡፡ በተጨማሪም የህክምና ምርመራ እንዲያደርግ ሊያዝዝ ይችላል፡፡ ተጠርጣሪዉ ለምርመራዉ ፈቃደኛ ካልሆነ ፖሊስ አስፈላጊ የሆነ ተመጣጣኝ ኃይል ተጠቅሞ ከተጠርጣሪዉ ናሙና ሊወስድ ይችላል፡*

መለማመጃ 20

በሽብርተኝነት ጉዳይ የተፈቀደዉ የኃይል አጠቃቀም እንዴት ሊፈጸም ይችላል?

ከዚህ ተመሳሳይ የሆኑ የኃይል አጠቃቀም መንገዶች በወ/መ/ሥ/ሥ/ህጉ ተደንግገዉ ይገኛሉ፡፡

**በቁ 33/4/፡- *መርማሪዉ ፖሊስ ወይም የፖሊስ ሠራዊት ባልደረባ ብርበራ በሚያደርግበት ጊዜ አስፈላጊ የሆነዉን ኃይል ብቻ ለመፈጸም ይችላል፡፡ እንዲሁም ከቤቱ ዉስጥ ለመግባት የተከለከለ እንደሆነ ተገቢ በሆነ ኃይል ለመግባት ይችላል፡፡*

**በቁ 56/4/፡- *የሚያዘዉም ሰዉ አልያዝም ብሎ በኃይል የተከላከለ ወይም ለማምለጥ የሞከረ እንደሆነ ሁኔታዉ በሚፈቅደዉ ተመዛዛኝ ዘዴ ፖሊሱ ሰዉየዉን ለመያዝ ይችላል፡፡*

- በነዚህ የኃይል አጠቃቀሞችና በሽብርተኝነት አዋጅ በተመለከተዉ የኃይል አጠቃቀም መሃል ተመሳሳይነት ሊኖር ይችላልን?

- የተለያዩ የምርመራ ናሙናዎችን ለመስጠት የተጠየቀ ሰዉ ላይ የምንጠቀመዉ ኃይል ከምን ጋር ተመጣጣኝ መሆን አለበት፣ ***ፈቃደኛ አይደለሁም*** *ከሚለዉ የተጠርጣሪዉ ተቃዉሞ ጋር ተመጣጣኝ የሚሆነዉ ኃይል ምን አይነት ነዉ?*

- በህገመንግሥቱ የአካል ደኅንነት መብት ከሌሎች መብቶች በተለየ ሁኔታ ምንም ገደብ ያልተቀመጠለት ከመሆኑ አኳያ እንዲህ አይነቱን የኃይል አጠቃቀም ህጋዊ ሆኖ ማከናወን ይቻላልን?

በኤች አይ ቪ ፖሊሲው ላይ በማስገደድ ምርመራ ተከልክሎዋል፡፡ ፖሊሲ በህግ አተረጓጎም ላይ የራሱ እንደምታ አለው፡፡ በአሰሪና ሰራተኛ አዋጅ ቁጥር 377/96 አንቀጽ 14/2/መ ስርም ለኤች አይ ቪ ምርመራ ሰራተኛን ማስገደድ እንደማይቻል ተደንግጓል፡፡

በማስገደድ ምርመራ ማድረግ ተገቢ አይደለም የሚለዉ አቋም በከፊል የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህግመንግሥት አንቀጽ 19/5/ በማስገደድ የተገኘ ማስረጃ ተቀባይነት የለዉም ስለሚል በዚህ አይነት ማስገደድ የምንሰበስበዉ ማስረጃ ተቀባይነት አይኖረዉም በሚል ክርክር ላይ የተመሰረተ ነዉ፡፡ ሌላዉ መከራከሪያ በህገመንግሥቱ አንቀጽ 26 ስርም የግል ነጻነት ተከብሯል የሚለዉ ነዉ፡፡ ከዚህ አንጻር የማስገደድን ተግባር ህገመንግሥታዊነት መመርመር ያስፈልጋል፡፡

መለማመጃ 21

የግል ህይወት ምስጢርነት መብት በህገመንግሥቱ የተረጋገጠ ቢሆንም የተለያዩ ገደቦች ሊደረጉበት የሚችል ነዉ፡፡

ከዚህ አኳያ ለወንጀል መከላከል ዓላማ በማስገደድ ምርመራ እንዲከናወን ቢደረግ ይህን መብት የመጣስ ተግባር ተፈጸመ ሊያስብል ይችላልን?
በህገመንግሥቱ ቁ 19/5/ የተመለከተዉ የማስረጃ ተቀባይነት ድንጋጌ በማስገደድ ናሙናዎችን መዉሰድ ላይ ተፈጻሚ ሊሆን ይችላልን?
በዚህ መልኩ በማስገደድ የሚገኘዉ ማስረጃ ነዉ ወይስ ማስረጃ ለመፈለግ የሚያስችል ሌላ ነገር? የሚወሰደዉ ናሙና ማስረጃ ነዉን?
በሚወሰደዉ ናሙና ላይ የማስገደድ ወይም የኃይል ሥራ ቢታከልበት በናሙናዉ ባህሪ ላይ ለዉጥ ያመጣልን?

መለማመጃ 22

አንድ የኤድስ በሽታ በማስተላለፍ ወንጀል የተጠረጠረ ሰዉ የሃኪም ምርመራ አድርግ ተብሎ ሲጠየቅ አላደርግም በማለቱ መርማሪዉ ምን ሊያደርግ እንደሚገባዉ ዐቃቤ ህጉን የህግ ምክር ጠየቀ
ዐቃቤ ህጉ እርስዎ ነዎት፣ ምን ይመክሩታል?

በችሎትዎ የቀረበ አንድ ክስ ተከሳሹ በተበዳይ ላይ የአባለዘር በሽታ አስተላልፏል ተብሎ ተከሷል፡፡ ለዚህ የቀረበዉ ማስረጃ ደግሞ ተበዳይዋ ተጠቃሹ በሽታ ያለባት መሆኑን፣ ከተከሳሹ ጋር ብቻ የግብረስጋ ግንኙነት እንደምትፈጽም፣ ይህ በሽታ ምልክቱ በታየበት ሰሞን አዘዉትረዉ ይህን ተግባር መፈጸማቸዉን፣ በምርመራ ጊዜ ተከሳሹ የሃኪም ምርመራ እንዲደረግለት የታዘዘ ቢሆንም ፈቃደኛ ሳይሆን መቅረቱን የሚያስረዱ ሰነዶችና ምስክሮች ናቸዉ፡፡ ተከሳሹ በጊዜዉ በሽታዉ የነበረበት ስለመሆኑ የቀረበ ማስረጃ የለም፡፡

በዚህ ጉዳይ የዐቃቢህግን ማስረጃ አስመልክቶ ምን ይወስናሉ፣ ተከሳሹን ተከላከል ይሉታልን?
ተከሳሹ የክሱ መሰማት ሲጀምር ወይም ተከላከል ከተባለ ከዚህ በኋላ ምርመራ አድርጌ ከህመሙ ነጻ ነኝ የሚል ማስረጃ ቢያቀርብ እንደአሳማኝ መከላከያ ይወስዱታልን?

በአሜሪካ ፌዴራልና በብዙ ግዛቶች እንዲሁም በአንዳንድ አውሮፓ ሀገራት ራስን ለመወንጀል ያለ መገደድ መብት/the privilege against self-incrimination/ ሃሳብን

ከመግለፅ ጋር ብቻ የተያያዘ ነዉ፡፡ ተገዶ የጣት አሻራ ከመስጠት ጋር እንዲሁም ፎቶግራፍ ከመነሣትና ከመለካት ጋር አይገናኝም ተብሎ ይወሰዳል፡፡

በሃገራችንም ቢሆን ህገመንግሥቱ ለመከላከል የፈለገው የሚመስለው በፖሊስ ድብደባ በሰው ልጅ ላይ ሊደርስ በሚችለው ስቃይ ምክንያት ከዕዉነት የራቀ ማስረጃ እንዳይገኝ ወይም እንዳይፈጠር ነዉ፡፡ ደምና የጣት አሻራን መስጠት የመሣሰሉት ጉዳዮችን ማካተት የለበትም፡፡ እነዚህ ነገሮች ድብድባ ኖረም አልኖረም ሊለወጡ ሊፈጠሩ የሚችሉ አይደሉም፡፡

2.1.4 ተጠርጣሪን መያዝና የተከሳሽነት ቃል መቀበል፣

መለማመጃ 23

በሥነሥርዓት ህጉ በቁ 26/1/ አንድን ተጠርጣሪ ለመያዝ ሊሟሉ ከሚገባቸዉ ቅድመሁኔታዎች አንዱ …ወንጀሉ በህጉ መሰረት የሚያስይዘዉ… መሆኑ ነዉ፡፡

ይህ ምን ማለት ነዉ በህጉ መሰረት የማያስይዝ ወንጀል አለ ማለት ነዉ?

የደንብ መተላለፍ ሥነሥርዓትን ተመልክተዉ ያብራሩ፡፡ ከባልደረባዎ ጋር በመወያየት በየራሳችሁ የያዛችሁትን አቋም ተተቻቹ

wN j L **የተፈጸመ መሆኑን ለማመን ምክንያት** µ l W ± l!S t - RÈ¶WN ¥Sq r B YC§LÝÝ t - RÈ¶WN bq¦_ _R SR ¥êL XNdng„ h#n@¬ b t l ÿy mNgD l!f i M YC§LÝÝ l t - RÈ¶W b± l!S m_¶Ã t L÷ l T kq r b ± l!S bq¦_ _R SR ÃWለዋLÝÝ kz!H W À m_¶Ã t L÷ l T µLq r b wYM gÂ ÃL t Ãz **ሆኖ ወንጀሉ የሚያስይዘዉ ከሆነ** ± l!S t - RÈ¶WN b?G §Y b t dnggW m \ r T l!YzW YC§LÝÝ

ይህም ማለት t - RÈ¶W b± l!S t - Rè X‰s# µLq r b wYM **የ**± l!S m_¶Ã **ቢላክለት የሚሸሽ** ç ñ k t gß ± l!S t - RÈ¶WN XNÄ!ÃZ y¥D r G `§ðnT x l b TÝÝ t - RÈ¶W bh# l T ›YnT mNgD l!ÃZ YC§LÝÝ Xnz!HM bF¼b@T T : ²ZÂ Ã l F¼b@T T : ²Z ÂcWÝÝ Ã l F¼b@T T : ²Z l mÃZ ?g# b ¸ f QDbT g!z@ h# l # wd F¼b@T mÿD œÃSf LG bq _¬ ± l!S b‰s# t - RÈ¶WN mÃZ

YC§LÝý h#l t¤ yxÃÃZ mNgìC yy‰œcW ytly ÆH¶ S§§cW lyBÒ XNm lk¬ cê lNÝý

ሀ. <u>በፍርድ ቤት ትዕዛዝ መያዝ</u>

bmRH dr© wNjL fim ytÆlW sW mÃZ y¸ClW bF¼b@T T:²Z BÒ nWÝý ymÃ Ï T:²Z yflg mR¥¶ ±l!S b¥ÂcWM qNÂ s›T lF¼b@T _Ãq¤ ¥QrB YC§LÝý ?g# b|‰ s›T b¥lT xLgdbWMÝý

ymÃ Ï T:²Z b±l!S bt-yq g!z@ h#l# bF¼b@T mfqD ylbTMÝý bw¼m¼?¼|¼|¼q¤ 54 m\rT ymÃ Ï T:²Z y¸s-W yt-RÈ¶W mQrB Fi#M xSf§g! kçnና **ከመያዝ ሌላ በሆነ መንገድ እንዲቀርብ ማድረግ የማይቻል ሲሆን** BÒ nWÝý lz!H tGÆR F¼b@T JMR y±l!S MRm‰ mZgBN tmLKè b?G wNjL ytÆl tGÆR tfim mÆl#NÂ wNjL mfiÑN y¸ÃmlKT ¥Sr© ***መኖሩን ማረጋገጥ ይኖርበታል***Ýý YH ¥lT GN F¼b@T _Ít"nTN y¸ÃrUG_ bq¤ ¥Sr© mñ„N mmRmR xlbT ¥lT xYdlMÝý F¼b@t¤ ¥rUg_ ÃlbT bbq¤ MKNÃT ጥÃq¤W mQrb#N nWÝý YHNN l¥rUg_ wNjL mfiÑN y¸ÃmlKT ¥Sr© bq¤ nWÝý

መለማመጃ 24

የመያዢያ ትዕዛዝ ለማግኘት የሚቀርበዉ ጥያቄ ተቀባይነት እንዲኖረዉ የተጠርጣሪዉ ፍርድቤት መቅረብ ፍጹም አስፈላጊ መሆኑ እና ይህም በሌላ መንገድ የማይቻል መሆኑ ሊረጋገጥ ይገባል፡፡ እነዚህ መመዘኛዎች መርማሪዉ ምን እንዲያሳይ ያስገድዳሉ?

ሀ/ ያለመያዢያ ትዕዛዝ መያዝ አለመቻሉን /ለምሳሌ ተጠርጣሪዉ በፖሊስ መጥሪያ አልቀርብ ማለቱን/ እንዲያሳይ ይጠበቃል?

ለ/ የተጠርጣሪዉ ፍርድቤት መቅረብ ፍጹም አስፈላጊ መሆኑና ወንጀል የተፈጸመ መሆኑን ለማመን የሚያስችል ማስረጃ የማቅረብ አስፈላጊነት ምን ግንኙነት አላቸዉ?

t-RÈ¶N mÃZ g!z@ y¥Ys_ l!çN YC§LÝý wNjl#N f}ä kxµÆb!W l!swR XNQS”s@ §Y mçn#N l±l!S mr© l!dRS YC§LÝý bz!H g!z@ ±l!S lF¼b@T ymÃ Ï T:²Z XSk¸ÃqRB DrS t-RÈ¶W l!swR YC§LÝý l!f-„ y¸Cl# ÃLt-bq¤ h#n@¬ãCN kGMT b¥SgÆT ?g# mFTÿ xbJèl¬LÝý bw¼m¼?¼|¼|¼q¤ 55 m\rT xÈÄð h#n@¬ s!ÃU_M mR¥¶W ±l!S bt¤l@æN

wYM btlIG‰M ymÃÏ T:²Z m-yQ YC§LÝÝ yz!H ›YnT h#n¬ s!Ã൨_M ymÃÏ T:²z# ktfqd b"§ b24 s›¬T WS_ መጠየቂያው b{/#F tdRgÖ lF¼bt mQrB xlbTÝÝ wœß# ngR btflgbT g!z bxScµY T:²z# mgßt nWÝÝ kz!Ã b"§ yt-ÃqnT x\‰R XNÄ!sFN _ÃqW bg!z tgDï በጽሁፍ mQrb# tgb! nWÝÝ

ለ. ያለፍርድ ቤት ትዕዛዝ መያዝ

t-RÈ¶N lmÃZ h#Lg!z F¼bTN ymÃÏ T:²Z m-yQ xÃSfLGMÝÝ b?g# §Y ytmlktT L† h#n¬ãC s!ÃU_Ñ ±l!S F¼bT DrS mÿD œÃSfLgW b‰s# bq_¬ t-RÈ¶WN Yø bq__R SR ¥êL YC§LÝÝ l±l!S YHNN |LÈN y¸s-#T DNUgãC YzT s!¬Y Ãl F¼bT T:²Z mÃZ L† h#n¬M xYmSLMÝÝ bbRµ¬ g#Ä×C §Y ±l!S Ãl mÃÏ T:²Z t-RÈ¶N mÃZ YC§LÝÝ Xnz!H g#Ä×CN bmqጠL XNmlk¬lNÝÝ

¥N¾WM sW wYM y±l!S \‰êT t-RÈ¶WN k3wR b¥ÃNS q§L XS‰T y¸ÃSqÈ yXJ kfNJ wNjL እየፈጸመ ወይም ፈጽሞ ያገኘው XNdçn mÃZ YC§LÝÝ ±l!S ÃLçn sW t-RÈ¶WN kÃz b"§ wÄ!ÃW l¸mlktW y±l!S KFL ¥St§lF xlbTÝÝ

መለማመጃ 25 *ያለመያዣ ትዕዛዝ ሰዉን መያዝ የሚቻልበትን የእጅከፍንጅ ወንጀል ለመለየት 3 ወርን ልንመለከት የሚገባን እንደቅጣቱ መነሻ ነዉ ወይስ መድረሻ?* *እንደመድረሻ ከወሰድነዉ የማያስይዙ ወንጀሎች በሚባሉት /ደንብ መተላለፍ፣ ወይም በተግሳጽና በወቀሳ የሚያስቀጡት ቀላል ወንጀሎች/ ጊዜ ምን ልናደርግ ነዉ?* */የሥ/ሥ/ህጉንና የወ/ህ/ቁ 89 አገናዝበዉ ይመርምሩ/*

kz!H WÀ l¥N¾WM sW œYçN l±l!S BÒ t-RÈ¶N ÃlmÃÏ T:²Z mÃZ y¸ÒLÆcW g#Ä×ች bw¼m¼?¼|¼|¼q 51 SR tzRZrêLÝÝ kxND ›mT bማÃNS XS‰T y¸ÃSqÈ wNjL lmS‰T ZG° የሆነዉን ወይም ሰርቷል ተብሎ በሚገባ የተጠረጠረዉን ሰዉ መያዝ አንዱ ነዉ።

መለማመጃ 26

ከአንድ ዓመት በማያንስ በሚለዉ ሃረግ ዉስጥ አንድ ዓመት የቅጣቱ መነሻ ነዉ. መድረሻ?

ህጉ «በማያንስ» ካለ ለወንጀሉ የተደነገገዉ ቅጣት መነሻዉ ከዚህ ሊያንስ የሚችልበትን አጋጣሚ የሚፈጥር አተረጓጎም ለምን እንከተላለን?

y?ZBN i_¬ b¥b§¹T §Y y¸g" wYM y±l!SN S‰ y¸ÃdÂQF wYM k¬srbT y¸ÃmL_ wYM l¥Ml_ y¸äKR wYM k±l!S wYM kmk§kÃ \‰ê!T ykÄ wYM b?g w_ mNgD yb@T m**ሰርሰ**¶Ã wYM b@TN mSb¶Ã mœ¶Ã yÃz wYM yt\rq :" mÃz# b¸gÆ y¸-r-RN wYM ywNjL FÊ yÃz wYM bxdg¾ ïzn@nT b¸Æ yt-r-rN **ሰዉ** ±l!S **የመያዣ ትዕዛዝ** œÃSfLgW bq_¬ b‰s# mÃZ YC§LÝÝ

bmçn#M ±l!S F¼b@T mÿD œÃSfLgW bBz# g#Ä×C §Y t-RÈ¶N b?G m\rT mÃZ Sl¸CL **በነዚህ ጉዳዮች** yF¼b@TN Yh#N¬ m-yQ ylbTMÝÝ ?GN tkT**ሎ** b‰s# m|‰T xlbTÝÝ

መለማመጃ 27

ያለፍርድቤት ፈቃድ መያዝ የሚቻልባቸዉ አጋጣሚዎች ከወንጀሎቹ ባህሪ፣ ባብዛኛዉ ደግሞ ከሚያስከትሉት ቅጣት ጋር የተያያዙ ናቸዉ። የወንጀሎቹ አይነት እና የቅጣታቸዉ መጠን በህግ የተመለከተ ነዉ። እነዚህን ለይቶ ለመገንዘብ ደግሞ ሰዎችን ለምርመራ የሚይዘዉ ወገን የህግ ዕዉቀት መጠን ይወስነዋል።

የፖሊስ ባልደረቦች የተፈጸመን ወይም እየተፈጸመ ያለን ወንጀል የቅጣት መጠን በምን ለይተዉ ነዉ ባግባቡ ያለፍርድቤት ትዕዛዝ እጅከፍንጅ መያዝ የሚችሉት?

ወይስ ይህ መመዘኛ በመያዝ ጊዜ ሳይሆን መያዝ ከተፈጸመ በኋላ ተገቢነቱን ለመወሰን የሚያገለግል መመዘኛ ነዉ?

በችሎትዎ አንድ መርማሪ አንድን ተጠርጣሪ ይዞ ቀረበ። ምርምራ ለማጣራት የጊዜቀጠሮ ይፈቀድልኝ ብሎ አመለከተ። ተጠርጣሪዉም ከጠበቃዉ ጋር ቀርቦ ያላግባብ ነዉ የተያዝኩት፣ እንድያዝ ፍርድቤት ሳይፈቅድ ነዉ የተያዝኩት ስለዚህ ይህ እስራት ሊቀጥል አይገባም በማለት ተከራከረ። መርማሪዉን ስለተፈጸመዉ ወንጀል ሲጠይቁት ተበዳዩ /የአንድ የመንግሥት መሥሪያቤት የሥራ ኃላፊ የሆኑ/ ባቀረቡት አቤቱታ መሠረት ተጠርጣሪዉ ከጥቂት ወራት በፊት ተበዳዩን ጉቦ ይቀበላል በዘመድና በጉቦ ነዉ የሚሠራዉ በማለት በሃሜት ተግባር ስም አጥፍቷል ተብሎ ተጠርጥሯል፣ ለዚህም ምስክሮች በተለያየ ምክንያት ለጊዜዉ ስላልተገኙ ቃላቸዉን እስካሁን መቀበል አልተቻለም፣ ስለዚህ ይህን ለማከናወን ጊዜ ይፈቀድልኝ በማለት አስረዳ።

አስፈላጊ ናቸዉ የሚሏቸዉን ተጨማሪ ምርመራዎች በግራ ቀኙ ላይ አድርገዉ ተገቢ ነዉ የሚሉትን ትዕዛዝ በጽሁፍ ይስጡ

ሐ. <u>የተከሳሽነት ቃል መቀበል</u>

b¥ÂcWM mNgD b±l!S q|__R SR yêl t-RÈ¶ ¥Nnt|Â xD‰šW ktrUg- b“§ lqrbbT KS wYM xb@t|¬ ”l#N **እንዲሰጥ ይጠየቃል**ÝÝ ”l#N kmS-t| bðT GN lmÂgR y¥YgdD mçn#N፣ GN fQì y¸s-W ¥ÂcW**ም** ”L tmZGï b¥Sr©nT wdðT l!qRBbT XNd¸CL l!ngrW YgÆLÝÝ t-RÈ¶N ”l#N XNÄ!s_ ¥SgdD ?g w_ nWÝÝ **በማስገደድ** ytgß y:MnT ”L W-@t| MN XNdçn b?g mNG|ቱ xNq} 19¼5 SR tdNGgÖ Yg¾LÝÝ b¥SgdD ytgß ¥Sr© tqÆYnT ylWMÝÝ

መለማመጃ 28

በወንጀል ምርመራ ጊዜ ላለመናገር መብት እንዳለዉና ፈቅዶ የሚሰጠዉ ቃል ተመዝግቦ ማስረጃ እንደሚሆንበት ማስጠንቀቂያ ሳይሰጠዉ ቃሉን እንዲሰጥ የተጠየቀ ተጠርጣሪ የሚሰጠዉ ቃል

የማስረጃነት ዋጋዉ ምን ያህል ነዉ?

ተቀባይነቱን ማጣት አለበት?

በማስገደድ የተገኘ ማስረጃ ሊባል ይችላል?

በፖሊስ ጣቢያ የሚሰጥ ቃል ብዙ ጊዜ ፍ/ቤት ሲቀርብ ተቃውሞ ሲቀርብበት ይታያል፡፡ ተከሣሹ ተገድጄ ነው ካለ መገደዱን እራሱ ማረጋገጥ አለበት የሚል ክርክር ይቀርባል፡፡ በሌላ በኩል እራሱ ዓ/ህግ በተከሣሹ ከተካደ በነጻነት የተሰጠ ቃል ለመሆኑ በደጋፊ ማስረጃ ማስረዳት ይጠበቅበታል፤ ተከሣሹ ነጻነቱን አጥቶ በእስር ላይ ስለሚገኝ በፈቃዱ ለመስጠቱ በከሣሽ ነው መረጋገጥ ያለበት፣ በከሣሽ ከተረጋገጠ ነው ተከሣሹ መከላከያ ማስረጃ ማቅረብ ያለበት የሚል ክርክርም ይቀርባል፡፡

መለማመጃ 29

አንድ ተጠርጣሪ በወንጀል ምርመራ ጊዜ በሚሰጠዉ ቃል ጽሁፍ ላይ ከፈረመበትና ፈርማዉ የራሱ መሆኑን ካረጋገጠ ለዚህ ቃል ትክክለኛነት /በተለይም ማስጠንቀቂያዎች የተሰጡት መሆኑ ተጽፎ ከሆነ/ ማረጋገጫ አይሆንምን?

ለዐቃቤህግ ይህ በቂ ማስረጃ ሆኖ ሊወሰድ አይገባምን?

ተከሳሹ የሰጠዉ ቃል ተገዶ የሰጠዉ ቃሉ መሆኑን ለማሳየት ቢፈልግ ይህን ማስረጃ የሚያቀርበዉ ተከላከል ሳይባል በፊት ነዉ ወይስ ተከላከል ከተባለ በኋላ ነዉ?

በተለምዶ ወንጀል መርማሪዎች ተጠርጣሪዉ በምርመራ ክፍል በሰጠዉ ቃል ወንጀሉን ካመነ በፍርድቤት ማስረጃ ሆኖ ሲቀርብ እንዳይክደዉ በፍርድቤት እንዲመዘገብ ራሳቸዉ ማመልከቻ ለፍርድቤቱ ጽፈዉ መዝገብ አስከፍተዉ ተከሳሹን በማቅረብ ቃሉን እንዲያስመዘግብ ያደርጋሉ፡፡ ይህም በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 35 መሰረት እንደሚከናወን መርማሪዉም ፍርድቤቱም ይስማማሉ፡፡

መለማመጃ 30

በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 35 የሚመዘገብ ቃል ምን አይነት ነዉ? የወንጀል ተጠርጣሪ ቃል ብቻ ነዉ ወይስ ሌላም ቃል ሊሆን ይችላል?

ይህ ቃል እንዲመዘገብ ጥያቄዉ የሚቀርበዉ በመርማሪዉ መሆኑ ተገቢነቱ ከድንጋጌዉ ግብ አንጻር ምን ያህል ተገቢ ነዉ?

ይህ ቃል በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 27 ከሚመዘገበዉ ቃል በምን ይለያል? በተለይ ተከሳሹ ፍርድቤት ቀርቦ ክሱን ከሰማ በኋላ ወንጀሉን አልፈጸምኩም የሚል ክርክር በሚያቀርብበት አጋጣሚ በሁለቱ ጊዜያት በፍርድቤት ከተሰጡት ቃሎች የትኛዉ ብልጫ ሊሰጠዉ ይችላል?

2.2 ጊዜ ቀጠሮ እና ዋስትና /የፍርድቤት ሚና/

2.2.1 የጊዜ ቀጠሮ ውሳኔ አሰጣጥ

በወንጀል የተጠረጠረ ሰው በፖሊስ ከተያዘ በኋለ ፍ/ቤት መቅረብ ያለበት ሲሆን የዚህን አሰራር ጠቀሜታና ፍ/ቤት ከቀረበ በኋላ የሚፈጸሙ ስነስርዓቶችን እንመለከታለን፡፡

ፖሊስ ከወንጀል ጉዳይ ጋር በተያያዘ ዜጉችን ያለአግባብ በመያዝ የሰብዓዊ መብት ጥሰት ተግባር እንዳይፈጽም ለመከላከል ሐገራት በህግ ከሚያደርጉት ጥበቃ አንዱ የተያዘ ሰው በህግ በተቀመጠው የጊዜ ገደብ ውስጥ ፍ/ቤት እንዲቀርብ ማድረግ ነው፡፡ በሀገራችንም ይህ መብት በህገ መንግሥስቱ አንቀፅ 19/3 እና በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 29/1 መሰረት በወንጀል ተጠርጥረው ለተያዙ ሰዎች የተረጋገጠ መብት ነው፡፡

ተጠርጣሪው ከተያዘ በኋላ ፍ/ቤት ወዲያውኑ እንዲቀርብ የሚያስፈልገው የእስሩን ህጋዊነት ለማረጋገጥ ነው፡፡ ይህም ማለት ተጠርጣሪዉ ሲያዝ ያለፍርድቤት ትዕዛዝ ሊሆን ስለሚችል ለመያዝ የሚያበቃ ምክንያት መኖሩን ፍርድቤት ስላልተቆጣጠረ ይህን ቁጥጥር ሊያደርግ የሚችለዉ በዚህ ጊዜ ነዉ፡፡

ተጠርጣሪው እንደቀረበ ፍ/ቤቱ ማንነቱን አረጋግጦ ከመዘገበ በኋላ በምን ዓይነት ወንጀል ተጠርጥሮ እንደተያዘ ለተጠርጣሪው ሊገልፅለት ይገባል፡፡ ከዚህ በኋላ

ፖሊስ ተጨማሪ የምርመራ ጊዜ የሚጠይቅ መሆኑን ፍ/ቤቱ አረጋግጦ ተጨማሪ ጊዜ የሚጠይቅ ከሆነ ምክንያቱን ከፖሊስ ማጣራት አለበት፡፡ የተጠርጣሪውም ሐሳብ መሰማት አለበት፡፡ ተጨማሪ ጊዜ የሚፈቀድበት በቂ ምክንያት ከሌለ እና የተጠረጠረበት ወንጀል ዋስትና የማያስነፍግ ከሆነ ተጠርጣሪው በዋስትና እንዲለቀቅ ፍ/ቤቱ ማዘዝ አለበት፡፡ የጊዜ ቀጠሮ ችሎቱ ፖሊስ ያቀረበው ተጨማሪ ምርመራ የማጣሪያ ጊዜ ላይ ትእዛዝ ከመስጠቱ በፊት የተጀመረ የፖሊስ ምርመራ የደረሰበትን ደረጃ ለማወቅ፣ የቀረውን ምርመራ ለማጠናቀቅ የሚያስፈልገውን ተጨማሪ ጊዜ፣ የተጠርጣሪው በእስር ላይ መቆየት አስፈላጊነት ለማረጋገጥ ፖሊሱን በመጠየቅ እና እንደአሰፈላጊነቱ የፖሊስ ምርመራ መዝገብን በመመልከት ማጣራት ይጠበቅበታል፡፡

መለማመጃ 31

ምርመራ ሳይጀመር ተጠርጣሪ ተይዞ በ48 ሰዓት ዉስጥ እርስዎ በሚያስችሉበት ችሎት ቢቀርብና መርማሪዉ ከዚህ በኋላ ምርመራ ለማካሄድ ተጠርጣሪዉን በቁጥጥር ስር እንደሆነ እንዲቆይ ይፈቀድልኝ የሚል የጊዜ ቀጠሮ ጥያቄ ቢያቀርብ እንዴት ይወስናሉ? ይጻፉት

በሌላ በኩል ምርመራዉን ጀምሮ ተጠርጣሪን የያዘ መርማሪ ለ48 ሰዓታት ተጠርጣሪዉን ይዞ ሲቆይ ምርመራዉን ሳይቀጥል አቋርጦ ከቆየ በኋላ ተጠርጣሪዉን ይዞ ፍርድቤት በመቅረብ ምርመራዉን ለማጠናቀቅ ጊዜ ይፈቀድልኝ፣ እስከዚያዉ በቁጥጥሬ ስር እንዳቆየዉ ይፈቀድልኝ ብሎ ቢጠይቅ ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

- በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 59/2/ ***የፖሊሱም ምርመራ ያልተፈጸመ እንደሆነ…*** ተብሎ ከተደነገገዉና በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 24 እና 25 ከተደነገጉት ጋር አገናዝበዉ ይወስኑ

በተግባር ጥያቄ የሚያስነሣው የጊዜ ቀጠሮ የሚያስተናግድ ችሎት /የጊዜ ቀጠሮ ችሎት/ ስልጣን ወሰን ነው፡፡ በህጉ ላይ ተጨማሪ የምርመራ ጊዜ ከመፍቀድ እና በዋስትና ከማሰናበት ውጪ የተቀመጠ ሌላ 3ኛ አማራጭ የለም፡፡ ከዚህ አንጻር ችሎቱ ተጠርጣሪውን በዋስትና ብቻ ነው መልቀቅ ያለበት ሊባል ይችላል፡፡

መለማመጃ 32

የጊዜ ቀጠሮ ጉዳዮችን እያስተናገዱ እንደሆነ ያስቡ፡፡ በዕለቱ ከቀረቡልዎ ጉዳዮች በአንዱ የተጠራዉ ተጠርጣሪ መርማሪዉ ያቀረበዉን የጊዜ ቀጠሮ ጥያቄ ተቃወመ፣ ያለምንም ቅድመሁኔታ ልለቀቅ ይገባል ብሎ ተከራከረ፡፡ የመቃወሚያዉም ምክንያት የተጠረጠረበት ወንጀል በግል አቤቱታ የሚያስከስስ እና እስከ ሦስት ወር ቀላል እስራት የሚያስቀጣ ሆኖ እያለ የግል አቤቱታ ባልቀረበበትና የመያዣ ትዕዛዝ ባልተሰጠበት ተይዞ የቀረበ መሆኑ ነዉ፡፡ ይህን ነገር ሲያጣሩ በርግጥም ተጠርጣሪዉ እንደሚለዉ ያለፍርድቤት ፈቃድ የተያዘ ሲሆን የተያዘበትም ወንጀል በግል አቤቱታ የሚያስቀጣ ሆኖ ይህ አቤቱታ አለመቅረቡን ተገነዘቡ፡፡

በጊዜ ቀጠሮዉ ጥያቄ ላይ ዉሳኔዎን ይጻፉ

ከጊዜ ቀጠሮ ችሎት ሥልጣን ጋር በተያያዘ ሊነሣ የሚገባው ሌላ ነጥብ ተጠርጣሪው የተጠረጠረበት የወንጀል ጉዳይ ዋስትና የሚያስነፍግ በሆነበት አጋጣሚ ፖሊስ ምርመራውን ያለበቂ ምክንያት ሳያጠናቅቅ ወይም ዓ/ህግ የምርመራ መዝገቡ ደርሶት በወቅቱ ውሣኔ ሣይሰጥበት ሲቀር የሚፈጠር ሁኔታ ነው፡፡ በዚህ ጊዜ ተጠርጣሪው እንዲለቀቅ ወይም በእስር እንዲቆይ ትእዛዝ ሣይሰጥበት የጊዜ ቀጠሮ መዝገብ የመዝጋት አሰራርን የሚከተሉ ዳኞች ያጋጥማሉ፡፡ በዚህን ጊዜ ፖሊስ ተጠርጣሪውን የመልቀቅ ወይም ያለመልቀቅ ችግር ውስጥ ይገባል፡፡ ይህ ዓይነቱ አሰራር ሊገመት ለማይችል ሁኔታ ተጠርጣሪውን የሚያጋልጥ ነው፡፡ ተጠርጣሪው ለረጅም ጊዜ በእሥር ላይ ሆኖ ሊንገላታ የሚችልበትን በር ይከፍታል፡፡

መለማመጃ 33

በጊዜ ቀጠሮ ችሎት ሲታይ በነበረ የከባድ ነፍስግድያ ጉዳይ ምርመራዉ ተጠናቆ ለዐቃቤ ህግ ዉሳኔ ስለቀረበ ፍርድቤቱ ክስ እስኪቀርብ ተጠርጣሪዉ ማረፊያቤት ይቆይ በማለት ትዕዛዝ ከሰጠ በኋላ መዝግቡን ዘግቶ ወደመዝገብ ቤት መለሰዉ፡፡

- በቅድሚያ እንዲህ አይነቱ አሰራር ምን ያህል ተገቢ ነዉ?

- ፍርድ ቤቱ መዝገቡን ከመዝጋት ይልቅ ክስ ለማቅረብ ለሚበቃ ጊዜ ቀጠሮ ይዞ ሂደቱን ሊቆጣጠር አይገባም?

- ዐቃቤ ህግ ክስ ሳይመሰርት ወይም ሌላ ዉሳኔ ሳይሰጥ ለበርካታ ሳምንታት ወይም ወራት በመቆየቱ ተጠርጣሪዉ መፍትሄ ይሰጠኝ በማለት ቢያመለክት ፍርድቤቱ ምን ሊወስን ይገባል?

- ፍርድ ቤቱ ኃላፊነቱን በምርመራ ክፍሉ ላይ በመተዉ ተጠርጣሪዉ ተይዞ ከነበረበት ማረፊያ ቤት በተለምዶ ማረሚያ ቤት ወደ ምርመራ ክፍሉ ወደ ፖሊስ ጣቢያ እንዲዛወር ቢወስን ምን ያህል ተገቢ ነዉ?

ፍ/ቤት ለምን ያህል ድግግሞሽ የጊዜ ቀጠሮ ሊፈቅድ እንደሚችልም በህጉ ላይ በግልጽ ያልተመለከተ ቢሆንም ያለበቂ ምክንያት ተጨማሪ ጊዜ ሊፈቅድ አይገባም፡፡ የሰብዓዊ መብት ጥሰት እንዳይኖር የጊዜ ቀጠሮ ችሎት በጥንቃቄ እያንዳንዱን ጉዳይ እያጣራ መፍቀድ አለበት፡፡ በአግባቡ ይህ ከተተገበረ የጊዜ ገደብ ማስቀመጥ አያስፈልግም፡፡ የጊዜ ገደብ ማስቀመጥ ለሰብዓዊ መብት ጥበቃ ጠቀሜታ ቢኖረውም የራሱ የሆነ ችግር ሊያስከትል ይችላል፡፡ ለምሳሌ ተጠርጣሪው ከህግ ውጪ ከሌሎች የወንጀል ተሳታፊዎች ጋር በመሆን ሴትን ጠልፎ የደበቀ ቢሆን እና የተያዘው ተጠርጣሪ የተጠለፈችው ሴት እንዳትለቀቅ በማሰብ በህግ የተወሰነዉ ጊዜ እስኪያልቅ በምርመራዉ ለመተባበር ባይፈልግ ወይም የተለዩ የተወሳሰቡ ጉዳይዮች ቢያጋጥሙ እና ምርመራውን በህግ በተቀመጠለት የጊዜ ገደብ ውስጥ ለማጠናቀቅ ባይቻል ሊፈጠር የሚችለውን አስቸጋሪ ሁኔታ አስቀድሞ ማሰብ ያስፈልጋል፡፡ ሌላ ምሳሌ ብንወስድ በሽብር የተጠረጠረ ሰዉ ተይዞ ሲመረመር አንድ ስዉር ቡድን እጅግ በርካታ ጅምላ ጨራሽ የጦር መሳሪያ ተደብቆ እንደሚገኝ ቢታወቅና ይህ የተደበቀ መሳሪያ ያለበት ሳይታወቅ የምርመራ ጊዜ ቢያበቃ፣ ይህን መሳሪያ ሊጠቀመዉ የሚችል የወንጀል /የሽብር/ ቡድን መኖሩ ቢታወቅና የዚህን ቡድን አባላት በሙሉም ሆነ በከፊል ማወቅ ሳይቻል ገና ክትትሉ እየተደረገ እያለ የምርመራ ጊዜዉ ቢያልቅ ከዚህ በኋላ የሚቀርበዉን ክስ ለማስረዳት የሚያስችል ማስረጃ ሳይሰበሰብና ቀጣይ የወንጀል /የሽብር/ አደጋን ማስቀረት ሳይቻል ይቀራል፡፡

መለማመጃ 34

የጊዜ ቀጠሮ የሚፈቀድበትን ድግግሞሽ ፍርድቤት በጥብቅ እንዲቆጣጠር ያስፈልጋል፡፡ ይህ እንዲሆን ያስፈለገበት ህገ መንግሥታዊ የሰብዓዊ መብት መርህ ምንድን ነዉ?

- ከህገመንግሥት ድንጋጌዎች ቁ.19/4/ እና 20/1/ አኳያ ይተንትኑት

- በየጊዜዉ የሚፈቀደዉ እስከ 14 ቀን የሚደርሰዉ ተጨማሪ የምርመራ ማጣሪያ ጊዜ የእረፍትና የበዓል ቀናትን ያካትታል ወይ?

ከጊዜቀጠሮ ጋር ተያይዞ የሚነሳዉ ነገር የዋስትና ነገር ነዉ፡፡

- ተጠርጣሪው መደበኛ ክስ ከተመሰረተበት በኋላ ባይቀርብ በጊዜ ቀጠሮ ሂደት በተገባው ዋስትና መሰረት ተከሣሹን የማስቀረብ ነገር እና ከክሱ መሰማት በኋላ በተገባዉ ዋስትና መሰረት እንዲቀርብ የሚደረግበት አሰራር የተለያየ ሊሆን ይገባል?

- ተከሣሹ ከጠፋና የጊዜ ቀጠሮ ዋሱ ሊያቀርበው ባይችል የዋስትናው ገንዘብ ገቢ እንዲሆን መታዘዝ ያለበት በጊዜ ቀጠሮው መዝገብ ላይ ነው ወይስ በመደበኛው መዝገብ ላይ?

- ይህ ዉሳኔ በማን ጠያቂነት ሊሰጥ ይገባል፣ በፖሊስ ወይስ በዐቃቤህግ?

ምንም እንኳ አዘዉትሮ የሚያጋጥም ባይሆንም በዚህ ደረጃ አስፈላጊ ሥነሥርዓት ሊሆን የሚችለዉ በጠበቃ የመታገዝ ነገር ነዉ፡፡ አዘዉትሮ በምርመራ ጊዜ የተሰጠ የተከሳሽነት ቃል ወደኋላ ሲካድ ይስተዋላል፡፡ ተከሳሽ በራሱ ወገን የሆነ ሰዉ በሌለበት ቦታና ሁኔታ ቃሉን ሲሰጥ ይህ በራሱ ተጽዕኖ ሊፈጥርበት ይችላል ተብሎ ስለሚታሰብ በምርመራ ጊዜ በሚሰጥ የተከሳሽነት ቃል ላይ ጥርጣሬ ሲፈጠር ይስተዋላል፡፡

መለማመጃ 35

በጊዜ ቀጠሮ ጉዳይ እያስቻሉ ያሉ ዳኛ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ በዕለቱ ከቀረቡልዎ መዝገቦች በአንዱ የተጠራዉ ተጠርጣሪ ከቀረበ በኋላ መርማሪዉ ከአስር ሰዓታት በፊት ነዉ ተጠርጣሪዉ የተያዘዉ፣ የተከሳሽነት ቃሉን እንቀበላለን፣ ቀደም ሲል በጀመርነዉ ምርመራ ቃላቸዉን ያልሰማናቸዉ ምስክሮች ስላሉ እነሱንም እንሰማለን፣ ለዚህ ቀጠሮ ይሰጠኝ በማለት አመለከተ፡፡ ተጠርጣሪዉ ሲጠየቅ ቃሌን በምሰጥበት ጊዜ ከጠበቃ ጋር መማከር አለብኝ፣ ፈጸምክ የተባልሁት ወንጀል ከባድ ነዉ፣ እኔ ጠበቃ መቅጠር አልችልም፣ ስለዚህ ቃሌን ከመስጠቴ በፊት እና ቃሌን ስሰጥ ጠበቃዬ ጋር እንድማከር ፍርድ ቤቱ በመንግሥት ወጪ ጠበቃ ይስጠኝ በማለት አመለከተ፡፡

በዚህ ክርክር ላይ በጽሁፍ ዉሳኔ ይስጡ

2.2.2 ፍርድ ቤት ስለመቅረብ እና በዋስ ስለመለቀቅ

የዋስትና መብት ማግኘት ለአንድ በወንጀል ለተጠረጠረ ሰው የተሰጠ በዓለም አቀፍ ድንጋጌዎችም የተደገፈ መብት ነው፡፡ ይህ መብት በሀገራችንም ሕገ መንግስታዊ መሠረት ያለው ነው፡፡ የዚህን መብት በተመለከተ በሀገራችን ያለውን ህግ እና አተገባበሩን እንመለከታለን፡፡

የኢፌዲሪ ሕገ መንግሥት አንቀጽ 17/2/ ማንኛውም ሰው በህግ ከተደነገገው ሥርዓት ውጭ ሊያዝ፣ ክስ ሳይቀርብበት ወይም ሳይፈረድበት ሊታሰር አይችልም ይላል፡፡ የዋስትና መብት ጥያቄ የሚነሳው አንድ ሰው ነፃነቱ በእስር ምክንያት ሲገደብ በመሆኑ በቅድሚያ አንድ ተጠርጣሪ ሊታሰር የሚችልባቸውን ምክንያቶች ከግምት ማስገባት ያስፈልጋል፡፡

2.2.2.1 ፍርድ ቤት ከመቅረብ በፊት በዋስ ስለመለቀቅ /የፖሊስ ጣቢያ ዋስ/

ፖሊስ የያዘውን ተጠርጣሪ በዋስ ሊለቀው ይችላል፡፡ ይህን ለማድረግ ወንጀሉ በጽኑ እሥራት የማያስቀጣ ሊሆን ወይም ደግሞ ተጠርጣሪው ወንጀሉን ለመፈፀሙ አጠራጣሪ ሆኖ መገኘት ይኖርበታል (የወ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ.28)

መለማመጃ 36

በእርስዎ ችሎት በጊዜ ቀጠሮ ለምርመራ የታሰረ ተጠርጣሪ በቀጠሮዉ ቀን ሳይቀርብ ቀረ፡፡ መርማሪዉ ተጠርቶ ሲጠየቅ በቀጠሮዉ ዕለት መልስ ሰጥናል፣ ተጠርጣሪዉን በዋስ ለቀነዋል፣ ዋስትናዉ የፖሊስ ጣቢያ ዋስትና ነዉ በማለት ገለጸ፡፡ የተጠረጠረበትን ወንጀል ከጊዜ ቀጠሮ መዝገቡ ሲመለከቱ የነፍስ ግድያ ወንጀል ነዉ፡፡ ስለዚህ በዚህ ጉዳይና ነገሩ ፍርድቤት ከቀረበ በኋላ መርማሪዉ ተጠርጣሪን በዋስ መልቀቅ ይችል እንደሆነ ስለተጠራጠሩ የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 28 የሚደነግገዉን መረመሩ፡፡

ዉሳኔዎ ምን ይሆናል? ይጻፉት

ፖሊስ ተጠርጣሪዉን እንደያዘዉ ወደፍርድቤት ከማቅረቡ በፊት በዋስ ለመልቀቅ የሚቸገርበት እና በፍርድቤት እንዲታሰር ከታዘዘ በኂላ በዋስ ለመልቀቅ የሚገደድበት አንዱ ምክንያት የሚሆነዉ ተጠርጣሪዉን ከመያዙ በፊት ወንጀል ፈጽሟል ብሎ ለማመን የሚያስችለዉ ምክንያት ሳይኖረዉ ማለትም ምርመራ አድርጎ ለዚህ በቂ የሆነ ማስረጃ ሳይሰበስብ የሚይዝ መሆኑ ነዉ፡፡ ተጠርጣሪዉ በፖሊስ ዋስ ሊለቀቅ ከሚችልባቸዉ ምክንያቶች አንዱ ወንጀሉን ለመፈጸሙ አጠራጣሪ ሲሆን ነዉ፡፡ ይህን ደግሞ አስቀድሞ በሚደረግ ምርመራ ሊያረጋግጥ ይችላል፡፡ ወንጀል ሰርቷል ለማለት የሚያበቃዉን ያህል ማስረጃ ካጣ ተጠርጣሪዉን ወደ መያዝም አይሄድም /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 25/፡፡ ፍርድቤትም ተጠርጣሪ ተይዞለት ሲቀርብ በዚህ ህግ እንደተደነገገዉ አስቀድሞ ተጠርጣሪዉ ወንጀል ፈጽሟል ብሎ ለማመን የሚያስችል ምን ምክንያት እንዳለ ከመርማሪዉ ከተረዳ በኂላ መሆን ይኖርበታል ተጠርጣሪዉን በጊዜ ቀጠሮ እንዲታሰር ማዘዝ ያለበት፡፡

2.2.2.2 በፍርድ ቤት በዋስ የመለቀቅ ጥያቄ አቀራረብና አወሳሰን

ፖሊስ በወንጀል ጠርጥሮ በመያዝ ለፍ/ቤት ያቀረበውን ተጠርጣሪ ፍ/ቤቱ በዋስትና ወረቀት ሊለቀው ይችላል (59/1/)፡፡ ይህን የሚያደርገው ተጠርጣሪው የተከሰሰበት ወንጀል የዋስትና መብት የማያስከለክለው፣ ምርመራ እየተካሄደበት ከሆነ መለቀቁ በማስረጃ ማሰባሰቡ ሂደት ላይ እንቅፋት የማይፈጥር፣ ቢለቀቅ ግዴታውን አክብሮ የሚቀርብ መሆኑን፣ መለቀቁ ለሕዝብ ፀጥታና ሠላም አስጊ አለመሆኑና ሌላ ወንጀል የማይፈጽም መሆኑን በማገናዘብ ሊሆን ይገባል፡፡

የወ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 63 የተያዘ ሰው የተከሰሰበት ወንጀል የሞት ቅጣትን ወይም 15 ዓመት ወይም በላይ የሆነ ጽኑ እሥራት የማያስቀጣው ከሆነና ወንጀል የተፈፀመበት ሰው በደረሰበት ጉዳት የማይሞት የሆነ እንደሆነ ፍ/ቤት የዋስትና ወረቀት አስፈርሞ ሊለቀው እንደሚችል ይደነግጋል፡፡ በተለምዶም የዚህን ድንጋጌ ተቃራኒ ንባብ በመዉሰድ የፍትህ ሥርዓቱ ባልደረቦች የተስማሙበት ነገር ይህ ድንጋጌ ዋስትና የሚያስከለክል ወንጀልን ባህሪ አንደሚደነግግና በዚህ መሰረት በዋስ የመለቀቅ ጥያቄ ተቀባይነት እንዳያገኝ ማድረግ ነዉ፡፡

መለማመጃ 37

በነፍስ ግድያ የተጠረጠረ ሰዉ ምርመራ ሲደረግበት ቆይቶ በተጠርጣሪዉና በተበዳዩ ወገኖች መካከል በተደረገ ረዥም ጊዜ የወሰደ ሽምግልና እርቅ ስለተደረገ የአካባቢዉ የሀገር ሽማግሌዎች ስብሰባ የአካባቢዉን የፍትህ አካላት ኃላፊዎችና ባለሙያዎች ባላሰለሰ ሁኔታ ተመላልሰዉ በመጠየቅ ክስ ከመቅረቡ በፊት ተጠርጣሪዉ በዋስ እንዲፈታ አደረጉ፡፡ ክሱ ከአንድ ዓመት በኋላ በዞኑ ከፍተኛ ፍርድቤት ቀረበ፣ ተከሳሽም ሲጠራ ቀረበ፡፡ በዚህ ጊዜ ሁሉ ተከሳሹን ለመበቀል የሞከረም ያሰበም አልነበረም፡፡ በህብረተሰቡ መሃል የጸጥታ አደጋ አልደረሰም፡፡ ተከሳሹም ከአካባቢዉ ለመሸሽ አልሞከረም፡፡ ይልቁንም የግብርና ተግባሩን እያከናወነ ቤተሰቡን ሲያስተዳድር ቆይቷል፡፡ ክሱ ቀርቦ የክሱ ማመልከቻ ደርሶት በተራ ነፍስ ግድያ እንደተከሰሰ አዉቆ የህግ ባለሙያ አማክሮ የሚያስከትለዉን ቅጣት ቢያዉቅም ከፍርድ ቤት አልቀረም፡፡ ክሱን ከሰማ በኋላ በተከሰሰበት ወንጀል ጥፋተኛ አለመሆኑን፣ ተበዳይን የገደለዉ ቢሆንም በተበዳዩ ጠብ ቆስቋሽነት በተነሳ አለመግባባት መሆኑን፣ ወዘተ በመከራከር በዋስ ሆኖ እንዲቆይ አመለከተ፡፡

ዐቃቤ ህጉ እርስዎ ነዎት፡፡ በዚህ ጥያቄ ላይ ያለዎትን ሃሳብ ለፍርድቤቱ በጽሁፍ ያቅርቡ በቃልም ያስረዱ

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ ባልደረባዎ እንደዐቃቤህግ የሚያቀርቡትን ሃሳብ አዳምጠዉ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ

በዋስ ለመለቀቅ የሚቀርብ ጥያቄ በጽሁፍ ሆኖ አመልካቹ ሊፈርምበት ይገባል፡፡ የዋስትናዉን መጠን በቀላሉ መወሰን ይቻል ዘንድም አመልካቹ የሚያቀርበዉን የዋስትና አይነት በማመልከቻዉ ላይ መግለጽ ይኖርበታል፡፡ ይህ ማመልከቻ ለየትኛዉም ፍርድቤት ቀርቦ ሊወሰን ይችላል፡፡ የትኛዉም ፍርድቤት ሥልጣን የለኝም ብሎ ነገሩን ላለማስተናገድ ሊወስን አይችልም፣ የሙስና እና የሽብርተኝነት ጉዳዮችን የሚመለከት ካልሆነ በቀር፡፡ በክልልም ሆነ በፌዴራል የሙስና ጉዳይ የትኛዉንም ነገር በመጀመሪያ ደረጃ ሊያይ የሚችለዉ ከፍተኛ ፍርድቤት ነዉ፡፡

በዋስትና ለመለቀቅ በሚቀርብ ማመልከቻ ላይ ፍ/ቤት ቶሎ ውሣኔ መስጠት እንዳለበት የሚደነግገው ደግሞ የወ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 66 ነው፡፡ በዚህ ሕግ መሠረት ፍ/ቤቱ በ48 ሰዓት ውስጥ ውሣኔ መስጠት ያለበት ሲሆን ከውሣኔው በፊት የዓ/ሕጉን ወይም የመርማሪውን ሃሳብና ትችት እንደሚጠይቅ ያስቀምጣል፡፡

መለማመጃ 38

አንድ ተይዞ በችሎትም የቀረበ ተጠርጣሪ በዋስ ለመለቀቅ ማመልከቻ አቀረበ፡፡ በዚህ ጥያቄ ላይ ከመወሰንዎ በፊት የሚሰጡ የተለያዩ ትዕዛዞችን ይስጡ፡፡

የመጀመሪያዉ የሰጡት ትዕዛዝ ተጠርጣሪዉን ይዞ የቀረበዉ መርማሪ በዚህ ጥያቄ ላይ ሃሳቡን እንዲሰጥ የሚያዝዝ ነዉ ብለን እናስብ፡፡ መርማሪዉ ግን ዐቃቤህግ ይጠየቅ እንጂ እኔ የማቀርበዉ ሃሳብ የለኝም አለ፡፡

ምን ትዕዛዝ ይሰጣሉ?

በሌላ በኩል ቀድሞ የሰጡት ትዕዛዝ ወይም መርማሪዉ ባቀረበዉ ክርክር መሰረት ያዘዙት ዐቃቤ ህግ ሃሳብ እንዲያቀርብ ነዉ እንበል፡፡ ዐቃቤ ህግ በታዘዘዉ የሁለት ቀናት ጊዜ ሃሳብ ሳያቀርብ ቀረ፣ ቀርቦም የምርመራ መዝግብ አስቀርቦ እስከሚያይ ተጨማሪ የሁለት ቀናት ጊዜ እንዲሰጠዉ ጠየቀ፡፡

ተገቢዉን ትዕዛዝ ይጻፉ?

በዋስትና ማመልከቻው ላይ ሃሳብ እንዲሰጥ የሚጠየቅ ዓ/ሕግ የምርመራ መዝገቡ በእጁ ስለሌለ የምርመራ መዝገቡን ከፖሊስ ወስጄና ተመልክቼ አስተያየቴን ለማቅረብ ጊዜ ያስፈልገኛል ይላል፡፡ ማመልከቻውን ከዓ/ሕግ አስተያየትና ከምርመራ መዝገቡ ጋር መርምሮ በተሰጠው የ48 ሰዓት ጊዜ ውስጥ ውሣኔ ለመስጠት በተግባር አስቸጋሪ እንደሆነ በፍርድቤቶች ይገለጻል፡፡ የዋስትና ጉዳዮችን ብቻ የሚያዩ ችሎቶች ባለመኖራቸው ዳኞች የጊዜ ገደቡን አክብረው ውሣኔ ለመስጠት ሲቸገሩ ይታያል፡፡

መለማመጃ 39

አንድ የዋስትና ማመልከቻ የቀረበለት ችሎት የመርማሪዉን ሃሳብ ጠይቆ መርማሪዉም ሃሳብ መስጠት ያለበት በቅድሚያ ዐቃቤህግ ነዉ አለ፡፡ ዐቃቤህግ ሃሳቡን እንዲያቀርብ የአንድ ሳምንት ቀጠሮ ከተሰጠዉ በኋላ የምርመራ መዝገብ ከምርመራ ክፍል ስላልቀረበልኝ መዝገቡን አይቼ ሃሳብ እንዳቀርብ ተጨማሪ አንድ ሳምንት ይፈቀድልኝ በማለት ጠየቀ፡፡ አመልካቹም የዋስትና ጥያቄ ሊወሰን የሚገባዉ በ48 ሰዓት ዉስጥ ስለሆነ እስካሁን የተወሰደዉ ጊዜ ከተገቢዉ በላይ በመሆኑ ዐቃቤህግ ሃሳቡን መስጠት እንዳልፈለገ ተቆጥሮ አሁኑኑ በዋስ ልለቀቅ፣ ተጨማሪ ቀጠሮ ሊሰጥ አይገባዉም፣ እንዲህ አይነቱ ፈቃድ የ48 ሰዓት ገደቡን ያፈርሳል በማለት ተከራከረ፡፡ ፍርድቤቱም የ48 ሰዓት ገደቡ ተፈጻሚ የሚሆነዉ የመርማሪዉ ወይም የዐቃቤህግ ሃሳብ ከተሰማ በኋላ ለሚወሰደዉ ጊዜ እንጂ ለዉሳኔዉ የሚረዱ ነገሮች የሚሰበሰቡበትን ጊዜ አይመለከትም በማለት ለዐቃቤህግ ሃሳብ መጠባበቂያ የአንድ ሳምንት ጊዜ ሰጠ፡፡

ይህ ዉሳኔ ምን ያህል ተገቢ ነዉ ይላሉ?

ክስ ለፍ/ቤት በቀረበበት ጉዳይ ዓ/ሕግ የምርመራ መዝገቡን አይቶ ክስ የሚያዘጋጅ እንደመሆኑ በዋስትና ጥያቄዉ ላይ ሃሳቡን ለማቅረብ የተጨማሪ ጊዜ ሊጠይቅና ሊፈቀድለት የሚገባ አይደለም፡፡ ነገር ግን አንዳንድ ጊዜ ውስብስብ ሁኔታዎች ሊያጋጥሙ ስለሚችሉ ዳኞችና ዓ/ሕጎች ፍትህ እንዳይጓደል በጥንቃቄ ሊሰሩ ይገባል፡፡ ክስ በፍ/ቤት ያልተመሠረተበት ጉዳይ ከሆነም መርማሪው ምርመራ መዝገቡ በእጁ ያለ/ የነበረ እንደመሆኑ ወዲያውኑ አስተያየቱን ለመስጠት ይቸገራል ሊባል አይችልም፡፡ ፍ/ቤቶችም ቢሆኑ የዋስትና ማመልከቻ ከሌሎች ጉዳዮች በተለየ ሁኔታ በአጭር ጊዜ እንዲወስኑ ሕግ የሚጠይቅ በመሆኑ ቅድሚያ ሰጥተው ሊወስኑ ይገባል፡፡

በዋስትና ጥያቄዉ ላይ የሚሰጠዉ ዉሳኔ ሊያተኩር ከሚገባባቸዉ ጉዳዮች አንዱ በወ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 67 ሥር የተደነገገው ነው፡፡ በዚህ ሕግ የዋስትና ማመልከቻ መቀበል የማይቻልባቸዉ ሁኔታዎች ተዘርዝረዋል፡፡ እነሱም አመልካቹ፡-

ሀ/ በዋስትና ወረቀቱ የተመለከቱትን ግዴታዎች የማይፈጽም ነው ተብሎ ሲገመት፤

ለ/ ሌላ ወንጀል ይፈጽም ይሆናል ተብሎ የሚገመት ሲሆን፤

ሐ/ ማስረጃ ሊያጠፋ ይችላል ተብሎ ሲታሰብ ነው፡፡

ተጠርጣሪው የተከሰሰበት ወንጀል ዋስትና የማይከለክል ቢሆንም ከላይ የተጠቀሱትን የማያሟላ ተጠርጣሪ በዋስ ላይለቀቅ ይችላል፡፡ በዋስትና ወረቀት የሚገለፀው ዋነኛው ግዴታ በቀጠሮ ቀን ያለመቅረት እንደመሆኑ ተከሳሹ ተመልሶ ወደ ፍ/ቤት የማይመጣ ነው ተብሎ ከተገመተ አይለቀቅም፡፡ ህብረተሰብን በተጠርጣሪው ሊፈፀም ይችላል ከሚባል ተጨማሪ ወንጀል ለመጠበቅ ሲባልም ዋስትና ሊከለከል ይችላል፡፡ ሌላው ተጠርጣሪው ከዓ/ሕግ ማስረጃዎች ጋር ካለው ቀረቤታም ይሁን በሌላ ምክንያት ማስረጃ ያጠፋል፣ ምስክሮች ሊያባብል ይችላል የሚል ግምት ካለም የዋስትና መብቱ ተጠቃሚ ላይሆን ይችላል ማለት ነው፡፡

በዚህ የሕግ አንቀጽ ሥር ከ ሀ-ሐ የተጠቀሱትን ሁኔታዎች ለመቀበል ሕጉ ጥያቄው የቀረበለት ፍ/ቤት ግምት ብቻ በቂ መሆኑን ያሳያል "ግዴታዎቹን የሚፈጽም

የማይመስል" የሚለው ሐረግ ግምትን ያመለክታል፡፡ ይህ ማለት ግን ፍ/ቤት ከተባለው ግምት ላይ ለመድረስ ምንም መነሻ ሳይኖረው በዘፈቀደ የሚወስነው ነው ማለት አይደለም፡፡ ለምሣሌ ያህል አንድ ተጠርጣሪ የዋስ መብቱ እንዲከበርለት ለፍ/ቤቱ ሲያመለክት ዓ/ሕጉ ወይም መርማሪው ተጠርጣሪው ተደብቆ ከሀገር ሊወጣ ሲል መያዙን ቢያረጋግጥና በዋስትና መለቀቁን ቢቃወም ፍ/ቤቱ ይህ ተጠርጣሪ/ተከሳሽ ቢለቀቅ አይመለስም ብሎ ለመገመት በቂ መነሻ ምክንያት አለው ማለት ነዉ፡፡

መለማመጃ 40

ተጠርጣሪዉ በዋስትና ወረቀት ለመለቀቅ ያቀረበዉ ጥያቄ ማስረጃ ያጠፋል በሚል ምክንያት በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 67 መሰረት ዉድቅ ተደርጎበት በማረፊያ ቤት ይገኛል፡፡ በዚህ ዉሳኔ ላይ ይግባኝ ሳይል አንድ ወር ቆይቷል፡፡ ከዚህ በኋላ ያንኑ ጥያቄዉን መልሶ ዋስትና ለከለከለዉ ችሎት አቀረበ፡፡ እንደምክንያት ያቀረበዉም የዐቃቤህግ ምስክሮችን ተሰምቶ መጠናቀቅ ነዉ፡፡

ፍርድቤቱ እርስዎ ዐቃቤህግ ስለሆኑ ሃሳብ እንዲያቀርቡበት ጠየቀዎት፡፡ ምን ሃሳብ ያቀርባሉ?

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ ምን ይወስናሉ? ባልደረባዎን እንደዐቃቤህግ ሃሳብ እንዲያቀርብ ካደረጉ በኋላ ይወስኑ፣ ይጻፉት

ዋስትና የተከለከለበት ምክንያት ተጠርጣሪዉ በዉጭ የሚኖር በስምና በአድራሻ የተለየ ወንድሙ ስላለ ከተለቀቀ ወንድሙ ጋ ይሄዳል ተመልሶ አይመጣም በሚለዉ የዐቃቤህግ ክርክር መሰረት ነዉ ብለን እናስብ፡፡ ሆኖም የተጠረጣሪዉ ወንድም ይኖርበታል በተባለዉ አገር ዉስጥ ተገቢ ያልሆነ ተግባር ፈጽመዋል የተባሉ ኢትዮጵያዊያን ወደኢትዮጵያ እንዲመለሱ መደረጉን የሚገልጽ ዜና በቴሌቪዥን ሲተላለፍ በታየበት ወቅት ተጠርጣሪዉ ከተመላሾቹ ዉስጥ የወንድሙን ምስል በማየቱ ይህንኑ መነሻ በማድረግ ዋስትና በተከለከለ በአስራ አምስት ቀናት ዉስጥ ጥያቄዉን እንደገና ለከለከለዉ ፍርድቤት አቀረበ፡፡

ከላይ የተነሱትን ጥያቄዎች በተመሳሳይ ሁኔታ ይመልሱ

የዋስትና ማመልከቻ ተቀባይነት ካገኘ አመልካቹ በዋስትና የሚቆይባቸዉ ሁኔታዎች ወይም ግዴታዎች ይወሰናሉ፡፡ አንዱም የዋስትናዉ አይነት ወይም መጠን ነዉ፡፡ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 69 ሥር ፍ/ቤት የዋስትና ገንዘብ መጠንን በመሰለው እንደሚወስን ቢደነገግም የወንጀሉን ከባድነት፣ ተከሳሹ ከቀጠሮ የማይቀር መሆኑን፣ የተከሳሹንና የዋሱን ሀብት መጠን፣ ሲለቀቅ በህዝብ ፀጥታ ላይ ያለውን አደጋ ማገናዘብ እንደሚገባ ሠፍሯል፡፡ ይህም ትክክለኛዉ የዋስትና መጠንና አይነት አወሳሰን ነዉ ተብሎ ይታሰባል፡፡

መለማመጃ 41

ምርመራ ሲደረግበት በቆየ አንድ ወንጀል ጉዳይ መርማሪዉ በጊዜ ቀጠሮ ችሎት ተገኝቶ ምርመራዉ ተጠናቋል በማለት ስላሳወቀ ፍ/ቤቱ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 69 መሰረት ተገቢዉን ምርምራ አድርጎ የዋስትናዉን መጠን በመወሰን ተጠርጣሪዉን በዋስ ለቀቀዉ፡፡ ዐቃቤ ህግም በተጠናቀቀዉ ምርመራ መሰረት ክስ አቀረበ፡፡ ክሱ ከነማስረጃዉ ለተከሳሽ ተላከለት፣ እንዲቀርብም ተጠራ፣ ተከሳሹም ቀረበ፡፡ ክሱን እንዲሰማ ከተደረገ በኋላ ክሱን ካደ፡፡ የዐቃቤህግን ምስክሮች ለመስማት ቀጠሮ የሚለወጥ በመሆኑ ስለአቆያየቱ ሲጠየቅ ተከሳሹ በዋስ ነኝ፣ በዚሁ ዋስትና መሰረት ቀርቤያለሁ፣ ይህ ዋስትና አልወረደም አልተለወጠም፣ ስለዚህ ባለሁበት ሁኔታ እየቀረብኩ ልከራከር በማለት አመለከተ፡፡

ዐቃቤ ህጉ እርስዎ ቢሆኑ ይህን የዋስትና ጥያቄ በተመለከተ ምን ክርክር ያቀርባሉ? ይጻፉት

እርስዎ ዳኛዉ ቢሆኑ ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

ለአንድ ተከሳሽ የዋስትና ወረቀት ፈርሞ ዋስ የሆነ ሰው ተከሳሹ በየቀጠሮው ፍርድ ቤት እንዲቀርብ የማድረግ ግዴታና ኃላፊነት አለበት፡፡

የዋስትና ግዴታ የሚገባ ሰው ይህ ግዴታው ለምን ያህል ጊዜ እንደሚቆይ በፍርድ ቤት ይወሰናል፡፡ ይህ በሥነ ሥርዓት ሕጉ ቁ. 71 የሠፈረ ቢሆንም ብዙ ጊዜ ፍርድ ቤቶች ሲጠቀሙበት አይታይም፡፡ የዋስትና ወረቀት ፈርሞ ግዴታ የገባ ሰው ፍርድ ቤት ግዴታው የሚቆይበትን ጊዜ ካልወሰነ ጉዳዩ ዕልባት እስኪያገኝ ድረስ ይቆያል፡፡ ነገር ግን ተጠርጣሪ/ተከሳሽ በዋስ ከተለቀቀ በኋላ ዋሱ የዋስትና ግዴታውን ፍርድ ቤት ቀርቦ ካወረደ ጉዳዩ ከማለቁም በፊት ግዴታው ቀሪ ሊሆን ይችላል፡፡

ከክስ በፊት የሚፈቀድ ዋስትና ግዴታ የሚቆይበት ጊዜ ካልተወሰነ ዐቃቤህግ ክስ የሚያቀርብበት ወይም ሌላ ዉሳኔ የሚሰጥበት ጊዜ ያላግባብ ሊራዘም ወይም ዉሳኔ ሳይሰጥ ለረዥም ጊዜ ሊቆይ ስለሚችል ዋሶች በንብረቶቻቸዉ ላይ ለመወሰን እንዲቸገሩ ይደረጋሉ፡፡ ስለሆነም ፍ/ቤት በተለይ ከክስ በፊት የዋስ መብታቸውን ለሚጠብቅላቸው ተጠርጣሪዎች የዋሶቹን የግዴታ ጊዜ ቢወስን የዋሶቹ የግዴታ ጊዜ ያላግባብ እንዳይራዘም ስለሚያደርግ የወንጀሉን ከባድነትና ነባራዊውን ሁኔታ በማገናዘብ ሕጉን መተግበሩ ጠቃሚ ነው፡፡[1]

---

[1] *ምናልባትም ይህ የማይሆን ከሆነ የሙስና ጉዳዮችን የሚያየዉ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድቤት በአንድ ወቅት ያደርግ እንደነበረዉ ተጠርጣሪዉ በዋስ የሚገኝ ቢሆንም ዐቃቤህግ ክስ ሳይመሰርት በመቆየቱ ተጠርጣሪዉ ወይም ዋሱ ሲያመለክት ዐቃቤህግ በቂ ምክንያት ካላቀረበ በቀር ወይም ክስ ወዲያዉ*

2.2.2.3 በዋስትና ዉሳኔ ላይ ይግባኝ ስለማለትና ስለዉሳኔዉ መለወጥ

የዋስትና ማመልከቻው ተቀባይነት ያላገኘ ተጠርጣሪ ለይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት በሀያ ቀናት ውስጥ ይግባኝ ማመልከቻውን ማቅረብ እንደሚችል የተደነገገ ሲሆን (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 75) የዋስትና ጥያቄዉ ተቀባይነት ባገኘ ጊዜ ስለሚኖረዉ ሁኔታ አልተደነገገም /በሙስና እና በሽብርተኝነት ጉዳዮች ይግባኝ ማለት የተፈቀደ መሆኑ ሳይዘነጋ/፡፡

መለማመጃ 42 በይግባኝ ሰሚ ፍርድቤት የሚያስችሉ ዳኛ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ በጊዜ ቀጠሮ ሲታይ በነበረ ጉዳይ ተጠርጣሪዉ ያቀረበዉን የዋስትና ጥያቄ ዐቃቤ ህግ አጥብቆ የተቃወመ ቢሆንም ፍርድ ቤቱ የተጠርጣሪዉን የዋስትና ጥያቄ ተቀብሎ በዋስ እንዲለቀቅ አዘዘ፡፡ ዐቃቤህግም ይግባኝ በዚህ ትዕዛዝ ላይ አቀረበ፡፡ ነገሩ ወደርስዎ ችሎት ተመራ፡፡ ጉዳዩ የሙስናም ሆነ የሽብርተኝነት ጉዳይ አይደለም፡፡ *ይህን ይግባኝ የሚያሰናብቱበት ወይም የሚያስተናግዱበት የህግ ምክንያት ምንድን ነዉ? በዝርዝር ይጻፉት*

በዋስትና ጥያቄ ላይ የተሰጠ ዉሳኔ በተለያየ ምክንያት ሊለወጥ ይችላል፡፡ ከይግባኝ ሂደት ዉጪ ይህ የሚከሰትባቸዉ በርካታ ምክንያቶች አሉ፡፡ ዋሱ ቢሞት፣ ከሀገር ቢጠፋ፣ ወይም ግዴታውን ሊወጣ የማይችል መሆኑ ሲታወቅ፤ የተፈቀደዉ ዋስትና በማታለል ወይም በስህተት ምክንያት በቂ አለመሆኑ፣ አስቀድሞ ያልተገለጸ አዲስ ነገር መገኘቱ፣ ወዘተ. የተለቀቀዉን ተጠርጣሪ መልሶ ለመያዝና የዋስትናዉን ሁኔታ ወይም መጠን ለመለወጥ ምክንያት ነዉ፡፡

2.2.2.4 በዋስትና የተገባን ግዴታ አለማክበርና ዉጤቱ

ተከሳሽ ዋስ ጠርቶ ከእስር ከተለቀቀ በኋላ በቀጠሮው ቀን ባይቀርብ እንዲያዝ ትዕዛዝ ይሰጣል፡፡ ዋሱም የዋስትና ግዴታ የገባበትን የገንዘብ መጠን ለመንግሥት ገቢ

ለመመስረት ሃሳብ እንዳለዉ ካላሳወቀ በቀር ዋስትናዉን ቀሪ ማድረግ ይቻላል /የዚህ ሃሳብ መነሻ ይህን ማኑዋል ያሻሻለዉ ጸሃፊ በዚሁ ችሎት ዳኛ በነበረ ጊዜ የነበረዉ የአሰራር ልማድ አስተዉሎት ነዉ/

የማያደርግበት ምክንያት ካለው ቀርቦ እንዲያስረዳ ይጠየቃል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.76)፡፡ ካላስረዳ ገንዘቡን ገቢ እንዲያደርግ ይታዘዛል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 79)፡፡ ከዚህ መገንዘብ የሚቻለው ዋሱ ግዴታ የገባበትን ገንዘብ ከመክፈል ያለፈ ሌላ ተጠያቂነት እንደሌለበት ነው፡፡ በሕጉ ከተመለከተው ውጭ ዋሱን ተከሳሹን ይዘህ ቅረብ ማለትም ሆነ ዋሶችም የግዴታቸውን ወሰን ባለመረዳት ፍ/ቤት ቀርበው ተከሳሹን ይዘው ለመቅረብ እንዲችሉ ተለዋጭ ቀጠሮ እንዲሰጣቸው መጠየቅ ተገቢ አይደለም፡፡

መለማመጃ 43

በችሎትዎ በጊዜ ቀጠሮ በተፈቀደ ዋስትና ተለቆ የነበረ ተጠርጣሪ ክሱ የቀረበበት ሌላ ፍርድቤት ሲጠራዉ አልቀረበም፡፡ ተይዞ እንዲቀርብ የታዘዘ ቢሆንም ሊገኝ አልቻለም፡፡ ስለዚህ ዐቃቤህግና መርማሪዉ የተጠርጣሪዉ ዋስ ቀርቦ የዋስትናዉ ገንዘብ የማይወረስበትን ምክንያት እንዲያስረዳ ይጠየቅልን በማለት ክሱን የሚሰማዉን ፍርድቤት ጠይቀዉ ፍርድቤቱም ይህን ፈቅዶ ዋሱ ቀርቦ ሲጠየቅ ሊያስረዳ አልቻለም፡፡ ስለዚህ ክሱን የሚሰማዉ ፍርድቤት ዋሱ ተከሳሹ የማይቀርብበትንና ዋስትናዉ የማይወረስበትን ምክንያት ያላስረዳ ስለሆነ ዋስትናዉን በተመለከተ ተገቢዉን ትዕዛዝ እንዲሰጡ ለርስዎ ችሎት ነገሩን በትዕዛዝ ላከዉ፡፡ መርማሪና ዐቃቤ ህግም ይህን ትዕዛዝ ይዘዉ በመቅረብ የዋስትናዉን መዝገብ አስቀረቡ፡፡ የተገባዉ ግዴታ ያልተከበረ መሆኑ ግልጽ ነዉ፡፡

ነገር ግን የርስዎ ዉሳኔ ምን ይሆናል? ይጻፉት

እርስዎ ክሱን እየሰሙ ያሉት ዳኛ ነዎት፡፡ ተከሳሹ በችሎትዎ ቀርቦ በአንድ ሺ ብር ዋስትና ከተለቀቀ በኂላ ስለጠፋ ተይዞ እንዲቀርብ ትዕዛዝ ሰጥተዉ ከተደጋጋሚ ቀጠሮ በኂላ ተይዞ ቀረበ፡፡ የዋስትናዉ ገንዘብ የማይወረስበትን ምክንያት አስረዳ ተብሎ ሊያስረዳ ስላልቻለ ገንዘቡ እንዲወረስ አዘዙ፡፡

ከዚህ በኂላ ስለተከሳሹ አቀራረብ ምን ትዕዛዝ ይሰጣሉ? ይጻፉት

ተከሳሽ በዋስ ሆኖ ግዴታዉን ያለበቂ ምክንያት በመጣስ ከቀረ ዋስትናዉ ይወረሳል፡፡ ከዚህ በኂላ ስላለዉ ሂደት አንዳንድ ጊዜ ፍርድቤቶች ተከሳሹን በቀድሞዉ ዋስትና መጠን ወይም ከፍ ያለ ተለዋጭ ዋስትና እንዲያቀርብ እስከዚያዉ ማረፊያ ቤት እንዲቆይ በማድረግ ይወስናሉ፡፡ በሌላ አጋጣሚ ዋስትናዉ ከተወረሰ በኂላ ተከሳሹ በማረፊያ ቤት እንዲቆይ የሚያደርግ ትዕዛዝ ይሰጣሉ፡፡

3. ምዕራፍ ሦስት

የዐቃቤህግ ዉሳኔ አሰጣጥ እና የፍርድቤት ሚና

እስካሁን ሲገለጽ እንደቆየዉ ከክስ መሰማት ሂደት በፊት ባለዉ ደረጃ የወንጀል ምርመራ ይከናወናል፡፡ ምርመራ በሚካሄድበት ጊዜም ሆነ ካበቃ በኂላ በተከናወነዉ ምርመራ ላይ ዐቃቤህግ ዉሳኔ የመስጠት ሥልጣን አለዉ፡፡ ከሚሰጣቸዉ ዉሳኔዎች አንዱ ክስ የማቅረብ ቢሆንም ;”b@ ?G wNjL tfim tBሎ y±l!S MRm‰ mZgB bdrsW g!z@ h#l# lF¼b@T KS xÃqRBMÝÝ Xnz!H ;”b@ ?G KS yማÃqrብÆcW h#n@¬ãC MN XNdçn# bQD¸Ã Y¬ÃLÝÝ ;”b@ ?G KS l¥QrB b¸wSN g!z@M b!çN bMN mLk# Ks# tzUJè |LÈN §lW F¼b@T mQrB XNÄlbT bmq-L YB‰‰LÝÝ

በዚህ ረገድ ምንም እንኳ የዐቃቤ ህግን ተግባራት የሚመለከቱ ህግጋትን የምንቃኝ ቢሆንም በዚህ የዐቃቤህግ ሥራ ዉስጥ ፍርድ ቤቶች ከፍ ያለ ሚና ስላላቸዉ ይህን የሚመለከቱትን ህግጋትም እንዳስሳለን፡፡

ስለዚህ ይህ ምዕራፍ ሲጠናቀቅ ሰልጣኞች

- በምርምራ ጊዜና ከምርምራ በኂላ የምርመራና ዐቃቤህግ ተቋማት የሚሰሩባቸዉን ስልጣኖች የሚመለከቱ ህግጋትን ያዉቃሉ
- በምርምራ ጊዜና ምርመራ ካበቃ በኂላ ክስ ከመሰማቱ በፊት ባለዉ ደረጃ የምርመራ ክፍሎችና ዐቃብያነህግ የሚያከናዉኗቸዉን ተግባራት ከሰዎች መብቶች አኳያ ለመቆጣጠር እንዲችሉ ለፍርድቤቶች የተሰጠዉን ሥልጣን የሚመለከቱ ህግጋትን እንዲሁ ይመረምራሉ
- በነዚህ ህግጋት አተገባበር ላይ ያለዉን የተለመደ አሰራርና ችግሮቹን መርምረዉ ይለያሉ
- ችግሮቹን የሚያስቀር አሰራርን ለመከተል የሚያስችል ልምምድ ለማድረግ የተለያዩ ክርክሮችን ያዘጋጃሉ ያቀርባሉ፣ ዉሳኔ ይሰጣሉ

2.3 ምርመራን ስለመዝጋት የሚሰጥ የዐቃቤህግ ዉሳኔ

bw¼m¼?¼ | ¼ | ¼q|. 39 | R ytmlkt|T h#n@¬ãC s!ÃU_Ñ ;”b@ ?G yMRm‰ mZgBN mZUT xlbTÝÝ Xnz!HM *ሁኔታዎ*C ytkœ¹# mäT½ y:D»W kz-" ›mT b¬C mçN½ b›lM xqF ?G yÄ!ßlÖ¥ t|K ***ያለመ***ከሰስ kl§ ***ያለዉ መሆን*** XÂ bL† ***ብሄራዊ*** ?G ***ያለመ***ከሰስ mBT yts-W mçN ÂcWÝÝ

መለማመጃ 44

ፖሊስ በቀረበለት አቤቱታ መሰረት ተጠርጣሪዉን ለመጥራትና ቃሉን ለመቀበል ማሰቡን ተጠርጣሪዉ መረጃ በማግኘቱ እርስዎ ዐቃቤህጉ ጽ/ቤት ድረስ በመምጣት ምርመራዉ ይዘጋልኝ የሚል ጥያቄ አቀረበ፡፡ ፖሊስ ስለሚያከናዉነዉ ምርመራ መረጃ ማግኘቱ አስገርሞዎት በምን ምክንያት ምርመራዉ እንደሚዘጋ ሲጠይቁት የህዝብ ተመራጭና የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት አባል መሆኑን ይገልጽልዎታል፡፡ ይህንንም በማስረጃ አስደግፎ በጽሁፍ ማመልከቻ አቀረበልዎ፡፡

- ይህን ምርመራ እንዲቋረጥ ይወስናሉ ወይስ ምርመራዉ እስኪጠናቀቅ ይጠብቃሉ? ለምን?

2.3.1 ምርመራ የሚዘጋባቸዉ ምክንያቶች እና ባህሪያቸዉ /ቋሚነትና ጊዜያዊነት/

ከላይ የተመለከቱት ምርመራ የሚዘጋባቸዉ ምክንያቶች በባህሪያቸዉ ቋሚ ወይም ጊዜያዊ ሊሆኑ ይችላሉ፡፡ የተጠርጣሪዉ የዕድሜ ሁኔታ በማስረጃ እስከተረጋገጠ ድረስ በጊዜ ማለፍ ምክንያት ሊለወጥ የሚችል ጊዜያዊ ነገር አይደለም፡፡ ተጠርጣሪዉ ወንጀሉን በፈጸመ ጊዜ ዘጠኝ ዓመት ያልሞላዉ ከሆነ በዚህ ነገር በየትኛዉም ሁኔታ በወንጀል ሊጠየቅ ስለማይችል ቋሚ ምክንያት ነዉ፡፡ የሞተ ተጠርጣሪም ጉዳይ እንዲሁ ነዉ፡፡ በሌላ በኩል ያለመከሰስ መብቶች ሁለት ባህሪ አላቸዉ፡፡ አንዳንዶቹ ጊዜያዊ ናቸዉ፣ ሌሎቹ ቋሚ ናቸዉ፡፡ ዲፕሎማቲክ ያለመከሰስ መብት እንደሁኔታዉ ተፈላጊዉ ሰዉ ወደሃገሩ ሲመለስ ሊከሰስ ይችላል፡፡ በብሄራዊ ህግ ያለመከሰስ መብትም እንዲሁ

ጊዜያዊ ሊሆን ይችላል፡፡ ለምሳሌም የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት አባላት ያላቸዉ ያለመከሰስ መብት ሊጠቀስ ይችላል፡፡ የተመራጭነት ዘመኑ ሲያበቃ ተመራጩ ከላላ ስለማይኖረዉ ሊከሰስ ይችላል፡፡ ሌሎቹ ግን እስከመጨረሻዉ ያለመከሰስ ምክንያቶች ሆነዉ ይቆያሉ፡፡ ለምሳሌ በወ/ህ/ቁ. 611 የተደነገገዉን ያለመከሰስ መብት መጥቀስ ይቻላል፡፡

2.3.2 <u>ምርመራ የሚዘጋበት ጊዜ /ምክንያቶች መኖራቸዉ እንደታወቀ ወይስ ምርመራ ካለቀ በኋላ/</u>

የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 39 *ዐቃቤህግ የፖሊስን የምርምራ መዝገብ* የሚዘጋባቸዉን ሁኔታዎች ስለሚደነግግ ይህ ዉሳኔ የምርመራ መዝገብ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 37 መሰረት ሲደርሰዉ የሚሰጠዉ እንደሆነ ይጠቁማል፡፡ በሌላ በኩል የዐቃቤህግን ተቋም የሚመለከቱ በየጊዜዉ የወጡ ህጎች ምርመራን የማቋረጥ ሥልጣን ሲሰጡት ይስተዋላል /አዋጅ ቁ 11/1980፣ አዋጅ ቁ 691/2003/፡፡ ስለዚህ የምርመራ መዝገብ መቅረብን ሳይጠብቅ እንዲዘጋ ለማዘዝ የሚችልባቸዉ አጋጣሚዎች እንዳሉ መገንዘብ ይቻላል፡፡

መለማመጃ 45 *ዐቃቤህጉ እርስዎ እንደሆኑ አስበዉ በሚከተለዉ ጉዳይ ላይ ይወስኑ፡፡ በቢሮዎ የተገኙ ባለጉዳዮች አባታቸዉ በቅርቡ የሞቱባቸዉ ወንድምና እህት ናቸዉ፡፡ እነሱም ይዘዉ የመጡት አቤቱታ የአካባቢያቸዉ የፖሊስ ምርመራ ክፍል ባልደረቦች የብርበራ እና የመያዣ ትዕዛዝ ይዘዉ በመምጣት ብርበራ ለማካሄድና ሟችን ለመያዝ መሞከራቸዉንና በጎረቤት ብርታት ተመልሰዉ መሄዳቸዉን፣ ተጠርጣሪዉ የሞቱ መሆኑን ቢገልጹላቸዉም በዚያዉ ሰሞን ተመልሰዉ በመምጣት የፍርድ ቤቱን ትዕዛዞች እንደሚፈጽሙ መዛታቸዉን፣ ሆኖም ተፈላጊዉ ሰዉ አባታቸዉ ሲሆኑ እርሳቸዉ ደግሞ በቅርብ ጊዜ ከዚህ ዓለም በሞት መለየታቸዉን ከዕድራቸዉ የተጻፈ ደብዳቤ ማቅረባቸዉን፣ ስለዚህ የምርመራ ክፍሉ የጀመረዉን ምርመራ እንዲያቋርጥ እንዲታዘዝላቸዉ የሚጠይቅ ነዉ፡፡* *በዚህ አቤቱታ ላይ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ*

2.4 ተጨማሪ ምርመራ እንዲደረግ ስለመወሰ

ሌላዉ የ; ”b@ ?G ዉሳኔ y±l!S yMRm‰ mZgB XNddrsW bbq¦ h♯n@¬ ÃLtÈ„ ŋgéC µU-Ñ T mZgb♯N mLî lt=¥¶ MRm‰ bw¼m¼?¼|¼|¼q¦.38¼ሐ m\rT mmlS ነዉÝÝ KS l¥QrB y¸Ã-‰_R ŋgR µU-m yb§Y ;”b@ ?G mm¶Ã XNÄ!s_bT bw¼m¼?¼|¼|¼q¦. 41 m\rT ነገሩን ማስተላለፍም ሌላዉ ዉሳኔ ሊሆን ይችላልÝÝ

በአሁኑ ጊዜ በተለያዩ ክልሎች በBPR ምክንያት በተጀመረዉ አሰራር የምርመራ ክፍሎችና ዐቃቤህግ በመቀናጀት የምርምራ ሥራን ዐቃቤህግን በሚያሳትፍ መንገድ ስለሚያከናዉኑ ዐቃቤ ህግ የምርመራዉን አካሄድ ከመጀመሪያዉ ጀምሮ ይመራዋል፣ ያዉቀዋል፡፡ ስለዚህ ሊመረመሩ የሚገባቸዉ ጉዳዮች ሳይጓደሉ እንዲመረመሩ ያደርጋል፣ ምርመራቸዉም በተሟላ ሁኔታ እንዲከናወን ያደርጋል ተብሎ ይታሰባል፡፡

> **መለማመጃ 46**በችሎትዎ ሲስተናገድ በነበረ የጊዜ ቀጠሮ ጉዳይ ምርመራዉን ሲያከናዉኑ የነበሩት ዐቃቤህግና መርማሪ ፖሊስ ምርመራዉ ተጠናቋል ብለዉ አሳወቁ፡፡ ስለዚህ ዐቃቤህግ የሚሰጠዉን ዉሳኔ ለመጠባበቅ ተጠርጣሪዉ በማረፊያቤት እንዲቆይ ሲያዝዙ የጊዜ ቀጠሮ መዝገቡን ደግሞ ለአስራ አምስት ቀን ቀጠሮ ይዘዉለት የዐቃቤህግን ዉሳኔ ለመጠባበቅ መለሱት፡፡ በቀጠሮዉ ቀን መዝገቡ ቀርቦ ዐቃቤህግ ምን እንደወሰነ ሲጠይቁ ዐቃቤህግ መዝገቡን ሲመረምር ተጨማሪ ምርመራ የሚያስፈልጋቸዉ ነጥቦችን በመለየት ምርመራዉ እንዲቀጥል መወሰኑን ተገነዘቡ፡፡ ዐቃቤህግም ለዚሁ ጉዳይ ተጨማሪ የጊዜ ቀጠሮ እንዲፈቅዱለት አመለከተ፡፡ ተጠርጣሪዉ ደግሞ ምርመራ ያበቃ ስለሆነ እንደገና ወደኋላ ተመልሶ የምርመራ ጊዜ የሚፈቀድበት ምክንያት ስለሌለና ክስ ስላልቀረበበት በዋስ እንዳይለቀቅ የሚከለክል ነገር ባለመኖሩ በዋስ እንዲለቀቅ አመለከተ፡፡
>
> *በዚህ ክርክር ላይ ዉሳኔዎን ይጻፉ፡፡*

2.5 ቀዳሚ ምርመራ ስለማድረግ

ዐቃቤ ህግ ከሚሰጣቸዉ ዉሳኔዎች ዉስጥ ጉዳዩ በቀዳሚ ምርመራ ፍርድቤት እንዲመረመር ማዘዝ ይገኝበታል፡፡ bz!H KFL qÄ¸ MRm‰ MN XNdçn YB‰‰LÝÝ qÄ¸ MRm‰ ¥DrG MN ጠq»¬ XNÄlWM እናያለንÝÝ bt=¥¶M qÄ¸ MRm‰ b¥DrG £dT WS_ mfiM ÃlÆcW êÂ êÂ tGÆ‰T ምን XNdçn♯M tlYtW YqmÈl♯ÝÝ

2.5.1 ቀዳሚ ምርመራ ለወንጀል ፍትህ አስተዳደር ያለዉ ጥቅም

ቀዳሚ ምርመራ በተለይ የኮመን ሎው የህግ ስረአትን በሚከተሉ ሀገራት የሚከናወነው ተጠርጣሪው በወንጀል እንዲከሰስ ለማድረግ በቂ ማስረጃ መኖሩን ለማረጋገጥ ነው፡፡ በቂ ማስረጃ ከሌለ በፍ/ቤት በነጻ መሰናበት አለበት፡፡ በሌሎች ሀገሮች ሂደቱ የሚያስፈልገው ማስረጃን ጠብቆ ለማቆየት ነው፡፡ b¦g‰CNም ywNjL ?G |n |R›T qÄ¸ MRm‰ y¸kÂwnW bkÆD ywNjL g#Ä×C y±l!S MRm‰ t-Âö b;”b@ ?G KS b¸m\rTbT g!z@ M|KéC xD‰š bmqyR wYM äTN bmúsl MKNÃT §Ygß#Â §Ym\K„ y¸Cl#bTN h#n@¬ lmk§kL ¥Sr©N -Bö l¥öyT y¸fiM y_N”ql |R›T nWÝÝ ምስክሮች ፍርድቤት ቀርበዉ መሰማት ባልቻሉ ጊዜ በቀዳሚ ምርመራ ጊዜ የሰጡት ምስክርነት በቀጥታ ክሱን ለሚሰማዉ ፍርድቤት ቀርቦ ክሱን ለማስረዳት ይችላል /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 144/፡፡ በተለይ የወንጀል ህግ አስተዳደርን ከሚያስቸግሩት ጉዳዮች አንዱ የምስክሮች በተፈለጉ ጊዜ አለመገኘት ነዉ፡፡ ስለዚህ የቀዳሚ ምርመራ ሥነሥርዓትን መተግበር እንዲህ አይነቱን ችግር በቀላሉ ለመቋቋም ያግዛል፡፡

መለማመጃ 47

የቀዳሚ ምርመራ ሥነሥርዓት በህግ ተደንግጎ የሚገኝ ቢሆንም የህግ ባለሙያዎች ሲያከናዉኑት አይስተዋሉም፤ በዚህም ምክንያት ምስክሮች ሳይገኑ ሲቀሩ በርካታ ጎጂ አሰራሮች እንድንከተል እንገደዳለን፡፡

- ከነዚህ ጎጂ አሰራሮች አንዳንዶችን ይጥቀሱና ይወያዩባቸዉ

2.5.2 በቀዳሚ ምርመራ ሥነሥርዓት የዐቃቤህግ ሥልጣንና የፍርድ ቤት ሚና

qÄ¸ MRm‰ y¸drGÆcW ywNjL g#Ä×C bh#lT mdB Ykf§l#ÝÝ ymjm¶Ããc bGÁ¬ h#Lg!z@ qÄ¸ MRm‰ l!drGÆcW y¸gb# g#Ä×C ÂcWÝÝ Xnz!HM kÆD ysW GDÃN /የw¼?¼ቁ 539/ XÂ kÆD yWNBDÂ tGÆRN y¸mlktl /የw¼?¼ቁ 671/ wNjlÖC ÂcWÝÝ ngR GN b;”b@ ?G _Ãql g#Ä† wÄ!ÃW bkFt¾W F¼b@T qÄ¸ MRm‰ œYdrG XNÄ!¬Y XNÄ!drG

kFt¾W F¼b@T l!wSNÂ yg#Ä† m¬yT bq_¬ l!q_L YC§LÝÝ k§Y bt-qs#T bkFt¾W F¼b@T k¸¬†T g#Ä×C W À bz!h# bkFt¾W F¼b@T |LÈN |R BÒ b¸wDq¦ ywNjL g#Ä×C §Y bw¼m¼?¼|¼ሥ/q¦. 38¼l m\rT b;"b@ ?G Wœn@ qÄ¸ MRm‰M l!drG YC§LÝÝ bmçn#M qÄ¸ MRm‰ mdrG ÃlbT bh#lt¦ zRF tlYtW btqm-#T g#Ä×C §Y BÒ nWÝÝ **እንደሚስተዋለዉ** qÄ¸ MRm‰W y¸drgW bkFt¾ F¼b@T |LÈN |R b¸wDq¦ ywNjL g#Ä×C §Y BÒ nWÝÝ

***መለማመጃ* 48**

የቀዳሚ ምርመራ ሥነሥርዓት በከፍተኛ ፍርድቤት በሚታዩ ጉዳዮች ላይ ብቻ እንዲከናወን ያስፈለገበት ምክንያት ምንድን ነዉ ብለዉ ያስባሉ? ይህን ጥያቄ

- ቀዳሚ ምርመራ የሚደረግበት ፍርድቤት የወረዳ ፍርድቤት ከመሆኑ አኳያ፣

- ይህ ፍርድቤት በሚሰማዉና በሚመዘግበዉ ማስረጃ ላይ የመወሰን ሥልጣን የሌለዉ ከመሆኑ አኳያ

ይመርምሩ

ለቀዳሚ ምርመራ የቀረበዉ ጉዳይ እርስዎ በሚያስችሉበት የወረዳ ፍርድቤት ሥልጣን ስር የሚታይ ወንጀልን የሚመለከት ነዉ፡፡

ይህን የቀዳሚ ምርመራ ጥያቄ እንዴት ያስተናግዱታል? ዉሳኔዎን ይጻፉት

የቀዳሚ ምርመራ ሂደት እንዲጀመር የዐቃቤህጉ ዉሳኔ ለቀዳሚ ምርመራ አድራጊዉ ፍርድቤት መድረስ አለበት፡፡ qÄ¸ MRm‰ xD‰g! F¼b@T tkœ¹#Â ;"b@ ?G XNdqrb# ytkœ¹# ¥NnT trUGõ £dt¦ mjmR xlbTÝÝ **በዚህ መሰረት ፍርድቤቱ የሚሰሙትን የዐቃቤህግ ምስክሮች ይጠራል፡፡** bQD¸Ã F¼b@t¦ ltkœ¹# qÄ¸ MRm‰W y¸kÂwnW ¥Sr© mZGï l¥öyT BÒ XNdçnÂ b;"b@ ?G lkFt¾W F¼b@T KS kqrb ytkœ¹# nÉ mçN wYM _Ít¾nT y¸rUg-W bz!ÃW |LÈN ÆlW ykFt¾W F¼b@T mçn#N mGl} xlbTÝÝ

መለማመጃ 49

የቀዳሚ ምርመራ ሂደት የሚጀመረዉ በአብዛኛዉ በዐቃቤህጉ ጥያቄ ሆኖ በከፍተኛ ፍርድቤት በሚታዩ ጉዳዮች ላይ በመሆኑ የዐቃቤህግ ጥያቄ ይህን ጉዳይ የከፍተኛ ፍርድቤት ሥልጣን ስር የሚወድቅ ጉዳይ መሆኑን ማሳየት የሚጠበቅበት ይመስላል፡፡ ይህን ሁኔታ ዐቃቤህግ በሚያቀርበዉ ጥያቄ ማመልከት የሚችለዉ እንዴት እንደሆነ ከባልደረባዎ ጋር ይወያዩበትና አቋሞቻችሁን ተተቻቹ፡፡

ጥያቄዉ እንደክስ ማመልከቻ ሆኖ መቅረቡ ይህን ጉዳይ መፍትሄ ሊሰጠዉ ይችላል?

l tkœ¹# yqÄ¸W MRm‰ ›§¥ bF¼b@t| ktngr b“§ ;”b@ ?G g#Ä†N bmKfT M|Kéc| y¸ÃSrÇTN gLÛ MSKécN xQRï ¥s¥T xlbTÝÝ tkœ¹# wYM ጠb”W mSql¾ _Ãq| m-yQ YC§LÝÝ ;”b@ ?GM DU¸ _Ãq|WN ¥QrB YC§LÝÝ ፍ¼b@t|M y¸È‰ n_B µgß y¥È¶Ã _Ãq| l!ÃqRB YC§LÝÝ yqÄ¸ MRm‰W F¼b@T lTKKl¾ FT? x\È_ wd ðT ÃSfLUL Bl0 µmn b;”b@ ?G ÆYቆ-„M b¥ÂcWM g!z@ ¥N¾WNM l@§ MSKR xSqRï mS¥T YC§LÝÝ

y;”b@ ?G M|KéC ktsÑ b“§ F¼b@t| tkœ¹#N Sl Ks# M§> lmS-T F§g0T XNÄlW ¥rUg_ xlbTÝÝ ”l#N ለmS-T XNd¥YgdDÂ ”l#N ks-GN tmZGï b¥Sr©nT wd ðT b;”b@ ?G lkFt¾W F¼b@T l!qRB XNd¸CL l tkœ¹# l!nGR YgÆLÝÝ YH h#l# ktngr b“§ tkœ¹# ”l#N lmS-T kflg tmZGï ktnbblT b“§ bF¼b@t| tfRäbT ymZgb# xµL YçÂLÝÝ

tkœ¹# wdðT g#Ä† bkFt¾W F¼b@T s!¬Y l¥QrB y¸fLUcWN M|KéC XSknxD‰šcW lqÄ¸ MRm‰ xD‰g! F¼b@T ¥SmZgB xlbTÝÝ y?g# ›§¥ y¸çnW bt=Æ+ bwQt| Sl g#Ä† ÃW”l# y¸Æl# M|KéC µl# tlYtW ¬WqW Ãl xGÆB hst¾ M|SKR y¥QrB x\‰RN lmk§kL nWÝÝ YH kçn MN g!z@M Tk#rT t_èT l!tgbR YgÆLÝÝ l tkœ¹#M ¥Sr© XNÄ!s¥ tdRg0 XNÄYጠፋ lMN tmœœY _b” xYdrGM y¸L _Ãq| mnœT xlbTÝÝ

በአሁኑ ጊዜ በተግባር እንደሚታየዉ የቀዳሚ ምርመራ ሥነሥርዓት ስንገለገልበት አይስተዋልም፡፡

መለማመጃ 50

ችሎት በሚያስችሉበት የወረዳ ፍርድቤት አንድ ሰሞን ሥራ በዝቶ በነበረበት ጊዜ የአካባቢዉ ዐቃቤ ህግና መርማሪ በርከት ያሉ ያልተለመዱ ጉዳዮችን ይዘዉ እርስዎ ችሎት ቀረቡ፡፡ ጉዳዩም አምስት ገደማ በሆኑ ምርምራዎች የከባድ ነፍስ ግድያና ዉንብድና እንዲሁም የቃጠሎ ወንጀሎች ላይ ዐቃቤ ህግ የቀዳሚ ምርመራ ሥነሥርዓት ተከናዉኖ ማስረጃዎች እንዲመዘገቡለት ስለወሰነ ይኸዉ እንዲደረግላቸዉ የሚጠይቅ ጉዳይ ነበር፡፡ አብረዉም ምስክሮችን ይዘዉ ቀርበዋል፡፡

በዚህ ጉዳይ ላይ ምን ትዕዛዝ ይሰጣሉ? ይጻፉት

ጥያቄዉን ያስተናግዳሉ ወይስ በሥራ መብዛት ምክንያት ዐቃቤህግ ከፈለገ ክሱን በአፋጣኝ ለከፍተኛዉ ፍርድ ቤት አቅርቦ ማስሰማት እየቻለ መደበኛዉን የችሎት ሥራዬን ሊያጨናንቅ አይገባም ብለዉ ያሰናብቱታል?

bqÄ¸ MRm‰ xD‰g! F¼b@T ¥Sr© t\Mè kt-Âqq b“§ GLÆŒ lkFt¾W F¼b@T ÊJST‰R t§Læ g#Ä† Xz!ÃW XNÄ!s¥ m¬zZ xlbTÝÝ ;”b@ ?GÂ tkœ¹# GLÆŒN ¥GßT y¸Cl#T kkFt¾W F¼b@T ÊJST‰R {¼b@T nWÝÝ

2.5.3 በቀዳሚ ምርመራ ሥነሥርዓት ስለተጠርጣሪዉና ስለምስክሮች አቆያየት - ፍርድቤት የሚያደርገዉ ቁጥጥር

bqÄ¸ MRm‰ xD‰g! F¼b@T ym\k„ M|KéC wdðT bkFt¾W F¼b@T g#Ä† s!s¥ mQrB xlÆcWÝÝ qdM BlW በቀዳሚ ምርመራ ”§cWN XNÄ!s-# y¸drgW ?g# kÆD Bl0 bgm¬cW g#Ä×C §Y ¥Sr© XNÄY-Í፣ ክሱ በሚሰማበት ጊዜ M|Kéc| µLtgß# ወይም ሊቀርቡና ሊመሰክሩ ካልቻሉ ይህ ys-#T ”L b¥Sr©nT እንዲቀርብ ጠብቆ ለማቆየት ነዉÝÝ ከዚህ ዉጪ ክሱ በሚሰማበት ጊዜ ምስክሮችን እንዳይቀርቡ ምስክሮቹን ለመተካት አይደለም፡፡ ከሁሉም ነገር ቅድሚያ ምስክሮች ራሳቸዉ በግንባር ቀርበዉ ክሱን በሚሰማዉ ፍርድቤት ፊትም መመስከር አለባቸዉ፡፡ yM|Kéc|N mQrB l¥rUg_ wdðT g#Ä† s!¬Y lmQrB

በ‰œcW êSTÂ F¼b@t¦ b¸wSnW ygNzB m-N m\rT mfrM xlÆcWÝÝ lmfrM F”d¾ ÃLçn *ምስክር* b¥rðÃ b@T XNÄ!öY l!drG YC§LÝÝ

***መለማመጃ* 51**

በነፍስ ግድያ የተጠረጠረን ሰዉ ጉዳይ የመረመረዉ ክፍል ያቀረበዉን የምርመራ ሪፖርት ተንተርሶ ዐቃቤ ህግ ከሁለት ወራት በኂላ ክሱን ለክልሉ አንድ የዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቀረበ። ክሱ ከባድ ነፍስ ግድያን ይመለከታል። ተከሳሹ ቀዳሚ ምርመራ ሊደረግበት ሲገባ ይህ ሳይሟላ የቀረበ ክስ ስለሆነ በህጉ ፈቃድ ሳይኖር የቀረበ ነዉና ሊስተናገድ አይገባም ብሎ ተቃወመ።

ዐቃቤህጉ እርስዎ ነዎት። በዚህ መቃወሚያ ላይ ክርክርዎን ያቅርቡ

ዳኛዉ እርስዎ እንደሆኑ ያስቡና ዐቃቤህግ የሚያቀርበዉን ክርክር ሰምተዉ ይወስኑ፣ ዉሳኔዎን ከባልደረባዎ ዉሳኔ ጋር አነጻጸረዉ ይመርምሩ

በሌላ በኩል ቀዳሚ ምርመራ በእርስዎ ችሎት ከተከናወነ በኂላ ክሱ በከፍተኛ ፍርድ ቤት ሊታይ እንደሚገባዉ ስላረጋገጡ እስከዚያዉ ተጠርጣሪዉ ስለሚቆይበት ሁኔታ ሊወስኑ አሰቡ። በዋስ ሊለቀቅ የማይችል በመሆኑ በማረፊያ ቤት ሊያቆዩት ወሰኑ።

ለምን ያህል ጊዜ እንዲቆይ ይወስናሉ? ለ14 ቀናት? ለ15 ቀናት? ላልተወሰነ ጊዜ? ለምን?

2.6 <u>ክስ አይቀርብም የማለት ዉሳኔ</u>

2.6.1 <u>የዐቃቤ ህግ ኃላፊነትና ክስ ላለማቅረብ የሚሰጥ ዉሳኔ</u>

;”b@ ?G tfim btÆl wNjL §Y y±l!S MRm‰ ktÈ‰ b“§ ሲ!dRsW ywNjL KS lF¼b@T k¥Qrb# bðT ከሚሰጣቸዉ ዉሳኔዎች አንዱ ?g# KS አለ¥QrBN የሚፈቅድባቸዉ h#n@¬ãC mñ‰cWN አረጋግጦ አልከስስም ብሎ መወሰን ነዉÝÝ በመሰረቱ ግን በቂ ምክንያት እስካለ ድረስ ዐቃቤህግ ክስ ማቅረብ ግዴታዉ ነዉ። ክስ የማይቀርብባቸዉ ሁኔታዎች የተለዩ ሁኔታዎች በመሆናቸዉ እነዚህ ሁኔታዎች ሲኖሩ ብቻ ክስ አላቀርብም ቢል ተቀባይነት ይኖረዋል ማለት ነዉ። እነዚህ ሁኔታዎች ግን ዐቃቤህግን ክስ ከማቅረብ የሚከለክሉ ናቸዉ ማለት ያዳግታል። ምክንያቱም ዐቃቤህግ ካለበት ክስ የማቅረብ ግዴታ በማፈንገጥ ክስ አላቀርብም ቢል ልንታገሰዉ የምንችለዉ እነዚህ ሁኔታዎች ካሉ ብቻ መሆኑን በሚደነግጉ ህጎች ዉስጥ

የተመለከቱ ሁኔታዎች ስለሆኑ ነዉ፡፡ ከዚያ ዉጪ እነዚህ ሁኔታዎች ሲያጋጥሙ ዐቃቤህግ ፈጽሞ ክስ እንዳታቀርብ ተከልክለሃል የሚል ሃሳብ በነዚህ ድንጋጌዎች ዉስጥ አይታይም፡፡

2.6.2 ክስ ላለማቅረብ በህግ የታወቁ ምክንያቶችና አተገባበራቸዉ

; ” b@ ?G ክስ አላቀርብም የሚልባቸዉ MKNÃèC bw¼m¼?¼|¼|¼q 42 |R tzRZrêLÝÝ _Í t¾ l¥DrG bq ¥Sr© kl@l ዐቃቤህግ KS አላቀርብም ማለት ይችላልÝÝ ¥Sr©W mmzN ÃlbT ጥፋ t¾ l¥SdrG k¥SÒl# xNÉR nWÝÝ xNDN wNjL l¥ÌÌM k¸ÃSfLg#T wœ" ngéC xNÇ yçnW yFÊ ngR h#n@¬ mñR œYrUg_ bMNM ›YnT h#n@¬ KS mQrB ylbTMÝÝ

መለማመጃ 52

በዐቃቤህግንትዎ በቀረበልዎት የምርመራ ሪፖርት መሰረት በምርመራዉ የተገኘዉ ዉጤት በከፊል ክሱን ለማስረዳት የሚችሉ ማስረጃዎች እንዳሉ የሚያሳይ ሲሆን ከፊሉ ደግሞ ተከሳሹ ሊጠቀምባቸዉ ከፈቀደ መከላከያ ሊሆኑት የሚችሉ ሁኔታዎችን የሚያሳዩ ናቸዉ፡፡

- በዚህ ጊዜ ጥፋተኛነቱን ማስረዳት አያስችልም በሚል ምክንያት ክስ አይቀርብም የሚል ዉሳኔ ይሰጣሉ ወይስ ክስ ያቀርባሉ? ምክንያቱስ?

- የመከላከያ ክርክሮች የተለያዩ እንደሆኑ ይታወቃል፡፡ በወ/ህ/ቁ/ ከ68-81 የተመለከቱት እና ሌሎች መከላከያዎች ይጠቀሳሉ፡፡ ከወ/ህ/ቁ/ 68-81 የተመለከቱት መከላከያዎች በከፊል የኃላፊነትን መጠን ከመቀነስ በቀር ጥፋተኛነትን የማያስቀሩ እንደመሆናቸዉ መከላከያ አለ ተብሎ ክስ አለማቅረብ ምን ያህል ተቀባይነት ይኖረዋል?

- ከተከሰሰዉ ሰዉ መብት አኳያ የዐቃቤህግ ክስ አላቀርብም ዉሳኔ የመጨረሻ ሊሆን ስለማይችል እና ተከሳሹ መከላከያ ካለዉ ፍርድቤት ቀርቦ በትክክሉ በፍርድ ቤት ታይቶ የመጨረሻ ዉሳኔ ቢያርፍበት የሚጠቅመዉ ከመሆኑ አኳያ ክስ አላቀርብም የሚለዉ ዉሳኔ ምን ያህል ተገቢነት አለዉ?

ytkssWN sW l¥GßT y¥YÒL kçn ወይም g#Ä†M bl@lbT l!¬Y µLÒl KS ¥QrB TRg#M xYñrWMÝÝ አንዳንድ ጊዜ ምርመራዉ ተከሳሹ በሌለበት ወይም ባልተገኘበት ሊከናወን ይችላል፡፡ ክስ እስኪቀርብ የተለወጠ ነገር ከሌለ ይህ ሰዉ ሊገኝ የማይችል ነዉ፡፡ በሌላ አጋጣሚ ምርመራዉ ሲከናወን ተከሳሹ የተገኘ ቢሆንም ክስ ከመመስረቱ በፊት ረዘም ያለ ጊዜ ካለፈ በመሃሉ ተከሳሹ በተለያየ ምክንያት ሊጠፋ ይችላል፡፡ ይህም ሰዉ ሊገኝ የማይችል ሰዉ ሊባል ይችላል፡፡ በርግጥ ይህኛዉ

በምርመራ ጊዜ የሰጠዉ አድራሻ ስለሚኖር በዚህ አድራሻ ሊገኝ ይችላል የሚል ክርክር ሊያስነሳ ይችላል፡፡ ሆኖም ምርመራ ተጠናቅቆ በዋስ ከተለቀቀ በኋላ ክስ እስኪቀርብ ባለፈዉ ረዢም ጊዜ በመሃሉ የተከሰተዉ ነገር ስለማይታወቅ ክሱ ከመቅረቡ በፊት የተከሳሹ ሁኔታ ያልተቀየረ መሆኑን ማረጋገጥ ጠቃሚ ነዉ፡፡

መለማመጃ 53

በከባድ ወንጀል የተጠረጠረ ሰዉ ለወንጀል ምርምራ ጉዳይ ሊገኝ አልቻለም፡፡ የት እንዳለ ለማረጋገጥ ባለመቻሉ መርማሪዉ ቃሉን ሳይቀበል ምርመራዉን ሪፖርት አደረገልዎ፡፡ ሆኖም ምርመራዉ እንደሚያሳየዉ ይህ ተጠርጣሪ ወንጀሉን ለመፈጸሙ ከበቂ በላይ የሚያስረዳ ማስረጃ ተሰብስቧል፡፡

በቀረበልዎ የምርመራ ሪፖርት ላይ ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

አንድ ሰዉ በተከሰሰበት ጉዳይ ነገሩ ሲሰማ በግንባር ተገኝቶ ከክሱ ራሱን መከላከል እንዲችል መብት አለዉ፡፡ በተለይም የሚቀርብበትን ማስረጃ በግንባር አግኝቶ የመጠየቅ መብት ተፈጻሚ የሚሆነዉ በግንባር በመገኘት በመሆኑ ክስ በሚሰማበት ጊዜ ተከሳሹ እንዲገኝ ያስፈልጋል፡፡ ይህን መብቱን ሊጠቀምበት እንዳልፈለገ የሚያሳይ ማስረጃ ከሌለ በቀር ተከሳሹ በሌለበት ክስን መስማት አይቻልም፡፡ እነዚህን ሁኔታዎች ማረጋገጥ በማይቻልባቸዉ ሁኔታዎች ስር ሆነን ክሱን በሌለበት መስማት ስለማይቻልና ተከሳሽ የማይገኝ ከሆነ እነዚህን ሁኔታዎች ማረጋገጥ ስለማይቻል ክስ ማቅረቡ ትርጉም አልባ ምናልባትም ሃብትን ማባከን ይሆናል፡፡

bYRU b¬gd wYM ltfimW wNjL MHrT (amnesty) tdRg XNdçnM KS አላቀርብም በማለት ዐቃቤህግ ሊወስን ሥልጣን ተሰጥቶታል bህገ መንግስቱ አንq} 28¼1 m\rT x!T×ùÃ ÆidqÒcW ›lM xqF SMMnèCÂ bl@lC yx!T×ùÃ ?¯C bsW LJ §Y ytfiÑ wNjlC tብለው ytwsn#TN wNjlC¿ ysW zR ¥-ÍT½ Ãl FRD yäT QÈT :RM© yመዉሰD½ bxSgÄJ sWN ymswR wYM x!sB›ê yDBdÆ DRg!èCN bfiÑ sãC §Y KS ¥QrB bYRU xY¬gDM b?G xWÀW KFLM çn b¥N¾WM ymNG| T xµL Wœn@ãC bMHrT wYM bYQR¬ xY¬lFM

2.6.3 የ ´ክስ አይቀርብም´ ዉሳኔና ዉጤቱ - ምርመራን ከመዝጋት ጋር ያለዉ ልዩነት

ክስ አይቀርብም የሚለዉ ዉሳኔ እና ምርመራ የመዝጋት ዉሳኔ ዉጤታቸዉ ተቀራራቢ ነዉ፡፡ ምክንያቱም ለነዚህ ዉሳኔዎች ምክንያት የሆኑት ምክንያቶች ከፊሉ ወደፊት ክስ እንዳይቀርብ የሚከለክሉ ሲሆኑ አንዳንዶቹ ደግሞ ሊለወጡ የሚችሉ ምክንያቶች ስለሆኑ ወደፊት ክስ እንዳይቀርብ የሚከለክሉ አይደሉም፡፡

ሆኖም ክስ አይቀርብም የሚለዉ ዉሳኔ በይርጋና ምህረት ምክንያት የተሰጠ ካልሆነ በቀር ለተከሳሹ የክስ መቃወሚያ ሊሆን አይችልም፡፡ ተከሳሹ ሊገኝ አለመቻሉ በተከሳሹ መገኘት ሊለወጥ ይችላል፣ እንዲሁም በቂ ማስረጃ ያለመኖሩ ማስረጃ ሲገኝ ሊለወጥ ይችላል፡፡ በዚህ ጊዜ ዐቃቤህግ ክስ አላቀርብም በማለት የሰጠዉን ዉሳኔ በቀላሉ በመቀየር ክስ ሊያቀርብ ይችላል፡፡ የመጀመሪያዉ የዐቃቤህግ ዉሳኔ ክሱን ዉድቅ ለማድረግ መነሻ ሊሆን አይችልም፡፡

በሌላ በኩል ምርመራ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 39 መሰረት ሲዘጋ ጊዜያዊ ዉጤት ባለዉ ያለመከሰስ መብት ምክንያት ከተዘጉት ጉዳዮች በቀር በሌሎቹ የዉሳኔ ምክንያቶች ወደፊት በሚቀርበዉ ክስ ላይ ተቃዉሞ ማንሳት ይቻላል፡፡ በሞተ ሰዉ ላይ ክስ ቢቀርብም ሊታይ አይችልም፣ ተከሳሹ ዘጠኝ ዓመት ያልሞላዉ እስከነበረ ድረስ ክስ ቢቀርብም ክሱ ዋጋ አይኖረዉም፣ አንዳንዶቹ ያለመከሰስ መብቶች ቋሚነት ያላቸዉ በመሆኑ ክስን ከማቅረብ የሚያግዱ ናቸዉ፡፡

ከዚህ ሌላ ሁለቱ ዉሳኔዎች ሊሰጡ የሚችሉበት ጊዜም ቢሆን ልዩነት አለዉ፡፡ ክስ አላቀርብም የሚለዉ ዉሳኔ ምርመራ ካለቀ በኋላ በቀረበዉ ሪፖርት ላይ ተመስርቶ የሚሰጥ ዉሳኔ ሲሆን የምርመራ መዝገብ መዝጋት ግን የምክንያቱ መኖር እንደተረጋገጠ ሊሰጥ ይችላል፡፡ ይህም ማለት ዐቃቤ ህግ ምርመራ እንዲቋረጥ ለማድረግ ባለዉ ሥልጣን መሰረት ሊወስነዉ የሚችል በመሆኑ የምርመራን መቋረጥ የመወሰን ጉዳይም ይሆናል፡፡ ስለዚህ ምርመራ ከመጠናቀቁ በፊት ሊሰጥ የሚችል ዉሳኔ ነዉ፡፡

2.7 ክስ ስለማቅረብ /የክስ አጻጻፍ፣ ክስን በፍርድቤት ስለማስተናገድ፣ ክስን ስለማሻሻል/

2.7.1 ክስ የሚቀርብበት ጊዜ /የዐቃቤህግና የፍርድቤት ሚና/

; ” b ?G y± l!S yMRm‰ mZgB kdrsW b“§ b15 qN WS_ Ks#N xzUJè |LÈN §lW F¼b T ¥QrB xlbTÝÝ

መለማመጃ 54

እርስዎ በሚያስችሉበት ችሎት ሲታይ የቆየዉ የጊዜ ቀጠሮ ጉዳይ ምርመራ በማለቁ ጊዜ ቀጠሮ አልተጠየቀም፡፡ ይልቁንም ወንጀሉ የነፍስ ግድያ በመሆኑ ዐቃቤህግ ክስ እስኪመሰርት ተጠርጣሪዉ በማረፊያ ቤት እንዲቆይ ይታዘዝልኝ የሚል ጥያቄ ከመርማሪዉ ቀረበ፡፡ ተጠርጣሪዉም ይህ የዐቃቤህግ ዉሳኔ በተገቢዉ ፍጥነት እንዲከናወን ይታዘዝልኝ በማለት አመለከተ፡፡

በዚህ ክርክር ላይ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉት፡፡

ትዕዛዝዎ ተጠርጣሪዉ በማረፊያ ቤት እንዲቆይ የሚያስግድድ እንደሆነ ይገመታል፡፡ በዚህ መሰረት ተጠርጣሪዉን ወደማረፊያ ቤት ሲልኩት በተገቢዉ ፍጥነት ፍርድ የማግኘት መብቱን ለማስጠበቅ ሲባል የሚሰጡት ተጨማሪ ትዕዛዝ ካለ ይህንኑ ይጻፉ፡፡

የሰጡት ትዕዛዝ የትኛዉም ይሁን ዐቃቤህግ ክስ ሳያቀርብ ከሦስት ሳምንት በላይ በመቆየቱ በማረፊያ ቤት ያለዉ ተጠርጣሪ በተገቢዉ ፍጥነት ክስ ስላልቀረበብኝ መፍትሄ ይሰጠኝ በተለይም በዋስ ልለቀቅ የሚል ማመልከቻ ካለበት ከማረፊያ ቤት ሆኖ አቀረበ፡፡

ምን ዉሳኔ ይሰጣሉ? ይጻፉት፡፡

******* ከላይ የሰጧቸዉን ዉሳኔዎች ለመወሰን የተከተሏቸዉን የሂደት ደረጃዎች ይዘርዝሩ፡፡

2.7.2 ክስ የሚቀርብበት ቦታ /ባለሥልጣን ፍርድቤት/

ክስ የሚታይበትን ፍርድቤት ስለመወሰን በሌላ የማንዋሉ ክፍል የሚታይ በመሆኑ በዚህ ክፍል በዚህ ደረጃ ዐቃቤህግ በዚህ ጉዳይ ላይ ስለሚሰጠዉ ዉሳኔ በጣም ጥቂት ነጥቦች በመንደርደሪያነት ብቻ ይነሳሉ፡፡

; ” b ?G bw¼m¼?¼ |¼ |¼q . 38¼h XÂ 4; m\rT KS l¥QrB ywsn XNdçn bw¼m¼?¼ |¼ |¼q . k1;8-122 Æl#T DNUg ãC m\rT Ks#N xzUJè |LÈN §lW F¼b T ¥QrB xlbTÝÝ ywNjL g#Ä†N lmmLkT |LÈn# yl lW

F¼b@T Ks# kqrblT mqbL ylbTMÝÝ lkFt¾ F¼b@T yqrbN g#ÄY mmlS y¥Y子lW wNjl# bw¼?¼ቁ 665 |R y¸wDqWN SRöTN ytmlkt XNdçn nWÝÝ YH ›YnT h#n@¬ s!ÃU_mW kFt¾W F¼b@T ZM BlÖ g#Ä†N ¥StÂgD xlbTÝÝ

መለማመጃ 55

በሚያስችሉበት የከፍተኛ ፍርድቤት ችሎት ከቀረቡት ክሶች አንዱ አንድ ክስ የያዘ ሲሆን ክሱም በወ/ህ/ቁ/ 667/1/ ስር የቀረበ ነዉ፡፡ ተከሳሹ የአባቱ ወራሾች ከሆኑት ወንድሞቹ ላይ የጋራቸዉ የሆነዉን የዉርስ ንብረት አምስት ግራም ወርቅ ሌሎች ሳይፈቅዱና ሳያዉቁ ወስዶ ለመሸጥ ሲሞክር ተይዟል ተብሎ ተከሷል፡፡

ይህ አይነት ወንጀል ቀደም ሲል በአዉራጃ ስለዚህም በአሁኑ ጊዜ በወረዳ ፍርድ ቤት ሥልጣን ስር የሚዳኝ ነዉ፡፡ ተከሳሹም ቀርቦ ፍርድቤቱ ክሱን ሊሰማ አይገባም በማለት ተከራከረ፡፡ ዐቃቤ ህግ ደግሞ የስርቆት ወንጀል ስለሆነ ፍርድቤቱ ክሱን መስማቱን መቀጠል አለበት በማለት አመለከተ፡፡

በዚህ ክርክር ላይ የሚሰጡትን ትዕዛዝ ይጻፉ

k|LÈN UR tÃYø y¸ÃU_mW l@§W CGR ytwsn# wNjlÖC bxNÇ F¼b@T |LÈN KLL |R l@lÖcl dGä bl@§ F¼b@T |LÈN KLL SR y¸wDql s!çN bMN ›YnT h#n@¬ mStÂgD xlÆcW y¸lW nWÝÝ lMœl@ bw¼?¼ቁ 665 SR bSRöT ytkss sW bt = ¥¶ bdNB mt§lF bw¼?¼ቁ 8;9 m\rT y¸ÃS-YqWN SlT ngR wYM bw¼?¼ቁ 854 SR y¸ÃS-YqWN x-‰È¶ ngR Yø b!g" Kîcl yT mQrB xlÆcW y¸lW **ጥያቄ ሊነሳ** YC§LÝÝ **ለምሳሌ በአዲስ አበባ** ydNB mt§lF g#Ä×CN ymmLkT |LÈN yts-W lxÄ!S xbÆ kt¥ ymjm¶Ã dr© F¼b@T nWÝÝ ykt¥W F¼b@T lØÁ‰L ymjm¶Ã dr© F¼b@T yb¬C l!ÆL y¸CL xYdlMÝÝ **ከከተማው ፍ/ቤት ወደ ፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በይግባኝ የሚቀርብ ጉዳይ የለም፡፡** bw¼m¼?¼|¼|¼ql 1;9¼3 m\rT yz!H ›YnT h#n@¬ s!ÃU_M wNjlÖcN -QLlÖ l¥yT |LÈN ÃlW yb§Y F¼b@T g#Ä†N XNÄ!mlkT nW y¸dnGgWÝÝ bKLLM b!çN yz!H ›Yntl h#n@¬ bwrÄ F¼b@èCÂ ywNjL yÄ"nT |LÈN µ§cW bqbl@ ¥Hb‰êl F¼b@T mhkL l!ksT YC§LÝÝ

ሆኖም ሁሉንም ጉዳዮች ጠቅልሎ ሊያይ የሚችለዉ ፍርድ ቤት ሲባል ምን ማለት ነዉ? ከወንጀሎቹ ሁሉ የከፋዉን ወንጀል ለማየት ሥልጣን ያለዉን ፍርድቤት ለማለት ታስቦ እንደሆነ መገመት አያዳግትም፡፡ የበላይ ፍርድቤት ሲባል ከዚህ

አኳያ ካልተተነተነ እንዲህ አይነት ሁኔታዎች ሲያጋጥሙ መፍትሄ መስጠት ያዳግታል፡፡

ዞሮዞሮ ዐቃቤህግ ክስ በሚያቀርብበት ጊዜ ሥልጣን ያለዉ ፍርድቤት የትኛዉ እንደሆነ የተለያዩ ሥልጣንን የሚመለከቱ ህጎችን መርምሮ መወሰን ይኖርበታል፡፡ ለዚህም የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ አንደኛ ሰንጠረዥ፣ ይህን ለማሻሻል የወጣዉ ደንብ ቁ/ 17/1967፣ የፌዴራል ፍርድቤቶች አዋጅ ቁ/ 25/1988 በተለያዩ አዋጆች እንደተሻሻለ፣ የሥነምግባርና ጸረሙስና ልዩ የሥነሥርዓትና የማስረጃ አዋጅ ቁ. 434/1997 የመሳሰሉትን ማንሳት ይቻላል፡፡ ከዚህ በተጨማሪ በዚሁ ማኑዋል ስለፍርድቤቶች ሥልጣን በሚናገረዉ ክፍል የተዘረዘረዉን መመልከት ይገባል፡፡

2.7.3 የክስ አጻጻፍ /ፎርምና ይዘት፣ ስለክስ መቃወሚያና መሻሻል መንደርደሪያ/

yKs♯ YzT ቅርጽ ?g♯ ÃSqm-WN DNUg@ mktL xlbTÝÝ kYzt¦ UR tÃYø y¸nœW xNÇ CGR kw¼m¼?¼|¼|¼q¦ 111¼1¼/ |R yt-qsW g!z@ y¸lW ”L nWÝÝ ለxNÄNìC g!z@ s›T½ qN½ wRÂ ›mTN y¸Ã-”LL nWÝÝ Xnz!H yg!z@ KFFl0C XÃNÄNÄcW bKs♯ §Y µLtzrz„ Ks♯ tqÆYnT ሊñrW xYgÆMÝÝ ytkœ¹♯N ymk§kL mBT ÃÈBÆLÝÝ F¼b@T WDQ l!ÃdRgW YgÆL y¸L mk‰k¶Ã ÃqRÆl♯ÝÝ

bl@§ bk♯L y¸ነœW KRKR ?g♯ y¸lW ‘g!z@’ nW፧ g!z@ dGä btlÃy mLK l!gl} YC§L፧ XÃNÄNÇN yg!z@ KFLÍY y¸ÒL çñ ¥Sqm_ ktÒl _„ nW፧ ngR GN s›TÂ qN xLt-qsM Bl0 kwÄ!h♯ Ks♯N WDQ ¥DrG tgb! xYdlM፧ g!z@ tàLè Æl m-qs♯ BÒ Ks♯ kwÄ!h♯ bz!H MKNÃT BÒ WDQ l!çN xYgÆM፧ XÃNÄNÇ g♯ÄY Ks♯N l¥SrÄT kqrbW ¥Sr© xNÉR m¬yT xlbT y¸L KRKR ነዉÝÝ

መለማመጃ 56

በተከሳሹ ላይ የቀረበዉ ክስ ጊዜዉን የሚጠቅሰዉ ´በትክክል ተለይቶ ባልታወቀ ቀንና ሰዓት´ በማለት ነዉ፡፡ ሆኖም ተከሳሹ ወንጀሉ በተፈጸመበት ጊዜ በወንጀሉ ቦታ አልነበረምና ይህን መከላከያ ለማንሳት ቢፈልግም ክርክሩ አስቸጋሪ እንደሚሆንበት ስለተገነዘበ አስቀድሞ የክሱን ፎርምና ይዘት አስመልክቶ መቃወሚያ አነሳ፤ ይህም ጊዜዉ በበቂ ሁኔታ አልተገለጸም፣ በበቂ ዝርዝር እንዲገለጽ ተደርጎ ክሱ ሊሻሻል ይገባል በማለት ነዉ፡፡

ምን ብለዉ ይወስናሉ? ይጸፉት

በሌላ በኩል ክሱ ወርና ቀን የሚጠቅስ ቢሆንም ከቀኑ የትኛዉ ክፍል እንደሆነና ሰዓት አይገልጽም፡፡ በተመሳሳይ ሁኔታ ተከሳሽ በወንጀሉ ጊዜና ቦታ ስላልነበረ በዚሁ መከላከል የሚፈልግ ቢሆንም ክሱ ሰዓት ስለማይገልጽ ይህን መከላከያ ከመከራከሩ በፊት ክሱ ሰዓት በሚገልጽ ሁኔታ እንዲስተካከል መቃወሚያ አነሳ፡፡

የሚሰጡት ዉሳኔ ከላይኛዉ የተለየ ይሆናል?

xND xÆT yƒST ›mT HÉN L°N l¥œdG kÆlbt UR bF¼bT s!Í¬ trKï Xbt kwsÄT b"§ bmdBdB xµ§ §Y kFt¾ ጉÄT b!ÃdRSÂ kw‰T öY¬ b"§ g#Ä† tdRîbT s!ksS tbÄYê HÉN s›tN½ qNÂ w„N xS¬Wœ mGl} ተቸገረችÝÝ

tbÄYê HÉN bdl#N ÃdrsÆT xÆa mçn#N µSrÄCÂ g!zWN GN µ§S¬wsC bz!H MKNÃT BÒ WDQ ¥DrG ምን ያህል ፍትሃዊ ወይም ኢፍትሃዊ ይሆናል? በዝርዝር ይተንትኑ

";"b ?G Ks# §Y b±l!S MRm‰ g!z l!¬wQ ÃLÒlN g!z ሲ-QS xYCLMÝÝ bXNdz!H ›YnT g#Ä×C s›t qኑÂ w„M Ælm-qs# BÒ ytkœ¹# mBT YÈbÆL ¥lT xScU¶ nWÝÝ **በዐ/ህግ ወንጀል መፈጸሙ ከተረጋገጠ** tkœ¹# ?É•N bxGÆb# Yø YNkÆkB XNdnbr ¥SrÄT xlbTÝÝ bdl# bl§ sW drs y¸LM kçn YHNN ¥rUg_ xlbTÝÝ `§ðnt y‰s# nWÝÝ yg!zW KFLÍY xL¬wqM b¸L MKNÃT BÒ Ks# WDQ l!çN f}ä xYgÆMÝÝ XNdng„ h#n¬ yqrbWN KS k?g#Â k¥Sr©W xNÉR mmzN xlbTÝÝ"

እንዲህ የሚለዉን ክርክር ምን ያህል ይቀበሉታል? በዝርዝር ይግለጹ

bw¼?¼ቁ 23 m\rT xND wNjL tdrg y¸ÆlW wNjl#N y¸ÃÌqÑT ?Uê½ Gz#Íዊ XÂ ä‰§ê **ክፍሎቹ** bxNDnT tàLtW s!gß# BÒ nWÝÝ Xnz!H ሶST m\r¬ê mSfRèC bKs# §Y tgLiW mmLkT XNÄlÆcW bw¼m¼?¼|¼|¼q 111 SR tdNGÙLÝÝ YHNN lYè xB‰Rè ¥Sqm_

XNdq§L y¸¬Y ngR xYdlMÝÝ ;”b@ ?G KS k¥Qrb# bðT tÈs ytÆl ywNjL ?G DNUg@ mñ„N XÂ ywNjl#N ¥ÌÌ¸Ã mSfRèC yx:Mé h#n@¬Â Gz#Íê| tGÆ‰TN mlyT xlbTÝÝ bz!H mLk# b_N”q| KS xzUJè ¥QrB h#Lg!z@ q§L xYdlMÝÝ

ለምሳሌ፡- xND sW l@§WN b_ð b!m¬WÂ bxµ**ሉ** §Y ðt| kmQ§t| WÀ MNM g#ÄT ÆYdRS Ks# mQrB ÃlbT bw¼?¼**ቁ** 56;¼1 m\rT bXJ :LfT nW wYS bw¼?¼**ቁ** 84; m\rT bdNB mt§lF **በሚል ሊያጠያይቅ** YC§LÝÝ btmœœY bw¼?¼**ቁ** 665 |R mWdQ ÃlbT ySRöT tGÆRÂ bw¼?¼**ቁ** 852 m¹fN ÃlbT q§L SRöT L†nT bt=Æ+ xNÄND g#Ä×C s!ÃU_Ñ lmlyT xScU¶ nWÝÝ XNd ng„ h#n@¬ bxGÆb# Xy¬y KS mQrB xlbTÝÝ

ሌላዉ የክስን ፎርምና ይዘት የተመለከተ ጉዳይ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 112 **ስር የተደነገገዉ ነዉ፡፡ ዐቃቤህግ ክስ የሚያቀርብ ከሆነ ክሱ ወንጀሉንና ሁኔታዉን በዝርዝር የሚገልጽ መሆን አለበት፡፡ ይህም ዝርዝር ክስ የቀረበበትን ተግባር ወንጀል ነዉ ብሎ ከሚደነግገዉ ህግ አነጋገር ጋር በጣም የተቀራረበ መሆን አለበት፡፡**

ይህ ሁሉ ዝርዝር ዉስጥ ስህተት ሊኖረዉ ወይም ዝርዝሩ ሳይጠቀስ ሊቀር ይችላል፡፡ ሆኖም እነዚህ ስህተቶች መከሰታቸዉ ብቻ ክሱን êU xÃ**ሳጣዉ**MÝÝ ngR GN SHt t| m\r¬ê| kçn wYM tkœ¹#**ን** l!Ã**ሳ**ST y¸CL mçn# k¬mnbT **ወይም በዚህ ምክንያት ትክክለኛ ፍርድ መስጠት የማይቻል ከሆነ ክሱን ዋጋ ያሳጣዋል፡፡ ስለዚህ ክሱ ካልተሻሻለ በቀር ክሱ ባለበት ሁኔታ ሊሰማ የሚችል አይሆንም ማለት ነዉ፡፡ በመሆኑም** Ks# XNÄ!ššL mdrG xlbTÝÝ **ይህም በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ** 118 **እና** 119 **ይመራል፡፡ እነዚህ የክስ ማሻሻያ ምክንያቶች በከፊል የተከሰሰዉን ሰዉ ጥቅም የተመረኮዙ ናቸዉ፡፡ በዚህ ምክንያት ይህን ጥቅም ለማስከበር ተከሳሹ በሚያነሳቸዉ መቃወሚያዎች መሰረት ክስ እንዲሻሻል የሚታዘዝ ሲሆን ይህን በተመለከተ ስለክስ መቃወም በሚመለከተዉ ክፍል የሚነሳ ይሆናል፡፡**

መለማመጃ 57

በተራ ነፍስ ግድያ የቀረበን ክስ የሚያሰማ ዐቃቤህግ ለክሱ የሚቀርቡትን ማስረጃዎች ሲመረምር የተራ ነፍስ ግድያ ሳይሆን ከባድ ነፍስ ግድያ ተደርጎ ክሱ ሊቀርብ እንሚገባዉ ተገነዘበ፡፡ በዚህ ጊዜ ክሱን በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 119/1/ መሰረት ለማሻሻል ፍርድቤቱን ጠየቀ፡፡

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ በዚህ ጥያቄ ላይምን ይወስናሉ? ዉሳኔዎን ይጻፉት

በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 119/3/ መሰረት ጥያቄዉ ቢቀርብ ዉሳኔዎ የተለየ ይሆናል? የተለየ ከሆነ ዉሳኔዎን ይጻፉት

በአጻጻፍ የተፈጠሩ ስህተቶችን ለማረም ክስ ሊሻሻል ማለትም ቀጠሮ ተወስዶ ሊለወጥ ተገቢ ነዉ ይላሉ? ከባልደረባዎ ጋር ይከራከሩበት

Ks# btStµkl wYM በተጨመረበት፣ ወይም xÄ!S KS btmሰrተ q|_R lተkœ¹# tnïlT XNÄ!rÄW mdrG xlbTÿÿ ytly m”w¸Ã µl wYM m¬mn#Â mµÇ bDU¸ mrUg_ xlbTÿÿ MKNÃt|M bKs# §Y ytdrg#TN lWõC tkTlÖ tkœ¹# ytly መቃወሚያ ወይም ክርክር ሊያቀርብ YC§Lÿÿ

k;”b@ ?G KS xq‰rB UR tÃYø œY-qS m¬lF yl@lbT l@§W n_B QÈTN y¸ÃkBÇ h#n@¬ãC s!ÃU_Ñ የሚጠቀሰዉ ?G g#ÄY nWÿÿ ይህም በተለያየ ሁኔታ ሊከሰት ይችላል፡፡ በመጀመሪያ ህግ በግልጽ ወንጀሉን የሚያከብድባቸዉ ድንጋጌዎች ሲኖሩ ሲሆን ሌላኛዉ ደግሞ ተከሳሹ ቀደም ሲል በፈጸማቸዉ ወንጀሎች ምክንያት ጥፋቱ የሚከብድበት ሁኔታ ነዉ፡፡ ለምሳሌ በወ/ህ/ቁ 407/2/ እንደተመለከተዉ በዚሁ ህግ ንኡስ ቁ 1 የተመለከተዉን ወንጀል የሚያከብድ ድንግጌ ነዉ፡፡ ከዚህ ዉጪ ተከሳሹ ከዚህ በፊት በተቀጣበት ወንጀል ምክንያት ቅጣት ሊከብድበት እንደሚችል በወ/ህ/ቁ 184 እና ተከታዮቹ ተደንግጎ የሚገኝ ሲሆን እነዚህም ተደራራቢ ወንጀሎችና ተደጋጋሚ ወንጀሎችን የሚመለከት ነዉ፡፡

መለማመጃ 58

- ተከሳሹ በወ/ህ/ቁ 407/1/ የተመለከተዉን የሙስና ወንጀል ለመፈጸሙ በወንጀል ምርመራ ተረጋግጧል፡፡ በዚህ ላይ ተመስርቶ ዐቃቤህግ ክስ እንዲያቀርብ ይጠበቃል፡፡ በወንጀል አፈጻጸሙ ረገድ በህጉ በንዑስ ቁ. 2 የተመለከቱት ማክበጃ ሁኔታዎች መኖራቸዉን ማስረጃዉ ያረጋግጣል፡፡

ዐቃቤህጉ እርስዎ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ በዚህ መሰረት ትክክለኛ የሚሉትን የክስ አጻጻፍ ዘዴ ተከትለዉ ክሱን ያዘጋጁ፡፡ የወንጀሉን ዝርዝሮች እንደሚመችዎ ይገምቱ፡፡

- ተከሳሹ ወንጀል መፈጸሙ ታምኖ ከሳምንት በፊት ምርመራ ተከናዉኖበት ክስ ሊመሰረትበት ታስቧል፡፡ ሆኖም በዚሁ ጊዜ ተከሳሹ ከዚህ ቀደም ፈጽሞት በነበረዉ ወንጀል ከሁለት ቀናት በፊት የጥፋተኛነት ፍርድ ተወስኖበት ቅጣቱንም ተቀብሏል፡፡ ለዚህ የሚሆን ማስረጃ እርስዎ በዐቃቤህግነት ከሚቆሙበት ችሎት አግኝተዋል፡፡

በአዲሱ ጉዳይ ክሱን እንዴት ይመሰርቱበታል? ክሱን ይጻፉት፣ ዝርዝሩን በራስዎ መገመት ይችላሉ፡፡

- በሌላ ሁኔታ ሊከሰሱት የተዘጋጁት ተጠርጣሪ ቀደም ሲል በፈጸመዉ ወንጀል ተቀጥቶ ካበቃ ከወራት በኋላ ወንጀል የፈጸመና ምርመራ የተጣራበት ነዉ፡፡ በዚህ ምክንያት ጥፋቱ ሊከብድ ይችላል፡፡

ይህን ተጠርጣሪ ክስ የሚመሰርቱበት እንዴት ነዉ? ክሱን ይጻፉት፣ ዝርዝሩን በራስዎ ይገምቱ፡፡

*** ከላይ የተመለከቱትን ክሶች ለማቅረብ ሲወስኑ የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 114 የሚደነግገዉን ይመርምሩ፡፡

bKs# §Y y¥Sr© x- ”qSN btmlkt ytlÃy x\‰R xlÝÝ bxB²¾W y¥Sr© ZRZR SR ¥Sr©ãCN ብÒ bm_qS bGL} y¸ÃSrÇTN **ሳይገልጹ** ¥QrB ytlmd nWÝÝ **በሌላ በኩል** MSKéC½ \nìCÂ l@lÖC ¥Sr©ãC MN XNd¸ÃSrÇ በ¥Sr© ZRZR **ስር** bGL} ¥Sqm_ bg#M„K ;”b@ ?G ytlmd x\‰R nWÝÝ **በሙስና ወንጀሎች የክስ ሂደት ደግሞ ይህን ሂደት ለመምራት በወጣዉ ልዩ የሥነሥርዓትና የማስረጃ ህግ /አዋጅ ቁ** 434/1997/ **እንደተደነገገዉ ቅድመክስ በተባለዉ ሂደት ዉስጥ ግራ ቀኙ ምስክሮቻቸዉ እና ሰነዶቻቸዉ የሚያስረዱትን ነገር ዘርዝሮ ማቅረብ ግዴታ ነዉ፡፡** YH bClÖT £dT MSK„ bq_¬ wNjl#N s!fጽM Ãy y›YN MSKR nW wYS btzêê¶ mNgD Ãwq y¸lWN lYè **ቢያስቀምጥ** X‰s# ;”b@ ?G yClÖtN £dT bq§l# lmM‰TÂ xሳSf§g! ytdUgm yMSKRnT ”LN lmlyT Sl¸rÄ -q»¬W ygÖ§ በmçn# l!**ሰራበት** YgÆLÝÝ

ግለ መመዘኛና መወያያ ጥያቄዎች

1. *የጊዜ ቀጠሮ ችሎት በፖሊስ በወንጀል ተጠርጥሮ የተየዘ ሰው እንደቀረበ ለተጨማሪ ጊዜ ተጠርጣሪው በማረፊያ ቤት እንዲቆይ ከማዘዙ በፊት ወይም በዋስትና እንዲለቀቅ ከማድረጉ በፊት ምን ማድረግ አለበት?*
2. *በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ* 59/3 *መሰረት የሚሰጠው ተጨማሪ የፖሊስ ምርመራ ማጣሪያ የ*14 *ቀን ጊዜ ከመንግሥት የስራ ቀናት ውጪ የሆኑትን የእረፍት ቀናትና የበአላት ቀን ያካታታል ወይ?*
3. *ዋስትና በህግ በሚያስነፍግ ጉዳይ ላይ ፖሊስ ያለ በቂ ምክንያት ምርመራውን ሳያጠናቅቅ ወይም ምርመራው ተጠናቆ የምርመራ መዝገቡ ለዐ/ህግ ከተላከ በኋላ በአፋጣኝ ውሣኔ ሣይሰጥበት ቢቀር የጊዜ ቀጠሮ ችሎት ምን ማድረግ አለበት?*
4. *የጊዜ ቀጠሮ ችሎት ዋስትና በሚያስነፍግ የወንጀል ጉዳይ የተጠረጠረን ግለሰብ ያለ አግባብ መያዙን ቢያረጋግጥ ሊለቀው ይችላል ወይ?*
5. *የጊዜ ቀጠሮ ችሎት ፖሊስ ያለ በቂ ምክንያት ለተጨማሪ ጊዜ ተጠርጣሪውን በእስር ለማቆየት ጥያቄ በማቅረቡ ምክንያት መዝገቡን ተጠርጣሪው እንዲለቀቅ ሳያዝ ወይም ዋስትና ሳይፈቅድ ቢዘጋው በተጠርጣሪው መብት ላይ ምን ዓይነት ተፅእኖ ያሣድራል? የዚህ ዓይነቱ ሁኔታ ሲያጋጥም ተጠርጣሪው በምን መልኩ ህጋዊ መብቱን ማስከበር ይችላል?*
6. *የጊዜ ቀጠሮ ችሎት በወንጀል ተጠርጥሮ የተየዘ ሰውን ያለአግባብ መያዙን ቢያረጋግጥ ያለዋስትና ሊለቅቀው ይችላል ወይ?*
7. *የጊዜ ቀጠሮ ችሎት ተጨማሪ የምርመራ ማጣሪያ የሚፈቅድበትን ጊዜ በህግ ገድቦ ማስቀመጥ ምን አይነት ጥቅምና ጉዳት ይኖረዋል፡፡*
8. *በጊዜ ቀጠሮ ችሎት አንድ ጊዜ ዋስትና ከተገባ በኋላ ምርመራው ተጠናቆ በዓ/ህግ ለፍ/ቤቱ የወንጀል ክስ ሲቀርብለት ሌላ አዲስ ዋስትና ተከሣሹ እንዲያቀርብ ማደረግ ተቀባይነት ያለው አሰራር ነው ወይ?*
9. *የዓ/ህግ የወንጀል ክስ ከተመሰረተ በኋላ የተከሰሰ ሰው በጊዜ ቀጠሮ ችሎት ዋስትና ግዴታ ከገባ በኋላ ቢሰወር መደበኛ ችሎቱ በጊዜ ቀጠሮ ዋስትና ግዴታ ላይ ትእዛዝ ማስተላለፍ ይችላል ወይ* ?
10. qÄ ¸ MRm‰ MN - q » ¬ x l W)
11. bqÄ ¸ MRm‰ £d T y ¸ kÂwn# êÂ êÂ t GÆ‰T MNDÂcW)
12. ; ” b@ ?G KS xzU J è k¥Q r b# bðT l!k t §cW y ¸ gb# £d è C MNDÂcW)

13. B ” T Ã§cWN KîC xzUJè l¥QrB ; ”b@ ?G MN ›YnT x\‰éCN mktL xlbT)

14. KS §Y ¥ÂcWM ›YnT q§L SHtT btgß q|_R tš>lÖ xÄ!S ክS mQrB xlbT wYS XNdng„ h#n@¬ Xy¬y ቀላል ስህተቶች bF¼b@t| XWQÂ ytkœ¹# wYM -b”W xStÃyT tsMè Xz!ÃW Ks# §Y l!StµkL YgÆL)

15. KSN kq§L wd kÆD ¥ššL l!kለkL YgÆL wY)

16. QÈT y¸ÃkBÇ h#n@¬ãC s!ñ„ bMN mLk# KS tzUJè mQrB xlbT)

17. አንድ በወንጀል የተጠረጠረ ሰው የዋስትና ጥያቄ ቢያቀርብ በዋስትና እንዲለቀቅ የዋስትና ግዴታውን አያከብርም ብሎ ለመገመት መነሻዎቹ ምንድናቸው?

18. የወ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ .75 ዐቃቤ ሕግ ይግባኝ እንዳይጠይቅ ይከለክላል ወይ?

19. የወ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 63 ላይ የተጠቀሰውና ዋስትና የሚያስከለክለው ወንጀል መነሻ ቅጣቱ 15 ዓመት የሆነው ነው ወይንስ መነሻ ቅጣቱ ዝቅተኛም ቢሆን ቅጣቱ 15 ዓመት የሚደርሰው ሁሉ?

20. በወ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 63 ስር የተመለከቱት መስፈርቶች በአንድ ላየ መሙዋላት አለባቸው ወይስ በተናጠል?

21. ዋስትናን ለማስተናገድ በወ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 64/2 መሰረት የግድ ጥያቄው በጽኁፍ መቅረብ የለበትም ወይ?

22. በወ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 63/2 መሰረት በማንኛውም ጊዜ እራሱ ተከሳሹ ከሚያቀርበው ዋስትና በተጨማሪ ለራሱ የዋስትና ግዴታ ሁል ጊዜ መፈረም አለበት ወይ?

ሁለተኛ ጠቅላላ ክፍል

የክስ መሰማት ሂደት

ቀደም ባለዉ ክፍል የወንጀል ሥነሥርዓት የሚጀመርበትን ሁኔታና በዚህ ሂደት ማስረጃን ስለመሰብሰብ እንዲሁም በማስረጃዉ ላይ በዐቃቤህግ ስለሚሰጥ ዉሳኔ ወዘተ ተመልክተናል፡፡ ጠቅላላዉ ሂደት ይህን ደረጃ ካለፈ በኋላ ዐቃቤህግ በቂ ማስረጃ አለ ብሎ ሲያምን ክስ ስለሚቀርብ ተጠርጣሪዉ የተፈለገበትን ወንጀል መፈጸሙ በገለልተኛ ወገን ፊት ሊረጋገጥ ስለሚገባ ፍርድቤት በጉዳዩ ላይ ክስ ይሰማል፡፡ ይህም የሚጀመረዉ ከላይ እንደታየዉ ዐቃቤህግ በሚያቀርበዉ የክስ ማመልከቻ መነሻነት ነዉ፡፡ ይህ ሂደት የተከሳሹን አጥፊነት ወይም ነጻነት ለመወሰን የሚከናወን እንደመሆኑ የመጀመሪያዉ ቅድመሁኔታ ፍርድቤቱ ይህን ለማድረግ ሥልጣን ያለዉ መሆኑን መወሰን ነዉ፡፡ ይህን በተመለከተ የተለያዩ ድንጋጌዎች በህጎቻችን ዉስጥ ተመልክተዉ ይገኛሉ፡፡ በተለይም ወንጀል በዓለም በየትኛዉም አካባቢ ሊፈጸም የሚችል እንደመሆኑ የት ሃገር ያለ ፍርድቤት በየትኛዉ የሃገሪቱ አካባቢ በየትኛዉ ደረጃ ያለ ፍርድቤት ነገሩን ሊያይ ይችላል የሚለዉ በተለያዩ ጊዜያት በወጡ የተለያዩ ህግጋት የተወሰነ ስለሆነ እነዚህን በተመለከተ የሚከተለዉ ሥልጠና ይቀርባል፡፡

ባለሥልጣኑ ፍርድቤት ከተለየ በኋላ የክስ መሰማቱ ሂደት ይጀመራል፡፡ አጀማመሩም ሆነ በሂደቱ የሚከናወኑ ተግባራት በህግ የሚገዙ ስለሆነ እነዚህን ህግጋት ማወቅ አስፈላጊ ነዉ፡፡ የክሱ መሰማት ከጀመረበት ጊዜ አንስቶ ፍርድ እስከሚሰጥበት ጊዜ ድረስ ፍርድቤት የተለያዩ ዉሳኔዎችን እንዲሰጥ የተፈቀዱለት በርካታ ሥልጣኖች አሉት፡፡ እነዚህን በመተግበር ረገድ ህግና አሰራር የማይጣጣሙባቸዉ አጋጣሚዎች ይኖራሉ፤ እነዚህንም መመርመር ያስፈልጋል፡፡

እነዚህንና ተያያዥ ጉዳዮችን በተመለከተ በዚህ ክፍል ሥልጠና ይቀርባል፡፡ በዚህም ጊዜ በሥልጠናዉ ማብቂያ ላይ ሰልጣኞች የሚከተሉት ላይ እንዲደርሱ ያስፈልጋል፡፡

- በክስ መሰማት ጊዜ ያለዉን ሂደት የሚገዙ ህግጋትና ትርጉማቸዉ ምን እንደሆነ ማወቅ
- እነዚህ ህግጋት በአተገባበር ጊዜ የሚፈጥሩትን ችግር መርምሮ መለየት

- ህጎችን በመከተል የተሻለ አሰራር ለማምጣት የሚያስችል ልምምድ ለማድረግ የተለያዩ ዉሳኔዎችን መስጠት

1. ምዕራፍ አንድ

የፍርድ ቤትን ሥልጣን ስለመወሰን

በወንጀል ጉዳይ የሚሰጥ ፍርድ የሰዉን ዋና ዋና መብቶች የመቀነስ ዉጤት ስለሚኖረዉ ይህ በህግ በተሰጠ ሥልጣን መሰረት ሊከናወን ይገባዋል፡፡ ስለዚህ ክስ የቀረበለት ፍርድቤት የመጀመሪያ ተግባሩ የሚሆነዉ ነገሩን ለመዳኘት ሥልጣን ያለዉ መሆኑን መወሰን ነዉ፡፡ በዚህ ረገድ ክሱን የሚያቀርበዉ ዐቃቤህግም የሚጫወተዉ የራሱ ሚና አለዉ፡፡

በተለይም ወንጀል በተለያየ የዓለም አካባቢ ሊፈጸም የሚችል እንደመሆኑ በተለያየ ምክንያት ከአንድ ሃገር በላይ በነገሩ ላይ ሥልጣን አለኝ ብሎ ሊፈርድ ስለሚችል የየትኛዉ ሃገር ፍርድቤት ሥልጣን እንዳለዉ፣ የዚህ ሀገር /ኢትዮጵያ በምትሆንበት ጊዜ/ የትኛዉ ፍርድቤት በተለይ ነገሩን የመዳኘት ሥልጣን እንደተሰጠዉ መወሰን ለተሰጠዉ ፍርድ ተቀባይነት ማግኘት ወይም ለህጋዊነቱ ቁልፍ መመዘኛ ነዉ፡፡ ይህ ሁሉ የሥልጣን ነገር በተለያዩ ህግጋት የተወሰነ ስለሆነ እነዚህን ህግጋትና አተገባበራቸዉን በዚህ ክፍል በሚቀርበዉ ሥልጠና እንመረምራለን፡፡ ስለዚህ ይህ ምዕራፍ ሲያበቃ ሰልጣኞች

- ክስ የሚቀርብበትን ፍርድቤት ለመወሰን የሚያስችሉትን መመዘኛዎችና እነዚህን መመዘኛዎች የሚደነግጉትን ህግጋት ያዉቃሉ
- በነዚህ ህግጋት መሰረት በተለያዩ የፍርድቤት ሥልጣን ጥያቄዎች ላይ ክርክር ማዘጋጀትና ማቅረብ እንዲሁም በክርክሮች ላይ ዉሳኔ መስጠት ይችላሉ

1.1 የዐቃቤ ህግና የፍርድ ቤት ኃላፊነት

ፍርድ ቤቶች አንድ ክስ ከቀረበላቸው በኋላ በቅድሚያ ትኩረት ሰጥተው ማየትና ማረጋገጥ ያለባቸው ጉዳይ ቢኖር ክሱን ለማየት ስልጣን ያላቸው መሆን አለመሆኑን

ነዉ$ በማንኛውም ደረጃ የሚገኙ ዳኞች ጉዳዩን የማየት ስልጣን ያላቸው መሆኑን ሳያረጋግጡ ነገሩን መስማት የለባቸውም$

ወንጀል የሚፈጸምበት ቦታ የትኛዉም የዓለም ክፍል ሊሆን ስለሚችል የአንድ ሃገር ፍርድቤት በዚህ ጊዜ ስለሚኖረዉ ሥልጣን መወሰን አስፈላጊ ነዉ፡፡ የአንድ ሃገር ፍርድቤቶች በዚሁ ሀገር በተፈጸሙ ወንጀሎች ላይ ብቻ ሳይሆን በሌላ ሃገር በተፈጸመ ወንጀልም ሥልጣን ሊኖራቸዉ ይችላል፡፡ ከዚህ አኳያ በጠቅላላዉ የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች ወንጀሎችን በሚመለከት ያላቸው ስልጣን ሁለት ባህሪያቶች ይዞ ይገኛል::

የመጀመሪያዉ የኢትዮጵያ የወንጀል ህግ ተፈጻሚ በሚሆንባቸዉ ወንጀሎችና አጥፊዎች ምንነትና ማንነት ላይ የተመሰረተ ነዉ:: የኢትዮጵያ የወንጀል ሕግ ተፈጻሚ የሚሆንባቸዉ ሰዎች ላይ ሁሉ የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች ስልጣን አላቸው:: በኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች ስልጣን ስር የሚወድቁ ሰዎች እና ወንጀሎች ጉዳይ በወንጀል ሕግ ከቁ 11 እስከ 20 ተዘርዝሮ ይገኛል::

ሁለተኛዉ ሁኔታ ደግሞ ከላይ በተመለከተዉ አይነት በተገኘዉ ሥልጣን መሰረት የትኛዉ የኢትዮጵያ ፍርድቤት ሥልጣን ይኖረዋል ከሚለዉ ጥያቄ ጋር የተያያዘ ነዉ:: ይህም ፍርድቤቶች በቦታና በደረጃ የተዋቀሩ ከመሆኑ ጋር ተያይዞ የሚወሰን ነዉ:: የት ቦታ ያለ የትኛዉ ደረጃ ፍርድቤት ጉዳዩን ሊሰማ ይችላል በሚለዉ መሰረት የተለያዩ የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች የወንጀል ጉዳይን ለማየት ያላቸው ስልጣን ይወሰናል፡፡ ይህ ጉዳይ በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ 4፣6፣7 እና ከ99-107 በተደነገጉት የሚመራ ነዉ:: ከዚህም በቀር አሁን ባለዉ የፌዴራልና የክልል መንግሥት አወቃቀር ምክንያት በሁለቱ መንግሥታት ፍርድቤቶች መካከል የሥልጣን ክፍፍል ስላለ ይህን ክፍፍል በሚደነግጉ ህግጋት መሰረት ሥልጣናቸዉ ይወሰናል /ህገመንግሥትና የፌዴራል ፍርድቤቶች አዋጀች ሊጠቀሱ ይችላሉ/፡፡

ስለዚህ ዐቃቤ ህግ ክስ በሚመሰርትበት ጊዜ እነዚህን የኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ሥልጣን ሁኔታዎች አጣርቶ መሆን ይኖርበታል፡፡ በቅድሚያ ነገሩ ከኢትዮጵያ ዉጪ የሆነ ነገርን ያካተተ ከሆነ የኢትዮጵያ ፍርድቤቶች በነገሩ ላይ ሥልጣን ያላቸዉ መሆኑን ሊያረጋግጥ ይገባል፡፡ሥልጣኑ እንዳላቸዉ ካረጋገጠ ደግሞ

የትኛዉ ፍርድ ቤት /የክልል ወይስ የፌዴራል፣ ከፍተኛ ወይስ የመጀመሪያ ደረጃ/ ሥልጣን እንዳለዉ ለይቶ ክሱን ማዘጋጀት ይጠበቅበታል፡፡
ፍርድ ቤቶችም ክስ ሲቀርብላቸዉ እነዚህ ሥልጣኖች ያላቸዉ መሆን አለመሆኑን ካጣሩ እና ካረጋገጡ በኋላ ነገሩን ወደማየት መግባት መቻል አለባቸዉ፡፡ ይህን ነገር ተከራካሪዎች እስኪያስታዉሷቸዉ መጠበቅ የለባቸዉም፡፡ ክስ እንደቀረበ ተከራካሪዎችን ከመጥራታቸዉ በፊት የመጀመሪያ ተግባራቸዉ መሆን ያለበት በነገሩ ላይ ሥልጣን ያላቸዉ መሆኑን መለየት ነዉ፡፡
ዐቃቤህግ ከላይ የተመለከትነዉን ግዴታዉን ሳይወጣ ቀርቶ ክሱን ሥልጣኑ ላልሆነ ፍርድቤት ሊያቀርብ ይችላል፡፡ በዚህ ጊዜ ፍርድቤት ክሱን ተቀብዬ አላስተናግድም ማለት አለበት፡፡ ዐቃቤህጉንም ክሱን ሥልጣን ላለዉ ፍርድቤት እንዲያቀርብ በክስ ማመልከቻዉ ላይ ሊያዝዘዉ ይገባል /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 110/፡፡

1.2 <u>የኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ሥልጣን /የኢትዮጵያ የወንጀል ህግ ተፈጻሚ የሚሆንባቸዉ ጉዳዮችና ሰዎች/</u>

አንድ ሰው የኢፌዴሪ የወንጀል ሕግ ተፈጻሚ የሚሆንበት መሆን አለመሆኑን ለመወሰን የሚያስችሉት፣

ሀ) ወንጀሉ የተፈፀመበት ቦታ፣

ለ) የተከሳሹ ወይም የተጎጂዉ ዜግነት፣ እና

ሐ) የተፈፀመው ወንጀል ዓይነት ናቸው፡፡

እነዚህ ነገሮች ደግሞ ኢትዩጵያ በጉዳዩ ላይ የሚኖራትን ሥልጣን ዋና ስልጣን (Principal Jurisdication) ወይም ምትክ (አነስተኛ) ሥልጣን (Subsidiary Jurisdication) እንዲሆን ሊያደርጉት ይችላሉ፡፡

1.1.1 <u>ዋና ሥልጣን</u>

የኢትዮጵያ ፍርድቤቶች በሚከተሉት ጉዳዮች ላይ ዋና ስልጣን አላቸዉ::

ሀ) ኢትዮጵያ ውስጥ በተፈፀመ ወንጀል፣

ለ) በውጭ አገር በኢትዮጵያ ጥቅም ላይ በተፈጸመ ወንጀል፣

ሐ) የማይደፈር ወይም ያለመከሰስ መብት ያለዉ ኢትዮጵያዊ በውጭ አገር በፈጸመዉ ወንጀል፣ እና

መ) የኢትዮጵያ መንግስት የመከላከያ ሰራዊት አባል በውጭ አገር በፈጸመዉ ዓለም አቀፍ ወይም ወታደራዊ ወንጀል

መለማመጃ 1

የኢትዮጵያ ፍርድቤቶች በአንድ ወንጀል ወይም ወንጀለኛ ላይ ዋና ሥልጣን አላቸዉ ማለት ምን ማለት ነዉ፣ ከወ/ህ/ቁ/ 16 አኳያ ይተንትኑት፣ ከባልደረባዎ ጋር ይከራከሩበት፡፡

ሀ) <u>በኢትዮጵያ ውስጥ ስለሚሰሩ ወንጀሎች (የወ/ህ/ቁ/ 11-12)፡</u>

የወ/ህ/ቁ/ 11(1) በወንጀል ሕግ ከተጠቀሱት ማንኛውንም ወንጀል በኢትዮጵያ ግዛት ውስጥ የሰራ ማንኛውም ሰው በዚሁ ሕግ መሰረት እንደሚቀጣ ይገልፃል:: (ግዛት ሲባል የብስና አየርም ይጨምራል)፡፡ ስለዚህ እንዲህ አይነት ወንጀሎችና ፈጻሚዎቻቸዉ በኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ሥልጣን ስር ናቸዉ፣ በየትም ሃገር ተከሰዉ ቢቀጡ በኢትዮጵያ ተከሰዉ ከመቀጣት አይድኑም፡፡

<u>ለምሳሌ</u>:- አንድ የግብፅ ዜጋ ለጉብኝት ወደ ኢትዮጵያ መጥቶ የወንጀል ሕግ ቁ 620 በመተላለፍ በሌላ ግብፃዊት ላይ የአስገድዶ መድፈር ወንጀል ፈፅሞባታል ቢባል ወንጀሉ የተፈፀመው በኢትዮጵያ ግዛት ውስጥ በመሆኑ ተከሳሹ በኢፌዴሪ የወንጀል ሕግ ይዳኛል:: ስለዚህ የወንጀል ሕግ ቁ 620 ጥሰሃል ተብሎ ሥልጣን ባለዉ የኢትዮጵያ ፍርድ ቤት ተከስሶ ሊፈረድበት ይችላል::

መለማመጃ 2

አንድ የዉጭ ሃገር ዜጋ በአርባምንጭ ከተማ ዉስጥ በአንድ ኢትዮጵያዊ ላይ እጅግ አሰቃቂ የግድያ ወንጀል ፈጸመ ተብሎ ተያዘ፡፡ ወዲያዉም ወደፍርድቤት ተወሰደ፡፡ ወዲያዉ ወደፍርድቤት የተወሰደበት ምክንያትም ተፈላጊዉ ሰዉ እንደተያዘ የሀገሩ የዲፕሎማቲክ ቡድን አባል መሆኑን ስለገለጸ ነዉ፡፡ ፍርድቤት እንደቀረበም ይህንኑ ለፍርድቤቱ ገለጸ፡፡

ማስረጃም አቀረበ፡፡ በዚህም መሰረት የኢትዮጵያ ፍርድቤቶችም ሆኑ ሌሎች ባለሥልጣናት በርሱ ላይ ወይም በተፈለገበት ጉዳይ ሥልጣን እንደሌላቸዉ በጠበቃዉ አማከኝነት አመለከተ፡፡

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ በዚህ ነገር ላይ ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

በወ/ህ/ቁ/ 11(3) እንደተመለከተው አንድ ሰው ኢትዮጵያ ውስጥ ወንጀል ሰርቶ ከኢትዮጵያ አምልጦ በሌላ አገር ጥገኝነት ጠይቆ ቢቀመጥ የኢትዮጵያ መንግስት ወንጀለኛውን በጥገኝነት ያስቀመጠው መንግስት አሳልፎ እንዲሰጠው ለመጠየቅ ይችላል:: የኢትዮጵያ መንግስት ይህን ጥያቄ ማቅረብ የሚችለው ግን የዚህ ዓይነት ስምምነት ጥገኝነትን ከሰጠች አገር ጋር ያለው እንደሆነ ነው:: ስምምነት ከሌለ ወይም አሳልፎ መስጠቱ ያልተፈቀደ ከሆነ ጥገኝነት በሰጠዉ አገር እንዲከሰስና እንዲፈረድበት ኢትዮጵያ ዉክልና መስጠት ትችላለች:: በዚህ ዉክልና መሰረት የሚከናወነዉ ሁሉ በኢትዮጵያ እንደተከናወነ ይቆጠራል፡፡ ስለዚህ በዚህ መሰረት በዛው አገር ተከስሶ ነፃ የተባለ እንደሆነ፣ ምሕረት ወይም ይቅርታ ተደርጎለት እንደሆነ ወይም ክሱ ወይም ቅጣቱ በይርጋ ምክንያት ተሰርዞለት እንደሆነ ኢትዮጵያ ውስጥ ገብቶ ቢያዝም ሊከሰስና ሊቀጣ አይቻልም (የወ/ህ/ቁ/ 12(2):: ወንጀሉ በኢትዮጵያ የተፈጸመ ቢሆንም በዉጭ ሃገር የተከናወነዉ ሂደት በዉክልና የተካሄደ በመሆኑ አስገዳጅነት ይኖረዋል፡፡

ሆኖም የኢትዮጵያ መንግስት ተጠርጣሪው ጥገኝነት በጠየቀበት አገር ውስጥ እንዲከሰስ አስጠጊውን አገር ባይጠይቅና አስጠጊው መንግስት ራሱ ከስሶ በነፃ ቢለቀውና በኋላ ወደ ኢትዮጵያ ቢመጣ እንደገና በኢትዮጵያ ፍ/ቤቶች ተከስሶ ሊፈረድበት ይቻላል (የወ/ህ/ቁ/ 16(2)):: ሌላዉ ሃገር ሂደቱን ያከናወነዉ በራሱ እንጂ ኢትዮጵያን ወክሎ ስላልሆነ ሂደቱና ዉጤቱ በኢትዮጵያ ላይ አስገዳጅነት የለዉም::

በሌላ በኩል ይህ ሰዉ በኢትዮጵያ ዉክልና መሰረት በውጭ አገር ተፈርዶበት ቅጣቱን ሳይፈፅም ወይም በከፊል ብቻ ፈፅሞ ወደ ኢትዮጵያ ቢገባ ያልተፈፀመው ቅጣት በኢትዮጵያ ይፈፀማል (የወ/ህ/ቁ/ 12(3)):: ቅጣቱ ተፈፃሚ የሚሆነው ግን በይርጋ እስካልታገደ ድረስ ነው::

መለማመጃ 3

- ኢትዮጵያዊዉ ሰዉ ከባድ ዉንብድና ፈጽሞ ሲፈለግ ወደሱዳን በመሸሹ ክሱ በኢትዮጵያ ሊሰማ ባለመቻሉ እና ሱዳን ተፈላጊዉን አሳልፋ ለመስጠት ፈቃደኛ ባለመሆኗ የኢትዮጵያ መንግሥት የሱዳን ባለሥልጣናት ይህን ሰዉ ከስሰዉ እንዲያስፍርዱበት ጠየቀ፡፡ በዚህ መሰረት ተፈላጊዉ በሱዳን ፍርድቤቶች ተከሶ ተፈረደበት፡፡ ፍርዱን ከጨረሰ በኋላ ወደ ሰሜን ጎንደር አካባቢ በመመለስ ጃን አሞራ በተባለ አካባቢ ሲኖር ማንነቱ ስለታወቀ በፖሊስ ተይዞ ለፍርድ ቀረበ፡፡ ክሱን ከሰማ በኋላ የኢትዮጵያ ፍርድቤት በዚህ ጉዳይ ሥልጣን የለዉም በማለት መቃወሚያ አቀረበ፡፡

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ ምን ዉሳኔ ይሰጣሉ? ይጻፉት፡፡

ዉንብድና የፈጸመዉ ሰዉ ከወንጀሉ በፊት በደወሌ በኩል ወደኢትዮጵያ ገብቶ የነበረ ጅቡቲያዊ ቢሆን ኖሮ ዉሳኔዎ የተለየ ሊሆን ይችላል? ይጻፉት

ዉሳኔዎችዎ በወ/ህ/ቁ. 12 ላይ የተመሰረቱ እንደሚሆኑ ይታሰባል፡፡

ነገር ግን ይህ ድንጋጌ ተፈጻሚ የሚሆነዉ በምን አይነት ሰዉ ላይ ነዉ?

ለ) **<u>በውጭ አገር ሆኖ በኢትዮጵያ ላይ ስለሚሰሩ ወንጀሎች (የወ/ህ/ቁ/ 13)፡</u>**

ይህ ድንጋጌ የሚመለከተው በኢትዮጵያ መንግስት በደህንነቱ ወይም አንድነቱ ላይ በሕጋዊ ተቋማቱ ወይም ዋና ዋና ጥቅሞቹ ወይም በገንዘቡ ላይ ወንጀል ባደረገ በማናቸውም ሰው ላይ ተፈፃሚ የሚሆን ነው:: እነዚህ ወንጀሎች በወንጀል ሕግ ቁ 238 - 260 እና 355 - 374 ስር የተመለከቱት ናቸው::

<u>ለምሳሌ</u>:- አንድ የውጭ አገር ዜጋ በውጭ አገር ካሉ ኢትዮጵያውያን ጋር በመሆን የኢትዮጵያ መንግስትን ለመገልበጥ **ውጭ አገር ሆኖ** ቢያድምና ይህንኑ አድማ ለማከናወን የሐሰት ገንዘብ (በኢትዮጵያ ገንዘብ መልክ) ቢያሳትም ወንጀሉ የወ/ህ/ቁ 238 እና 357 ስለሚጥስ በወ/ህ/ቁ 13 መሰረት ኢትዮጵያ በጉዳዩ ላይ ዋና ስልጣን ይኖራታል::

ሐ) የማይደፈር መብት ያለው ኢትዮጵያዊ እና የኢትዮጵያ መንግስት የመከለከያ ሰራዊት አባል በውጭ አገር ሆኖው የሚያደርጉዋቸው ወንጀሎች (የወ/ህ/ቁ 14 እና 15)

በውጭ አገር ያሉ የማይደፈር መብት ያላቸዉ የኢትዮጵያ መንግስት ወኪሎች የሚፈጽሟቸዉ ወንጀሎች ሁሉ በኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ዋና ስልጣን ስር ናቸው፡፡ የማይደፈር መብት ያላቸው ኢትዮጵያዊያን በውጭ አገር በፈፀሙት ወንጀል ምክንያት በኢትዮጵያ ዋና ስልጣን ስር ሊወድቁ የሚችሉት ወንጀሉ በኢትዮጵያ እና ወንጀል በተፈፀመበት አገር ሕግ የሚያስቀጣ ከሆነ ነው፡፡

መለማመጃ 4

አንድ የኢትዮጵያ ዲፕሎማት በዲፕሎማሲ ሥራ ላይ ተሰማርተዉ በዉጪ ሃገር በነበሩበት ጊዜ በወንጀል ህግ ቁ. 244 ስር የተመለከተዉን ተግባር ፈጽመዋል፡፡ ዲፕሎማቱ ተላልፈዉ እንዲሰጧቸዉ የኢትዮጵያ ባለሥልጣናት ቢጠይቁም አስተናጋጇ ሃገር ይህን አልፈቀደችም፡፡ ከዚህ ይልቅ ዲፕሎማቱ ባሉበት ሃገር እንዲከሰሱ ተደርጎ የሃገሪቱ ፍርድቤቶች ክስ ቀርቦላቸዉ ከሰሙ በኋላ በዚህች ሃገር ሃሳብን በነጻነት የመግለጽ መብትን መፈጸሚያ አንዱ መንገድ ይህ የዲፕሎማቱ አይነቱ ተግባር በመሆኑ ተግባሩ ወንጀል አይደለም በማለት ዋናዉ የሃገሪቱ ፍርድቤት በወሰነዉ መሰረት ወንጀል ስላልሆነ ከክሱ በነጻ እንዲሰናበቱ አደረጉ፡፡ እኚህ ዲፕሎማት ወደሃገራቸዉ ሲመለሱ ግን ዐቃቤህግ በወ/ህ/ቁ/ 244 ስር ክስ አቀረበባቸዉ፡፡ እርሳቸዉም ፍርድቤቱ በዚህ ወንጀል ጉዳይ የመዳኘት ሥልጣን የለዉም፣ ተግባሩ የተፈጸመበት ሃገር እንዲህ አይነቱን ተግባር እንደወንጀል አይቆጥርም፣ በዚህ ተግባር ተጠያቂ እንድሆን በኢትዮጵያ ብቻ ሳይሆን በዚያ አገርም ወንጀል መሆን ይኖርበታል፣ አለበለዚያ በዚህ ጉዳይ ላይ የኢትዮጵያ ፍርድቤት ሥልጣን እንዲኖረዉ የሚደነግገዉ የወ/ህ/ቁ/ 14 ተፈጻሚ ሊሆን አይችልም፣ ከዚህም በቀር ወንጀሉ ተፈጸመ በተባለበት ሃገር ፍርድቤት ተከስሼ ነጻ ወጥቻለሁ የሚል ክርክር አቀረቡ፡፡

ዐቃቤህጉ እርስዎ ቢሆኑ በዚህ የተከሳሽ ክርክር ላይ የሚያቀርቡት የመልስ ክርክር ምን ይሆናል?

ዳኛዉ እርስዎ ነዎት፡፡ በክርክሩ ላይ ይወስኑ፡፡ ዝርዝሩን እንደሚመችዎ በመገመት ዉሳኔዎን ይጻፉት፡፡

በውጭ አገር ያሉ የኢትዮጵያ መንግስት መከላከያ ሰራዊት አባላትም የሚፈጽሟቸዉ የተለዩ ወንጀሎች እንደዚሁ በኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ዋና ስልጣን ስር ናቸዉ፡፡ የመከላከያ ሰራዊት አባል በኢፌዴሪ የወንጀል ሕግ ከቁ. 269 እስከ 322 የተጠቀሱትን ወንጀሎች በመስራት የዓለም አቀፍ ሕግን የጣሰ ወይም ወታደራዊ ጠባይ ያለውን ወንጀል የሰራ እንደሆ በኢትዮጵያ ዋና ስልጣን ስር ሆኖ በጦር ፍርድ ቤት ክሱ ይታያል፡፡

1.1.2 ምትክ ሥልጣን

የምትክ ስልጣን ሃሳብ ተፈጻሚ ሊሆን የሚችለዉ ተሰራ የተባለው ወንጀል ኢትዮጵያን በዋናነት የማይነካ ወይም የማይጎዳ ሲሆን ነው፡፡ የሚከተሉት ወንጀሎች በኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ምትክ ስልጣን ስር የወንጀል ህጉ የሚፈጸምባቸዉ ናቸው፡፡ ወንጀሎቹም እስካሁን ካየናቸዉ ወንጀሎች ዉጪ የሆኑ ናቸዉ፡፡

ሀ) በውጭ አገር የተፈጸመ ዓለም አቀፍ ሕግን የሚጥስ ወይም የህዝብን ጤንነትና ሞራል የሚጎዳ ወንጀል፣

ለ) በውጭ አገር በኢትዮጵያ ዜጋ ላይ የተፈጸመ ወንጀል፣

ሐ) በዉጭ ሃገር በኢትዮጵያዊ ዜጋ የተፈጸመ ወንጀል፣

መ/ በውጭ አገር በማንኛውም ሰው ላይ በዉጭ ሃገር ሰዉ የተፈጸመ ከባድ ወንጀል /በኢትዮጵያ የወንጀል ህግ ከአስር ዓመት ባላነሰ ጽኑ እስራት ወይም በሞት ሊያስቀጣ የሚችል ወንጀል/፣ ወይም

ሠ/ በውጭ አገር በሚገኝ የኢትዮጵያ መከላከያ ሠራዊት አባል የዚህን አገር ተራ ሕግ በመጣስ የተፈጸመ ወንጀል ናቸው፡፡

እንደሚታየዉ የኢትዮጵያ ፍርድቤቶች በምትክ ሥልጣን የሚዳኟቸዉ ወንጀሎች በዉጭ ሃገር የተፈጸሙ መሆን ይገባቸዋል፡፡

መለማመጃ 5
የኢትዮጵያ ፍርድቤቶች በአንድ ወንጀል ላይ ወይም ወንጀለኛ ላይ ምትክ ሥልጣን አላቸዉ ሲባል ምን ማለት ነዉ? ከወ/ህ/ቁ/ 16 እና 20 አኳያ ይተንትኑት፣ ከባልደረባዎ ጋር ይከራከሩበት፡፡

1. *በዓለም አቀፍ ሕግና ስርዓት ላይ ከኢትዮጵያ ውጭ የሚደረጉ ወንጀሎች (የወ/ህ/ቁ 17)&*

በወ/ህ/ቁ 14 እና 15(2) ከተደነገጉት ሁኔታዎች ውጭ በወ/ህ/ቁ 17 የተጠቀሱት ወንጀሎች ሲፈጸሙ በኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ምትክ ስልጣን ስር የወንጀል ህጉ

ይፈጸምባቸዋል:: ይህም የሚሆነዉ ወንጀሉ በተፈጸመበት ሃገር በዚህ ወንጀል ላይ ክስ ሳይቀርብና ፍርድ ሳይሰጥ ከቀረ ነዉ።

በውጭ አገር ዓለም አቀፍ ሕግን የጣሰ ወይም በኢትዮጵያ ሕግ ዓለም አቀፍ ወንጀል ነው ተብሎ የተደነገገውን ወንጀል የፈፀመ ወይም ኢትዮጵያ በተስማማችበት ዓለም አቀፍ ስምምነት ወንጀል ነው ተብሎ የተወሰነውን የፈፀመ ማነኛውም ሰው በኢትዮጵያ ምትክ ስልጣን ስር ነው:: ዓለም አቀፍ ወንጀሎች ከወ/ህ/ቁ 269 እስከ 283 የተዘረዘሩት ሲሆኑ ፤ ሌሎቹ ከላይ የተጠቀሱት ወንጀሎች ደግሞ በነጋሪት ጋዜጣና ኢትዮጵያ አባል በሆነችባቸው ወንጀል ጠቀስ በሆኑ ስምምነቶች ውስጥ የሚገኙ ናቸው::

በተጨማሪም የህዝብን ጤንነት ወይም ሞራል የሚጎዱ ወንጀሎችን በውጭ አገር የፈፀሙ ሰዎች በኢትዮጵያ ምትክ ስልጣን ስር ናቸው:: እነዚህም ወንጀሎች በወ/ህ/ቁ 525 (መርዛማ ወይም የናርኮቲክና ሳይኮትሮፒክ መድሓኒቶችን ወይም ዕፆችን ማምረት፣ መስራት፣ ማዘዋወር ወይም መጠቀም)፤ በወ/ህ/ቁ 599፣ 635፣ 636፣ 640፣ 641 የተመለከቱት ናቸው::

2. ከኢትዮጵያ ውጭ የሚደረጉ ሌሎች ወንጀሎች (የወ/ህ/ቁ 18)

ሀ) በዚህ ድንጋጌ መሰረት አንድ ወንጀል በኢትዮጵያ ምትክ ስልጣን ስር የሚሆነው፣ በኢትዮጵያ ዜጋ ላይ ወይም በማንኛውም የኢትዮጵያ ዜጋ ከኢትዮጵያ ውጭ የተፈጸመ በወ/ህ/ቁ 11-17 ከተገለፁት ዉጪ የሆነ ወንጀል ከሆነና በዚሁ ወንጀል በውጭ አገር ክስ ሳይቀርብና ፍርድ ሳይሰጥ ከቀረ ነዉ:: ይህን ለማድረግ ግን:-

1) ድርጊቱ በተፈፀመበት አገር ሕግና በኢትዮጵያ የወንጀል ሕግ የሚያስቀጣ መሆኑ ተደንግጎ እንደሆነ፣ እና
2) የተፈፀመው ወንጀል ከባድ በመሆኑ በኢትዮጵያ ሕግ መሰረት ተከሳሹ ተይዞ ተላልፎ እንዲሰጥ ለማድረግ በቂ ሆኖ የተገኘ እንደሆነ፣ ነው::

ለምሳሌ:- “ሀ” እና “ለ” የተባሉ ሁለት አገሮች አሉ እንበል:: ከ “ለ”ጋር ኢትዮጵያ ተራ የሆነ የሰው ግድያ ወንጀል የፈፀመ ሰው አሳልፎ ይሰጣል የሚል ስምምነት አላት:: ከ “ሀ” ጋር ግን ይህ ስምምነት የላትም ::: በዚህ መሰረት አንድ የ “ለ” አገር ተወላጅ በ “ሀ” አገር አንዱን ኢትዮጵያዊ ቢገድለው ይህም በ “ሀ” አገር ሕግና በኢትዮጵያ የወንጀል ሕግ (የወ/ህ/ቁ 540) ወንጀል ስለሆነ ገዳዩ በኢትዮጵያ ምትክ ስልጣን ስር ይሆናል:: ምክንያቱም፤

1) ወንጀሉ የተፈፀመው በኢትዮጵያ ዜጋ ላይ በመሆኑ ፣
2) ወንጀሉ በኢትዮጵያም በ “ሀ” ም አገር ሕግ መሰረት የሚያስቀጣ በመሆኑ ፣ እና
3) ወንጀሉ በኢትዮጵያ ሕግ መሰረት አሳልፎ ለመስጠት በቂ ከባድነት ያለው በመሆኑ /ምክንያቱም ኢትዮጵያ በዚህ ወንጀል አሳልፎ የመስጠት ስምምነት ዉስጥ ገብታለችና/ ነው::

ለ) በዉጭ ሃገር ወንጀል ፈጽሞ ወደኢትዮጵያ የገባ የውጭ አገር ሰው በኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ምትክ ሥልጣን ይዳኛል፡፡ ይህ የሚሆነዉ በኢትየጵያ ሕግ መሰረት ተላልፎ ካልተሰጠ ወይም በሌላ አኳኋን ካልተደነገገ እና ወንጀሉ ከአስር ዓመት ባላነሰ ፅኑ እስራት ወይም በሞት ሊያስቀጣ የሚችል ሲሆን ነዉ (የወ/ህ/ቁ 18(2))::

መለማመጃ 6

የሊቢያ ዜጋ የሆነዉ ጋዚ ግብጽ ዉስጥ ከባድ ነፍስ ግድያ በአንድ የቻድ ዜጋ ላይ ፈጽሞ ኢትዮጵያ መጥቶ ሰንብቷል፡፡ አዲሱ የግብጽ መንግሥትም ዜጋዬን የገደለዉን ይህን ሰዉ አሳልፋችሁ ስጡኝ ብሎ የኢትዮጵያን ባለሥልጣናት ጠየቀ፡፡ ለዚህ ጉዳይ ስምምነት የለም ብለን አናስብና የኢትዮጵያ መንግሥት ፈቃደኛ አልሆነም፡፡

ይህን ሰዉ በተመለከተ ዐቃቤህጉ እርስዎ ምን ይወስናሉ?

ዐቃቤህግ ክስ ቢያቀርብበት እርስዎ ዳኛዉ የኢትዮጵያ ፍርድቤት ጉዳዩን ለመዳኘት ሥልጣን አለዉ ብለዉ ነገሩን ያያሉ?

ሥልጣን ካለዉ ምን አይነት ሥልጣን ነዉ?

3. ***ከኢትዮጵያ ውጭ የኢትዮጵያ መከላከያ ሰራዊት አባል ስለሚሰራው ወንጀል (የወ/ህ/ቁ 15(1)::***

ማንም የኢትዮጵያ መከላከያ ሰራዊት አባል በውጭ አገር መደበኛ ሕግን በመጣስ የሚፈጽመዉ ወንጀል በኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ምትክ ስልጣን ስር ይዳኛል:: ወንጀል በተፈፀመበት አገር ተይዞ ሊከሰስና ሊፈረድበት ይችላል:: ሸሽቶ ወደ ኢትዮጵያ የመጣ እንደሆነ ደግሞ በኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ምትክ ሥልጣን ስር በወንጀል ህጉ ይዳኛል (የወ/ህ/ቁ 15/1/፣ 21(2))::

መለማመጃ 7

አንድ የኢትዮጵያ ወታደር በአንድ በእስልምና ህግ በምትተዳደር ሃገር በወታደራዊ ግዳጅ ላይ በነበረበት ጊዜ የአልኮል መጠጦችን በከተማ ዉስጥ ለሃገሪቱ ሰዎች የማከፋፈል ተግባር ስለፈጸመ የሃገሪቱ ህግ አስከባሪዎች እንደሚፈልጉት ስለሰማ ከወታደራዊ ግዳጁም ሆነ ከሃገሪቱ ህግ አስከባሪዎች አምልጦ ወደኢትዮጵያ በመምጣቱ የሃገሪቱ ባለሥልጣናት ተላልፎ እንዲሰጣቸዉ የኢትዮጵያን መንግሥት ጠየቁ::

እርስዎም አግባብ ያለዉ የኢትዮጵያ መ/ቤት ባለሙያ እንደሆኑ በማሰብ ነገሩ ወደእርስዎ ቢመራ የሚሰጡትን ሃሳብ ይጻፉ::

ዐቃቤህግ እንደሆኑ ያስቡና የኢትዮጵያ መንግሥት አሳልፎ የመስጠቱን ጥያቄ ዉድቅ የሚያደርገዉ ቢሆን ይህ ወታደር በፈጸመዉ ተግባር ላይ በርስዎ ሥልጣን የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ::

በወ/ህ/ቁ 19(4) እንደተመለከተው አንድ ሰው በውጭ አገር ወንጀል ሰርቶ በኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ምትክ ስልጣን ስር የሚከሰስ ቢሆን የውጭ አገሩና የኢትዮጵያ የወንጀል ሕጎች በሚደነግጉት ቅጣት መካከል ልዩነት ያለ እነደሆነ ተፈፃሚ የሚሆነው አነስተኛዉ ወይም ቀላሉ ቅጣት ይሆናል::

ለምሳሌ ወንጀሉ በተሰራበት አገር በፅድሜ ልክ የሚያስቀጣ በኢትዮጵያ ሕግ ግን በሞት የሚያስቀጣ ቢሆን የኢትዮጵያ ፍ/ቤቶች ተፈፃሚ የሚያደርጉት የዕድሜ ልክ እስራት የሚያዘውን የሌላዉን ሃገር ሕግ ይሆናል ማለት ነው::

ይህ ሰው በውጭ አገር ተከስሶ ነፃ ከወጣ ወይም አያስከስሰውም ከተባለ እንደገና ኢትዮጵያ ውስጥ እንደማይከሰስ ከሕጉ መገንዘብ ይቻላል (የወ/ህ/ቁ 20(1)):: ይህን ሥልጣን ኢትዮጵያ ልትሠራበት የምትችለዉ ወንጀሉ በሌላ ሃገር ባለሥልጣን ክስ

ሳይቀርብበትና ፍርድ ሳይሰጥበት ከቀረ ነዉ። ምትክ ሥልጣን የሚያስብለዉም ይኸዉ ነዉ።

መለማመጃ 8

በሶማሊያ በወታደራዊ ግዳጅ ላይ የሚገኝ የኢትዮጵያ ወታደር በአንድ የዉጊያ ወቅት ከአንድ የሶማሊያ ሰዉ ጋር በመሆን የሰዉ ንብረት መዝረፍ ተግባር ፈጸሙ ተብለዉ ምርመራ ከተደረገባቸዉ በኋላ አያስከስሳቸዉም ተብለዉ ተሰናበቱ፡፡ ከዚህ በኋላ ወደኢትዮጵያ መጥተዉ እያለ የፌዴራል ዐቃቤህግ በዚሁ ተግባር ክስ መሰረተባቸዉ፡፡

ተከሳሾቹም ወንጀል የተፈጸመበት ሃገር ባለሥልጣናት አያስከስሳቸዉም ስላለ ልንከሰስ አይገባም፣ ፍርድቤቱ ይህን ክስ ለማየት ሥልጣን የለዉም ብለዉ ተቃወሙ፡፡

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ በዚህ ተቃዉሞ ላይ የሚሰጡትን ብይን በዝርዝር ይጻፉ

መለማመጃ 9

ኢትዮጵያዊዉ በአንድ ጎረቤት ሃገር ለሥራ ጉዳይ ተገኝቶ ባለበት ጊዜ አንድን የሀገሪቱን ዜጋ በድንገት በተፈጠረ አለመግባባት ምክንያት በቡጢ ስለመታዉ ጉንጩ እንዲያብጥ አደረገዉ፡፡ ተበዳዩ ለሃገሪቱ የአካባቢዉ ፖሊስ ክስ ቢያቀርብም ኢትዮጵያዊዉ ሥራዉን ጨርሶ ሰለነበር በማግስቱ ወደኢትዮጵያ ተመለሰ፡፡ ይህ ጉዳይ በሳምንቱ ለኢትዮጵያ ባለሥልጣናት ሪፖርት ተደረገ፡፡

እርስዎ ነገሩ የተመራልዎ ዐቃቤህግ ነዎት ብለን እናስብ፡፡ በዚህ ጉዳይ ላይ የሚያከናዉኗቸዉን ሥራዎች በዝርዝር ይጻፉ፡፡

በዚህ መሰረት የሚያስፈልጉዎትን ነገሮች ካገኙ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ፡፡

1.2 <u>የፌዴራልና የክልል ፍርድ ቤቶች ሥልጣን</u>

ከዚህ በፊት ባለዉ ክፍል ባየነዉ አይነት የኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ሥልጣን ሲያገኙ በአሀሪቱ ካሉት እጅግ በርካታ ፍርድቤቶች የትኛዉ ነገሩን ለመዳኘት ሥልጣን እንደሚኖረዉ ሊወሰን ይገባል። አሁን በሃገሪቱ ባለዉ የፍርድቤቶች አወቃቀር መሰረት ሊወሰን የሚገባዉ የመጀመሪያዉ የሥልጣን ጥያቄ ከፌዴራል እና ከክልል መንግስታት ፍርድቤቶች የትኛዉ ፍርድቤት ሥልጣን ሊኖረዉ እንደሚችል ነዉ። የክልል ፍ/ቤቶች ስልጣን በየክልሉ ብቻ የተወሰነ ነዉ፡፡ የፌዴራል ፍ/ቤቶች ስልጣን ግን በአ/አበባና

ድሬዳዋ ብቻ የተወሰነ ሳይሆን በጉዳዮች ዓይነት ተለይቶ ወደ ሁሉም ክልሎች ሊደርስ ይችላል፡፡

የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ማቋቋሚያ ኣዋጅ ቁጥር 25/88 /በአዋጅ ቁ/ 138/1991፣ 321/95 እንደተሻሻለዉ/ በዓንቀፅ 4 ላይ የፌዴራል ፍ/ቤቶች በወንጀል ጉዳይ ያላቸው ስልጣን ተደንግጎ ይገኛል፡፡ በዚህ ዓንቀፅ ላይ የተዘረዘሩት ወንጀሎች በየትኛውም ክልል ተፈፅመው ሲገኙ ጉዳዮቹን ኣይተው የመወሰን ስልጣን ያላቸው የፌዴራል ፍ/ቤቶች ናቸው፡፡ ያም ሆኖ ግን በፌዴራል ፍ/ቤቶች ስልጣን ስር የሚወድቁ ሆነው በክልሎች ውስጥ የሚፈፀሙ የወንጀል ጉዳዮች የክልል ፍ/ቤቶች በኢፌዴሪ ሕገ መንግስት ዓንቀፅ 78 (2) ባገኙት ውክልና መሰረት ከራሳቸው ስልጣን በተጨማሪ የፌዴራል ፍ/ቤቶች ስልጣን የሆነውን የወንጀል ጉዳይም ደርበው ያያሉ፡፡

መለማመጃ 10

በአፋር ብሄራዊ ክልላዊ መንግሥት ጠቅላይ ፍርድቤት ዳኛ መሆንዎን ያስቡ፡፡ በዚህ ጊዜ የክልሉ ዐቃቤህግ አንድን ሰዉ በአካባቢዉ የታጠቁ ሰዎችን በማነሳሳት የትጥቅ አመጽ አካሂዶ በወ/ህ/ቁ/ 240 ሥር ወንጀል ፈጽሟል በማለት ክስ አቀረበ፡፡

ክሱን ካዩ በኋላ ስለፍርድቤቱ ሥልጣን የሚወስኑትን ይጻፉት፡፡

በአዋጅ ቁ 25/1988 እና በማሻሻያዎቹ አዋጅ ቁ 138/1991 እና 321/1995 መሰረት የፌዴራል ፍ/ቤቶች በወንጀል ጉዳዮች ላይ ያላቸውን ስልጣን እንደሚከተለው ማስቀመጥ ይቻላል፡፡

1. በሕገ መንግስታዊ ስርዓቱና በመንግስት የሃገር ዉስጥ ፀጥታ ላይ በሚፈፀሙ ወንጀሎች፣
2. በውጭ አገር መንግስት ላይ በሚፈፀሙ ወንጀሎች፣
3. በሰው ልጆች መብት ላይ በሚፈፀሙ ወንጀሎች፣
4. በፌዴራል መንግስቱ የቀረጥና የግብር ገቢዎችና በጠቅላላ የገንዘብ ጥቅሞች ላይ በሚፈፀሙ ወንጀሎች ፣
5. የሐሰት ገንዘብን በሚመለከቱ ወንጀሎች፣

6. በፌዴራል መንግስት ሰነዶች ላይ የሐሰት ስራ በመስራት በሚፈፀሙ ወንጀሎች ፣
7. ከአንድ ክልል በላይ ወይም በዓለም አቀፍ ደረጃ አግልግሎት በሚሰጡ መገናኛዎች ፀጥታና ነፃነት ላይ በሚፈፀሙ ወንጀሎች ፣
8. የበረራ ደህንነትን በሚመለከቱ ወንጀሎች ፣
9. የውጭ አገር ዜጎችን በሚመለከቱ ወንጀሎች ፣
10. የአደገኛና አደንዛዥ ዕፆች ሕገ ወጥ ዝውውርን በሚመለከቱ ወንጀሎች ፣
11. በተለያዩ ክልሎች ወይም በፌዴራልና በክልል ፍ/ቤቶች የስልጣን ክልል ስር በሚወድቁና በተያያዙ ወንጀሎች ፣ እና
12. የፌዴራል መንግስቱ ባለስልጣኖችና ሰራተኞች በስራቸው ወይም በሃላፊነታቸው ምክንያት ተጠያቂ በሚሆኑባቸው የወንጀል ጉዳዮች፣
13. በተለያዩ ብሄሮች፣ ብሄረሰቦች፣ ጎሳዎች፣ በሃይማኖት ተከታዮች ወይም በፖለቲካ ቡድኖች መካከል ከተፈጠረ ግጭት ጋር በተያያዙ ወንጀሎች እና
14. በፌዴራል መንግሥቱ ንብረቶች ላይ በሚፈጸሙ እና … ከአምስት ዓመት ጽኑ እስራት በላይ ሊያስቀጡ በሚችሉ ወንጀሎች

የፌዴራል ፍርድቤቶችን ሥልጣን ከሚወስኑት አዋጆች በተጨማሪ በፀረ-ሽብርተኝነት አዋጅ ቁ 652/2001 መሰረት እንዲሁ የሽብርተኝነት ተግባሮች ክስ ቀርቦባቸዉ የሚዳኙት በፌዴራል ፍርድቤቶች ነዉ፡፡

ይህ ዝርዝር የፌዴራል ፍርድቤቶች ሥልጣን የሚሸፍናቸዉን ወንጀሎች የሚወስን ነዉ፡፡ ስለዚህ ከነዚህ ወንጀሎች ዉጪ ያሉት ወንጀሎች በክልሎች ዉስጥ ተፈጽመዉ ሲገኙ የሚዳኙት በፌዴራል ፍርድቤቶች ሥልጣን መሰረት አይሆንም ማለት ነዉ፡፡

እነዚህ ወንጀሎች ሁሉም በወንጀል ህጎች የተደነገጉ ወንጀሎች ናቸዉ፡፡ እነዚህም በዋናነት በፌዴራል መንግሥት ህግ አዉጪ ባለሥልጣን የሚወጡ ናቸዉ፡፡ በህገመንግሥቱ እንደተመለከተዉ የወንጀል ህግጋትን የማዉጣት ሥልጣን የፌዴራል መንግሥት ህግ አዉጪ አካል ነዉ፡፡ በነዚህ ህጎች ያልተሸፈኑ ጉዳዮች ካጋጠሙ የክልል መንግሥታት የወንጀል ህግ ሊያወጡ ይችላሉ፡፡ በነዚህ የክልል የወንጀል ህግጋት መሰረት ዳኝነት የሚሰጡት ፍርድቤቶች ደግሞ የክልሉ ፍርድቤቶች መሆን ይኖርባቸዋል፡፡ የፌዴራል ፍርድቤቶችን የሚመለከቱ ህግጋት የፌዴራል ፍርድቤቶች

የዳኝነት ሥልጣን ያላቸዉ በፌዴራል መንግሥት በወጡ ህግጋት መሰረት ወንጀል በሆኑ ጉዳዮች ላይ ነዉ ይላሉ /አዋጅ ቁ 25/1988 ቁ 3 ይመለከቷል/፡፡

ስለዚህ ለፌዴራል ፍርድቤቶች ከተሰጡት ሥልጣኖች ዉጪ በሆኑ ወንጀሎችና በክልል ህግጋት በተደነገጉ ወንጀሎች ጉዳይ ሥልጣን የሚኖራቸዉ የክልል ፍርድቤቶች ናቸዉ፡፡

1.2.1 የሥረነገር ሥልጣን

ከፌዴራልና ከክልል የትኛዉ ፍርድቤት ሥልጣን እንዳለዉ ከተወሰነ በኋላ የዚህ ፍርድቤት የትኛዉ ደረጃ ላይ ያለ ፍርድቤት /የመጀመሪያ ደረጃ/የወረዳ ፍርድ ቤት፣ የዞን/ከፍተኛ ፍርድ ቤት ወይስ ጠቅላይ ፍርድ ቤት/ ነገሩን ለማየት ሥልጣን እንዳለዉ ይወሰናል፡፡ ይህም የሥረነገር ሥልጣን የሚባለዉ ነዉ፡፡

የፌዴራል ፍርድቤቶች ሥልጣን በመጀመሪያ ደረጃ፣ በከፍተኛና በጠቅላይ ፍርድቤት ደረጃዎች የተዋቀረ ሲሆን የክልል ፍርድቤቶችም ሥልጣን በተመሳሳይ ሁኔታ በወረዳ፣ በዞንና በክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተከፋፈለ ነው፡፡ አንዳንድ ክልሎች ቀላል የወንጀል ጉዳዮችን በማህበራዊ ፍርድ ቤት እንዲዳኙ ስልጣን የሰጡበት ሁኔታም አለ፡፡

መለማመጃ 11

በሚሰሩበት ክልል የማኅበራዊ ፍርድቤቶች ሥልጣን አንዳንድ የደንብ መተላፍ ወንጀሎችን ማየት የሚያጠቃልል ነዉ ብለዉ ያስቡ፡፡ በዚህ መሰረት የማኅበራዊ ፍርድቤቱ ችሎት በቀረበለት የደንብ መተላለፍ ክስ ነገሩን መርምሮ ተከሳሹን በነጻ አሰናበተዉ፡፡

የአካባቢዉ ወረዳ ዐቃቤህግ እንደሆኑ ያስቡና በዚህ ዉሳኔ ላይ የሚወስዱት ርምጃ ምን እንደሆነ በዝርዝር ይወስኑ

በዚህ ክልል ዉስጥ ማኅበራዊ ፍርድቤቱ በሚገኝበት አካባቢ በአንዱ የክልሉ ፍርድቤት ዳኛ እንደሆኑ ያስቡ፡፡

በዚህ የማኅበራዊ ፍርድቤት ዉሳኔ ላይ ይግባኝ ቢቀርብልዎ ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ. 4 ፍርድ ቤቶች የሚያዩዋቸውና የሚፈርዱባቸው በዚሁ የስነ ስርዓት ሕግ በአንደኛው ሰንጠረዥ መሰረት እንደሆነ ያዝዛል፡፡ ይህ ሰንጠረዥ ግን ሕጉ ሲወጣ በነበረው የፍርድ ቤቶች አወቃቀር መሰረተ የተዘጋጀ መሆኑን መርሳት

የለብንም፡፡ በአሁኑ ጊዜ የፍርድ ቤቶች ስልጣን በሚመለከት አንዳንድ ለውጦች ተደርገዋል፡፡ ከነዚህ ለውጦች አንዱ ደግሞ ድሮ በአውራጃ ፍርድቤት ይታይ የነበረ የወንጀል ዓይነት በአሁኑ ጊዜ የአውራጃ ግዛት ክፍፍል ስለሌለ ለወረዳ ፍርድ ቤት መሰጠቱ ነዉ፡፡ እንዲሁም በፌደራልና በክልል ፍርድ ቤቶች የሚታዩ ወንጀሎች ተለይተው ተቀምጠዋል፡፡

የተሰራው ወንጀል በወንጀል ሕግ ሳይሆን በሌላ ህግ የተደነገገ ቢሆን የትኛው ፍርድ ቤት በጉዳዩ ላይ ስልጣን እንዳለው የሚወስነው ለጥፋቱ የተመደበውን ከፍተኛ የቅጣት ወሰን በመመልከት ነው፡፡ ይህም በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ 1ኛ ሰንጠረዥ መጨረሻ ላይ እንደተመለከተዉ ይሆናል፡፡ ነገር ግን ይህ ሰንጠረዥ በዚሁ ህግ በቁ 4/2/ በተደነገገዉ መሰረት የፍርድ ሚኒስትሩ በህግ ማስታወቂያ ቁ 17/1967 ባወጣዉ ደንብ ያሻሻለዉ ስለሆነ በዚሁ መሰረት የሚገዛ ነዉ፡፡ ከተሻሻሉት ነገሮች አንዱ ከወንጀል ህጉ ዉጪ በሌላ ህግ የተደነገጉትን ወንጀሎች የቅጣታቸዉን መጠን በመመርኮዝ ነገሩ በየትኛዉ የፍርድቤት ደረጃ እንደሚታይ በሰንጠረዡ ተመልክቶ የነበረዉን ይመለከታል፡፡

***መለማመጃ* 12**

ምርመራዉ ተከናዉኖ የቀረበለዎት ጉዳይ የንግድ ምዝገባና ፈቃድ አዋጅን የሚተላለፍ በመሆኑ በአዋጅ ቁ 686/2002 በቁ 60 መሰረት ክስ ሊያቀርቡ ወሰኑ፡፡ ዝርዝሩን በመሰለዎት ይገምቱ፡፡ ክሱን ያዘጋጁ፣ በተለይ ደግሞ ነገሩን ለማየት ሥልጣን ያለዉን ፍርድቤት አድራሻ በትክክል ያመልክቱ፡፡ ለዚህ እንዲረዳ የድንጋጌዉ ሙሉ ቅጂ እንደሚከተለዉ ነዉ፡፡

60. ቅጣት

በዚህ አዋጅ መዝጋቢዉ መሥሪያ ቤት ወይም አግባብ ያለዉ ባለሥልጣን የሚወስዳቸዉ አስተዳደራዊ እርምጃዎች እንደተጠበቁ ሆነዉ ወንጀሉ አግባብ ባለዉ ሌላ ህግ የበለጠ የሚያስቀጣ ካልሆነ በስተቀር ወንጀሉ መፈጸሙ በፍርድቤት ሲረጋገጥ፡-

1/ የጸና የንግድ ሥራ ፈቃድ ሳይኖረዉ በንግድ ሥራ ተሰማርቶ የተገኘ ሰዉ ከብር 150000 እስከ ብር 300000 በሚደርስ የገንዘብ መቀጫና ከሰባት እስከ አስራአምስት ዓመት በሚደርስ ጽኑ እስራት የሚቀጣ ሲሆን በተጨማሪም…

2/ ማንኛዉም ሰዉ ሃሰተኛ መረጃ በማቅረብ በንግድ መዝገብ የተመዘገበ ወይም የንግድ ስሙን ያስመዘገበ ወይም የንግድ ሥራ ፈቃድ ወይም የንግድ እንደራሴ የምስክር ወረቀት ያወጣ ወይም የንግድ ምዝገባዉን ወይም የንግድ ፈቃዱን ወይም የንግድ እንደራሴ የምስክር ወረቀቱን ያሳደሰ እንደሆነ ከብር 60000 እስከ 120000 በሚደርስ የገንዘብ መቀጮና ከሰባት እስከ አስራሁለት ዓመት በሚደርስ ጽኑ እስራት ይቀጣል

3/ ማንኛዉም ሰዉ የዚህን አዋጅ ሌሎች ድንጋጌዎች ወይም የደንቡን ድንጋጌዎች ወይም ሚኒስቴሩ በዚህ አዋጅ መሰረት የሚያወጣዉን የህዝብ ማስታወቂያ ተላልፎ የተገኘ እንደሆነ ከብር 30000 እስከ ብር 60000 በሚደርስ የገንዘብ መቀጮ እና ከሦስት ዓመት እስከ አምስት ዓመት በሚደርስ ጽኑ እስራት ይቀጣል

- ከነዚህ ወንጀሎች የትኛዉ በወረዳ/መጀመሪያ ደረጃ ፍርድቤት፣ የትኛዉ ከፍተኛ ፍርድቤት እንደሚያስከስስ ይለዩ፣ ምክንያትዎን ይግለጹ

የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድቤት ዳኛ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ ዐቃቤህግ በንዑስ ቁ 3 የተመለከተዉን ወንጀል የሚመለከት ክስ አቅርቦ ጉዳዩ ለርስዎ ተመራ፡፡ ክሱ እንደተሰማ ተከሳሹ ፍርድቤቱ ነገሩን ለማየት ሥልጣን የለዉም ነገሩን ሊያሰናብተዉ ይገባል ብሎ ተከራከረ፡፡

ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

ፍርድ ቤቶች ይግባኝ ለማየት ያላቸው ስልጣን በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.182 መሰረት እንደሆነ የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ሥ/ቁ 7 ይደነግጋል፡፡ ሆኖም አዲስ የመንግስት አወቃቀር ከተደረገ በኋላ በዚህ ዙሪያ ለውጦች ተደርገዋል፡፡ ከላይ እንደተመለከተዉ በአንዳንድ ክልሎች ከወረዳ ፍርድቤት በታች በአንዳንድ የወንጀል ባህሪ ባላቸዉ ጉዳዮች ላይ ሥልጣን ያላቸዉ ፍርድቤቶች ተቋቁመዉ ይገኛሉ፡፡ ከነዚህ ፍርድቤቶች ዉሳኔ የሚነሳ ይግባኝ የመስማት ሥልጣን ለወረዳ ፍርድቤቶች ተሰጥቶ ይገኛል /ቤንሻንጉል ጉምዝ፣ ትግራይ፣ አዲስ አበባ/፣ የወረዳ ፍርድቤቶቹ ዉሳኔዎችም የመጨረሻ ናቸዉ፡፡

መለማመጃ 13

በአንድ የክልል መንግሥት ወረዳ ፍርድቤት የተወሰነ የወንጀል ጉዳይ በይግባኝ ወደዞኑ ከፍተኛ ፍርድቤት ተወስዶ ዉሳኔዉ ጸና ብለዉ ያስቡ፡፡

ዐቃቤህጉ እርስዎ እንደሆኑ ያስቡና በዚህ የይግባኝ ሰሚዉ ፍርድቤት ዉሳኔ ላይ ይግባኝ ይሉ እንደሁ ከነምክንያትዎ ዘርዝረዉ ሃሳብ ያቅርቡ

የይግባኝ ሰሚ ፍርድቤት ዳኛ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ ዐቃቤህግ ከላይ በተመለከተዉ መንገድ የተወሰነዉን የይግባኝ ሰሚዉ ፍርድቤት ዉሳኔ ይግባኝ አቅርቦበት ይግባኙ እርስዎ ችሎት ቀረበ፡፡

ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

1.2.2 አካባቢያዊ ሥልጣን

ይህ ዓይነት ስልጣን ነገሩ በክልል ፍርድቤት የሚዳኝ ከሆነ የት ክልል ወይም በአንድ ክልል ዉስጥ የቱ የወረዳ ወይም ዞን ፍርድ ቤት ነው ጉዳዩን አይቶ የመወሰን ስልጣን ያለው የሚለውን የምንወስንበት ነው፡፡ የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ 6 እንደሚያመላክተው በተለያዩ ኣከባቢ የሚገኙ ፍርድ ቤቶች በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ 99-107 የተወሰነላቸውን ቦታ መሰረት ኣድርገው የዳኝነት ተግባራቸውን የማከናወን ስልጣን አላቸው፡፡

ማንኛውም የወንጀል ክስ ***ወንጀሉ በተፈፀመበት ኣካባቢ*** በሚገኘው የሥረነገር ስልጣን ባለው ፍ/ቤት ቀርቦ እንደሚታይ የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ 99 ይደነግጋል፡፡ ለምሳሌ የወንጀሉ ዓይነት በወረዳ ወይም በመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የሚታይ ሊሆን ይችላል፡፡ ይህ የወረዳ ፍርድቤት የትም የሚገኝ ወረዳ ፍርድቤት ሳይሆን ነገሩ የተከሰተበት ወረዳ ዉስጥ የሚገኝ የወረዳ ፍርድቤት ብቻ ነዉ፡፡

በሌላ በኩል ደግሞ ወንጀሉ የተፈፀመበትና የወንጀሉ ወጤት የታየበት ኣከባቢ የተለያየ የሚሆንበት ኣጋጣሚ ሊኖር ይችላል፡፡ ይህም ማለት ወንጀሉ የተፈፀመው በኣንድ ወረዳ ወይም ዞን ሲሆን የወንጀሉ ውጤት የታየበት ደግሞ በሌላ ወረዳ ወይም ዞን ሊሆን ይችላል፡፡ በዚህ ጊዜ ሁለቱ ፍ/ቤቶች ማለትም ወንጀሉ በተፈፀመበት ኣከባቢ የሚገኝ የወረዳ ወይም የዞን (ከፍተኛ) ፍ/ቤት ወይም የወንጀሉ ውጤት በታየበት ኣካባቢ የሚገኝ የወረዳ /ዞን (ከፍተኛ) ፍ/ቤት በጉዳዩ ላይ አካባቢያዊ ስልጣን ኣላቸው ማለት ነው፡፡

ኣንዳንድ ተግባሮች ደግሞ ከወንጀል ስራዎች ጋር ባላቸው ግንኙነት ምክንያት ወንጀል ይሆናሉ፡፡

***መለማመጃ* 14**

በደቡብ ወሎ ዞን በሚታይ የወንጀል ጉዳይ አንድን ሰዉ በሃሰት እንዲመሰክር ሌላዉ ሰዉ በሰሜን ሸዋ ዞን ዉስጥ አግባባዉ፡፡ በዚህ መሰረት በደቡብ ወሎ ዞን ፍርድቤት ቀርቦ እንደታቀደዉ የሃሰት ምስክርነት ሰጠ፡፡ ዐቃቤህግ ይህን የሃሰት ምስክር ተግባሩን እንዲፈጽም የገፋፋዉን ሰዉ በወ/ህ/ቁ/ 455 መሰረት ለመክሰስ ፈለገ፡፡

ዐቃቤህጉ እርስዎ ቢሆኑ የትኛዉ ፍርድቤት ይከስሱታል? ትክክለኛዉን የፍርድቤት አድራሻ የሚያሳይ ክስ ያዘጋጁ፡፡ ዝርዝሩን እንደተመቸዎት ይገምቱ፡፡ ባለሥልጣኑን ፍርድቤት የመረጡበትን የሥነሥርዓት ህግ ምክንያት ይግለጹ፡፡

እርስዎ የሰሜን ሸዋ ዞን ፍርድቤት ዳኛ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ ዐቃቤህግ ክሱን እርሶ በሚያስችሉበት ፍርድቤት አቀረበዉ፡፡ ተከሳሽ ፍርድቤቱ ሥልጣን የለዉም የሚል ክርክር አቀረበ፡፡

ባልደረባዎን እንደዐቃቤህግ አስተያየት እንዲያቀርብ አድርገዉ ብይን ይስጡ፣ ይጻፉት፡፡

ክሱ የቀረበበት ፍርድቤት የደቡብ ወሎ ዞን ፍርድቤት ነዉ፡፡ ተከሳሹ ቀርቦ የመገፋፋት ወንጀሉ የተፈጸመዉ በሰሜን ሸዋ ዞን ስለሆነ ፍርድቤቱ ሥልጣን የለዉም የሚለዉን ክርክሩን አቀረበ፡፡

ብይንዎ የተለየ ይሆናል?

ቀጥሎ የሚነሳዉ ጉዳይ ደግሞ ወንጀሉ ከበርካታ ቦታዎች በየትኛዉ እንደተፈፀመ ለማወቅ የማይቻል ሲሆን፣ በበርካታ ቦታዎች የተፈጸመ ሲሆን ክስ መሰማት ያለበት የት ነው የሚለውን ነው፡፡ ለዚህ ጥያቄም የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ. 102 ያስቀመጠው መፍትሄ አለ፡፡ በአንቀፁ እንደተመለከተው ወንጀሉ ከበርካታ ቦታዎች መካከል የት እንደተፈፀመ ለማወቅ የማይቻል ሲሆን፣ ወይም ከአንድ በላይ በሆኑ ቦታዎች የተፈጸመ ሲሆን ክሱ ከነዚህ ቦታዎች በአንዱ ስፍራ በሚገኝ የሥረነገር ሥልጣን ባለዉ ፍርድ ቤት ሊቀርብ ይችላል፡፡

ለምሳሌ ተከሳሹ በምስራቅ ሸዋ ዞን ሆኖ በምዕራብ ሸዋ ዞን ላለ ሰው የያዝከው ግመል የእኔ ነዉ በማለት የሐሰት ደብዳቤ ይፅፍለታል፡፡ ቀጥሎም ወደ ምዕራብ ሸዋ ዞን ሄዶ በማታለል ግመሉን ይረከባል፡፡ የሰራውም ወንጀል የወንጀል ሕግ ቁ 692ን ይጥሳል፡፡ ወንጀሉ ሁለት ክፍሎች ያሉት ሲሆን ኣንደኛው የሐሰት ደብዳቤ መፃፉ ሁለተኛው ደግም ግመሉን በዚሁ በማጭበርበሪያ ደብዳቤ መሰረት መረከቡ ናቸው፡፡ ደብዳቤው የተፃፈው በምስራቅ ሸዋ ዞን ስለሆነ ክሱ በምስራቅ ሸዋ ወይም በምዕራብ ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ሊሰማ ይቻላል፡፡

በሌላ ምሳሌ ተከሳሹ ያለኣግባብ ኣንዱን ሰው በኣላማጣ ወረዳ ቢይዘውና መሆኒ ወረዳ ወደ ሚገኘው ፖሊስ ጣቢያ ቢወስደው የወንጀል ሕግ ቁ 584ን የመጣስ ወንጀል ስለሚሆንና ይህ ሰውየውን ከሕግ ዉጪ በግድ የመያዙ የወንጀል ስራ ያለማቋረጥ ስለቀጠለ ክሱ በኣላማጣ ወይም በመሆኒ ወረዳ ፍርድ ቤት ሊታይ ይችላል፡፡

በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 103 መሰረት ወንጀሉ የተፈፀመው ተጠርጣሪው በጉዞ ላይ ሳለ ቢሆን ተጠርጣሪው ወይም ወንጀሉ የተፈፀመበት ሰው ወይም ነገር በጉዞው በሚያልፍበት ስፍራ ውስጥ ክሱን ለመስማት የሥረነገር ስልጣን ባለው ፍርድ ቤት ክሱ ይታያል፡፡ ተጠርጣሪው ወንጀል የፈፀመበት ሰው ወይም ሌላ ነገር (ንብረት) በስፍራው ካለፈ ወንጀሉ በዛው ስፍራ ባይፈፀምም ስልጣን ያለው ፍርድ ቤት በነገሩ ሊፈርድ ይችላል፡፡

መለማመጃ 15

በኢትዮ-ጂቡቲ የምድር ባቡር ተሳፍሮ ከጂቡቲ ወደኢትዮጵያ ይገባ የነበረን አንድ ሰዉ የኮንትራባንድ ዕቃችንን ጠቁመህ አስይዘሃል በሚል ምክንያት ሦስት ኮንትራባንድ ነጋዴዎች ባቡሩ በሶማሌ ክልል የሚገኘዉን የደወሌ የፍተሻ ጣቢያ አለፍ እንዳለ ይደበድቡት ጀመር፡፡ ድብደባዉ ለረዢም ደቂቃዎች ሲፈጸም ቆይቶ ተደብዳቢዉ ሲደክም ይቋረጣል፡፡ ከዚያም ባቡሩ ጉዞዉን ቀጥሎ ድሬዳዋ ቆሞ ፍተሻ ከተደረገና የሚሳፈረዉ ተሳፍሮ የሚጫነዉ ተጭኖ ጉዞዉ ቀጥሎ አዳማ ሊገባ ሲል ተደብዳቢዉ በደረሰበት ድብደባ ምክንያት ህይወቱ አለፈ፡፡

- ዐቃቤህግ እንደሆኑ በማሰብ አድራሻዉን ለባለሥልጣኑ ፍርድቤት በማድረግ ክስዎን ያዘጋጁ፤ አንዳንድ ዝርዝር ሁኔታዎችን በራስዎ መገመት ይችላሉ

………

በድሬዳዋ ፌዴራል ከፍተኛ ፍርድቤት ዳኛ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ ዐቃቤህግ ይህን ክስ በርስዎ ችሎት አቀረበዉ፡፡

ክሱን ያስተናግዳሉ ወይስ ሥልጣን የለኝም ብለዉ ያሰናብቱታል?

ዳኝነትዎ በሶማሌ ክልል ወይም በኦሮሚያ ክልል እንደሆነ አስበዉ ክሱ ቢቀርብልዎ ምን እንደሚዉስኑ ይግለጹ፣ ይጻፉት

አዲስ አበባ ፌዴራል ከፍተኛ ፍርድቤት ዳኝነት በተቀመጡበት ይህ ክስ ቢቀርብልዎ ምን ይወስናሉ? ክሱን ያያሉ ወይስ ያሰናብቱታል?

***ከዚህ በላይ ላሉት ዉሳኔዎችዎ የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 99-107፣ የፌዴራል ፍርድቤቶች አዋጅ ቁ 25/1988 ቁ 4/11/፣ የወ/ህ/ቁ 25/2/የሚደነግጉትን ይመርምሩ፡፡

አንድ ወንጀል ከኢትዮጵያ ግዛት ውጭ በኢትዮጵያ መርከብ ላይ ወይም ኤሮፕላን ውስጥ ቢፈፀም ኢትዮጵያ ውስጥ እንደተፈፀመ ይቆጠራል (የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ ቁ.104)፡፡ ይህ ቁጥር ክሱ በየትኛው የኢትዮጵያ ፍርድ ቤት መታየት እንደሚገባው አይገልፅም፡፡

መለማመጃ 16

ከአዲስ አበባ ተነስቶ ወደኻርቱም ይበር በነበረ የኢትዮጵያ አየር መንገድ አዉሮፕላን ዉስጥ ተሳፋሪ ከነበሩት አንዱ ሌላዉን ተሳፋሪ አዉሮፕላኑ በአማራ ብሄራዊ ክልላዊ መንግሥት ክልል ላይ በመብረር ላይ በነበረበት ጊዜ በፈጠሩት አለመግባባት ሲደባደቡ በቡጢ ጆሮግንዱ ላይ ስለመታዉ ወዲያዉ ህይወቱ አለፈ፡፡ ገዳዩ በአዉሮፕላኑ የደኅንነት ሠራተኞች ተይዞ ወደኢትዮጵያ እንዲመለስ ከተደረገ በኋላ የወንጀል ምርመራ ተደርጎበት ዉጤቱ ለአማራ ክልል ፍትህ ቢሮ ተልኮ የተራ ነፍስ ግድያ ወንጀል ክስ ተመሰረተ፡፡ ተከሳሹም ክሱን ከሰማ በኋላ ይህ ፍርድቤት በዚህ ጉዳይ ላይ ሥልጣን የለዉም በማለት ተቃወመ፡፡

ዐቃቤህግ ቢሆኑ ለዚህ መቃወሚያ ምን ክርክር ያቀርባሉ? ይጻፉት

ዳኛዉ እርስዎ እንደሆኑ በማሰብ ከባልደረባዎ የዐቃቤህግ ሃሳብ ይቀበሉና በመቃወሚያዉ ላይ ይወስኑ፣ ይጻፉት

ከአካባቢያዊ ስልጣን ጋር ተያይዞ መታየት ያለበት ሌላ ነገር አንድ ክስ ካንድ ነገሩን ለማየት ስልጣን ካለው ፍርድ ቤት ወደ ሌላው ፍርድ ቤት የመዛወሩ ጉዳይ ነው፡፡

***መለማመጃ* 17**

በአንድ የክልል ጠቅላይ ፍርድቤት በመታየት ላይ ባለ የብሄረሰብ ግጭት ጋር የተያያዘ ወንጀል ጉዳይ ተከሳሹ ዳኞቹ ጉዳት ደረሰበት የተባለዉ ብሄረሰብ አባላት ስለሆኑ ነጻ የሆነ ዳኝነት ስለማላገኝ ጉዳዩ በሌላ ክልል ጠቅላይ ፍርድቤት ወይም በፌዴራል ከፍተኛ ወይም ጠቅላይ ፍርድቤት ይታይልኝ ሲል ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድቤት አመለከተ፡፡

እርስዎ በዚህ ጠቅላይ ፍርድቤት ዳኛ እንደሆኑ በማሰብ ለዚህ ማመልከቻ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ

ጉዳዩ የሃሰት ገንዘብ ማዘዋወርን ወንጀል የሚመለከት በመሆኑ ጉዳዩ በክልል ከፍተኛ ፍርድቤት በመታየት ላይ እያለ ተከሳሹ ዳኞቹ ጉዳዩ ከመወሰኑ በፊት በችሎት ላይ ከተማችንን የወንበዴ ጎሬ አደረግከዉ ብለዉ በችሎት የተናገሩኝ በመሆኑ ነጻ ዳኝነት እንደማላገኝ ማስረጃ ነዉ፣ ለዚህም ምስክሮች አሉኝ በማለት ዘርዝሮ ጉዳዩ በሌላ ሥልጣን ባለዉ ፍርድቤት ወይም በክልሉ ጠቅላይ ፍርድቤት እንዲታይለት ማመልከቻዉን ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድቤት አቀረበ፡፡

ማመልከቻዉ የቀረበለት ዳኛ እርስዎ እንደሆኑ ያስቡና በማመልከቻዉ ላይ ይወስኑ፣ ይጻፉትም

******* ***ለዉሳኔዎ እንዲረዳዎ ህገመንግሥት ቁ*** 78/2/፣ 80፣ ***የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ*** 106፣ ***የፌዴራል ፍርድቤቶች አዋጅ ቁ*** 25/1988 ***ከቁ*** 8-15 /***በአዋጅ ቁ*** 138/1991 ***እና*** 321/1995 ***እንደተሻሻለ/ የሚደነግጉትን ይመርምሩ***

የሚመለከተው ፍርድ ቤት ኣንድ ክስ ከአንድ ፍርድ ቤት ወደ ሌላ ለማስተላለፍ የቀረበለትን ማመልከቻ የሚቀበልበት ኣራት ሁኔታዎች እንዳሉ ቁጥር 106 *ያመለክታል፡፡ እነዚህም የሚከተሉት ናቸው፡፡*

ሀ) የበታች ፍርድ ቤት በልዩ ልዩ ምክንያቶች ኣድልዎ የሌለበት ትክክለኛ ፍርድ ለመስጠት እንደማይችል ግልፅ ሲሆን ፣

ለ) ክሱ በጣም ኣስቸጋሪና ከባድ የሆነ ለውሳኔ የሚያዳግት የሕግ ጉዳይ ሲኖርበት ፣

ሐ) የክሱ መዛወር ለባለጉዳዮችና ለምስክሮች በቦታው ቅርበትም ሆነ በሌላ ምክንያት ምቹ ወይም ተፈላጊ ሲሆን ፣ እና

መ) በአጭር ጊዜ ትክክለኛ ፍርድ የሚገኘው በክሱ መዛወር ብቻ ሲሆን ወይም የክሱ መዛወር በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ስነ- ስርዓት የተፈቀደ ሲሆን ነው፡፡

ምሳሌ 1፡- በአንድ ስፍራ ኣንድ ጢሪ የሌላቸዉ የ70 ዓመት ኣዛውንት (ሽማግሌ) ከኣከባቢው ነዋሪ ህዝብ በእርዳታ ያገኙትን እህል ሰርቀሃል ተብሎ የተከሰሰ ሰው ስርቆቱ በተፈፀመበት ቀን በሌላ ቦታ ነበርኩ ፤ ነገር ግን የአከባቢው ህዝብ በሽማግሌው መሰረቅ በጣም ስለተቆጣ በሌላ ቦታ እንደነበርኩ የሚያውቁልኝ ምስክሮች የማስፈራሪያ መልእክት ስለደረሳቸው እዚህ ሊመሰክሩልኝ ኣይችሉምና ወደ ሌላ ፍርድ ቤት ይዛወርልኝ ሲል ለዞን ፍርድ ቤት ቢያመለክት ፍርድ ቤቱ ምክንያቱን ከተቀበለ ነገሩን ለማየት የሥረነገር ሥልጣን ወዳለዉ ወደ ሌላ ፍርድ ቤት ሊያዛውርለት ይችላል፡፡ ከዚህም ሌላ ራሱ የዞን ፍርድቤቱ ምንም እንኳ ነገሩን የማየት የሥረነገር ሥልጣን ባይኖረዉም ነገሩን ወደራሱ አዛዉሮ ሊያየዉ ይችላል፡፡

ምሳሌ 2፡- አንድ ሰው የወንጀል ሕግ ዓንቀፅ 644 በመተላለፍ ለአካለመጠን ያልደረሱ ልጆችን የግብረ ስጋ ተፈጥሮአዊ ዝንባሌ ከልክ በላይ የሚቀሰቅሱ፤ የሚያበላሹ ወይም የሚያነሳሱ ፅሑሮችን ኣሳይቷል ተብሎ ቢከሰስ ፤ የዚህ ዓይነት ክስ የሚታየው በወረዳ ፍርድ ቤት ነው፡፡ ተከሳሹ ለህዝብ ያሳየሁት ፅሑፍ በዓንቀፅ 644 ኣተረጓጎም "የግብረ ስጋ የተፈጥሮአዊ ዝንባሌ ከመጠን በላይ አላነሳሳም" ብሎ ቢከራከር "የግብረ ስጋ ተፈጥሮአዊ ዝንባሌ ከመጠን በላይ ማነሳሳት" የሚለው ከባድ የሆነ የሕግ ክርክር ለመፍጠር ስለሚችል ተከሳሹ ቢያመለክት የዞን ፍርድ ቤት ክሱን ራሱ ለማየት ሊወስን ይችላል፡፡

ክሱ ሥልጣን ባለዉ ፍርድቤት ከቀረበ ወይም በተገቢዉ ሁኔታ ወደሌላ ፍርድቤት ከተዛወረ በኂላ ክሱን ለመስማት የሚያስችሉ ርምጃዎች ይወሰዳሉ፡፡

2 ምዕራፍ ሁለት

ክስ ስለመስማት

የክስ ማመልከቻ የቀረበለት ፍርድቤት ነገሩን ለመዳኘት ሥልጣን እንዳለዉ ከወሰነ ወደክስ መስማት ይገባል፡፡ ይህ ሂደት የተከሰሰዉ ሰዉ አጥፊነት ወይም ንጽህና የሚወሰንበትን ዋናዉ የጠቅላላዉ ሂደት ደረጃ ስለሆነ የሚመለከታቸዉ ባለሙያዎች በዚህ ጊዜ የሚያከናዉኗቸዉ ተግባራት ከፍተኛ ጥንቃቄን እንደሚጠይቅ አይካድም፡፡ ይህን ሂደት ለማከናወን ደግሞ ፍርድቤቱ ተከራካሪዎችንና ምስክሮቻቸዉን በግንባር ማግኘት ይኖርበታል፡፡ ይህን የሚያስፈጽምባቸዉ ህግጋት ተደንግገዉ ይገኛሉ፡፡

ባለጉዳዮች ከቀረቡ በኂላም የክስ መስማቱ ሂደት እንዴት እንደሚከናወን የሚመሩት የሥነሥርዓት ህግጋት እንዲሁ ተደንግገዉ ይገኛሉ፡፡ እነዚህ ድንጋጌዎች የግራቀኙን መብቶችና ጥቅሞች ለማመዛዘን ወይም ለማቻቻል በሚያስችል ሁኔታ የተደነገጉ ስለሆነ ይህ እንዴት እንደሆነ መመርመርና ተፈጻሚ እንዲሆን ማድረግ ከባለሙያዎች የሚጠበቅ ነዉ፡፡ ለዚህም ይህ የሥልጠናዉ ክፍል ለሠልጣኞች ቀርቧል፡፡ ስለዚህ በዚህ ምዕራፍ መጨረሻ ሠልጣኞች

- የክስ መሰማት ሂደትን የሚገዙትን ህግጋት ይተነትናሉ
- ህግጋቱ በአተገባበር ጊዜ የሚያስነሱትን ችግር ይመረምራሉ
- እነዚህን ችግሮች ማስወገድ የሚያስችል አሰራር መለማመድ እንዲችሉ የተለያዩ ጭብጦች ላይ ክርክሮች ያቀርባሉ፣ ዉሳኔ ይሰጣሉ

2.1 <u>ክስ ለመስማት የሚደረጉ ዝግጅቶች</u>

2.1.1 <u>ቀን መቁረጥና ተከራካሪዎችን ከነምስክሮቻቸዉ ስለመጥራት</u>

ፍርድቤቱ ክስ ከቀረበለት በኋላ ነገሩን ለማየት ሥልጣን ያለዉ ከሆነ ክሱን የሚሰማበትን ቀን በመወሰን ለመዝገቡ ቀጠሮ ይሰጠዋል፡፡ በዚህ ቀን ተከሳሽ ክሱን ለመከላከል እንዲችል መቅረብ ስላለበት /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 127/ እንዲቀርብና መልስ እንዲሰጥ መጥሪያ ይላክለታል፡፡ ከዚህ መጥሪ ጋር ተያይዞም የክሱ ቅጂ ከነሰነድ ማስረጃዉ ይላክለታል፡፡ ዓቃቤ ሕጉም ክሱን ለመስማት በተቀጠረበት ቀን እንዲቀርብ መጥሪያ ይላክለታል፡፡ ክሱ የሚሰማበት ቀን ለመወሰን ሌላ ቀጠሮ ሳያስፈልገው ፋይሉ እንደተከፈተና ፍርድቤቱ ሥልጣን እንዳለዉ እንዳረጋገጠ ወድያው ቀነ ቀጠሮ ተለይቶ ሊቀመጥ ይገባል፡፡ ፍርድ ቤቱ ክሱ የሚሰማበትን ቀን ሲወስን እንዲሁ በግምት ሳይሆን ተከሳሹ የሚገኝበት ቦታ ቅርበትና ርቀት፣ ምስክሮች የሚገኙበትና ለመቅረብ የሚወስድባቸው ጊዜ፣ የፍርድ ቤቱ የመዝገብ ብዛት ወዘተ ግምት ውስጥ በማስገባት መሆን አለበት፡፡ የቀጠሮ ቀን ስለመወሰንና ስለመጥሪያ አላላክ የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.123 ይመለከቷል፡፡

ከዚህ የተለየ የሚሆነዉ በአሁኑ ጊዜ አር. ቲ. ዲ. በተባለዉ አሰራር መሰረት የሚካሄደዉ የክስ መስማት ሂደት ነዉ፡፡ በዚህ አሰራር መሰረት ተከሳሹና ዐቃቤህግ ከዐቃቤህግ ምስክሮች ጋር ክሱ ሲቀርብ አብረዉ ይቀርባሉ፡፡ ስለዚህ ቀጠሮ መስጠት ሳያስፈልግ ክሱ መሰማቱ ይጀምራል፡፡ ምናልባት ነገሩ ቀጠሮ የሚሰጠዉ ተከሳሽ እንዲከላከል ተወስኖ መከላከያ ማስረጃዉን ለማቅረብ ጊዜ ሲያስፈልገዉ ነዉ፡፡

ክሱ የሚሰማበት ቀን እንደተወሰነ ሌላ መደረግ ያለበት ዓ/ሕጉና ተከሳሹ የምስክሮቻቸውን ዝርዝር ለፍርድ ቤቱ ሬጂስትራር ማቅረብ ነው (የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.124)፡፡ የማስረጃው ዓይነት የክሱ ፍሬ ነገር በቀጥታ ሆነ ቀጥታ ባልሆነ መንገድ የሚያውቁ ምስክሮች እና/ ወይም ልዩ እውቀት ያላቸው ሰዎች (ኤክስፐርቶች) ሊሆኑ ይችላሉ፡፡ እነዚህ ምስክሮች ነገሩ በሚሰማበት ቀን ቀርበው የምስክርነት ቃላቸውን መስጠት እንዲችሉ በፍርድ ቤቱ ሬጂስትራር በኩል መጥሪያ ይላክላቸዋል፡፡

የተለመደዉ አሰራር ክሱ የሚሰማበት ቀን ሲቆረጥ ዐቃቤህግና ተከሳሽ እንዲቀርቡ መጥሪያ መላክ የነበረ ሲሆን በአሁኑ ጊዜ ደግሞ በአንዳንድ ፍርድቤቶች ግራ ቀኙ ምስክሮቻቸዉን ይዘዉ እንዲቀርቡ ይታዘዛል፡፡ ነገር ግን እነዚህ ተፈላጊ ሰዎች ተሟልተዉ ላይቀርቡ ስለሚችሉ ምስክሮች ቀርበዉ ተከሳሽ ባይቀርብ ምስክሮች ሊጉላሉ ነዉ፡፡ የተከሳሽ ምስክሮች ቀርበዉ የዐቃቤህግ ምስክሮች ባይቀርቡ ዐቃቤህግ ማስረጃዉን ሳያቀርብ ተከሳሽ ሊያቀርብ ስለማይገባ የተከሳሽ ምስክሮች አላግባብ ሊደክሙ ነዉ፡፡ ስለዚህ ክሱ የሚሰማበት ቀን ከተቆረጠ በኋላ ስለተፈላጊ ሰዎች አቀራረብ የሚሰጠዉ ትዕዛዝ ለዚህ ችግር መፍትሄ የሚሰጥ ሊሆን ይገባል፡፡

መለማመጃ 18

በርስዎ ችሎት አንድ የወንጀል ክስ ቀረበ፡፡ በማመልከቻዉ መጨረሻ ላይ ተከሳሹ በማረፊያቤት ይገኛል የሚል ማስታወሻ ይገኛል፡፡ የምስክሮች ዝርዝር ከማመልከቻዉ ጋር ተያይዟል፡፡ ክሱን አንብበዉ ፍርድቤቱ ሥልጣን እንዳለዉ አረጋገጡ፡፡ ከዚያ በኋላ ጉዳዩን ለመስማት ቀን ወስነዉ በአጀንዳዎ ላይ መዘገቡት፡፡ በዚህ ቀን ነገሩን ለመስማት የሚያስችሉትን አስፈላጊ ትዕዛዞች ሁሉ በሥነሥርዓት ህጉ መሰረት ይስጡ፡፡

በዚህ ረገድ የምስክሮችን አቀራረብ በተመለከተ የሚሰጡት ትዕዛዝ ምን ይመስላል? ይጻፉት

ይህ የርስዎ ትዕዛዝ ምስክሮችን ሁሉ በቀረቡበት ቀን ሰምቶ ከማሰናበት አስፈላጊነት አኳያ ምን ያህል የሚያዋጣ ወይም ተግባራዊ ሊሆን የሚችል ትዕዛዝ ነዉ ይላሉ?

ተከሳሹ በዋስ ያለ ቢሆን የሚሰጡት ትዕዛዝ የተለየ ሊሆን ይችላል? ምክንያትዎን ይዘርዝሩ

2.1.2 ክስን ለተከሳሽ ስለማድረስ

ፍርድ ቤት የቀረበለትን ክስ ለማየት ስልጣን ያለው መሆኑን ያረጋገጠ እንደሆነ የክሱ ግልባጭ ክሱ ከሚሰማበት ቀን በእጅጉ ቀደም ብሎ እንዲደርሰዉ ለተከሳሹ ሊልክለት እንደሚገባም የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.109 (4) እና 94/2/ሰ/ ይደነግጋሉ፡፡ ይህ የክስ ግልባጭ የማግኘት መብት በኤፌዴሪ ሕገ መንግስት እውቅና አግኝቷል፡፡ ይህ ድንጋጌ በሕገ መንግስቱ ዓንቀፅ 20 (2) የተመለከተ ሲሆን፤ የተከሰሱ ሰዎች ክሱ በቂ በሆነ ዝርዝር እንዲነገራቸው እና ክሱን በፅሑፍ የማግኘት መብት እንዳላቸው በግልፅ ሁኔታ ተቀምጧል፡፡ ከሕገ መንግስቱ ድንጋጌ መረዳት እንደሚቻለው የተከሰሱ ሰዎች የክሱ ግልባጭ (በፅሑፍ) ሊደርሳቸው ይገባል ብቻ ሳይሆን የክሱ ማመልከቻ በበቂ ሁኔታ ዝርዝር ነገሮችን መያዝ እንዳለበትና ተከሳሾች የተከሰሱበት ጉዳይ በሚገባ እንዲረዱ የሚያስችላቸው መሆን እንደአለበት ነው፡፡

ክስ ከማድረስ ጋር ተያይዞ ሊነሳ የሚገባዉ ተግባር ማስረጃን የማግኘትና የማየት መብትን የሚመለከት ነዉ፡፡ በተለይም ይህ ማስረጃን የማየት ወይም የማግኘት መብት ተፈጻሚ የሚሆነዉ መቼ ነዉ የሚለዉ ጭብጥ ትኩረት የሚሻ ነዉ፡፡

መለማመጃ 19

ለችሎትዎ የቀረበዉ ክስ በማስረጃ ዝርዝሩ ዉስጥ የተለያዩ ሰነዶች ተጠቅሰዋል፡፡ ሆኖም የተያያዘ ሰነድ የለም፣ ሰነዶቹ ካሉበት ቦታ እንዲቀርቡ የሚጠይቅም ማመልከቻ ተያይዞ አልቀረበም፡፡

ስለክሱ አደራረስ የሚሰጡትን ትዕዛዝ ይጻፉ፡፡

ለተከሳሽ የክስ ማመልከቻዉ ቅጂ ከቀጠሮዉ ቀን እጅግ ቀደም ብሎ እንዲደርሰዉ ሲላክለት ከምን ጋር እንደሚላክለት በሥነሥርዓት ህጉ የተደነገገ ነገር የለም፡፡ የዚህ አይነት ሥነሥርዓት ምናልባት በሙስና ወንጀሎች ሥነሥርዓት ህግ መሰረት የቅድመክስ ሂደት የሚከናወን ከሆነ ዐቃቤህግ መግለጫ ሲሰጥ አብሮ ማስረጃዎቹን አያይዞ እንዲሰጥ በሚደረግበት አጋጣሚ ጊዜ ሊያጋጥም ይችላል፡፡ ቀደም ሲል በነበረዉ የፍርድቤቶች አሰራር ልማድ መሰረት የክስ ቅጂ ለተከሳሽ የሚላከዉ ብቻዉን እንዲያዉም የማስረጃ ዝርዝር እንኳ የሌለዉ ቅጂ ነበር፡፡ የሰነድ ማስረጃ ካለ እንዲደርሰዉ ይደረግ የነበረዉ ተከሳሽ ቀርቦ ክሱ ተሰምቶ የዐቃቤህግ ምስክሮች ተሰምተዉ ሲያበቁ ነበር፡፡

ስለሰነድ ማስረጃዎች አቀራረብ ግልጽ የሆነ ድንጋጌ ባለመኖሩ ከላይ የተገለጸዉ አሰራር ተስፋፍቶ የነበረ ቢሆንም በአሁኑ ጊዜ ዐቃቤህግ ከክስ ማመልከቻዉ ጋር የሰነድ ማስረጃዎቹን ቅጂ አያይዞ እንዲያቀርብ እየተደረገ ይገኛል፡፡ ስለዚህ በአሰራር በዳበረዉ የአሁኑ ጊዜ ልማድ ተከሳሽ ከክስ ማመልከቻዉ ቅጂ ጋር የሰነድ ማስረጃዎች እንዲደርሰዉ ይደረጋል፡፡

የማስረጃው ግልባጭ ከክሱ ቅጂ ጋር ለተከሳሹ እንዲደርሰው ማድረግ ያለው ፋይዳ ተከሳሹ የተመሰረተበት ክስና ክሱን ለማስረዳት የቀረበበት ማስረጃ በቂ ጊዜ አግኝቶ እንዲያየውና እንዲመረምረው ያስችለዋል፤ ለክሱ የሚሰጠዉ መልስ ወይም የሚያቀርበዉ ክርክር በደፈናዉ ሳይሆን በተሟላ መረጃ ላይ የተመሰረተ እንዲሆን ያደርጋል፣ የመከላከል ዓቅሙ እንዲጎለብት ያስችለዋል፡፡

መለማመጃ 20

ለተከሰሰበት ጉዳይ በችሎትም እንዲቀርብ መጥሪያና የክስ ቅጂ ከነሰነድ ማስረጃዉ የላኩለት ተከሳሽ ቀረበ፡፡ ለክሱ ያለዉን መልስ ሲጠየቅ ክሱ ላይ የሚቀርብ መቃወሚያ እንደሌለዉ፣ ነገር ግን የወንጀሉን የተግባር ክፍል የፈጸመዉ ቢሆንም ጥፋተኛ እንዳልሆነ በመግለጽ ተከራከረ፡፡ በዚህ ጊዜ ዐቃቤህጉ እንደተለመደዉ ምስክሮቹን አቀርባለሁ የሚል ማመልከቻ አላቀረበም፡፡ ይልቁንም ተከሳሹ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 33/2/ መሰረት መብቱን ጠብቆ ላቀረበዉ ክርክር ያሉትን ማስረጃዎች እንዲደርሰን ያድርግ፣ የዕኩልነት መብት ዐቃቤህግ እንዲያሟላ የሚጠየቀዉን ተከሳሽም እንዲያሟላ ማድረግን ያስገድዳል፣ የተከሳሹን ማስረጃ ካየን በኋላ በክሱ አሰማም ላይ ያለንን ሃሳብ እናቀርባለን በማለት አመለከተ፡፡

በዚህ ክርክር ላይ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ

****ለዉሳኔዎ እንዲረዳዎ በአሁኑ ጊዜ የህግ ሥርዓቱ አካል የሆነዉን የጸረሙስና ጉዳዮች የቅድመክስ ሂደትን የሚመለከተዉን ህግና አሰራር ከግንዛቤ ያስገቡ፡፡*

ክሱ ሊሰማ በተቀጠረበት ቀን እንዲቀርቡ የተጠሩ ወገኖች ሊቀርቡ ወይም ላይቀርቡ ይችላሉ፡፡ ስለዚህ እነዚህ ወገኖች ሳይቀርቡ ሲቀሩ ወይም ሲቀርቡ ስለሚፈጸሙ ሥነሥርዓቶች በሚከተሉት ሁለት ክፍሎች እናያለን፡፡

2.2 በቀጠሮ አለመገኘትና ዉጤቱ

2.2.1 ተከሳሽ ባለመቅረቡ የሚወሰድ ርምጃ

ዓ/ሕግ የክስ ማመልከቻ ካቀረበ በኋላ ፍ/ቤቱ ክሱን ለመስማት ቀነ ቀጠሮ ሰጥቶ ዓ/ሕግና ተከሳሽ እንዲቀርቡ መጥሪያ እንደሚልክላቸውና ተከሳሽ በአካል ቀርቦ መከራከሩ አስፈላጊ መሆኑ ከላይ ተመልክቷል፡፡ ተከሳሽ መጥሪያ ደርሶት እያለ በቀጠሮው ዕለት ያልቀረበ እንደሆነ ፖሊስ በእስር እንዲያቀርበው ፍ/ቤቱ ትዝዛዝ ይሰጣል (ቁ.125 እና 160 (2)፡፡ በእስር እንዲቀርብ በተሰጠው ትእዛዝ መሰረት የቀረበ እንደሆነ የክሱ መሰማት ሂደት ይቀጥላል፡፡

በሌላ በኩል ተከሳሽ መጥሪያ የተላከለት ቢሆንም ተፈልጎ ሊገኝ ባለመቻሉ መጥሪያዉ ሳይደርሰዉ ይቀራል፡፡ በዚህም ጊዜ ፖሊስ ተከሳሹን አለማግኘቱን በመግለጽ በተለዋጪ ቀጠሮ እንዳቀርበዉ ተለዋጭ ቀጠሮ ይሰጠኝ የሚል መልሰ ወይም ተከሳሹ ሊገኝ ስለማይችል ማቅረብ እንደማይችል በመግለጽ መልስ ይሰጣል፡፡ በዚህ ጊዜ ፍርድቤት እና ዐቃቤህግ ምን ሊያደርጉ ይገባል የሚለዉ አከራካሪ እየሆነ ይገኛል፡፡

ሌላዉ ጥያቄ ፖሊስ ተከሳሽን ይዞ እንዲያቀርብ የተሰጠው ትእዛዝ አፈጻጸም ሳይሳካለት ቢቀርስ (ለመያዝ ፈልጎ ቢያጣውስ) የሚወሰድ እርምጃ ምንድን ነው የሚል ይሆናል፡፡ ይህ ጥያቄ በሁለት መንገድ ሊመለስ የሚችል ነው፡፡ ይኸውም ተከሳሽ በቂ ባልሆነ ምክንያት ክስ እንዲሰማ በተቀጠረበት ቀን ያልቀረበ እንደሆነ ተከሳሹ በሌለበት ክሱ እንዲሰማ ፍ/ቤቱ ሊያዝዝ ይችላል (ቁ.160-163) ፡፡ ይህ ዓይነት ትእዛዝ ሊሰጥ የሚቻለው ለሁሉም የወንጀል ዓይነቶች ሳይሆን በቁ.161 (2) እንደተመለከተው፤ ከአስራ ሁለት ዓመት በማያንስ ፅኑ እስራት የሚያሳስር ወንጀል የሰራ ወይም በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ከቁ.354 እስከ 365 (በአዲሱ ወንጀል ሕግ ከቁ 343 እስከ 354) ድረስ ያሉትን ወንጀሎች ፈፅሞ ፅኑ እስራት ወይም ከአምስት ሺህ ብር በላይ መቀጫ በሚያስቀጣ ወንጀል የተከሰሰ ሲሆን ነው፡፡ በሌሎች የወንጀል ዓይነቶች የተከሰሱትን ተከሳሾች በሚመለከት ግን መጥሪያ ደርሶአቸው ባይቀርቡም እንኳ በተገኙበት ጊዜ የክሱ መሰማት ሂደት እንዲቀጥል ለማድረግ መዝገቡ ተዘግቶ እንዲቆይ ከማዘዝ በስተቀር ተከሳሾቹ በሌሉበት ክሱ ሊሰማ አይችልም፡፡ ከዚህ በተያያዘ ተከሳሽ በሌለበት ክስን ስለመስማት በሚናገረዉ የዚህ ማሰልጠኛ ጽሁፍ ክፍል የሰፈረዉን ይመለከቷል፡፡

መለማመጃ 21

በችሎትዎ በቀረበ የወንጀል ክስ ተፈላጊ የሆነዉ ሰዉ እንዲቀርብ ትዕዛዝ ሰጡ፡፡ ትዕዛዙን ሊያደርስ የወሰደዉ የፖሊስ ክፍል ተከሳሹን ሊያገኘዉ አለመቻሉን በመግለጽ የተላከዉን መጥሪያ መለሰዉ፡፡ ክሱ የነፍስ ግድያ ወንጀልን ይመለከታል፡፡ ተጎጂዉ በህክምና ይረዳ በነበረበት ጊዜ የሞት ስጋት ስላልነበረ ተፈላጊዉ በመጀመሪያ በዋስ የተለቀቀ ሲሆን ከሦስት ቀናት ህክምና በኋላ የተጎጂዉ ሁኔታ እየተበላሸ መጥቶ ስለሞተ የነፍስ ግድያ ክስ የቀረበ መሆኑን ከመዝገቡ ተረድተዋል፡፡ ዐቃቤህግ ባቀረበዉ ማመልከቻ ተከሳሹ በጋዜጣ ይጠራልኝና ካልቀረበ በሌለበት ክሱ እንዲሰማ ይታዘዝልኝ በማለት ጠየቀ፡፡

በዚህ ላይ ትዕዛዝ ይስጡ፣ ትዕዛዙን ይጻፉ፡፡

በሌላ በኩል በክሱ ዉስጥ ሦስት ሰዎች መከሰሳቸዉን ያስቡ፡፡ ሁለቱ የሚቀርቡት ተከሳሾች የዐቃቤህጉን ጥያቄ በመቃወም ያልቀረበዉ ተከሳሽ ያልተገኘ በመሆኑ ነገሩ በሌለበት ሊታይ ስለማይችል እርሱን ለመጥራት የጋዜጣ መዉጣትና በዚህ መሰረት መቅረብ አለመቅረቡን ማረጋገጥ የሚወስደዉ ጊዜ በፍጥነት ፍርድ የማግኘት መብታችንን ስለሚቀንስ ጥያቄዉ ዉድቅ ሆኖ በኛ ላይ የቀረበዉ ክስ ብቻ መታየቱ እንዲቀጥል ይደረግልን በማለት አመለከቱ፡፡

የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ፡፡

ተከሳሽ ከፍርድቤት የሚቀረዉ በመጀመሪያዉ ጥሪ ጊዜ ብቻ አይደለም፡፡ ተከሳሽ ከተጠራ በኂላ መቅረብ ጀምሮ ሊቀር ይችላል፡፡ የዐቃቤህግ ማስረጃዎች ከመሰማታቸዉ በፊት እንዲህ ያለዉ መቅረት ክሱ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 161/2/ የተመከቱትን ወንጀሎች የተመረኮዘ እስከሆነ ድረስ ተከሳሹ በሌለበት ይታያል፡፡ እንዲህ አይነት ወንጀሎችን የሚመለከት ክስ ከሌለ ግን ክሱ ሊቋረጥ ይገባል፡፡ በሌላ አጋጣሚ ተከሳሽ የዐቃቤህግ ምስክሮች ከተሰሙ በኂላ ፍርድቤቱ በነገሩ ላይ ብይን ለመስጠት ቀጠሮ ከያዘበት ቀን አንስቶ ከዚህ በኂላ በሚኖሩ ቀጠሮዎች ከፍርድቤት ሊቀር ይችላል፡፡

መለማመጃ 22

በአንድ ክስ ጉዳይ የዐቃቤህግ ምስክሮች ተሰምተዉ ካበቁ በኂላ ተከሳሹ ስለተመሰከረበት ይከላከል ተብሎ ቀጠሮ ተያዘ፡፡ ተከሳሽ በዚህ ቀጠሮ አልቀረበም ምስክሮቹም አልቀረቡም፡፡

ዐቃቤህጉ እርስዎ ቢሆኑ በዚህ ጉዳይ ላይ ምን ያመለክታሉ?

ዳኛዉ እርስዎ እንደሆኑ አስበዉ ባልደረባዎን እንደዐቃቤህግ ክርክር እንዲያቀርቡ ካደረጉ በኂላ በክርክሩ ላይ ይወስኑ፡፡ ይጻፉት

2.2.2 <u>ዐቃቤ ህግ ባለመቅረቡ የሚወሰድ ርምጃ</u>

ክሱ ሊሰማ በተቀጠረበት ቀን ዐቃቤህግ ሳይቀርብ ቢቀር ምን ሊደረግ እንደሚገባዉ በሚነሳዉ ጥያቄ ላይ የሚሰጡት መፍትሄዎች ከቦታ ቦታ ከባለሙያ ባለሙያ ይለያያሉ፡፡ አንዳንድ ቦታ በአንዳንድ ዳኞች የሚሰጠዉ መፍትሄ መዝገቡን መዝጋት ነዉ፡፡ ሌሎች ደግሞ ዐቃቤህግ ሲቀርብ ክሱን መስማት ለመቀጠል ቀጠሮ ይለዉጣሉ፡፡

የመጀመሪያዉ መፍትሄ ከተከሳሹ በተገቢዉ ፍጥነት ፍርድ የማግኘት መብት አኳያ መዝገቡ የሚዘጋበት ምክንያት ሳይገለጽ ለነገሩ መቋጫ ሳይደረግ ማለትም በጉዳዩ ላይ ሳይወሰን መዝገቡን መዝጋት ይህን የተከሳሹን መብት አንጠልጥሎ የሚተዉ ነዉ፡፡ በህግ የሚደገፍ መሆኑም ያጠራጥራል፡፡ ወደሁለተኛዉ መፍትሄ ስንመጣ በተመሳሳይ ሁኔታ የተከሳሹን መብት የሚጎዳ ሆኖ ይገኛል፡፡ ይህን በፍጥነት ፍርድ የማግኘት መብት ለመንከባከብ ሲባል የተደነገገዉን የቀጠሮ ድንጋጌ /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 94/2//ህ/ ስር የተደነገገዉን የሚያፈርስ ነዉ፡፡ በዐቃቤህግ አለመቅረብ ምክንያት ቀጠሮ ሊለወጥ

የሚችለዉ በምን ሁኔታ እንደሆነ ተደንግጎ ስለሚገኝ ሁልጊዜ ዐቃቤህግ እንዲቀርብ ለመጠበቅ ቀጠሮ መለወጥ ይህን ድንጋጌ ያልተከተለ አሰራር ይሆናል፡፡

መለማመጃ 23

በችሎትዎ በቀረበ ክስ ጉዳይ ተከሳሽንና ዐቃቤህግን እንዲሁም ምስክሮች እንዲቀርቡ አዘዙ፡፡ በቀጠሮዉ ቀን ተከሳሽና የግራቀኙ ምስክሮች ቀርበዋል፡፡ መዝገቡ ሲጠራ ዐቃቤህግ አለመቅረቡን ተገነዘቡ፡፡ ተከሳሽን ጠርተዉ ስለማንነቱ ካጣሩ በኋላ ተከሳሹ የሚያመለክተዉ ነገር እንዳለ ጠየቁ፡፡ ተከሳሹ በጠበቃ በኩል ዐቃቤህግ ክሱን እንደተወዉ ተቆጥሮ ከክሱ በነጻ እንዲሰናበት ጠየቀ፡፡ ዐቃቤህግ የቀረበትን በቂ ምክንያት ለማወቅ በተደረገዉ ማጣራት ይህን ሊያስረዳ የቀረበ ማንም አለመኖሩን፣ ከዐቃቤህጉ ጽ/ቤትም ሲጠየቅ ዐቃቤህጉ ለምን እንዳልቀረበ የሚታወቅ ነገር አለመኖሩን ተገነዘቡ፡፡

በዚህ ጉዳይ ላይ ተገቢዉን ትዕዛዝ በጽሁፍ ይስጡ

/ትዕዛዙን ሲሰጡ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥቁ 94/2//ሀ/ የተደነገገዉን ከግንዛቤ ያስገቡ፡፡/

በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 94/2//ሀ/ መሰረት ዐቃቤህግ ሲቀር በዚህ ዕለት ቀጠሮ ለመለወጥ ከቀጠሮ የቀረዉ በበቂ ምክንያት መሆኑ ሊረጋገጥ ይገባል፡፡ ይህም ቀጠሮ ከመለወጡ በፊት መከናወን አለበት፡፡ ይህን ምክንያት ለማጣራት ቀጠሮ መለወጥ ይህን የቀጠሮ ድንጋጌ የሚከተል አይሆንም፡፡ በቂ ምክንያት መኖሩ በዚሁ ቀን ለፍርድቤት ቀርቦ መረጋገጥ አለበት፡፡

2.2.3 ምስክር ባለመቅረቡ የሚወሰድ ርምጃ

እንደተከራካሪዎቹ ሁሉ ምስክሮችም የማይቀርቡበት አጋጣሚ አለ፡፡ ልክ እንደተከሳሹ ሁሉ ምስክርም በሁለት ሁኔታዎች ሳይቀርብ ሊቀር ይችላል፡፡ አንድኛዉ ሳይገኝ በመቅረቱ መጥሪያ ስላልደረሰዉ ማለትም መጠራቱን ባለማወቁ ሲሆን ሌላኛዉ ከተጠራ በኋላ ለመቅረብ ባለመፈለጉ ወይም ቢፈልግም ከአቅም በላይ የሆነ እክል ስላጋጠመዉ ሊሆን ይችላል፡፡

በምስክር አለመቅረብ ምክንያት በፍርድቤቶች የሚወሰደዉ የተለመደዉ ርምጃ በቅድሚያ ቀጠሮ መለወጥ፣ ከበርካታ ወይም ከመጠነኛ ተደጋጋሚ የቀጠሮ ለዉጥ በኋላ ምስክር አሁንም ሊቀርብ ካልቻለ የተለመደዉ አሰራር የክሱን መሰማት ምስክር እስኪገኝ አቋርጦ

መቆየት ወይም ምስክሩ በምርመራ ጊዜ የሰጠዉ ነዉ የተባለዉን ቃል በጽሁፍ የተቀመጠዉን በማስረጃነት እንዲቀርብ ማድረግ ነዉ፡፡

በርግጥም ምስክር ባልቀረበ ጊዜ ይኸዉ ቀጠሮ ለመለወጥ ምክንያት እንደሆነ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 94/2//ለ/ ስር ተደንግጓል፡፡ ሆኖም ይህ ቀጠሮ የመለወጥ ነገር ከላይ በታዩት ሁሉም ምስክር የሚቀርባቸዉ ሁኔታዎች ላይ ተፈጻሚ ይሆን እንደሁ መወሰን ያስፈልጋል፡፡ እንደሚታየዉ ድንጋጌዉ ሁኔታዎቹን በመለየት የሚደነግግ አይደለም፡፡ ሆኖም በምስክር አለመቅረብ ምክንያት ቀጠሮ ሲለወጥ ሊሰጡ የሚገባቸዉን ትዕዛዞች በተመለከተ የተደነገገዉን የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 96 ከግንዛቤ በማስገባት ነገሩን መወሰን ያስፈልጋል፡፡ ይህ ድንጋጌ በዚህ ጊዜ እንዲሰጡ የሚደነግጋቸዉ ትዕዛዞች ቀጠሮ ሊለወጥ የሚችልባቸዉን ምክንያቶች ባህሪ የሚጠቁሙ ናቸዉ፡፡

መለማመጃ 24

በከፍተኛዉ ፍርድቤት በቀረበ አንድ የወንጀል ክስ ጉዳይ ለምስክርነት የተጠሩ ሰዎች የተላከላቸዉን መጥሪያ እንዲያደርስ ዐቃቤህግ ለፖሊስ ልኳል፡፡ ፖሊስ ከቀጠሮዉ ጥቂት ቀናት ቀደም ብሎ ምስክሮቹ በአድራሻቸዉ ሊገኙ አለመቻላቸዉን በመጥቀስ እንደማያቀርባቸዉ ለዐቃቤህግ መልስ ጻፈ፡፡ በቀጠሮዉ ቀን ምስክሮች በችሎት ሲጠሩ አልቀረቡም፡፡ ዐቃቤህግ ተለዋጭ ቀጠሮ ተሰጥቶኝ ፍለጋ በማድረግ እንዲቀርቡ አስደርጋለሁ በማለት አመለከተ፡፡ ተከሳሹ በጠበቃዉ አማካኝነት ምስክሮች በአድራሻቸዉ ሊገኙ ካልቻሉ ከየት ተፈልገዉ እንደሚገኙ ግልጽ አይደለም፡፡ ምስክሮች ሊገኙ ያልቻሉ በመሆኑ ዐቃቤህግ በቀዳሚ ምርመራ አድራጊ ፍርድቤት የተመዘገበ ምስክርነት ካለዉ እርሱን ያቅርብ ከሌለዉ ደግሞ የት እንዳሉ የማይታወቁ ምስክሮች እንዲቀርቡ ቀጠሮ ሊሰወጥ አይገባም፣ ዐቃቤህግ ማስረጃ ስለሌለዉ ከክሱ በነጻ ልሰናበት በማለት ተከራከረ፡፡

ዳኛዉ እርስዎ ነዎት፡፡ በዚህ ክርክር ላይ በጽሁፍ ትዕዛዝ ይስጡ፡፡

በሌላ አጋጣሚ የተጠሩት ምስክሮች መጥሪያ የደረሳቸዉ ለመሆኑ ማረጋገጫ ነዉ የተባለ የተፈረመበት ወረቀት ከፖሊስ መልስ ጋር ለዐቃቤህግ ስለደረሰዉ ይህንኑ ዐቃቤህግ ለፍርድቤት አቀረበ፡፡ እርስዎም ምስክሮች ተይዘዉ እንዲቀርቡ ፖሊስን አዘዙ፡፡ ለዚህም መጠባበቂያ ቀጠሮ ያዙ፡፡ በቀጠሮዉ ቀን ፖሊስ ምስክሮቹን ይዞ ለማቅረብ በአድራሻቸዉ ሊያገኛቸዉ አለመቻሉን በመግለጽ መልስ አቀረበ፡፡ ዐቃቤህግ ምስክሮች የፍትህ ሥራን ላለመርዳት መሰወራቸዉን ስለሚያሳይ ተይዘዉ እንዲቀርቡ በድጋሚ ይታዘዝልኝ በማለት አመለከተ፡፡ በዚሁ መሰረት ቀጠሮ ይዘዉ ትዕዛዙ በድጋሚ እንዲፈጸም አዘዙ፡፡ በድጋሚ በተያዘዉ ቀጠሮ ፖሊስ ምስክሮችን አለማግኘቱን በመግለጽ መልስ ሰጠ፡፡ ምስክሮችም አልቀረቡም፡፡ ዐቃቤህግ በድጋሚ ትዕዛዙ እንዲፈጸም ይታዘዝልኝ በማለት አመለከተ፡፡ በዚህ ጊዜ ተከሳሹ በጠበቃዉ አማካኝነት ተከሳሽ በተገቢዉ ፍጥነት ፍርድ የማግኘት መብት አለዉ፣ የማይገኙ ምስክሮች እየተፈለጉ ተከሳሽ በካደዉ ወንጀል ላልተወሰነ ጊዜ ተከሳሽ ሆኖ መቆየት የለበትም፣ ስለዚህ ዐቃቤህግ ምስክሮቹን በዚህ ሁሉ ጊዜ ማቅረብ ካቃተዉ በቀዳሚ ምርምራ ፍርድቤት የተሰጠ ምስክርነታቸዉን እንዲያቀርብ፣ ይህ ከሌለ ማስረጃ እንደሌለዉ ስለሚያሳይ ክሱን የማያነሳ ከሆነ ተከሳሽ ከክሱ በነጻ እንዲሰናበት ሊታዘዝ ይገባል እንጂ ቀጠሮ ሊለወጥ አይገባም በማለት ተከራከረ፡፡

እርስዎ ዳኛዉ በዚህ ክርክር ላይ ተገቢ ነዉ የሚሉትን ትዕዛዝ በጽሁፍ ይስጡ፡፡

መጠራታቸዉን አዉቀዉ ያልቀረቡ ሰዎች በእስር እንዲቀርቡ ፓሊስን ማዘዝ ብቻ ሳይሆን ለፍትህ እርዳታ የመስጠት ግዴታቸውን ባለመወጣቸው ወይም እንዲቀርቡ ትእዛዝ ደርሶኣቸው እያለ እምቢ በማለታቸው ምክንያት ሊቀጡ እንደሚችሉ በወንጀል ሕግ ዓንቀፅ 448 ተመልክቷል፡፡ ስለዚህ ይህ ህግ ተፈጻሚ እንዲሆን ማድረግ ለዚህም ከመጀመሪያዉ ጥሪ ጋር ይህን የቅጣት ማስጠንቀቂያ ጨምሮ ማዘዝ ተገቢ ይሆናል፡፡

2.3 ተከሳሽ ሲቀርብ የሚፈጸም ሂደት

2.3.1 ክስ ስለማሰማት

አንድ ሰዉ በቀረበበት ክስ ምስክንያት ተጠርቶ ፍርድቤት ሲቀርብ ከክሱ ጋር በተያያዘ ሊደረግለት የሚገባዉ የመጀመሪያዉ ትልቅ ነገር የተከሰሰበትን ወንጀል በችሎት እንዲሰማዉና እንዲረዳዉ ማድረግ ነዉ፡፡ ሆኖም ይህ ከመሆኑ በፊት በዚህ ክስ የሚፈለገዉ ሰዉ እርሱ ስለመሆኑ ማጣራት ሊደረግ ይገባል፡፡ የተከሳሹን በሳጥን ውስጥ መግባት ተከትሎ መከናወን ያለበት ነገር ቢኖር የተከሳሹን ማንነት ማረጋገጥ ነው፡፡ በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ 128 እንደተመለከተው "ተከሳሹ በሳጥን ውስጥ ገብቶ ከቆመ በኋላ ማንነቱ፤ ዕድሜውና ስራዉ መረጋገጥ አለበት" ይላል፡፡ እዚህ ላይ ማንነት የሚል ቃል በሰፊው ካልተተረጎመ በስተቀር ስምን ብቻ ለማመልከት የተቀመጠ ነው የሚመስለው፡፡ ይሁን እንጂ ኣንድ ተከሳሽ ለፍ/ቤት መግለፅ ያለበት ስሙን፤ ዕድሜውና ስራውን ብቻ ሳይሆን፤ ዖታውን፤ ኣድራሻውን፤ የትምህርት ደረጃውንና የቤተሰቡን ሁኔታ (ያገባ ወይም ያላገባ መሆኑን፤ ልጆች ያሉት ወይም የሌሉት መሆኑን ወዘተ) ጭምር ነው፡፡ እነዚህ መረጃዎች ወደፊት ለሚሰጡ ዉሳኔዎች ጠቃሚ ናቸዉ፡፡

መለማመጃ 25

ተከሳሽ፣ ዐቃቤህግ፣ ምስክሮች በአንድ ላይ እንዲቀርቡ በሚደረግበት አሰራር የተከሳሹ ማንነት በችሎት በሚረጋገጥበት ጊዜ ተከሳሹን ከሃሰተኛ ምስክሮች ለመከላከል ምን ሊደረግ ይገባል? እርስዎ የተከሳሽን ማንነት በሚያረጋግጡበት ጊዜ ወይም ከዚያ በፊት ምን ተግባራትን ያከናዉናሉ?

በችሎትዎ ከቀረቡት ተከሳሾች በርከት ያሉት ላይ ምስክር ሊሰሙ ቀጠሮ ይዘዋል፡፡ ከተከሳሾቹ የአንዱ ጠበቃ ገና እርስዎ በችሎት እንደተሰየሙ ተነስቶ በዛሬዉ ዕለት ለምስክርነት የመጡ ሰዎች በችሎቱ አዳራሽ ካሉ ተከሳሹ ደንበኛዬ ከመጠራቱ በፊት እንዲወጡ ይታዘዝልኝ በማለት ጠየቀ፡፡ ምክንያቱን ሲጠየቅ ደንበኛዉ /ተሰካሽ/ ሲጠራና ማንነቱ ሲረጋገጥ ሊያዩ አይገባም፣ ተከሳሹን ስለማያዉቁት በምስክርነት ጊዜ እንዲለዩት ለማድረግ አሁን እንዳያዩት ማድረግ ይገባል ብሎ አስረዳ፡፡

ዐቃቤህግ ቢሆኑ ይህን ጥያቄ ይቃወማሉን? በዝርዝር ይጻፉት

እርስዎ ዳኛዉ ከዐቃቤህግ የሚቀርበዉን ሃሰብ ሰምተዉ በጠበቃዉ ማመልከቻ ላይ ትዕዛዝ ይስጡ፣ ይጻፉት

- ተከሳሽ ነዉ የተባለ ሰዉ በችሎትዎ አዳራሽ ተገኝቷል፡፡ እርሱ የተከሰሰበት መዝገብ ነዉ የተባለዉን ሲጠሩ የቀረበ የለም፣ ተከሳሹን አጅቦ የመጣዉ ህግ አስከባሪ ይህን ተከሳሽ ተነስ ብሎ አስነሳዉ፡፡ እርስዎም ይህን ሰዉ ለምን ሲጠሩት ዝም እንዳለ፣ ስለማንነቱ ወዘተ ሲጠይቁት ዝም አለ፡፡ በተለያየ መንገድ ሊያናግሩት ሞክረዉ አልተሳካልዎትም፡፡

ስለግለሰቡም ሆነ ስለክሱ አሰማም የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉት

በሌላ አጋጣሚ ተከሶ የቀረበዉ ሰዉ ማንነቱን ሲጣራ በክስ ማመልከቻዉ ዉስጥ የተጠቀሰዉ ተከሳሽ ስምና የቀረበዉ ሰዉ የሚገልጸዉ ስም የተለያየ ሆኖ ተገኘ፡፡ ዐቃቤህግ የምርመራ መዝገቡን አይቶ በክሱ የተመለከተዉ የተከሳሽ ስም በምርመራ መዝገቡ ከተመለከተዉ ጋር ተመሳሳይ መሆኑን አረጋገጠ፡፡

ዐቃቤህጉ እርስዎ ቢሆኑ ምን ያመለክታሉ

ዳኛዉ እርስዎ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ ባልደረባዎን እንደዐቃቤህግ እንዲያመለክቱ አድርገዉ ዉሳኔ ይጻፉ

ነገሩን በግልጽ ችሎት ስለማየት፡-

ክሱን ለመስማት በተቀጠረበት ቀንና ሰዓት ክሱን ለመስማት ፍርድ ቤቱ ማስቻል አለበት፡፡ የተከሳሹን ወይም የተበዳዩን የግል ህይወትና ሞራል፣ የህዝቡን የሞራልና የፀጥታ ሁኔታ እንዲሁም የአገሪቱን ደህንነት ለመጠበቅ ሲል ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን በዝግ ችሎት እንዲታይ ካልወሰነ በቀር ክሱ በግልፅ ችሎት መታየት ይኖርበታል (የኢፌዴሪ ሕገ መንግስት ቁ 20 (1) **፡፡**

ይህም እንዲሆን ያስፈለገበት ምክንያት የአሰራረ ግልፅነት ግዴታ በመንግሥት የሥልጣን አካላት ላይ የተጣለ ስለሆነና ይህ ግዴታ መፈጸሙ ለፍትሕ ዋስትና በመሆኑ ነው፡፡ የግልፅ ችሎት አስፈላጊነት ለዳኛውም በራስ የመተማመን ሁኔታ ይፈጥርለታል፡፡ ፍትህ ፍለጋ ለሚመጣና ለኅብረተሰቡ በአጠቃላይ በፍትሕ ተቋሙ /ፍርድ ቤት/ ላይ ያለውን እምነት እየጠነከረ እንዲሄድ ያደርገዋል፡፡

የክስ መሰማት ሂደት በግልፅ ችሎት እንዲካሄድ መደረጉ ችሎቱን የሚከታተሉ ወገኖች ዳኞች ገለልተኛነታቸውን ጠብቀው ባለጉዳዩችን በእኩልነት እያዩ ሂደቱን እየመሩ ስለመሆናቸው ለማረጋገጥ፣ የግራና ቀኝ ተከራካሪ ወገኖች ማስረጃና የሚሰጠውን ፍርድ ይዘት ለመገምገም ያስችላቸዋል፡፡ በአጠቃላይ ዳኞች ነፃነታቸውን ጠብቀው ሕግንና ህሊናቸውን መሰረት አድርገው ምን ያህል የዳኝነት ስራቸውን እያከናወኑ እንዳሉ ኅብረተሰብ እንዲገነዘብ ያስችለዋል፡፡ ፍርድ ቤቶች የህዝብ (የተገልጋይ) አመኔታ እንዲያተርፉ ከሚያደርጉዋቸው ነገሮች አንዱ ስራቸውን በግልፅ ችሎት ሲያካሂዱ ስለሆነ ያለው ፋይዳ ከፍተኛ ነው፡፡

ከተከሳሽ መብት አኳያ እንዲሁ ጠቀሜታዉ የሚናቅ አይደለም፡፡ ምክንያቱም ችሎቶች ግልጽ እና ባደባባይ መሆናቸዉ ተከሳሹ ያሉትን መብቶች በተገቢዉ መንገድ ሲገለገልባቸዉ ሊደርሱበት የሚችሉ መጋፋቶችን ያስቀራል፡፡ የታዛቢ የተመልካች መኖር ፍርድቤቶች ወይም ሌሎች ወገኖች ተከሳሹ መብቱን እንዳይሰራበት የሚያሰናክሉ ተግባራትን ከመፈጸም እንዲቆጠቡ ግፊት ስለሚያደርግ ከዚህ አኳያ የችሎት ሂደቶች ግልጽ መሆን ከፍተኛ አስተዋጽዖ አለዉ፡፡

መለማመጃ 26

በአንድ ዕለት ከሰዓት በኋላ የአንድ የወንጀል ይግባኝ ክርክር በቃል ለመስማት ቀጠሮ ይዘዉ ይገኛሉ፡፡ ተከሳሹ በሌላ አካባቢ ማረሚያቤት ተይዞ የሚገኝ በመሆኑ በቀጠሮዉ ዕለት የተከሳሹ ቤተሰብና ዘመድ የሆኑ ሰዎች እና ጠበቃዉ ብቻ በፍርድቤት ተገኝተዉ ነበር፡፡ ሆኖም በዚህ ጊዜ የነበረዎ መዝገብ ይኸዉ ብቻ በመሆኑ በጽ/ቤትዎ ለመስማት ፈልገዉ ጠበቃዉን ሲያስጠሩ የተከሳሹ ዘመዶችም ተከትለዉ ወደጽ/ቤቱ መጡ፡፡ ቁጥራቸዉ በዛ ያለ ሲሆን ጽ/ቤቱ ጠባብ ነበር፡፡ የችሎትዎ አስተናጋጅ ከጠበቃዉ በቀር ሌቹን ወደጽ/ቤቱ አላስገባችሁም ተመለሱ በማለት ሲመልሳቸዉ እርሰዎ አይተዋል ከቤተሰቦቹ አንዱ ሂደቱን ማየት አለብኝ ልታባርረኝ አትችልም በማለት ከአስተናጋጁ ጋር ዉዝግብ ዉስጥ ገቡ፡፡

በዚህ ጊዜ ምን ያደርጋሉ? አስተናጋጁን ይገስጻሉ ወይስ የባለጉዳዩን ዘመድ? ለምን?

በጠበቃ ስለመከራከር፡-

ክስን የመስማት ጉዳይ ሲነሳ አብሮ የሚነሳው በጠበቃ የመታገዝ አስፈላጊነት ነው፡፡ የጠበቃ አስፈላጊነት በአጠቃላይ ሲታይ አንድ ተከሳሽ በሕግ የተቀመጠለት መብት በአግባቡና በተገቢ ሁኔታ እንዲጠቀምበት ለማስቻል ነው፡፡ ያለጠበቃ መከራከር የሚያስከትለው ጉዳት፤

- *የተማረ ሰው ቢሆንም እንኳ ሕግ የማያውቅ ከሆነ እራሱን ለመከላከል ያዳግተዋል፣*
- ***የክስ ይዘትና ፎርም ትክክል መሆኑንና አለመሆኑን ላያውቅ ስለሚችል በተገቢው ሰዓት ተገቢውን ተቃውሞ ለማቅረበ አይችልም፣***
- *የማሰረጃ አቀራረብ ደንቦችን ስለማያውቅ ታማኝነትና አግባብነት የሌላቸው የዓቃቤ ሕግ ማስረጃዎች ተቀባይነት እንዳይኖራቸው ለማድረግ ጥረት አያደርግም፣*
- *ወንጀል የፈፀመ መሆኑ ቢረጋገጥ እንኳ በሕግ መሰረት ይቅርታ ሊያደርግለት ወይም ቅጣቱ ሊቀልለት የሚገባ መሆኑን ለማስረዳት አይችልም፡፡*

ስለዚህ እነዚህን ችግሮች ለመቀነስ ወይም ለማስወገድ ተከሳሹ ጠበቃ ያለው እንደሆነ ከጠበቃው ጋር የመቅረብ መብቱ የተጠበቀ ነው፡፡ በጠበቃ የመታገዝ ጉዳይ ተከሳሹ ዓቅም

ካለው በራሱ ወጪ የመረጠውን ጠበቃ ማቆም የሚችል ሲሆን፤ ጠበቃ ለማቆም ዓቅም ያጣ እንደሆነ ግን ፍርድ ቤቱ ተከሳሹ ያለ ጠበቃ ቢከራከር ፍትሕ ሊጓደልበት ይችላል የሚል እምነት ሲኖረው ከመንግስት ጠበቃ እንዲያገኝ ሊያዝዝ ይችላል፡፡ ተከሳሹም ዓቅም ከሌለው ከመንግስት ጠበቃ የማግኘት መብት እንዳለው ከኢፌዴሪ ሕገ መንግስት ቁ 20(5) መረዳት ይቻላል፡፡

ተከሳሹ ጠበቃ እንደሌለው ገልፆ መንግስት እንዲመድብለት ከጠየቀ ጉዳዩን የያዘዉ ፍርድ ቤት በበኩሉ በመንግስት ወጪ ጠበቃ ሊመድብለት የሚገባ መሆን አለመሆኑን መመርመር ኣለብን፡፡ በዚህ ረገድ በተለይም ያለጠበቃ መከራከር የፍትህ መጓደል ሊያስከትል የማይችልበት አጋጣሚ አለ ብሎ መከራከር ይቻላል ወይ የሚለዉ ጥያቄ መነሳቱ የማይታለፍ ነዉ፡፡

መለማመጃ 27

በችሎትዎ የቀረበዉ ተከሳሽ አነስተኛ የጨርቃጨርቅ ሱቅ ያለዉ ነጋዴ ነዉ፡፡ የተከሰሰዉ በቼክ በማጭበርበር ወንጀል ሲሆን አምስት መቶ ብር የያዘና በቂ ስንቅ የሌለዉ ቼክ ሰጥቷል ተብሎ ነዉ፡፡ ተከሳሽ ክሱን ከሰማ በኋላ መልስ ከመስጠቱ በፊት የህግ ባለሙያ ሊያማክር እንደሚገባዉና ለዚህም ፍርድቤቱ ተከላካይ ጠበቃ ሊመድብለት እንደሚገባ አመለከተ፡፡

ይህን ጥያቄዉን በተመለከተ የሚወስኑት ምንድን ነዉ? ከነምክንያቱ ይጻፉት

ተከሳሹ ከሁለት ሳምንታት በፊት ስለመክሰሩ የተሰጠ የፍርድቤት ዉሳኔ ቢያቀርብና በሌላ በኩል ደግሞ አንድ ትልቅ ቪላ ቤት ያለዉ መሆኑ ቢታወቅ ዉሳኔዎ የተለየ ይሆናልን? ምክንያቱስ?

በሌላ በኩል ተከሳሹ ምንም ሥራ የሌለዉ ሆኖ የተከሰሰበት ወንጀል ደግሞ የስርቆት ወንጀል ነዉ፡፡ ክሱን ከሰማ በኋላ በጠበቃ መከራከር እንዲችል ፍርድቤቱ ጠበቃ በመንግሥት ወጪ እንዲሰጠዉ አመለከተ፡፡

የሚሰጡት ዉሳኔ ምንድን ይሆናል? ከላይ ከሰጧቸዉ ዉሳኔዎች ምን ያህል እንደሚለይ ለማወዳደር ዉሳኔዎን ይጻፉት

ከላይ ከተመለከቱት ሁኔታዎች በተለየ አንድ ተከሳሽ እጅግ ከባድ በሆነ ወንጀል ተከስሶ ጠበቃ ለመቅጠር አቅም እያለዉ አልቀጥርም፣ በመንግሥት ወጪም እንዲሰጠኝ አልፈልግም ራሴ እከራከራለሁ ብሎ ለፍርድቤቱ አመለከተ እንበል፡፡

በዚህ የተከሳሽ አቋም ላይ የሚወስኑትን ዉሳኔ ይጻፉት

ተከሳሹ ጠበቃ የተመደበለት እንደሆነ ከጠበቃው ጋር ተመካክሮ ለመቅረብ የሚያስችለው በቂ ጊዜ ሊሰጠው ይገባል፡፡ ከጠበቃው ጋር ለመመካከር ቀጠሮ እንዲሰጠው ከጠየቀም የጉዳዩ ክብደትና ውስብስብነት ግምት ውስጥ በማስገባት ክሱን ወድያው መቀጠል የተከሳሹን የመከላከል መብት የሚነካ መሆኑን ፍ/ቤቱ በሚገባ ካመነበት ቀጠሮ መስጠት ይችላል፡፡ የተከሳሹን የመከላከል መብት የማይነካ ከሆነ ግን ሌላ ቀጠሮ መስጠት ሳያስፈልግ ለመመካከር የሚበቃ የተወሰነ ጊዜ ብቻ መስጠት በቂ ሊሆን ይችላል፡፡

በአስተርጓሚ ስለመታገዝ፡-

የክስ መስማት ሂደት ሲጀመር ሌላ ትኩረት የሚሻ ነጥብ ኣስተርጓሚ የመመደብ ጉዳይ ነው፡፡ ችሎቱ የሚካሄደው ተከሳሹ በማያዉቀው ቋንቋ ከሆነ ፍ/ቤቱ በመንግስት ወጪ ኣስተርጓሚ ሊመድብለት ይገባል (ሕገ መንግስት ዓንቀፅ 20 (7) እና የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ ቁ.126 (2) ይመለከቷል)፡፡ ኣስተርጓሚ የሚመደበው ተከሳሹ ሲያመለክት ወይም ተከሳሹ ባያመለክትም የችሎቱን ቋንቋ የማይገባው መሆኑን ፍ/ቤቱ ሲረዳው ነው፡፡ ቋሚ የፍ/ቤት ኣስተርጓሚዎች ካሉ የተከሳሹን ቋንቋ የሚረዳ ኣስተርጓሚ ፍ/ቤቱ ይመድባል፡፡ ቋሚ ኣስተርጓሚ ከሌለ ወይም ያሉት ኣስተርጓሚዎች የተከሳሹን ቋንቋ የማይረዱ ከሆነ ፍ/ቤቶች ለተከሳሹ ወይም ለዓ/ሕጉ (ለግል ተበዳዩም ጭምር) ዘመድ (የስጋ ወይም የጋብቻ) ያልሆነ ችሎታ ያለው ሌላ ሰው መርጠዉ ሲመደቡ ይስተዋላል፡፡ ሕጉ በግልፅ ያስቀመጠው ነገር ባይኖርም በተለምዶ ኣስተርጓሚው ክርክሩን መተርጎም ከመጀመሩ በፊት በእውነት ለማስተርጎም እንዲምል ይደረጋል፡፡ የመሃላ ቃሉም “በዚህ ፍ/ቤት የቀረበውን ክርክር በእውነትና የችሎታዬን ያህል ላስተረጉም እምላለሁ” የሚል መሆን አለበት፡፡ ምናልባት “እምላለሁ” ማለትን ሃይማኖቱ የማይፈቅድለት ከሆነ ሌላ ኣባባል እንዲጠቀም (ለምሳሌ “አረጋግጣለሁ” እንዲል) ሊፈቀድለት ይገባል፡፡

መለማመጃ **28**

በዐቃቤ ህግነትዎ በደረሰዎ የወንጀል ምርመራ መዝገብ ዉስጥ ወንጀሉን ፈጸመ የተባለዉ ሰዉ ፍርድቤቱ የሚሰራበትን ቋንቋ እንደማይሰማና እንደማይናገር የሚገልጽ ማስታወሻ ወይም ጠቋሚ የሆኑ ነገሮችን ለምሳሌ በአስተርጓሚ ቃሉን መስጠቱን አረጋገጡ፡፡ ክሱን አዘጋጅተዉ ለፍርድቤት ሲያቀርቡ ፍርድቤቱ ለተከሳሹ አስተርጓሚ በተገቢዉ ጊዜ እንዲያዘጋጅለት ለማድረግ የሚያስችል ክስ ማቅረብ ፈለጉ፡፡

የክሱ ማመልከቻ ምን ይመስላል? ክሱን ይጻፉት፣ ለዚህም አንዳንድ ፍሬ ነገሮችን በራስዎ መገመት ይችላሉ፡፡

በችሎትዎ በቀረበዉ ክስ ተከሳሽ የሆነዉ ሰዉ የዉጪ ሃገር ዜጋ ነዉ፡፡ ሆኖም ይህን ጉዳይ ተከሳሹ ችሎት ቀርቦ እስኪያዩት ድረስ ልብ አላሉም፡፡ ስሙም ቢሆን በኢትዮጵያ የተለመደ የአረብኛ ስም ነዉ፡፡ ክሱን ለማሰማት ማንነቱን ለማረጋገጥ ሲሞክሩ ተከሳሹ የታንዛኒያ ዜጋ መሆኑን የሚችለዉ ቋንቋ ደግሞ ስዋሂሊ ወይም እንግሊዝኛ ብቻ መሆኑን አረጋገጡ፡፡

ስለአስተርጓሚ አገልግሎት ተገቢዉን የተከሳሹን ህገመንግሥታዊ መብቶች የሚያስከብር ትዕዛዝ ይስጡ

በሌላ በኩል በቀረበልዎ የክስ ማመልከቻ ላይ ከማስረጃ ዝርዝር ቀጥሎ አንድ ማስታወሻ ተጽፎ አዩ፡፡ ይህም ማስታወሻ ተከሳሹ በማረፊያቤት እንደሚገኝ፣ የናይጀሪያ ዜጋ በመሆኑ ጠያቂ የሌለዉ ስለሆነ ነገሩ በአስቸኳይ ቅድሚያ ተሰጥቶት እንዲታይለት ዐቃቤህግ እንደሚፈልግ የሚገልጽ ነዉ፡፡

ስለጉዳዩ አሰማም በጠቅላላዉ ነገሩ በሚሰማበት ቀን የተከሳሹን መብቶች በሚያስከብር መልኩ ትዕዛዝ ይስጡ

2.3.2 *ክስን ስለመቃወምና በመቃወሚያዉ ላይ ስለመወሰን*

ተከሳሽ ፍርድቤት ሲቀርብ ማንነቱ ተረጋግጦ ክሱ ተነቦለትና እንዲረዳዉ ተደርጎ ሲያበቃ ለክሱ ያለዉን መልስ እንዲያቀርብ ይጠየቃል፡፡ ለዚህም ከሁሉ አስቀድሞ የሚጠየቀዉ ክሱን ይቃወም እንደሆነ ነዉ፡፡ ክሱ ግልፅ ስለመሆኑና ሌሎች የክስ መቃወሚያዎች ይኖሩት እንደሆነ ፍርድቤቱ ይጠይቀዋል፡፡ መቃወሚያ ያለው መሆኑን አለመሆኑን ሳያረጋግጥ ፍ/ቤቱ የእምነት ክህደት ቃል ወደ መቀበል መሄድ የለበትም፡፡ የክስ መቃወሚያ አቀራረብና አወሳሰን በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 130 *እና ተከታዮቹ መሰረት የሚገዛ ነዉ፡፡*

በተከሳሹ ሊቀርብ የሚችል መቃወሚያ በሁለት መልኩ ሊታይ ይችላል፡፡ አንደኛ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 130 (1) *እንደተመለከተው ተከሳሹ በክሱ ማመልከቻ ፎርም ወይም ይዘት ላይ መቃወሚያ ሲኖረው የሚቀርብ ነው፡፡ይህ ዓይነቱ መቃወሚያ በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ*.111 *እና* 112 *የተዘረዘሩትን ነገሮች የሚመለከት ነው፡፡*

(1) በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 111 ላይ የተመለከቱት ነገሮች ስናይ፤ ማንኛውም የክስ ማመልከቻ፡-

- ቀንና ዓመት ምህረት የተፃፈበትና የተፈረመበት ፣
- የተከሳሹን ስም የያዘ ፣
- ተከሳሹ የተከሰሰበትን ወንጀል መሰረታዊ ነገር ያካተተ ፣
- ወንጀሉ የተፈፀመበትን ጊዜና ስፍራ የሚያሳይ ፣
- የተበደለውን ሰው ስም ወይም ወንጀሉ የተፈፀመበትን ንብረት (ተገቢ በሆነ ጊዜ) የሚያመለክት፣
- ተከሳሹ ወንጀሉን ሲፈጽም ተላልፏል የተባለዉን የሕግ ዓንቀፅ የያዘ መሆን አለበት፡፡

(2) በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 112 የተመለከተው ደግሞ ተከሳሹ የተከሰሰበትን ወንጀል ለይቶ ኣውቆ መልስ ለመስጠት እንዲችል እያንዳንዱ ክስ ወንጀሉንና ሆኔታውን በዝርዝር መግለፅ እንዳለበት ነው፡፡ በተለይም የተከሰሰበት ህግ አነጋገርና የክሱ ዝርዝር አነጋገር በጣም ሊመሳሰል ይገባል፡፡ የተለያየ ከሆነ ክሱ ሁለት ይሆናል ማለት ነዉ፤ አንዱ በተጠቀሰዉ ህግ የተመለከተዉን ወንጀል ሌላዉ ደግሞ በዝርዝሩ የተመለከተዉን ወንጀል የሚመለከት ክስ ይሆናል፡፡ ስለዚህ ተከሳሽ የቱን ወንጀል እንደሚከላከል ግራ ሊጋባ ስለሚችል ይህ ድንጋጌ በጥብቅ ሊሰራበት ይገባል፡፡

ስለዚህ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 111 ወይም 112 ላይ ከተመለከቱት ሁኔታዎች (ነገሮች) ኣንዳንዶቹ በክሱ ማመልከቻ ላይ ያልተካተቱ ሆነው ያገኛቸው እንደሆነ ተከሳሹ በመቃወሚያ መልክ ሊያነሳቸው ይችላል፡፡

ሁለተኛው አይነት መቃወሚያ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 130(2) ላይ የተደነገገው ነው፡፡ በዚህ ንኡስ ቁጥር ስር በመቃወሚያነት ሊነሱ የሚችሉ በርከት ያሉ ምክንያቶች ተዘርዝረው የሚገኙ ሲሆን፤ ኣብዛኛዎቹ የመቃወሚያ ነጥቦች በተከሳሹ ወይም በጠበቃው ብቻ ሊነሱ የሚችሉ ናቸው፡፡ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 130(2)(ሐ) መሰረት የይርጋ ጊዜን ኣስመልክቶ የሚቀርብ ተቃውሞ ግን ተከሳሹ ባያነሳውም ዓቃቤ ሕጉ

ሊያነሳው ይችላል ወይም ፍ/ቤቱ በራሱ ውሳኔ ክሱን መዝጋት አለበት (የወ/ሕግ ቁ 216(2))፡፡ ፍ/ቤቱ ሌላ ማድረግ ያለበት የተከሳሹ ፍፁም ወይም ከፊል ሃላፊነት አጠራጣሪ ሆኖ በተገኘ ጊዜ ሁሉ ተከሳሹ ተቃውሞ ባያቀርብም ስለዚሁ ነገር ልዩ እውቀት ያለውን የአዋቂ አሳብ መጠየቅ ነው፡፡ ቢያስፈልግም በተከሳሹ ጠባይ፣ ባለፈ ህይወት ታሪኩና በሁኔታዎቹ ላይ ምርመራ እንዲደረግ ትዕዛዝ ሊሰጥ ይችላል /የወ/ህ/ቁ 51/፡፡

በተለይ ተከሳሹ የአእምሮ በሽታ ያለበት ወይም በሚጥል በሽታ የሚታወክ ለመሆኑ፤ ወይም መስማትና መናገር የሚሳነው ለመሆኑ ወይም አእምሮን በሚያደነዝዝ ነገር ወይም በመጠጥ አዘውታሪነት በሽታ የተለከፈ ለመሆኑ የሚያመለክቱ ሁኔታዎች በተገኙ ጊዜ ፍ/ቤቱ ለዚሁ ልዩ እውቀት ያለውን ሰው አሳብ የመጠየቅ ግዴታ አለበት (የወ/ሕግ ቁ 51)፡፡

በመቃወሚያነት መቅረብ የሚችል ምን እንደሆነና መቃወሚያው ማንሳት ያለበት ማን እንደሆነ ካየን ዘንድ የሚቀርብበት ጊዜ መቼ ነው? የአቀራረቡስ ፎርም ምን መሆን አለበት የሚለውን ማየት አስፈላጊነቱ አጠያያቂ አይደለም፡፡

ተከሳሹ መቃወሚያ ካለው ማቅረብ ያለበት ክሱ ከተነበበለት በኋላ መሆኑ ከላይ ተገልጿል፡፡ ክሱ ከተነበበለት በኋላ መቃወሚያ ካለው ወድያው ማቅረብ አለበት፡፡ ክሱን ወዲያው ካልተቃወመ መቃወሚያውን በኋላ ማንሳት እንደማይችልም በመርህ ደረጃ ተደንግጓል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 130(3))፡፡ ሆኖም ይህ ድንጋጌ መርህ ብቻ ሳይሆን የመርሁን ልዩ ሁኔታም ደንግጓል፡፡ ይኸዉም፤

> "… ፍርድ ቤቱ ሲጠይቀው ተከሳሹ የክሱን ማመልከቻ ወድያው ካልተቃወመ በቀር ቆይቶ እንዲህ ያለውን መቃወሚያ ነገሩ በሚሰማበት በሌላ ጊዜ ሊያነሳ አይችልም፡፡ ስለሆነም መቃወም የሚችለው መቃወሚያው የሚፀና ፍርድ ከመስጠት የሚያግድ በሆነ ጊዜ ብቻ ነው፡፡"

የሚል ነው፡፡

እዚህ ላይ መነሳት የሚገባው ጥያቄ "የሚፀና ፍርድ ከመስጠት የሚያግድ" እና ዘግይቶም ቢሆን ሊቀርብ የሚችል መቃወሚያ የትኛዉ ነው? የሚል ነው፡፡ ለዚህ ጥያቄ መልስ ሊሆኑ የሚችሉ ሶስት ምሳሌዎች መጥቀስ ይቻላል፡፡

1) ቁ.130 (2) (ለ) ተከሳሹ በዚሁ ክስ ከዚህ ቀደም ተከሶ ነፃ የወጣ ወይም የጥፋተኝነት ውሳኔ የተሰጠበት መሆኑ ወይም
2) ቁ.130 (2) (ሐ) ክስ የቀረበበት ወንጀል በይርጋ ሕግ የታገደ ወይም ምሕረት ወይም የኣዋጅ ምሕረት (ይቅርታ) የተደረገለት መሆኑን ወይም
3) ቁ.130 (2) (ሰ) ለፈፀማቸው ተግባሮች ሃላፊ ያለመሆኑን ባመለከተ ጊዜ ነው፡፡

የመጀመሪያው ምሳሌ ብንመለከት በስነ ስርዓት ሕጉ ብቻ የተቀመጠ ሳይሆን በኢፌዴሪ ሕገ መንግስት ዓንቀፅ 23 ላይም "ማንኛዉም ሰው በወንጀል ሕግና ስነ ስርዓት መሰረት ተከሶ የመጨረሻ በሆነ ውሳኔ ጥፋተኛነቱ በተረጋገጠበት ወይም በነፃ በተለቀቀበት ወንጀል እንደገና ኣይከሰስም ወይም ኣይቀጣም" በሚል መልኩ ተገልፆ ይገኛል፡፡ በሁለተኛው ምሳሌ የተጠቀሰ ይቅርታን በተመለከተም ሕገ መንግስተዊ እውቅና ያገኘ ነው (ዓንቀፅ 71 (7)) ፡፡ እንዲሁም የይርጋ ጉዳይ በፍርድ ቤት ሳይቀር መነሳት ያለበት መቃወሚያ በመሆኑና ለተግባሩ ሃላፊ ያለመሆን ጥያቄም ኣስገዳጅ ድንጋጌ ሆኖ በወንጀል ሕግ የሰፈረ በመሆኑ ክሱ እንደተነበበ ወድያው ባይቀርቡም የሚፀና ፍርድ ከመስጠት የሚያግዱ በመሆናቸው በማንኛውም ጊዜ ሊነሱ የሚችሉ መቃወሚያዎች ናቸው፡፡

መለማመጃ 29

በበታች ፍርድቤት በታየ የወንጀል ክስ ጉዳይ ተከሳሹ ጥፋተኛ ተብሎ ቅጣት ከተወሰነበት በኋላ ይግባኝ አቀረበ፡፡ ከይግባኝ ቅሬታዎቹ መሃል አንዱ ነገሩ የይርጋ ጊዜ ያለፈበት ሆኖ እያለ የበታች ፍርድቤት ክሱን በይርጋ ታግዷል ብሎ ማሰናበት ሲገባዉ አይቶ ፍርድ መስጠቱ ተገቢ አይደለም፣ ስለዚህ የበታች ፍርድቤት ዉሳኔ ይሻርልኝ የሚል ነዉ፡፡ ይግባኝ ሰሚዉ ዳኛ እርስዎ ስለሆኑ ዐቃቤህግ ለዚህ ቅሬታ መልስ እንዲሰጥ አደረጉ፡፡ ዐቃቤህግም ይህ ክርክር በበታች ፍርድቤት ክሱ በተሰማ ጊዜ ሊቀርብ የሚገባዉ መቃወሚያ ነዉ፣ በይግባኝ ጊዜ ሊቀርብ አይገባም፣ ዉድቅ ይደረግልኝ ብሎ ተከራከረ፡፡

በዚህ የቅሬታ ነጥብ ላይ የሚሰጡት ዉሳኔ ምንድን ነዉ?ይጻፉት

በሌላ አጋጣሚ በርስዎ ችሎት በይግባኝ እየተከራከሩ ያሉት ወገኖች ይህን ነጥብ አላነሱም እንበል፡፡ ሆኖም እርስዎ ይግባኝ ሰሚዉ ዳኛ ይግባኙን ሲመረምሩ ክሱ በቀረበ ጊዜ በህግ የተፈቀደዉ የክስ ማቅርቢያ ጊዜ አልፎ የነበረ መሆኑን አስተዋሉ፡፡

በዚህ ጊዜ የሚሰጡት ዉሳኔ ከላይኛዉ ይለያልን? ይጻፉት

የመቃወሚያ ኣቀራረቡ ዘዴ ሲታይ ደግሞ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 130 (1) ወይም (2) መሰረት የሚቀርበው መቃወሚያም ሆነ ዓቃቤ ሕጉ ለመቃወሚያው የሚሰጠው መልስ ሁሉ በቃል መቅረብ እንዳለበት ከወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 131 (1) መረዳት ይቻላል፡፡ ተደጋጋሚ ስልጠናዎች እየተሰጡ ኣሁን ኣሁን እየተሻሻለ የመጣ ቢሆንም በተግባር ሲሰራበት የነበረና ኣሁንም ሙሉ በሙሉ ተቀርፏል ብሎ በኣስተማማኝ መናገር የማይቻለው፤ መቃወሚያ ለማቅረብ ጊዜ መስጠት፣ መቃወሚያው በፅሑፍ ማቅረብ፣ ዓ/ሕግ የመቃወሚያው ግልባጭ እንዲደርሰው ማድረግ፣ ዓ/ሕግ በሚሰጠው ቀነ ቀጠሮ መልሱን በፅሑፍ ማቅረብ፣ ተከሳሹ በበኩሉ የመልስ መልስ በፅሑፍ ለማቅረብ ጊዜ መዉሰድ፣ በመጨረሻ ፍ/ቤቱ የተከሳሽን መቃወሚያና የዓ/ሕግን መልስ ከሕጉ ጋር ኣገናዝቦ ብይን ለመስጠት ቀጠሮ መያዝ፤ ምናልባት ምርመራው ያላለቀ ከሆነ ተለዋጭ ቀጠሮ መስጠት፣ ወዘተ የመሰለዉን ሂደት ተከትሎ መስራት ነዉ፡፡ ይህ የተንዛዛ ኣካሄድ ሕጉ ከሚያዘው ውጭ መሆኑ ግንዛቤ ሊወሰድበት ይገባል፡፡

መለማመጃ 30

በችሎት ዐቃቤህግነት በቀረቡበት አንድ ክስ ላይ ተከሳሹ የክሱን ፎርምና ይዘት አስመልክቶ መቃወሚያ አቀረበ፡፡ እርስዎም በዚህ ላይ መልስ ለመስጠት ጠየቁ፣ ፍርድቤቱ በንዲህ አይነት መቃወሚያ ላይ ዐቃቤህግ መልስ እንዲሰጥ አይጠበቅም በማለት መቃወሚያዉን መርምሮ ዐቃቤህግ ክሱን ያሻሽል ብሎ ትዕዛዝ ሰጠ፡፡ በትዕዛዙ አሰጣጥ ቅሬታ ስላለዎት በቀጠሮዉ ቀን ቀርበዉ በዚህ ትዕዛዝ መሰረት ከመፈጸማችን በፊት ለመቃወሚያዉ መልስ እንድንሰጥ ይደረግልን በማለት አመለከቱ፡፡ ፍርድቤቱም ትዕዛዙ ያልተፈጸመበት ምክንያት በቂ አይደለም በማለት ዐቃቤህግ ክሱን አስተካክሎ ባቀረበ ጊዜ ክሱ ይቀጥላል እስከዚያዉ ተከሳሽ ከክሱ ተሰናብቷል ዋስትና ተከልክሎ ከታሰረበት እንዲፈታ የሚል ትዕዛዝ ሰጠ፡፡ በዚህ ጉዳይ ላይ ይግባኝ እንበል የሚል ሃሳብ ለሥራ ባልደረባዎ አቀረቡ፡፡ የሥራ ባልደረባዎ ስለመቃወሚያ አቀራረብና አወሳሰን በሥነሥርዓት ህጉ የተደነገጉትን በመጥቀስ ፍርድቤት የክስን ፎርምና ይዘት በተመለከተ በሚነሱ መቃወሚያዎች ላይ ዐቃቤህግ መልስ እንዲሰጥ የመጋበዝ/የመጠየቅ ግዴታ የለበትም፣ ስለዚህ ክሱን አሻሽሎ በማቅርብ እንዲቀጥል ማድረግ የተሻለ ነዉ የሚል ሃሳብ አቀረቡ፡፡

እርስዎ በሃሳብዎ ጸንተዉ ይግባኝ ያቀርባሉ ወይስ ከባልደረባዎ ሃሳብ ጋር ይስማማሉ? ምክንያቶችዎን ወይም ክርክሮችዎን በዝርዝር ይጻፉ

በዚህ ጉዳይ ይግባኝ ቀረበ እንበል፡፡ ይግባኙ የቀረበልዎ ይግባኝ ሰሚ ዳኛ እንደሆኑ ያስቡ፡፡

በዚህ ቅሬታ ላይ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ

ከመቃወሚያ ጋር ተያይዞ ሌላ መታየት ያለበት ነጥብ በመቃወሚያነት መቅረብ ያለበት በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.130 ላይ ከተዘተዘሩት ምክንያቶች ሲገኝ ብቻ ነው ወይስ ከዚያ ውጭ የሆኑ ምክንያቶች ሲገኙም ማቅረብ ይፈቀዳል የሚለው ነው፡፡ በዚህ ዙርያ ሁለት ኣስተሳሰቦች ይራመዳሉ፡፡ በአንድ በኩል በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.130 ላይ ባይሸፈንም የክሱ መሰማት ሂደት እንዳይቀጥል የሚያደርጉ ሌሎቸ ምክንያቶች በተገኙ ጊዜም ተከሳሽ እንዲያነሳ ሊፈቀድለት ይገባል የሚሉ ኣሉ፡፡ በሌላ በኩል ደግሞ የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.130 ሌላ የመቃወሚያ ነጥብ በማይጨምር ሁኔታ ዘርዝሮ ያስቀመጠ በመሆኑ ከዚያ ውጭ የሚቀርብ ተቃውሞ ተቀባይነት ሊያገኝ ኣይገባም የሚል ሓሳብ የሚያራምዱ አሉ

መለማመጃ 31

በእርስዎ ችሎት ከቀረቡት የወንጀል ክሶች በአንዱ ላይ ተከሳሹ ቀርቦ ክሱን ከሰማ በኋላ ፍርድቤቱ ነገሩን ለማየት ሥልጣን የለዉም ምክንያቱም የነፍስ ግድያ ወንጀል በመሆኑና ፍርድቤቱ የወረዳ/የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድቤት ስለሆነ የሚል መቃወሚያ አቀረበ፡፡

ዐቃቤህግ ይህ በሥነሥርዓት ህጉ ዉስጥ ለክስ መቃወሚያነት ተብሎ ያልተመለከተ በመሆኑ መቃወሚያዉ ዉድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራከረ፡፡

በዚህ ክርክር ላይ ይወስኑ፣ ዉሳኔዉን ይጻፉ

በመቃወሚያ ላይ የመወሰን ሂደት፦

በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 130(2) መሰረት የሚቀርበውን ማንኛውንም መቃወሚያ ፍርድ ቤቱ በመዝገቡ ከፃፈ በኋላ ዓ/ሕጉ መልስ እንዳለው ይጠይቃል፡፡ የቀረበውን መቃወሚያ ሕግን በመጥቀስ ለመወሰን የሚቻል ከሆነ ወይም ዓ/ሕጉ መቃወሚያውን ካልተቃወመ ፍ/ቤቱ ወድያው ይወስናል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 131(1))፡፡ ፍ/ቤቱ ጉዳዩን ለማጣራት ማስረጃ መቅረቡ አስፈላጊ ሆኖ ካገኘውና ማስረጃ ሳይቀርብ ወድያው ውሳኔ (ብይን) መስጠት የማይቻል በሆነ ጊዜ አስፈላጊው ማስረጃ እንዲቀርብ ማዘዝ ይችላል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 131(3))፡፡ የተፈለገው ማስረጃ አስቀርቦ ከመረመረ በኋላ ፍ/ቤቱ ወዲያው ውሳኔ መስጠት እንዳለበት የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 131 (4) ይደነግጋል፡፡

ፍርድ ቤቱ በመቃወሚያው ላይ የሚሰጠው ውሳኔ /ብይን/ እንደየመቃወሚያው ዓይነት ሊለያይ ይችላል፡፡ ይኸዉም፡-

ሀ) የቀረበው መቃወሚያ የሕግ ድጋፍ የሌለው ከሆነ ወይም በማስረጃ ካልተደገፈ መቃወሚያውን ውድቅ ያደርጋል ፣

ለ) በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 130/2/ለ/፣ /ሐ/ መሰረት የቀረበው መቃወሚያ ተቀባይነት ካገኘ ክሱን ዘግቶ ተከሳሹን ያሰናብታል ፣

ሐ) በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.130/2/ሀ/ መሰረት የቀረበ መቃወሚያ ከሆነ ጉዳዩ በተጀመረበት ፍ/ቤት እንዲቀጥል በማዘዝ መዝገቡን ይዘጋል ፣

መ) በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 130(2) (መ) መሰረት የቀረበው መቃወሚያ ተቀባይነት ካገኘ ክሱ ተነጥሎ እንዲታይ ያዝዛል ፣

ሠ) በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 130 /2/ሠ/ የቀረበ መቃወሚያ ከሆነ ኣስፈላጊው ፈቃድ እስኪሰጥ መዝገቡን ለጊዜው ይዘጋዋል ፣

ረ) በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 130/2/ረ/ የቀረበ ከሆነ ደግሞ ኣስቀድሞ መፈፀም ያለበት ስርዓት እስኪፈፀም መዝገቡን ለጊዜው ይዘጋዋል፡፡

ሸ/ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 130/2/ሰ/ የተመለከተዉ መቃወሚያ በማስረጃ ከተረጋገጠ ተከሳሹ ተገቢዉን ህክምና ወይም ጥበቃ በሚያገኝበት ቦታ እንዲቆይ በማድረግ የክሱ መሰማት ይቋረጣል /የወ/ሕግ ዓንቀፅ 48፣ 49፣ 129 እስከ 132/፡፡

መለማመጃ 32

በአንድ የወንጀል ክስ ተከሳሹ ክሱን በችሎት ከሰማ በኋላ በጠበቃዉ አማካኝነት ለፈጸማቸዉ ተግባሮች ኃላፊነት የሌለዉ ሰዉ መሆኑን ተከራክሮ ፍርድቤቱ በሰጠዉ ትዕዛዝ መሰረት የአዋቂ ምርመራ ተደርጎለት ከባድ የአዕምሮ ህመም ያለበት ስለዚህም ስለሚያደርገዉ ነገር ምንም ግንዛቤ የሌለዉ ሰዉ መሆኑ ስለተረጋገጠ ፍርድቤቱ ‹‹መዝገቡ ተዘግቷል፣ ተከሳሹ ህክምና እንዲያገኝ በአማኑኤል ሆስፒታልና በቃሊቲ ማረሚያ ቤት ተይዞ ይቆይ›› የሚል ትዕዛዝ ሰጠ፡፡ ለበርካታ ወራት ሲታከም የቆየዉ ተከሳሽ ከሞላ ጎደል ወደ መልካም ጤንነት ተመለሰ፡፡ ዐቃቤህጉም ተከሳሹ የዳነ ስለሆነ የተዘጋዉ መዝገብ ተከፍቶ ክሱ መሰማቱ ይቀጥልልኝ በማለት አመለከተ፡፡ ሆኖም ፍርድቤቱ ተከሳሹ ኃላፊነት የሌለዉ ሰዉ በመሆኑ ክሱ የተዘጋ ስለሆነ አሁን ቢድንም ክሱ እንደገና አይታይም በማለት ማመልከቻዉን ሳይቀበለዉ ቀረ፡፡ ዐቃቤህጉም ይግባኝ አቀረበ፡፡ ዋና ይዘቱም የተከሳሹ ህመምተኛ መሆን የተረጋገጠዉ በመቃወሚያ ጊዜ ነዉ፡፡ በዚህ ሁኔታ ክሱ ሊቀጥል ስለማይችል መዘጋቱ ተገቢ ነበር አሁን ግን ተከሳሹ ስለዳነ ክሱ ሊሰማ ይችላል፡፡ ከክሱ ነጻ ሊወጣ የሚችለዉ ማስረጃዎች ቀርበዉ ክሱን በመከላከያ ማስረጃ አስተባብሎ መሆን አለበት እንጂ ለመቃወሚያዉ መሰረት የነበረዉ ሁኔታ ከተወገደ በኋላ ክሱ የማይቀጥልበት ምክንያ የለም የሚል ነዉ፡፡

ዳኛዉ እርስዎ ነዎት፡፡ ይግባኙ ላይ ዉሳኔ ይስጡ፣ ይጻፉት

2.3.3 ክስን ማሻሻል እና ክስን ማንሳት

ኣአንድ ክስ ፍርድ /ውሳኔ/ ከመሰጠቱ በፊት በማንኛውም ጊዜ ፍ/ቤቱ በራሱ ኣስተያየት ወይም በባለጉዳዩች ማመልከቻ በቀረበለት ጊዜ ተሻሽሎ እንዲቀርብ ሊያዝዝ እንደሚችል በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ. 119 ተደንግጎ ይገኛል፡፡ ይህ ሕግ እንደሚያመለክተው በተከሳሹ ላይ በቀረበው ክስ ዋና ስህተት የተገኘ ሲሆን ወይም ያልተጠቀሰ ነገር ሲገኝና ይኸውም ተከሳሹን የሚያሳስት ወይም ያሳሳተ በመሰለ ጊዜ እንደ ነገሩ ሁኔታ ክሱ እንዲለወጥ ወይም እንዲጨመር ወይም ኣዲስ ክስ እንዲዘጋጅ ፍ/ቤቱ ማዘዝ ይችላል፡፡ ስለዚህ የክስ ማሻሻል ውጤት በክሱ ላይ ለውጥ ማድረግ ወይም መጨመር ወይም ኣዲስ ክስ ማዘጋጀት ነው፡፡

በዚህ የሕግ ቁጥር ዙርያ ሲያከራክር የነበረና ኣሁንም እያከራከረ ያለው ነጥብ ክስን የማሻሻል ዓላማ በሚመለከት ነው፡፡ ክስን የማሻሻል ዓላማ ተከሳሹን ሊያሳስትና ሊጎዳ የሚችል ስሕተት ያለበት ሆኖ ሲገኝ (ለተከሳሹ ጥቅም ሲባል የሚደረግ) ነው የሚሉ እንዳሉ ሁሉ፣ ለተከሳሹ ጥቅም ብቻ ተብሎ ሳይሆን ትክክለኛ ፍርድ ለመስጠት የማያስችል ስህተት ሲገኝም ክስ መሻሻል አለበት ብለው የሚከራከሩ አሉ፡፡ የመጀመርያው ሓሳብ የሚደግፉ ሰዎች ለክርክራቸው መሰረት አድርገው የሚወስዱት ዓንቀፅ 119 ብቻ ሲሆን፣ ሁለተኛውን አማራጭ የሚደግፉ ደግሞ የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.119 ከቁ.118 በማጣመር ሊታይ ይገባል ይላሉ፡፡ የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.118 እንደሚያመለክተው "… ስህተቱ ወይም ሳይጠቀስ የቀረው ኣስፈላጊ ነገር ካልሆነ ወይም ስህተቱ ወይም ሳይጠቀስ የቀረው ተከሳሹን ያሳሰተው ካልሆነ ወይም ***በዚህ ምክንያት ትክክለኛ ፍርድ መስጠት የማይቻል*** ካልሆነ በቀር እንዲህ ያለ ስህተት ወይም ሳይጠቀስ የቀረው ነገር ክሱን ዋጋ ኣያሳጣውም፡፡" ይላል፡፡ ስለዚህ ከሁለቱ ቁጥሮች አገላለፅ ክስን የማሻሻል ዓላማ በአንድ በኩል ተከሳሹን እንዳያሳስትና እንዳይጎዳ ሲሆን፣ በሌላ በኩል ደግሞ ክስ የማሻሻል ውጤቱ ተከሳሽን ሊጎዳ የሚችል ቢሆንም ትክክለኛውን ፍርድ ለመስጠት ክሱን ማሻሻል ኣስፈላጊ ሆኖ በተገኘ ጊዜም ሊሻሻል እንደሚገባ የሚያንፀባርቅ ነው፡፡

ስለዚህ የወንጀል ፍትሕ ስርዓት ዓላማ የመንግስትና የህዝብ ጥቅም ፣ በወንጀሉ የተጎዳ ሰውን እና የተከሳሹን መብት ለማስጠበቅ በመሆኑ በክስ ማሻሻል ሂደትም

የተከሳሹን መብት ለማስጠበቅ /ለመጠበቅ/ ብቻ ሳይሆን በኣጠቃላይ የፍትሕ ስርዓቱን ለማሳካት ሲባልም ሊደረግና ግምት ውስጥ ሊገባ የሚገባው ነው፡፡ ለዚህም የወ/መ/ሥ/ሥ/ቁ 118 – 3 መመልከት በቂ ይሆናል

መለማመጃ 33

አንድ ተከሳሽ ተራ ግድያ ፈጽሟል ተብሎ ክስ ቀርቦበታል፡፡ ይህን ክስ ከሰማ በኋላ ተከሳሹ በክሱ ላይ መቃወሚያ የለኝም፣ ክሱ ግልጽ ነዉ፣ ወንጀሉን አልፈጸምኩም፣ ጥፋተኛ አይደለሁም በማለት በመከራከሩ ዐቃቤህግ ክሱን አስረዳለሁ ብሎ ማስረጃ ለማቅረብ ቀጠሮ ባስያዘበት ቀን ምስክሮች ከመቅረባቸዉ በፊት አግኝቷቸዉ ሲያነጋግራቸዉ ተከሳሹ ከተከሰሰበት ወንጀል የከፋ ወንጀል መፈጸሙን ሊያስረዱ እንደሚችሉ ስለተረዳ ክሱን ለማሻሻል እንዲፈቀድለት ሊያመለክት ወሰነ፡፡ በዚህ መሰረት በቀጠሮዉ ቀን ቀርቦ ማስረጃ ከማሰማቱ በፊት ክሱን ለማሻሻል ጠየቀ፡፡ ፍርድቤቱ የሚፈቅድ ከሆነም የተስተካከለ የክስ ማመልከቻ ይዞ መቅረቡንና ለፍርድቤቱ እና ለተከሳሽ በችሎት ማድረስ የሚችል መሆኑን ገለጸ፡፡

የተከሳሹ ተከላካይ ጠበቃ ቢሆኑ ምን ክርክር ሊያቀርቡ ይችላሉ?

እንደዐቃቤህግ ሆነዉ ክርክርዎን በየትኛዉ ህግ ያሳምናሉ?

የችሎቱ ዳኛ ቢሆኑ በዚህ ክርክር ላይ ምን ትዕዛዝ ይሰጣሉ? ይጻፉት

መለማመጃ 34

በችሎትዎ በቀረበ የወንጀል ክስ የወንጀሉ ጊዜ በዝርዝር ስላልተገለጸ ተከሳሹ ጊዜዉ ተለይቶ ይገለጽ፣ ለመከላከል ያስቸግረኛል፣ ዓመቱ ብቻ ሳይሆን ወር፣ ቀንና ሰዓት ሊገለጽ ይገባል በማለት ተከራክሯል፡፡ ሆኖም ዐቃቤህግ ጊዜዉ በበቂ ሁኔታ የተገለጸ ስለሆነ መቃወሚያዉ ዉድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክሮ ችሎትዎም በዚህ ነገር አምኖ መቃወሚያዉ ዉድቅ ከተደረገ በኋላ ክሱ በሚሰማበት ጊዜ ምስክሮች ወንጀል የተፈጸመበትን ጊዜ በክሱ ከተገለጸዉ ዓመት የተለየ አድርገዉ መመስከር ሲጀምሩ ዐቃቤህግ ክሱ የጊዜ አገላለጹ ተከሳሹን የሚያሳስት በመሆኑ ላሻሽል የሚል ጥያቄ አቀረበ፡፡ ተከሳሹም ይህ ጥያቄ ቀደም ሲል ተነስቶ ዐቃቤህግ የጊዜ አገላለጹን ተገቢ ነዉ ብሎ ተከራክሮ ፍርድቤቱም አምኖበት ቀሪ የተደረገ ከመሆኑም በላይ ክሱ በአሁኑ ደረጃ የሚያሳስተኝ አይደለም ግልጽ ነዉ፣ በዚሁ ታይቶ ሊወሰን ይገባል በማለት ተቃወመ፡፡

የሚሰጡትን ትዕዛዝ ይጻፉት

መለማመጃ 35

በሌላ አጋጣሚ በቀረበልዎት ክስ ማመልከቻዉ የተጣሰዉን ህግ በተሟላ ሁኔታ የማይጠቅስ ሆኖ አገኙት - ለምሳሌ «የወ/ህ/ቁ/407 የሚደነግገዉን በመተላለፍ» የሚል ነዉ፡፡

ዐቃቤህግ ክሱን ላሻሽል በማለት ጠየቀ፡፡ ተከሳሹ ግን ሊሻሻል አይገባዉም በዚሁ ሊቀጥል ይገባል በማለት ተከራከረ፡፡

የርስዎ ዉሳኔ ምን እንደሚሆን በህግ የተደገፈ ምክንያት በመግለጽ ይጻፉ፡፡

ሌላ ሊነሳ የሚገባው ነጥብ ክስን የማሻሻል ጥያቄ መቅረብ ያለበት "…ፍርድ ከመሰጠቱ በፊት በማንኛውም ጊዜ…" መሆኑን የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁጥር 119 ስለሚያመለክት ይህ ድንጋጌ የተፋጠነ ፍትሕ እንዳይሰጥ ሂደቱ የተጓተተ እንዲሆን ምክንያት አይሆንም ወይ? የሚል ነው፡፡

ለምሳሌ አንድ የወንጀል ጉዳይ የተከሳሹ መከላከያ ማስረጃ እስከተሰማበት ጊዜ አንድ ዓመት ፈጅቷል እንበል፡፡ ከዚያ በኋላ የክስ መሻሻል ጥያቄ ቢቀርብና ቢፈቀድ የክርክሩ ሂደት አንድ ብሎ ስለሚጀምር ተጨማሪ አንድ ዓመት ሊወስድ ይችላል ማለት ነው፡፡

መለማመጃ 36

ክሱ የመከላከያ ማስረጃ እስከመስማት ከተካሄደ በኋላ ዐቃቤህግ ክሱ በከባዱ ወንጀል ሊሆን ስለሚገባዉ ፍርድ ከመሰጠቱ በፊት ክሴን ላሻሽል ብሎ አመለከተ፡፡ በርግጥም ሲቀርብ የነበረዉ የዐቃቤህግ ማስረጃ በከባዱ ወንጀል ሊከሰስ የሚገባዉ እንደነበረ ያመለክታል፡፡ ሆኖም ተከሳሹ ባቀረበዉ ተቃዉሞ ነገሩ ከዚህ በኋላ አዲስ ሊደረግ አይገባም ከዚህ በኋላ ማስረጃዎቼን እንደገና ፈልጌ ማግኘት አልችልም በዚሁ ፍርድ ሊሰጥ ይገባል በማለት ቢቃወምም በቀረበዉ መከላከያ ማስረጃ መሰረት ተከላክሏል አልተከላከለም የሚለዉ ሳይወሰን በፊት ፍርድቤቱ ለትክክለኛ ፍትህ አሰጣጥ በሚል ምክንያት ክሱ አስቀድሞ እንዲሻሻል አዘዘ፡፡ በዚሁ መሰረት ክሱ ቀርቦ የዐቃቤህግ ማስረጃ ከተሰማ በኋላ ተከሳሹ እንዲከላከል ታዘዘ፡፡ በዚህ ጊዜ የተከሳሹ ምስክሮች ሊገኙ አልቻሉም፡፡ በዚህ ምክንያት ክሱን አልተከላከለም ጥፋተኛ ነዉ ተብሎ ቅጣት ተወሰነበት፡፡ በዚህ ፍርድ ላይ ይግባኝ ሲል የክስ መሻሻሉን ሂደት በተመለከተ ቅሬታ አቀረበ፡፡

ይግባኝ በሚሰማዉ ፍርድቤት ዳኛ እንደሆኑ በማሰብ በዚህ ቅሬታ ላይ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ፡፡

ክስን የማሻሻል ውጤት ምን እንደሆነ ወይም ክስ እንዲሻሻል ከተፈቀደ በኋላ መደረግ ያለበት ነገር ምን እንደሆነ በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ 120 እና 121 ተደንግጓል፡፡ ቁጥሮቹ እንደሚያመለክቱት፤ ኣንዱ ውጤት ዓ/ሕግ ያቀረበው የተሻሻለ ክስ ግልባጭ ለተከሳሹ እንዲደርሰው ይደረግና የክስ መሰማቱ ሂደት እንደ ኣዲስ ይጀምራል፡፡ ቀጥሎ፡ ዓ/ሕግ ማስረጃውን ያሰማል፤ ተከሳሽም የመከላከያ ማስረጃ ካለው ያቀርባል፡፡

ክስ ስለማንሳት፡-

ከክስ ማንሳት ጋር በተያያዘ የተለያዩ ህግጋት ክስን ለማንሳት ዐቃቤህግ ሥልጣን ያለዉ መሆኑን ይደነግጋሉ፤ ለምሳሌ የፌዴራል አስፈጻሚ አካላትን ሥልጣንና ተግባር ለመወሰን የወጣዉ አዋጅ ቁ 691/2003 የፍትህ ሚኒስቴርን ሥልጣንና ተግባር በሚወስነዉ ክፍሉ ይህን ሥልጣን ይሰጠዋል፡፡ ይህንም በህግ መሰረት እንደሚፈጽመዉ ይደነግጋል፡፡ ከዚህ ጋር ተያይዞ ህግ የሚለዉ የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 122 ሲሆን ይህ ህግ የተሻረ በመሆኑ በምን ህግ መሰረት ክስ ይነሳል የሚል ጭብጥ የክርክር መነሻ ሲሆን አዘዉትሮ ይስተዋላል፡፡ በሌላዉ ወገን ደግሞ ይህ ድንጋጌ በሙሉ ስላልተሻረ ህግ አለ ማለት ነዉ፣ ስለዚ በዚህ መሰረት ክስ ማንሳት ይቻላል የሚል ክርክር ይነሳል። ስለዚህ ጥያቄዉ ይህ ህግ ተፈጻሚነት አለዉ ወይ የሚለዉ ነዉ፡፡ ከዚህ ጋር ተያይዞ ክስ ማንሳት የሚቻለዉ በሂደቱ የትኛዉ ደረጃ ላይ ነዉ የሚለዉም ጥያቄ መልስ የሚሻ ነዉ፡፡

መለማመጃ 37

ዐቃቤህግ ባቀረበዉ ክስ ምስክሮቹን አቅርቦ አሰምቶ ሲያበቃ ችሎትዎ ዐቃቤህግ ክሱን አስረድቶ እንደሆነ ለመበየን ቀጠሮ ይዘዉ ባሉበት ጊዜ ዐቃቤህግ ክሱን ለማንሳት ማመልከቻ በጽ/ቤትዎ አቀረበ፡፡ የቀረበዉን ማስረጃ በሰሙበት ጊዜ እንደሚያስታዉሱት እና በመሃሉ አንድ ጊዜ እንደመረመሩት ክሱን ሊያስረዳ የሚችል አይደለም፡፡ በዚህ ምክንያት ተከሳሹን መከላከል ሳያስፈልገዉ ከክሱ በነጻ ይሰናበት የሚል ብይን እያዘጋጁ ይገኛሉ፡፡

በዚህ የዐቃቤህግ ጥያቄ ላይ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ፡፡

በሌላ በኩል ብይኑን አዘጋጅተዋል፡፡ ይህንንም በችሎት ለማሰማት ጉዳዩን ሲጠሩ ዐቃቤህግ ብይኑ ከመነገሩ በፊት ክሴን አንስቻለሁ የሚል ማመልከቻ በጽሁፍ አድርጎ አቀረበ፡፡

ምን እንደሚወስኑ ይጻፉ፡፡

ከዚህ በተለየ ሁኔታ ችሎትዎ ተከሳሽን ተከላከል ብሎ የተከሳሽን መከላከያ ማስረጃ ሰምቶ አብቅቶ ለፍርድ ቀጥሮታል ብለዉ ያስቡ፡፡ መከላከያ ማስረጃዉን በችሎት እንደሰሙትም ሆነ በቀጠሮዉ መሰረት እንደመረመሩት ክሱን በግልጽ የሚያስተባብል ነዉ፡፡ ዐቃቤህግ ምናልባትም ይህን ስለሚያዉቅ ይሆናል ክሴን አንስቻለሁ የሚል ማመልክቻ በጽ/ቤት አቀረበ፡፡

በቀጠሮዉ ዕለት የሚሰጡትንና የሚያሰሙትን ዉሳኔ ይጻፉ፡፡

ወይም መከላከያዉን በሰሙበትም ሆነ በመረመሩበት ጊዜ በነበረዉ አቋምዎ መሰረት ፍርዱን አዘጋጅተዉ ተከሳሹ ክሱን የተከላከለ መሆኑን የሚገልጽ ፍርድ አዘጋጅተዋል፡፡ ይህንኑ ለመንገር በችሎት በተሰየሙበት ጊዜ ዐቃቤህግ ማመልከቻ አለኝ ብሎ ክሴን አንስቻለሁ የሚል ማመልከቻ አቀረበ፡፡

የተለየ ዉሳኔ ይሰጣሉ? ዉሳኔዎን ይጻፉ

መለማመጃ **38**

በአንድ የነፍስ ግድያ ወንጀል ክስ ጉዳይ ዐቃቤህግ ምስክሮቹን ማግኘት ስላልቻለ ከተደጋጋሚ ቀጠሮ በኋላ ምስክሮች እስኪገኙ ክሱ ይቋረጥ ቢባል ተከሳሹ በተከሳሽነት ሳይፈረድበትና ክሱ ሳይታይ ያላግባብ ስለሚያቆየዉ ምስክሮቹን ባገኘ ጊዜ ክሱን ለመቀጠል እስከዚያዉ ክሱን በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 122 *መሰረት አነሳለሁ በማለት አመለከተ። ፍርድቤቱ ተከሳሽን ሃሳቡን በመጠየቅ በዚህ ነገር እንደሚስማማ ካረጋገጠ በኋላ ዐቃቤህግ ክሱን ለማንሳት የጠቀሰዉ ህግ የተሻረ ስለሆነ እና ወንጀሉም ከባድ ወንጀል በመሆኑ ክሱን ማንሳት አይችልም፣ ምስክሮቹን ካሉበት ፈልጎና አስፈልጎ ያቅርብ በማለት ለዚሁ እንዲሆን የሰባት ወር ቀጠሮ በመስጠት ወሰነ።*

ዐቃቤህጉ እርስዎ ቢሆኑ በዚህ ትዕዛዝ ላይ የሚወስዱት ርምጃ ምንድን ነዉ? ክሱን ትቶ በቀጠሮ ዕለት መቅረት ወይስ ይግባኝ ብሎ ማስቀየር?

ዐቃቤህግ በዚህ ጉዳይ ላይ ይግባኝ እንዳቀረበ እና ይግባኝ ሰሚዉ ዳኛ እርስዎ እንደሆኑ በማሰብ በዚህ ነገር ላይ ዉሳኔ ይስጡ ይጻፉት

ክስ ማንሳት በአሁኑ ጊዜ ገደብ ያልተደረገበት በመሆኑ ወይም የነበሩበት ገደቦች የተሻሩለት ሂደት በመሆኑ የክስ ማንሳት ጥያቄ በዐቃቤህግ ሲቀርብ ፍርድቤቶች ሊቀበሉት የሚገባ ይመስላል፡፡ ሆኖም በዚህ ጊዜ የክስ ማንሳቱ ተግባር በተከሰሰዉ ሰዉ ላይ የሚያስከትላቸዉን የመብት ጉዳቶች ይኖሩ እንደሆን ፍርድቤቶች ሊመረምሩ የሚገባ መሆኑን በዚህም ክስ ማንሳትን ይከለክሉ እንደሆነ በዉይይት ሊዳብር የሚገባዉ የተግባር መመሪያ ነዉ፡፡

2.3.4 ዕምነት ክህደት ስለመስጠት

ስለዕምነት ቃል፦

በአጠቃላይ ስለ እምነት ቃል ሲወሳ ሁለት ነገሮች ወደ ኣእምሮኣችን ይመጣሉ፡፡ እነሱም ዓ/ሕግ እና ተከሳሽ በሚያደርጉት ስምምነት (Plea bargaining) በተከሳሹ የሚሰጥ እምነት ቃል ኣንዱ ሲሆን፤ ሁለተኛው ደግሞ ተከሳሹ ክሱን በሚሰማዉ ፍርድ ቤት ፊት ቀርቦ ክሱን ከተነበበለት በኋላ የሚሰጠው የእምነት ቃል (Plea of guilty) ነው$

የእምነት ቃል ለመስጠት መስማማትን በዋነኝነት በኮመን ሎው የሕግ ስርዓት ተከታይ ኣገሮች የሚታወቅ ሆኖ ሁለቱ ተከራካሪ ወገኖች (ዓ/ሕግና ተከሳሽ) የሚስማሙት፤ ተከሳሽ የእምነት ቃል እንዲሰጥና በአንፃሩ ደግሞ ዓቃቤ ሕግ በተከሳሹ ላይ የሚያቀርበው ክስ

እንዲቀንስ ወይም ተመስርቶ የነበረ ክስ ቀንሶ እንዲያነሳ ወይም ቅጣት እንዲቀልለት ለፍርድ ቤት ሓሳብ ማቅረብ ነው$ በእነዚህ አገሮች አብዛኛዎቹ የወንጀል ጉዳዮች ውሳኔ የሚያገኙት በእምነት ቃል መሰረት ነው$ ለዚህ ኣሰራር መምጣት ምክንያት የሆኑት ደግሞ በየጊዜው የሚጨምረውን የፍ/ቤት ጉዳዮች ብዛት የማቃለል ፍላጎትና የክርክር ስርዓት ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተወሳሰበ መምጣት ነው ይባላል$

በኢትዮጵያ የሕግ ስርዓት መጀመሪያ የተከሳሹ እምነት ክህደት ቃል ከመጠየቁ በፊት ተከሳሹ የቀረበበትን ክስ በሚገባ እንዲረዳው ፍ/ቤቱ የክሱን ዝርዝር ለተከሳሹ ማስረዳት አለበት (የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ132(1) እና ሕገ መንግስት ቁ 20(2)) $ በመሆኑም ፍ/ቤቱ ለተከሳሹ መግለፅ ያለበት ነገር፤ የወንጀሉን ዝርዝር፣ ወንጀሉን የሚያቋቁሙ የሕግ፣ የሞራል እና የግዙፍ ተግባር ጠባዮች ሁሉ (የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ 111(1)(ለ) እና የወ/ሕግ ቁ 23))፣ ተከሳሹ ጥፋተኛ ሆኖ ከተገኘ ሊወሰንበት የሚችለውን የቅጣት ዓይነትና የቅጣቱ መነሻና ጣሪያ፣ የተከሳሹን ሕገ መንግስታዊ መብቶች ማለትም፣ ያለመናገር መብቱን፣ ክሱን ለማመን ወይም ለመካድ ሙሉ መብት እንዳለው እና ጥፋተኛነቱን ማረጋገጥ የዓ/ሕግ ግዴታ መሆኑንና ጥፋተኛነቱ በማስረጃ እስኪረጋገጥ ንፁህ ሆኖ የመገመት መብት ያለው መሆኑን ነው$ ኣስፈላጊው ገለፃ ከተደረገለት በኂላ ተከሳሹ የቀረበለትን ክስ መፈፀሙንና ጥፋተኛ መሆኑን የሚያምን ወይም የሚክድ መሆኑን ፍ/ቤቱ ይጠይgል$

ተከሳሹ በክሱ ማመልከቻ ላይ የተዘረዘረውን ወንጀል መፈፀሙን ያመነ እንደሆነ ፍ/ቤቱ የእምነት ቃሉን ወድያው መቀበል የለበትም $ ቃሉን ከመቀበሉ በፊት ተከሳሹ ሙሉ በሙሉ ያመነ መሆኑን ማረጋገጥ አለበት $ ኣንድ ተከሳሽ ለቀረበበት ክስ ሙሉ በሙሉ ኣምኗል የሚባለው መቼ ነው? የሚል ጥያቄ በዚህ አጋጣሚ ማንሳት ተገቢነት አለው $ ተከሳሹ ወንጀሉን ፈፅሜያለሁ ብሎ ማመኑ ብቻ ሙሉ በሙሉ ማመኑን ኣያረጋግጥም $ ሙሉ በሙሉ ኣምኗል ለማለት የሚከተሉትን ማረጋገጥ ያስፈልጋል፡፡

ሀ) ተከሳሹ የወንጀሉን ዝርዝር በትክክል መረዳቱን ጠይቆ ማረጋገጥ ፣

ለ) የተከሳሹን የእምነት ቃል ፍ/ቤቱ ከተቀበለው ወድያው የጥፋተኛነት ውሳኔ እንደሚሰጥና ተከሳሹ የመከላከል ዕድል እና ጥፋተኛነቱን አስመልክቶ በይግባኝ የማስለወጥ መብት እንደማይኖረው መረዳቱን ማረጋገጥ፣

ሐ) ወንጀሉን መፈፀሙን ያለምንም ተጽዕኖ እያመነ እንደሆነ ይህንኑ ከተከሳሹ ጠይቆ ማረጋገጥ ፣

መ) ተፅዕኖ ደርሶበት እንደሆነ ያለ ፈቃዱ እንዲያምን መገደድ እንደሌለበት መረዳቱን ማረጋገጥ፣

ሠ) በክስ ማመልከቻው ላይ የተዘረዘረውን የወንጀሉን አፈፃፀም ዝርዝር ተከሳሹ ፈፀምኩ ከሚለው አገላለፅ (አነጋገር) ጋር በማስተያየት እንዲሁም ተከሳሹ ቢክድ ኖሮ ዓ/ሕግ ሊያቀርብ ያዘጋጀውን ማስረጃ በአጭሩ በመጠየቅ ተከሳሹ ወንጀሉን ለመፈፀሙ የሚያሳዩ መሰረታዊ እውነታዎች (Factual basis) መኖራቸውን ማረጋገጥ አለበት $

ይህን ሁሉ ማጣሪያ ካደረገ በኂላ ፍ/ቤቱ ሁለት ኣማራጮች ይኖሩታል፡፡ ይኸውም በተከሳሹ እምነት ቃል ላይ ጥርጣሬ ካደረበት ዓ/ሕግ ማስረጃውን አቅርቦ እንዲያሰማ ለማዘዝና ተከሳሹም የመከላከያ ማስረጃውን እንዲያቀርብ ለመፍቀድ ይችላል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 134(2)) $ ባደረገው ማጣሪያ የተከሳሹን የእምነት ቃል ከተቀበለው ግን ተከሳሹ ጥፋተኛ ነኝ ብሏል በማለት ከመዘገበ በኋላ በተከሳሹ ላይ የጥፋተኝነት ውሳኔ ይሰጣል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 134/1/)፡፡

ከዚህ ጋር ተያይዞ ሊነሳ የሚገባው ነጥብ የስነ ስርዓት ሕጉ በተከሳሹ እምነት ቃል ብቻ ውሳኔ ሊሰጥባቸው የሚችሉና የእምነት ቃል ቢኖርም ከወንጀሉ ከባድነት ኣንፃር ታይቶ ማስረጃ ሊሰማባቸው የሚገባ የወንጀል ዓይነቶች ለይቶ ኣለማስቀመጡ ነው $ በልምድ እንደሚሰራበት ግን በዕድሜ ልክ ወይም በሞት ሊያስቀጣ በሚችል ወንጀል /ወይም ሌሎች ከባድ የሚባሉ ወንጀሎች/ የተከሰሰ ሰው ወንጀሉን ስለመፈፀሙ ቢያምንም ፍ/ቤቱ ማስረጃ እንዲቀርብ ሲያዝዝ ይስተዋላል$

በተግባር በተደጋጋሚ እንደሚታየው ተከሳሹ የተከሰስኩበትን ወንጀል ፈፅሜያለሁ፣ ጥፋተኛ ነኝ በማለት የእምነት ቃሉን ሲሰጥ ወንጀሉን ለምንና እንዴት እንደፈፀመው የሚያመለክት ዝርዝር ሁኔታ ሲገልፅ አይታይም ፣ ፍ/ቤቱም ይህን ዝርዝር ነገር

እንዲገልፅ አያደርግም /ለምሳሌ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድቤት በይግባኝ ባይ እነአፈወርቅ ዘዉዴ እና ዐቃቤህግ መካከል በመዝገብ ቁ 17709 ታኅሳስ 28/97፣ በፈቃደ ደገፋ እና ዐቃቤህግ መካከል በመዝ/ቁ 14845 የወሰነዉ ክርክር ይመለከቷል/$ በሌላ መልኩ ደግሞ ተከሳሽ የሰጠው መልስ የክህደት ቃል መሆኑ በግልፅ የሚያሳይ ሆኖ እያለ የእምነት ቃል ሰጥቷል እየተባለ የጥፋተኝነት ፍርድ ሲሰጥ ይታያል $

የእምነት ቃል መስጠት የተለያየ ፋይዳ ይኖረዋል$ ይህ ጥያቄ በሶስት መንገድ ማየት ይቻላል $ ኣንደኛ፡- ተከሳሹ ለተከሰሰበት ወንጀል ያመነ እንደሆነ በማመኑ ብቻ ለቅጣት ማቅለያ ምክንያት ሊኖረው ይችላል $ ከኣንዳንድ ተጨማሪ ወጪዎች (ለኣንዳንድ ነገሮች ማስፃፊያና ለመከላከያ ምስክሮች ከሚከፈል ወጪ) ሊድን ይችላል$ ሁለተኛ፡- ለፍርድ ቤቱ የስራ ጫና ይቀንስለታል፤ጊዜና ወጪ ይቆጥብለታል$ ሶስተኛ፡- በአጠቃላይ ለፍትሕ ስርዓቱ የሚኖረው ጠቀሜታ ሲታይም ወንጀለኞች ቶሎ በአፋጣኝ ሲወሰንባቸው ኅብረተሰቡ ደህንነቱ የተጠበቀ መሆኑን እርግጠኛ ይሆናል (እፎይታ ይሰማዋል) ፤ ዋስትና ኣለኝ ይላል$ የወንጀሉ ሰለባ የሆኑ ሰዎችም ወንጀል የፈፀሙባቸው ሰዎች ቶሎ ሲቀጡ በመንግስትና በሕግ ስርዓቱ ትልቅ ኣመኔታ ያሳድራሉ፡፡

***መለማመጃ* 39**

ተከሳሹ ተበዳይዋን እንዳትከላከል በኃይል በማስወገድ በእጇ ይዛ እየተነጋገረችበት የነበረዉን ተንቀሳቃሽ ስልክ ታግሎ በመንጠቅ ወስዶ የዉንብድና ወንጀል ፈጽሟል የሚል ክስ ቀርቧል፡፡ የተከሰሰዉ ሰዉ በችሎት ቀርቦ ክሱን ከሰማ በኋላ ተበዳይዋ በስልክ እየተነጋገረች እያለ ከኋላዋ ሳታየኝ በመምጣት ቀስ ብዬ ስልኩን በመያዝ ስስበዉ ለቀቀችዉ ይዤ ሮጥኩ በማለት ቃሉን ሰጠ፡፡

የችሎቱ ዐቃቤህግ እርስዎ ነዎት፡፡ ለፍርድቤቱ ማስረጃ አቅርቤ የዉንብድና ተግባር መፈጸሙን አስረዳለሁ ይላሉ ወይስ በሰጠዉ እምነት መሰረት ጥፋተኛ ይባልልኝ ይችላሉ? የሚያቀርቡትን የቃል ማመልከቻ ከዝርዝር ክርክሮቹ/ምክንያቶቹ ጋር ይጻፉት

በዚህ ጉዳይ ነገሩን የሚያዩት ዳኛ እርስዎ ነዎት እንበልና ዐቃቤህጉ ተከሳሹ ባመነዉ መሰረት ጥፋተኛ ይባልልኝ የሚል ማመልከቻ ቢያቀርብ የሚወስኑት ምን ይሆናል? ይጻፉት

ስለክህደት ቃል፡-

አንድ ተከሳሽ የቀረበበትን ክስ በሚመለከት መልሱን እንዲሰጥ ጥያቄ ሲቀርብለት የሚኖረዉ ሁለተኛ አማራጭ የክህደት ቃል መስጠት ነው$ ተከሳሹ ለቀረበበት ክስ ክዷል የሚባለው ምን ዓይነት ቃል ሲሰጥ ነው የሚል ጥያቄ የሚመልስልን የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ 133 ***ነው$ እንደ ቁ***.133 (1) ***አነጋገር ተከሳሹ ለክሱ የክህደት መልስ ሰጥቷል የሚባለው፤ ለክሱ መልስ ያልሰጠ እንደሆነ /በሕገ መንግስት ዓንቀፅ*** 19 (2) ***መሰረት የተያዙ ሰዎች*** (***ለተከሰሱ ሰዎችም ተፈፃሚነት አለው***) ***ላለመናገር መብት ስላላቸው/፣ ወይም ወንጀሉን ኣልፈፀምኩትም ጥፋተኛ ኣይደለሁም ብሎ የካደ እንደሆነ፤ ወይም በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ***.133 (2) ***እንደተመለከተው ተከሳሹ የወንጀል ድርጊቱን አምኖ ስለኣፈፃፀሙ ምክንያት ያቀረበ እንደሆነ ፤ ጥፋተኛ ኣይደለሁም ብሏል ሲል ፍ/ቤ በመዝገብ መፃፍ አለበት$ በተግባር እንደሚታየው ተከሳሹ ሙሉ በሙሉ የክህደት ቃሉን በሚሰጥበት ጊዜ*** (***ቁ***.133(1)) ***በፍርድ ቤት በኩል የሚፈፀም ስህተት ባይኖርም ወይም ግምት ውስጥ የሚገባ ባይሆንም፤ ተከሳሹ በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ***.133(2) ***መሰረት የሰጠው ቃል በሚኖርበት ጊዜ ግን በስህተት ወይም ሆን ተብሎ ስራን ከእጅ ፈጥኖ ለማዉጣት ሲባል እንደ እምነት ቃል እየተወሰደ ማስረጃ ሳይሰማ ውሳኔ እንዳይሰጥ መጠንቀቅ ያስፈልጋል፣ የጥፋተኝነት ቃል ስላልሆነ፡፡***

***መለማመጃ* 40**
በችሎትዎ በቀረበ የወንጀል ክስ ተከሳሹ ተጠርቶ ቀርቧል፡፡ እርስዎም ክሱን አንብበዉለት ስለክሱ በዝርዝር ካስረዱት በኂላ ክሱ ገብቶኛል፣ ነገር ግን ጥፋተኛ አይደለሁም በማለት መልስ ሰጠ፡፡ ዐቃቤህጉ ግን እኛ ከክሳችን ጋር በምን እንደፈለግነዉና ይህንንም የምናስረዳበትን ማስረጃ ዝርዝርና የሰነድ ማስረጃ አያይዘን ያቀረብንለት ስለሆነ ተከሳሽ ጥፋተኛ አይደለሁም ሲል ለምን እንደሆነ ዝርዝር ክርክሩን እንዲሰጥ ይደረግልን፣ በደፈናዉ ጥፋተኛ አይደለሁም ማለት የተከሳሽን ክርክር አያሳይም፣ አንድ ሰዉ በአንድ ወንጀል ጥፋተኛ የማይሆነዉ በበርካታ ምክንያቶች ስለሆነ ከነዚህ በየትኛዉ ምክንያት እንደሆነ ሊገለጽ ይገባል፣ ይህ ካልሆነ የዐቃቤህግ ማስረጃ ከቀረበ በኂላ በዚያዉ ልክ ማስረጃ በማዘጋጀት የመከላከል ነገር ይፈጥራል፣ ወዘተ የሚል ክርክር አቀረበ፡፡ *እንደችሎቱ ዳኛ በዚህ ክርክር ላይ ይወስኑ፣ ይጻፉት*

<u>ስለዕምነት ክህደት መለወጥ</u>፡-

በእኛ አገር የሕግ ስርዓት የእምነት ቃል ማሻሻልን በተመለከተ በወንጀለኛ መቅጫ ስነ ስርዓት ሕጉ ቁ.135 ተደንግጎ ይገኛል ፡፡ በንኡስ ቁጥር (1) እንደተመለከተው “የተሰጠው ቃል የእምነት በሆነ ጊዜ እና ፍርድ ቤቱ ክሱን መስማት በሚቀጥልበት ጊዜ ጥፋተኛ ኣይደለሁም የማለት ቃል መመዝገብ የሚገባው ሆኖ ያገኘው እንደሆነ ጥፋተኛ አይደለሁም የሚለው ቃል ይመዘግባል” ይላል$

ተሰጥቶ የነበረ እምነት ቃል እንዲሻሻል ሓሳቡን የሚያመነጨው ማን ነው? የሚል ጥያቄ መቼውም ቢሆን መነሳቱ ኣይቀርም$ ከሕጉ ኣነጋገር ኣንፃር ሲታይ ሓሳቡ የሚያመነጨው ፍርድ ቤት ብቻ ወይም ተከሳሽ ብቻ ነው ብሎ ማስቀመጥ ኣይቻልም፡፡ ተከሳሽ ራሱ ሰጥቶት የነበረ የእምነት ቃል ተሽሮ ወይም ተሻሽሎ ጥፋተኛ እንዳልሆንኩ ይመዝገብልኝ ሊል ይችላል፡፡ ፍርድ ቤትም ከተከሳሹ ኣነጋገርና ከሌላ ሁኔታ በመነሳት ጥፋተኛ ነኝ ብሏል ብሎ መዝግቦት የነበረዉን በመሰረዝ የክሕደት ቃሉን እንደሰጠ ኣድርጎ ጥፋተኛ ኣይደለሁም ብሏል ብሎ ሊመዘግብለት ይገባል$ የእምነት ቃል ማሻሻል ጥያቄ እንዲነሳ የሚያደርጉ ሁኔታዎች ወይም ምክንያቶች በሕጉ የሰፈሩ ኣይደሉም $ ስለዚህ በዋነኛነት ለፍርድ ቤቱ የተተው ይመስላሉ፡፡

መለማመጃ 41

እየተሰማ ባለ ክስ ጉዳይ ተከሳሹ ክሱን እንደማይቃወም ገልጾ ወንጀሉን አልፈጸምኩም በማለት ስለተከራከረ የዐቃቤህግ ማስረጃዎች እንዲቀርቡ ከታዘዘ በኋላ ምስክሮች በክፊል ቀርበዉ ባለበት የዕምነት ክህደት ቃሌን ላስተካክል ጥፋተኛ ነኝ ይኸዉ ተመዝግቦ በዚሁ የጥፋተኛነት ዉሳኔ ይሰጠኝ ሲል አመለከተ፡፡

ዐቃቤህጉ እርስዎ ነዎት፡፡ በዚህ ላይ የሚያመለክቱትን ይጻፉ

በሌላ በኩል ዐቃቤህግ በዚሁ የዕምነት ቃል መሰረት ጥፋተኛ ይባልልኝ ብሎ ቢያመለክትና ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ በዚህ ጥያቄ ላይ የሚሰጡትን ብይን ይጻፉት

ማስታወሻ፡- ብይንዎ በኢትዮጵያ የህግ ሥርዓት ጥፋተኛ ነኝ ተብሎ በግልጽ መልስ በተሰጠበት አጋጣሚ እንኳ ማስረጃ ተሰምቶ ሊወሰን የሚችልበት መሆኑን ከግንዛቤ ያስገባ ቢሆን ይመረጣል፡፡

ከእምነት ቃል ማሻሻል ጋር ተያይዞ መታየት ያለበት የመጨረሻ ነጥብ ፣ እምነት ቃልን የማሻሻል ጥያቄ መቼ መቅረብ (*መነሳት*) **እንዳለበት ነው$ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ** 135(1) **እንደተደነገገው የእምነት ቃል እንዲሻሻል ሓሳብ የሚቀርበው** “*... ፍርድ ቤቱ ክሱን መስማት በሚቀጥልበት ጊዜ ...*” **ነው** $ **የዚህን ድንጋጌ ይዘት ስንመለከት ፣ የንኡስ ቁ** (1) **ብቻ ብናይ “ፍ/ቤቱ ክሱን መስማት በሚቀጥልበት ጊዜ” የሚለውን ሓረግ የእምነት ክህደት ቃል ከተሰጠ እና የጥፋተኛነት ውሳኔ ከመሰጠቱ በፊት ባለው ጊዜ ውስጥ እንደሚደረግ የሚያመለክት ይመስላል$ ይሁን እንጂ በንዑስ ቁ** (2) “*በተከሳሹ ላይ የተሰጠው የጥፋተኛነት ውሳኔ ውድቅ ይሆናል*” **ይላል$ ስለዚህ በድምር ሲታይ የእምነት ክሕደት ቃል እንዲሻሻል ሓሳብ ማቅረብ የሚቻለው ወይም ፍርድ ቤቱ ማንሳት የሚችለው ተከሳሹ የእምነት ክሕደት ቃሉን ካስመዘገበ ጀምሮ የጥፋተኛነት ውሳኔ እስከ ተሰጠበት ባለው ጊዜ ውስጥ መሆኑን ከሕጉ ይዘት መገንዘብ ይቻላል፡፡**

መለማመጃ 42

በችሎትዎ የቀረበዉ ተከሳሽ የተከሰሰበትን ከባድ የዉንብድና ወንጀል ህጉ እንደሚፈልገዉ አምኖ በዚሁ መሰረት ጥፋተኛ ነዉ ብለዉ ወስነዋል፡፡ ቅጣት ለመወሰን በአዳሪ ቀጠሮ ይዘዉ ቅጣቱን ወስነዉ በችሎት አሰምተዉ ሲጨርሱ ተከሳሹ በቀደመዉ ቀጠሮ ጥፋተኛ ነኝ ያልኩት ተበዳዩና ቤተሰቡ ወንጀሉን የፈጸምከዉ አንተ እንደሆንክ ስለምናምን አምነህ ካልተቀጣህ እኛ እንቀጣሃለን ብለዉ ስላስፍራሩኝ እንጂ ወንጀሉን አልፈጸምኩም በማለት በችሎት ተናገረ፡፡ ክሱም በማስረጃ እንዲወሰንልኝ በማለት አመለከተ፡፡

ዐቃቤህጉ እርስዎ እንደሆኑ ያስቡና ለዚህ ክርክር ተገቢ ነዉ የሚሉትን መልስ ያመልክቱ /በጽሁፍ/

ዳኛዉ እርስዎ እንደሆኑ በማሰብና ዐቃቤህግ ተከሳሽ በግልጽ ወንጀሉን ለመፈጸሙ ሙሉበሙሉ አምኖ የተሰጠ ዉሳኔ ነዉ፡፡ የዕምነት ቃል መለወጥ መብት አይደለም፡፡ ስለሆነም ዉሳኔዉ በዚሁ ሊጸና ይገባል የሚል ክርክር እንዳቀረበ በመገመት የሚሰጡትን ዉሳኔ ይግለጹ /በጽሁፍ/

2.4 <u>ስለማስረጃ አቀራረብ እና ስለቀጠሮ</u>

መለማመጃ 43

በርስዎ ችሎት የተለያዩ አስቀድመዉ የተዘጋጁ የትዕዛዝ ፎርሞችን ይጠቀማሉ፡፡ ከነዚህ ዉስጥ አንዱ በወንጀል የተከሰሰ ሰዉ እና ከሳሽ ዐቃቤህግ እንዲቀርብ ትዕዛዝ የሚሰጥበት ነዉ፡፡ በዚህ ፎርም መሰረት የከሳሽና የተከሳሽ ምስክሮችና ሌሎች ማስረጃዎች በቀጠሮዉ ቀን እንዲቀርቡ የሚያስገድድ ዐረፍተነገር አለዉ እንበል፡፡

በዚህ መሰረት ትዕዛዝ በሚሰጡበት ጊዜ ይህን የፎርሙን አካል እንዳለ ሞልተዉ ይፈርማሉ ወይስ ይህን ክፍል በመሰረዝ ትዕዛዙን ይፈርማሉ? ከነምክንያትዎ ዘርዝረዉ ይጻፉ፣ ከባልደረባዎ ጋር ይወያዩበት፡፡

ፎርሙን እንዳለ በመቀበል ትዕዛዙን ሞልተዉ ፈረሙ ብለን እናስብ፡፡ በዚህ መሰረት ለምስክሮች የሚደርሱት መጥሪያዎች ተዘጋጅተዉ በግራ ቀኙ በኩል ተወስደዉ ለምስክሮቻቸዉ ስለተሰጡ የግራ ቀኙ ምስክሮች ቀረቡ፡፡ ሆኖም በድንገተኛ እክል ምክንያት ተከሳሹ ሳይቀርብ ቀረ፡፡

ምስክሮቹን በተመለከተ የሚሰጡትን ትዕዛዝ ይጻፉ

በሌላ ሁኔታ ተከሳሽና ምስክሮቹ ሲቀርቡ የዐቃቤህግ ምስክሮች አልቀረቡም፡፡

የተከሳሽን ምስክሮች አስመልክቶ የሚጡት ትዕዛዝ ምንድን ይሆናል? ይጻፉት

ከላይ በተመለከቱት ሁኔታዎች ምስክሮች በተከታዩ ቀጠሮ እንዲቀርቡ ትዕዛዝ ሰጥተዋል ብለን እናስብ፡፡ በዚህ መሰረት ምስክሮች ቀረቡ፡፡ ሆኖም በመጀመሪያዉ ሁኔታ ተከሳሹ አሁንም አልቀረበም፣ በሁለተኛዉ ሁኔታ ደግሞ የዐቃቤህግ ምስክሮች አሁንም አልቀረቡም፡፡

ስለቀረቡት ምስክሮች ትዕዛዝ ይጻፉ

2.4.1 ምስክሮች ሳይቀርቡ ወይም ሳይሟሉ ሲቀሩ የሚፈጸም ሥነሥርዓት

አንድ ክስ በሚሰማበት ቀን የዐቃቤህግም ሆነ የተከሳሽ ምስክሮች ሳይቀርቡ ሲቀሩ ቀጠሮ መለወጥ ከሚቻልባቸዉ ምክንያቶች አንዱ ተደርጎ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 94/2/ለ// ተደንግጎ ይገኛል፡፡ ምስክሮች በንዲህ ያለ ቀጠሮ ሳይቀርቡ የሚቀሩት አንድም ተፈልገዉ ሊገኙ ባለመቻላቸዉ መጠራታቸዉን የሚያዉቁበትን መጥሪያ ማድረስ ባለመቻሉ ነዉ፣ አለያም መጠራታቸዉን አዉቀዉ ሊቀርቡ ባለመፈለግ ወይም ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት መቅረብ ባለመቻላቸዉ ነዉ፡፡ ከላይ የተገለጸዉ ቀጠሮ የመለወጥ ነገር ከነዚህ ሁኔታዎች በአንዱ ወይም በሌላዉ ብቻ ወይም በሁሉም ሁኔታዎች ተፈጻሚ ይሆን እንደሆነ በህጉ ዉስጥ በግልጽ የተመለከተ ነገር የለም፡፡ ሆኖም ምስክሮች ባለመቅረባቸዉ ምክንያት ቀጠሮ ሲለወጥ ቀጠሮ የተሰጠበትን ጉዳይ ለማስፈጸም በፍርድቤት የሚሰጡ ትዕዛዞችን ባህሪ የሚደነግገዉን ህግ የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 96/1/ ስንመለከት ያልቀረበዉ ምስክር ተይዞ እንዲቀርብ የሚያደርግ መሆኑን እንገነዘባለን፡፡ ይዞ የማቅረብ ትዕዛዞችን የሚመለከተዉን የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 125 ስንመለከት ተይዘዉ የሚቀርቡ ሰዎች ምን አይነት ሰዎች እንደሆኑ ይደነግጋል፡፡

መለማመጃ 44

ችሎት በተሰየሙበት አንድ ዕለት ከቀረቡ ጉዳዮች አንዱ ምስክር ለመስማት ቀጠሮ የተያዘበት ነዉ፡፡ ለዚህም ምስክሮች እንዲቀርቡ ትዕዛዝ የተሰጠ መሆን መዝገቡ ያሳያል፡፡ መዝገቡ ሲጠራ ተከሳሽና ዐቃቤህግ ቀረቡ፤ የተፈለጉት የዐቃቤህግ ምስክሮች ግን አልቀረቡም፡፡ ዐቃቤህግም ፖሊስ ምስክሮቹ አድራሻቸዉን ለቀዉ የት እንደሄዱ እንደማይታወቅ የገለጸልኝ ስለሆነ ቀጠሮ ተለዉጦ ምስክሮች እንዲቀርቡ ድጋሚ መጥሪያ ይሰጥልኝ በማለት አመለከተ፡፡

ተከሳሽ በበኩሉ መጥሪያ ደርሶት ሳይቀርብ ለቀረ ምስክር እንጂ ላልተገኘ ምስክር ቀጠሮ አይለወጥም፣ ለዚህም የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 94/2/ለ/ እና 96 የሚደነግጉትን አጣምሮ ማየት ይበቃል፣ ስለዚህ ዐቃቤህግ በቀዳሚ ምርመራ ጊዜ ያስመዘገበዉ የምስክሮች ቃል ካለዉ ያቅርብ እንጂ ምስክሮቹ የት እንደሚገኙ እንኳ ሳይታወቅ እንዲቀርቡ መታዘዝ የለበትም፣ በአማራጩ ዐቃቤህግ ክሱን የማያነሳ ከሆነ ክሱ ማስረጃ የለዉም ተብሎ ብይን ይሰጥልኝ በማለት አመለከተ፡፡

በዚህ ክርክር ላይ ተገቢ ነዉ የሚሉትን ትዕዛዝ በጽሁፍ ይስጡ

ምስክር ባለመገኘቱ ሳይቀርብ ሲቀር ቀጠሮ መለወጥ በፍርድቤቶች አካባቢ የተለመደ ነዉ፡፡ ከህጋዊነቱ አኳያ የሚያከራክር ቢሆንም ይህ አይነቱ አሰራር የምንታገሰዉ ሆኖ ተቀብለነዉ ስንሰራበት ይስተዋላል፡፡ ሆኖም በድጋሚ በሰጠነዉ ቀጠሮ መሰረት ምስክሩ ሳይገኝና ሳይቀርብ ቢቀር የምንሰጠዉ ትዕዛዝ ቀደም ሲል ከሰጠነዉ የተለየ ሊሆን ይችል እንደሆነ እንዲሁ የሚያከራክር ይሆናል፡፡ አንድ ጊዜ ቀጠሮ መለወጥ ከጀመርን ምክንያቱ እስካልተለወጠ ድረስ ቀጠሮ የማንሰጥበት ምክንያት አይኖርም፡፡

መለማመጃ 45

በዳኝነት በሚሠሩበት ችሎት በዕለቱ ከተያዙት ቀጠሮዎች አንዱ የአንድ ተከሳሽን መከላከያ ምስክሮች ለመስማት የተያዘ ነዉ፡፡ ለዚህ እንዲረዳ ተከሳሽ ምስክሮቹን እንዲያቀርብ መጥሪያ ተሰጥቶት ከወሰደ በኋላ ሊያገኛቸዉ ስላልቻለ የፍርድቤቱን መጥሪያ እንዳልሰጣቸዉ በመግለጽ ቀጠሮ እንዲለወጥለት አመለከተ፡፡ ዐቃቤህግ ስላልተቃወመ፣ ሆኖም ለመጨረሻ ጊዜ እንዲታዘዝ ስለጠየቀ ቀጠሮ ለዉጠዉ መጥሪያ በድጋሚ አዘዙ፡፡ ሆኖም አሁንም ተከሳሹ ምስክሮቹን ሊያገኛቸዉ እንዳልቻለ፣ ስለዚህ ምስክሮቹ በጣም የሚያስፈልጉት ስለሆነ ሳይሰሙ ፍርድ ቢሰጥ የመከላከል መብቱን አንደሚጎዳዉ በመግለጽ በድጋሚ መጥሪያ እንዲሰጠዉ አመለከተ፣ አያይዞም የዐቃቤህግ ምስክሮች በተደጋጋሚ ፍለጋ የቀረቡና የተሰሙ ከመሆኑም በላይ በተለያየ ጊዜ ተከፋፍለዉ እየተንጠባጠቡ ቀርበዉ ስለተሰሙ በተመሳሳይ የኔንም ምስክሮች አቀራረብ ፍርድቤቱ ታግሶ ሊጠብቅ ይገባል በማለት አመለከተ፡፡ ዐቃቤህግ ግን ከዚህ በኋላ ምስክር እንዲቀርብ ሊታዘዝ አይገባም፣ እኛ ክሳችንን ያስረዳን ስለሆነ ተከሳሽ ፈጥኖ ካልተከላከለ ባቀረብነዉ ማስረጃ መሰረት ፍርድ ሊሰጥ ይገባል እንጂ የመከላያ ምስክር ለማቅረብ ቀጠሮ ሊለወጥ አይገባም በማለት በጽኑ ተከራከረ፡፡

ተገቢ ነዉ የሚሉትን ትዕዛዝ ይጻፉ

በምስክሮች አቀራረብ ዙሪያ የሚታይ ሌላዉ ችግር የምስክሮች ተንጠባጥቦ መቅረብን የሚመለከት ነዉ፡፡ ቀደም ባለዉ ጊዜ በቀጥታ ለፖሊስ፣ አሁን አሁን ደግሞ ለዐቃቤህግ ፍርድቤት በሚሰጠዉ ትዕዛዝ መሰረት ምስክሮች እንዲቀርቡ ይደረጋል፡፡ ነገር ግን ይህን ትዕዛዝ ሁልጊዜ አሟልቶ መፈጸም ማስቸገሩ አይቀርም፡፡ ስለዚህ በከፊል ምስክሮች በርከት በሚሉባቸዉ ጉዳዮች ሁሉም ምስክሮች በአንድ ጊዜ እንዲቀርቡ ማድረግ ሲያዳግት ይስተዋላል፡፡ በዚህ የተነሳ የምስክሮች አሰማም የተዘበራረቀ ሆኖ ይታያል፡፡ አንዳንድ ችሎቶች ምስክሮች ካልተሟሉ አንሰማም በማለት ቀጠሮ ሲለዉጡ ሌሎች

ደግሞ ይህ ምክንያት ቀጠሮ ለመለወጥ በቂ አይደለም፣ የቀረበ ምስክር ሊመለስ አይገባም በሚል የቀረበን ምስክር መስማት እስከቻሉ ድረስ መስማትን ይመርጣሉ፡፡

መለማመጃ 46

በአንድ ችሎት በአንድ ዕለት ከቀረቡት መዝገቦች ዉስጥ በአንዱ ምስክሮች እንዲቀርቡ ቀጠሮ ተይዟል፡፡ በዚህ መሰረት መዝገቡ ተጠርቶ ምስክሮች ቀርበዉ እንደሁ ሲጠየቅ ሁለት ምስክሮች መቅረባቸዉን አሳወቁ፡፡ በዚህ ጉዳይ እንዲቀርቡ ታዝዞ የነበረዉ አምስት ምስክሮችን ነዉ፡፡ በዚህ ጊዜ ፍርድቤቱ በተለምዶ እንደሚደረገዉ ዐቃቤህግ ምን እንደሚያመለክት ጠየቀ፡፡

የችሎቱ ዐቃቤህግ እርስዎ ቢሆኑ ለፍርድቤቱ ምን ያመለክታሉ? ይጻፉት

የችሎቱ ዳኛ እንደሆኑ ያስቡ፣ ባልደረባዎን እንደዐቃቤህግ ሃሳባቸዉን ይቀበሉ፣ በጉዳዩ ላይ ተገቢዉን ትዕዛዝ በጽሁፍ ይስጡ

በተመሳሳይ ሁኔታ የዐቃቤህግ ምስክሮችና ኤግዚቢት እንዲቀርቡ በሚታዘዝበት ጊዜ የማስረጃ መንጠባጠብ ይከሰታል፡፡ በዚህ ጊዜ የምስክሮች ተሟልቶ አለመቅረብ እንዳለ ሆኖ ምስክሮች ቀርበዉ ኤግዚቢት የማይቀርብበት አጋጣሚ የበዛ ነዉ፡፡ ከኤግዚቢት ማስረጃ ባህሪ አኳያ የማስረጃ አሰማም ላይ ከፍተኛ ችግር ይፈጥራል፡፡ ኤግዚቢት በምስክር አማካኝነት ካልሆነ በራሱ ለፈራጁ ወገን የሚናገረዉ ነገር ብዙም አይደለም፣ ምስክሮች ይህን ማስረጃ እንዴት፣ የት፣ መቼ፣ ለምን፣ ከማን፣ በማን እንደተያዘ ካልገለጹ በቀር ማስረጃዉ ግዑዝ ነገር ነዉ፡፡

በዚህ አይነት ማስረጃዉ ተንጠባጥቦ ሲቀርብ ምስክሮች /ኤግዚቢት ባይቀርብም/ የሚሰሙበት አጋጣሚ በርካታ ነዉ፡፡ በተለይ የኤግዚቢት አለመቅረብ ብዙም ትኩረት ሲሰጠዉ አይስተዋልም፡፡ አንዳንዴ ኤግዚቢት ቢኖርም እንዲቀርብ ሳይታዘዝ ሲዘነጋ ይታያል፡፡ በዚህ ጊዜ ኤግዚቢት አይቀርብም፣ እንዲሁም እንዲቀርብ ታዝዞ ሳይቀርብ ይቀራል፡፡ በዚህ ጊዜ ምስክሮች ከቀረቡ ይሰማሉ፡፡ ከዚህ ሁሉ በኋላ ማለትም ምስክር ከተሰማ፣ ነገሩ ካለቀ በኋላ ፖሊስ ወይም ዐቃቤህግ ኤግዚቢት የተባለዉን ነገር ለፍርድቤቱ ይዘዉ በመቅረብ ይመዝገብልን የሚል ጥያቄ ያቀርባሉ፡፡

መለማመጃ 47

በአንድ ክስ ጉዳይ ኤግዚቢትና ምስክሮች እንዲቀርቡ ታዝዞ በተቀጠረበት ዕለት መዝገቡ ተጠርቶ ምስክሮች በከፊል መቅረባቸዉ ተረጋገጠ፡፡ ኤግዚቢትና ከፊሉ ምስክሮች አልቀረቡም፡፡ ችሎቱ ዐቃቤህግን ምን እንደሚያመለክት ጠየቀ፡፡

ዐቃቤህጉ እርስዎ እንደሆኑ በማሰብ በዚህ ጉዳይ ላይ ያመልክቱ፣ ይጻፉት

በዚህ ጉዳይ ዐቃቤህግ ምስክሮች ያልተሟሉ ስለሆነና ኤግዚቢት ባልቀረበበት ሊመሰክሩ ስለማይገባ ዛሬ የቀረቡት ምስክሮች በሚቀጥለዉ ቀጠሮ ያለመጥሪያ እንዲቀርቡ ተነግሯቸዉ ኤግዚቢቱን ፖሊስ ዛሬ ያላቀረበበትን ምክንያት ከመግለጽ ጋር እንዲያቀርብ ታዝዞ ሌላ ቀጠሮ ይሰጠን በማለት አመለከተ፡፡ ተከሳሹና ጠበቃዉ ግን ይህን በጽኑ ተቃወሙ፣ ምስክር ቀርቦ እያለ ያልቀረበ ምስክር እስኪቀርብ ተብሎ እንዲመለሱ ማድረግ በሚቀጥለዉ ቀጠሮ ሳይቀርቡ ቢቀሩ ለሌላ ቀጠሮ ስለሚዳርግ አሁን እንደቀረቡ ምስክሮቹ ይሰሙልን፣ አለበለዚያ በተገቢዉ ፍጥነት ፍርድ የማግኘት መብቴን ይጎዳል የሚል ክርክር አቀረቡ፡፡

ዳኛዉ እርስዎ እንደሆኑ አስበዉ በዚህ ክርክር ላይ ይወስኑ፣ ይጻፉት

በችሎትዎ ከታዩት ጉዳዮች በአንዱ የመከላከያ ማስረጃ ከሰሙ በኋላ መዝገቡን ለፍርድ ሊቀጥሩ ሲዘጋጁ በችሎቱ የተገኘዉ ዐቃቤህግና ፖሊስ አንድ ነገር አመለከቱ፡፡ ይኸዉም ለክሱ የተጠቀሰ ኤግዚቢት በምስክሮች ሲጠቀስ የነበረዉ ዕቃ ዛሬ ይዘነዉ ስለቀረብን በፍርድቤቱ መዝገብ ላይ በማስረጃነት ይመዝገብልን የሚል ማመልከቻ ነዉ፡፡ በዚህ ጊዜ ተከሳሹ በጠበቃዉ አማካኝነት ምስክሮች ይህን የተባለዉን ዕቃ አይተዉ ስላልመሰከሩ ሲጠቅሱት የነበረዉ ይህ ዕቃ ይሁን ሌላ ማረጋገጥ በማይቻልበት ሁኔታ ይህ ኤግዚቢት ሊቀርብ አይገባም፣ ምስክሮች ዕቃዉን እያዩ ስለዚህ ዕቃ የሚመሰክሩትን ዕቃዉን እያየን በመስቀለኛ ጥያቄ ሳንመረምር ማስረጃ ተብሎ ሊመዘገብ አይገባም በማለት ተቃወመ፡፡

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ የሚወስኑትን ይጻፉ

2.4.2 ምስክሮች ስለመስማት

2.4.2.1 የዐቃቤህግ ማስረጃ አሰማም እና በማስረጃዉ ላይ የሚሰጥ ዉሳኔ

ሀ) የዓ/ሕግ ምስክር መስማት

በተከሳሹ ላይ የቀረበው ክስ መሰረት ባለው ፍሬ ነገር ላይ የተመሰረተ መሆን አለመሆኑን ለማረጋገጥ የግድ መሰማት ይኖርበታል፡፡ ይህ አስፈላጊ የሆነበት ምክንያትም በዘመናዊው የዳኝነት አሰራር ሓቁን አንጥሮ ለማውጣት ብቸኛው መንገድ ክስን መስማት /Trial/ *በመሆኑ ነው፡፡*

ተከሳሹ ለቀረበበት ክስ መልስ ካልሰጠ ወይም የተከሰሰበትን ድርጊት አልፈፀምኩም ብሎ የካደ እንደሆነ፣ ከሳሹ ወገን /አብዛኛው ጊዜ ዓቃቤ ሕግ/ ያቀረበውን ክስ ያስረዱልኛል የሚላቸውን ማስረጃዎች አቅርቦ በማሰማት ማስረዳት አለበት፡፡ በመሆኑም ዓ/ሕግ አንድን የወንጀል ክስ ከመመስረቱ በፊት፡

ሀ/ ተፈፀመ የተባለው ድርጊት በሕግ የሚያስጠይቅ መሆኑን እና

ለ/ የሚያስጠይቅ ነው ቢባል እንኳ ማስረዳት የሚቻል መሆኑን ማረጋገጥ ይጠበቅበታል፡፡

ከሳሽ ወገን እንደ ክሱ በሚገባ ማስረዳት የሚጠበቅበት ምክንያት፡

- የትኛዉም ሰዉ እስኪፈረድበት ድረስ ንጹህ ሆኖ እንዲታሰብ መብት ስላለዉ
- ንፁህ ሰው ባልሰራው ወንጀል እንዳይቀጣና እንዳይበደል ለመጠንቀቅ፣
- የወንጀል ቅጣት አንዴ ከተፈፀመ የደረሰውን ጉዳት ወደኋላ ተመልሶ ማስተካከል ስለማይቻል ከመቅጣት በፊት አጥፊነትን አስቀድሞ በሚገባ ማረጋገጥ አስፈላጊ ስለሆነ፣
- ተከሳሹ አንዴ ጥፋተኛ ነው ተብሎ ከተቀጣ በህዝብ ዘንድ ስሙና ታሪኩ ስለሚጎድፍ ፣ የወደፊት ዕድሉ ስለሚበላሽና የቀደሞ ስሙን ለመመለስ ከባድ በመሆኑ ከፍተኛ ጥንቃቄ ለማድረግ

ተብሎ ነው፡፡

ዓ/ሕጉ ምስክሮቹን ከማሰማቱ በፊት ያቀረበውን ክስና የሚያቀርበውን ማስረጃ ዓይነት በአጭሩና ያለ አድልዎ በመግለፅ ክሱን መክፈት አለበት (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.136(1)፡፡ ይህም በተለምዶ ጭብጥ እየተባለ የሚጠራውና በክሱ የተዘረዘሩ ፍሬ ነገሮችን የሚያረጋግጥለት ማስረጃ የቱ መሆኑን ዓ/ሕጉ የሚገልፅበት ነው፡፡ በዓ/ሕግ የቀረቡ ምስክሮች በክሱ ፍሬ ነገር ላይ ያላቸው እውቀት ሊለያይ ይችላል፤ የሰነድ ማስረጃ ካለውም ምስክሮች የማያውቁትን ፍሬ ነገር የሚያስረዳለት ሊሆን ይችላል፣ ሌላ የማስረጃ ዓይነት ካለም እንዲሁ፡፡ ይህ ሁኔታ ሲኖር ዓ/ሕጉ ማን ምን እንደሚያስረዳለት በሚገባ ዘርዝሮ ማስቀመጥ አለበት፤ ፍ/ቤቱም ይህን ሳያስደርግ ማለፍ የለበትም፡፡

በልምድ እንደሚሰራበት ግን ዓ/ሕግ ስለጭብጡ ሓሳቡን እንዲያቀርብ (እንዲገልፅ) ሲጠየቅ ምስክሮቹ የሚያስረዱልኝ እንደ ክሱ ነው በማለት በጣም ኣጠቃላይ በሆነ መልኩ ሲያስቀምጥ ይታያል፡፡ ይሁን እንጂ ከላይ እንደተገለፀው ምስክሮቹ በተፈፀመው ወንጀል ያላቸውን እውቀት የተለያየ ሊሆን ይችላል፡፡

የዓ/ሕግ ማስረጃ የሰነድ በሚሆንበት ጊዜም የሚሰተዋል ችግር አለ፡፡ የሰነድ ማስረጃው ኣስቀድሞ ከፍርድ ቤቱ መዝገብ እንደሚያያዝ ግልፅ ነው፡፡ ሆኖም ማስረጃ በሚሰማበት ቀን ዓ/ሕግ ስለሰነድ ማስረጃው ዋና ይዘትና ሊያስረዳው የሚችል ነገር ምን እንደሆነ ለፍ/ቤቱ መግለፅ ሲገባው ይህን ሳያደርግ የሚቀርበት ሁኔታ በተደጋጋሚ ይታይል፡፡ ፍ/ቤቱም ትኩረት ሳይሰጠው ይቀራል፡፡

መለማመጃ 48

በችሎትዎ የቀረበዉን ክስ ከነሰነድ ማስረጃዉና የምስክሮች ዝርዝር ለተከሳሹ እንዲደርስ ትዕዛዝ ሰጥተዉ ለተከሳሹ ስለደረሰ ተከሳሹ በቀጠሮዉ ቀን ቀረበ፡፡ ክሱ ከተነበበለት በኋላ ለክሱ መልስ ለመስጠት እንዲችልና መከላከያዉን ማዘጋጀት እንዲችል የዐቃቤህግ የማስረጃ ዝርዝር ብቻ ሳይሆን ማስረጃዉ ምን ለማስረዳት እንደቀረበ መግለጫ ጭምር ሊኖረዉ ይገባል በማለት ተከራከረ፡፡

ዐቃቤህግ እንደሆኑ በማሰብ ለዚህ ክርክር የሚሰጡት የመልስ ክርክር ምንድን ነዉ? ይጻፉት

ዳኛ እንደሆኑ ያስቡና፣ ዐቃቤህግ ተከሳሹ ያቀረበዉን ጥያቄ ዉድቅ ይሁን በማለት ቢከራከር ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

እንግዲህ ዓ/ሕግ በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ 136(1) መሰረት ስለ ክሱና ምስክሮቹ ሓሳቡን ከገለፀ በኋላ ምስክሮቹንና በምስክርነት የሚቀርቡ ልዩ እውቀት ያላቸው ሰዎች (ኤክስተርቶች) እንዳሉ ይጠራል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.136(2))፡፡ በመሰረቱ ዓ/ሕግ ማቅረብ የሚችለው በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.124 መሰረት ባቀረበው ዝርዝር ላይ የተጠቀሱትን ምስክሮች ነው፡፡ ሆኖም ግን በዝርዝሩ ላይ ያልተጠቀሱ ምስክሮች እንዲቀርቡለት ዓ/ሕግ ከጠየቀና ፍ/ቤቱም ምስክርነታቸው ለነገሩ ኣስፈላጊ መሆኑን ካመነበት እንዲሰሙ መፍቀድ ይችላል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.143(2)) ፡፡ ይህም የሚሆነዉ በተለምዶ በዝርዝሩ ዉስጥ ያሉት ምስክሮች ተሰምተዉ ካበቁ፣ ወይም የሚፈለጉት ያህል ከተሰሙ በኋላ ነዉ፡፡

እንዲሁም ክሱ በከፍተኛ ፍርድ ቤት እንዲታይ የቀረበ በሆነ ጊዜ በቀዳሚ ምርመራ ፍርድ ቤት ያልተሰሙ ምስክሮችንም ቢሆን ዓ/ሕጉ የፈለገውን ምስክር ስምና የሚሰጠውን ምስክርነት ዓይነት ለተከሳሹ በፅሑፍ ገልፆ መጥራት እንደሚችል በሕጉ ተመልክቷል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.143(3)) ፡፡ የሚጠሩትን ምስክሮች ዝርዝርና የሚያስረዱትን ነገር ለተከሳሹ እንዲገልፅ የሚገደድበት ምክንያት ደግሞ ተከሳሹ ለመከላከል እንዲችል ሁኔታው እንዲመቻችለት ለማድረግ ነው፡፡ በተጨማሪም የነገሩ መሰማት ከተጀመረ በኋላ ክስ የተሻሻለ ወይም የተለወጠ እንደሆነ ለክሱ ከተሰሙት ምስክሮች ውስጥ ማንኛውንም እንደገና አስጠርቶ እንዲሰማ የማድረግ መብት አለው (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.121)፡፡

ምስክሮች የምስክርነት ቃላቸውን ከመስጠታቸው በፊት መማል ወይም እውነትን ለመናገር ማረጋገጥ አለባቸው፡፡ ይህ ስነ ስርዓት ተደረገ ለማለት ብቻ የሚደረግ ሳይሆን ተከሳሽን ጥፋተኛ ወይም ነፃ የማስደረግ ውጤት ስላለው ትልቅ ግምት ሊሰጠው የሚገባ ነው፡፡ ምስክሩ "እምላለሁ" ማለትን ሃይማኖቱ የማይፈቅድለት ወይም ምናልባት ሃይማኖት የሌለው ከሆነ "እምላለሁ" በማለት ፋንታ "አረጋግጣለሁ" ካለ በቂ እንደሆነ ተደርጎ መወሰድ ኣለበት፡፡ ልምዱ እንደሚያሳየን ምስክሩ ክርስትያን ከሆነ መፅሓፍ ቅዱስ ይዞ ፣ ሙስሊም ከሆነ ደግሞ ጣቱን ወደ ላይ ከፍ ኣድርጎ ወይም ቁርዓን ይዞ ይምላል፡፡ የስነ ስርዓት ሕጉ ግን ምስክሩ ምን ይዞ ወይም እንዴት መማል እንዳለበት የሚለው ነገር የለም፡፡ ስለዚህ መፅሓፍ ቅዱስ ወይም ቁርዓን ይዞ ወይም ጣቱን ወደ ላይ ከፍ አድርጎ እንዲምል ማስገደድ ኣስፈላጊ ኣይደለም፡፡ በሌላ በኩል ግን እውነቱን ኣለመመስከር ወይም በሓሰት መመስከር በወንጀል ሕግ እንደሚያስጠይቅ እንዲያውቁት መንገር ተገቢ ነዉ፡፡ የወንጀል ሕጋችን በቁ 453 እንዳመለከተው ፤

> "(1) *የዳኝነት ወይም የዳኝነት ነክነት ያለው ስርዓት በሚካሄድበት ጊዜ ምስክር ሆኖ የቀረበ ማንም ሰው ማንኛውንም ተከራካሪ ወገን ለመጥቀም ወይም ለመጉዳት አስቦ ሓሰተኛ ምስክርነት ወይም የልዩ ኣዋቂነት ኣስተያየት የሰጠ እንደሆነ ወይም እውነቱን የደበቀ እንደሆነ፤*

(2) ምስክሩ እውነቱን ለመናገር ምሎ ወይም ማረጋገጫ ሰጥቶ እንደሆነ ... ቅጣቱ ከአስር ዓመት የማይበልጥ ፅኑ እስራት ነው፡፡..."

ስለዚህ እውነቱን ካልተናገረ የሚያስከትልበት ቅጣት ከባድ መሆኑን ኣውቆ እንዲመሰክር ሊነገረው ይገባል፡፡ በተለይ በአሁኑ ጊዜ መለኮታዊ ሃይልን አለመፍራት እየሰፋ በመሄዱ በመለኮታዊ ኃይል ስም የሚደረግ የዕዉነት ማረጋገጫ የሚያስጨንቅና ዕዉነትን ብቻ ለመናገር የሚገፋፋ መሆኑ እየቀነሰ ስለመጣ የቀረዉ አማራጭ ለመሃላ ፈጻሚዉ ቅርብ የሆነዉን የመንግሥትን ኃይልና ኃላፊነት ማስታወስ ነዉ፡፡

ሌላ መፈፀም ያለበት ስነ ስርዓት፣ ፍ/ቤቱ የያንዳንዱን ምስክርነት ሲቀበል መጀመሪያ የምስክሩን ስም፣ አድራሻውን፣ ስራውንና ዕድሜውን እንዲሁም መሐላ ማድረጉን ወይም እውነት ለመናገር ማረጋገጡን መጥቀስ አለበት (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 147(1)) ፡፡ እንዲሁም ምስክሩ ከተከሳሹ ወይም ከተበዳዩ ጋር ያለው ዝምድና ወይም ቅርበት ወይም ፀብ (ጥላቻ) መጠየቁ ጠቃሚ ነው፡፡ ጠቃሚ የሆነበት ምክንያትም በማስረጃ ምዘና ጊዜ የማስረጃን ክብደት ለመወሰን ስለሚረዳ ነዉ፡፡

እያንዳንዱ የዐቃቤ ህግ ምስክር ማንነቱ ከተረጋገጠ በኋላ መጀመሪያ ዓ/ሕጉ ዋና ጥያቄ፣ ከዚያም ተከሳሹ ወይም ጠበቃው መስቀለኛ ጥያቄ፣ ቀጥሎም ዓ/ሕጉ ድጋሚ ጥያቄ ይጠይቁታል፡፡ በመጨረሻም በተለምዶ ፍርድቤት ማጣሪያ ጥያቄ ይጠይቃል፡፡

ዋና ጥያቄ የሚባለው ምስክሩን ያቀረበው ወገን በመጀመሪያ የሚያቀርበው ጥያቄ ሲሆን ኣላማውም ምስክሩን የጠራው ወገን በክርክሩ ያለውን ኣቋም እንዲደግፍለት ለማድረግ ሲሆን ምስክሩም በጭብጥ ስለተያዘው ፍሬ ነገር በቀጥታም ሆነ ቀጥታ ባልሆነ መንገድ የሚያውቀውን እንዲያስረዳ ለማድረግ ነው፡፡ በመሆኑም በዋናው ጥያቄ የሚቀርቡ ጥያቄዎች ስለ ክርክሩ ፍሬ ነገር ተገቢ የሆኑትንና ምስክሩ በቀጥታ ወይም ቀጥታ ባልሆነ መንገድ ስለሚያውቃቸው ፍሬ ነገሮች ብቻ ነው፡፡ በዋና ጥያቄ ጊዜ ተከሳሹ ወይም ጠበቃው ካልፈቀደ ዓ/ሕጉ መሪ ጥያቄ መጠየቅ እንደማይችል ተደንግጓል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 137(1)(2))፡፡ መሪ ጥያቄ የተከለከለበት ምክንያትም ምስክር ኣቅራቢው ወገን እንዲመለስለት የሚፈልገውን ፍሬ ነገር በጥያቄ መልክ

ለምስክሩ ማቀበል ስለሌለበትና ምስክሩ ያላረጋገጠውን ፍሬ ነገር እንደተረጋገጠ በማስመሰል በማለፍ ወሳኝ የሆነ ፍሬ ነገር መኖር አለመኖሩ ሳይታወቅ መታለፍና ስህተት መፍጠር ስለሌለበት ነው፡፡

መስቀለኛ ጥያቄ የሚባለው ምስክሩን ያቀረበው ወገን ዋና ጥያቄ ጠይቆት እንዳበቃ ሌላኛው ወገን የሚያቀርበው ጥያቄ ነው፡፡ የመስቀለኛ ጥያቄ ዓላማ በዋናው ጥያቄ በተሰጠው መልስ ውስጥ ያለውን የስህተት ቃል፣ የሚያጠራጥር ወይም እውነት ያልሆነውን ቃል ለፍ/ቤቱ ለመግለፅና ለማስተባበል ነው (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.137 (3))፡፡ ስለሆነም በዋና ጥያቄ ከተነሳው ነጥብ ጋር የማይገናኝ ወይም ወደዚያ የማያመራ አዲስ ነገር በመስቀለኛ ጥያቄ መጠየቅ አይቻልም፡፡ ሆኖም በመስቀለኛ ጥያቄ ጊዜ መሪ ጥያቄ መጠየቅ ይቻላል፡፡

ድጋሚ ጥያቄ ምስክሩ መስቀለኛ ጥያቄ ተጠይቆ ካበቃ በኋላ ምስክሩን ያቀረበው ወገን የራሱን ምስክር ለሁለተኛ ጊዜ የሚጠይቀው ጥያቄ ነው፡፡ የድጋሚ ጥያቄ ዓላማም ተከሳሹ ወይም ጠበቃው በመስቀለኛ ጥያቄ ያነሳውን ነገር ለማጣራት ብቻ የሚቀርብ ጥያቄ ነው (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.139) ፡፡ ስለዚህ በመስቀለኛ ጥያቄ ጊዜ ከተነሳው ጉዳይ ጋር ግንኙነት የሌለው ወይም አዲስ ነገር በድጋሚ ጥያቄ ጊዜ ማንሳት አይቻልም፡፡

መለማመጃ 49

ምስክር እየተሰማበት ባለ አንድ ጉዳይ ዐቃቤህግ ያቀረበዉን ምስክር ተከሳሽ/ጠበቃዉ መስቀለኛ ጥያቄ ከጠየቀዉ በኋላ ዐቃቤህግ ድጋሚ ጥያቄ እንዲያቀርብ ተፈቀደለት፡፡ ዐቃቤህጉም በአንዳንድ በምስክሩ አሰማም ጊዜ በተነሱ ነጥቦች ላይ መጠየቅ እንደጀመረ መሪ ጥያቄ አነሳ፡፡ በዚህ ጊዜ ተከሳሽ/ጠበቃዉ በፍጥነት ተቃወመ፡፡ ዐቃቤህጉም ተከሳሽ/ጠበቃዉ በመሪ ጥያቄ ባስመሰከሩበት ነጥብ ላይ እየጠየቅኩ ስለሆነ መሪ ጥያቄ ሊፈቀድልኝ ይገባል ብሎ ተከራከረ፡፡

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ ምን ይበይናሉ? በጽሁፍ ይግለጹ

ሌላዉ ጉዳይ በሕግ በግልፅ ካልተፈቀደ በቀር የተከሳሽ የጥፋተኝነት ታሪክ (ሪኮርድ) ከፍርድ በፊት ስለማይገለፅ ይህን የሚያመለክቱ ጥያቄዎች ለምስክሩ መቅረብ የለባቸውም፡፡ ለምን ቢባል ተከሳሹ በተያዘው ክስ ጥፋተኛ ሳይባል ፍ/ቤቱ አስቀድሞ ስለተከሳሹ የጥፋተኝነት ሪኮርድ ያወቀ እንደሆነ ዳኞች በነፃ ህሊናቸው ውሳኔ እንዳይሰጡ ሊያደርጋቸው ይችላል የሚል ስጋት አለ፡፡

ምስክሮች የሚቀርብላቸውን ጥያቄ በነፃና በመሰላቸው መንገድ ሊመልሱት ይገባል፡፡ ዓ/ሕግ ያቀረበው ምስክር ክሱን በሚጎዳ ሁኔታ ቢመሰክር ዓ/ሕጉ ይህ ቃል እንዳይመዘገብ ምስክሩም ቃሉን መስጠት እንዲያቆም ፍ/ቤቱን መጠየቅ የለበትም፡፡ ጥያቄው ቢቀርብም ፍ/ቤቱ ጥያቄውን ሳይቀበል የምስክሩን ቃል መመዝገብ አለበት፡፡ ዓ/ሕጉ ጥያቄውን ቢያቆምም ፍ/ቤቱ ኣስፈላጊ መስሎ ከታየው ምስክሩን መመርመር መቀጠል ይችላል፡፡

የምስክሮች ቃል ሲመዘገብም ቅደም ተከተሉን ጠብቆ ለዋና ጥያቄ የተሰጠዉ ምስክርነት ዋና ጥያቄ ወይም ‹‹ለዐቃቤህግ ዋና ጥያቄ የምስክር መልስ›› የሚል ርዕስ ይሰጠዋል፣ መስቀለኛ ጥያቄም እንዲሁ፣ እና ድጋሚ ጥያቄና የፍርድቤት ማጣሪያ ጥያቄ በተመሳሳይ የየራሳቸዉ ርዕስ እየተሰጣቸዉ እያንዳንዱ የጥያቄ ዓይነት የሚጀምርበትና የሚያልቅበትን ቦታ በሚያሳይ መልኩ መመዝገብ አለበት፡፡ የአመዘጋገቡ ስርዓትም በዋነኛነት በሓተታ መልክ መሆን አለበት፤ እያንዳንዱ ቃል በምስክሩ ኣገላለፅ መመዝገብ ይገባዋል (ቁ.147(3)(4))፡፡ በዚህ አይነት የሚመዘገበዉም የምስክር ቃል እንጂ ጥያቄዉ አይደለም፡፡ ሆኖም በድምጽ መቅጃ በመጠቀም የሚከናወን ክስ መስማት የሚነገረዉን ሁሉ ስለሚመዘግብ ጥያቄና መልሱ ጭምር ተገልብጦ መቅረቡ አይቀርም፡፡

ስለማስረጃ ሊባል የሚገባዉና የሚቻለዉ ይህን ያህል ብቻ እንዳልሆነ ይታወቃል፡፡ ሆኖም የማስረጃ ህግን በተመለከተ ራሱን የቻለ ስልጠና ስለሚሰጥ ይህን ያህል አጠቃላይ ነገር ስለዐቃቤህግ ማስረጃ አሰማም በዚህ ስልጠና ከተነሳ በቂ እንደሆነ ይታሰባል፡፡

ለ) <u>የዓ/ሕግ ማስረጃ እንደ ክሱ ባለስረዳ ጊዜ የሚፈፀም ስነ ስርዓት</u>

ዓ/ሕጉ ማስረጃውን ኣሰምቶ ከጨረሰ በኋላ ፍ/ቤቱ መዝገቡን መመርመር ያለበት ሲሆን ይህ ማስረጃ መከላከያ ማስረጃ ባይቀርብ ተከሳሹን ጥፋተኛ ሊያደርገዉ የማይችል ከሆነ ተከሳሹ በነፃ እንዲለቀቅ ፍ/ቤቱ ያዝዛል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.141)፡፡ ይህ ትእዛዝ (ብይን) ክርክሩ የመጨረሻ ዕልባት እንዲያገኝ የሚያደርገው በመሆኑ ትዕዛዙ ሲሰጥ መዝገቡን በጥንቃቄ መመርመር ይጠይቃል፡፡

የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በወ/መዝ/ቁ 450/88 የሚከተለውን ትእዛዝ ሰጥቶ ነበር:: የስር ተከሳሽ የወ/መ/ሕግ ቁ. 637/1/ሐ ተላልፎ ከባድ የውንብድና ወንጀል ፈፅሚል የሚል ክስ ይቀርብበታል:: ክሱን ክዶ ስለተከራከረ ዓ/ሕግ ማስረጃውን እንዲያቀርብ ይታዘዛል:: ሆኖም ዓ/ሕግ ማስረጃውን እንዲያቀርብ በተደጋጋሚ ታዝዞ ሊያቀርብ ስላልቻለ፣ በተከሳሽ ላይ የመሰረተውን ክስ በማስረጃ አስደግፎ ማስረዳት አልቻለም በማለት ተከሳሹ መከላከል ሳያስፈልገው በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.141 መሰረት በነፃ ይሰናበት ሲል ብይን ሰጥቷል::

ዐቃቤ ህግ የከፍተኛ ፍ/ቤትን ትእዛዝ በመቃወም ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ያለ ሲሆን ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤትም በመዝ/ቁ 8803 የሚከተለውን ውሳኔ ሰጥቷል::

> "… በመሰረቱ አንድ ተከሳሽ በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.141 መሰረት በነፃ ሊሰናበት የሚችለው ዓ/ሕግ ማስረጃውን አሰምቶ ከጨረሰ በኋላ ማስረጃው ተከሳሹን ጥፋተኛ የሚያደርገው ሆኖ ባልተገኘ ጊዜ እና ማስረጃው በቂ ሆኖ ሳያገኘው ሲቀር ነው::
>
> በዚህ በተያዘው ጉዳይ ላይ ግን የዓ/ሕግ ማስረጃዎች አልተገኙም ተባለ እንጂ ቀርበው ተሰምተው ምስክርነታቸው በቂ አይደለም ባልተባለበት ሁኔታ የስር ፍ/ቤት ከፍ ሲል የተመለከተውን የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.141 መሰረት አድርጎ መልስ ሰጭውን በነፃ ማሰናበቱ የሕጉን ትርጉም የሳተ ነው::
>
> ስለሆነም የስር ፍ/ቤት… የሰጠውን ብይን… ሽረን ዓ/ሕግ ምስክሮቹን ባገኘ ጊዜ ክሱን የማንቀሳቀስ መብቱን ጠብቀናል…"

ሲል ወስኗል::

መለማመጃ 50

በችሎትዎ እየተስተናገደ በነበረ የወንጀል ክስ የዐቃቤህግ ማስረጃ ተሰምቶ ተከሳሽ እንዲከላከል ታዝዞ ባለበት ደረጃ ተከሳሹ ምስክሮቹን ፈልጎ ሊያገኛቸዉ አልቻለም፡፡ ለዚህም ምክንያቱ ጉዳዩ መታየት ከጀመረ በኋላ የዐቃቤህግ ምስክሮች ባለመገኘታቸዉ ክሱ ሳይሰማ ምስክሮች እስኪገኙ ለሰባት ዓመታት ተቋርጦ ቆይቶ እንደገና ስለተጀመረና በመሃሉ የተከሳሽ ምስክር ሊሆኑ የሚችሉ ሰዎች በሞትና ከሃገር በመዉጣት ሊገኙ ባለመቻላቸዉ ነዉ፡፡ ስለዚህ ተከሳሹ ከሃገር የወጡት ምስክሮች እስኪገኙ ድረስ ክሱ ተቋርጦ ይቆይልኝ በማለት አመለከተ፡፡

የችሎቱ ዐቃቤህግ ቢሆኑ ለዚህ ክርክር የሚያቀርቡትን በመርህ ላይ የተመሰረተ የመልስ ክርክር ይጻፉ

እንደችሎቱ ዳኛ ባልደረባዎን እንደዐቃቤህግ ሆነዉ የመልስ ክርክር እንዲያቀርቡ ካደረጉ በኋላ በዚህ ክርክር ላይ የሚሰጡትን ትዕዛዝ ይጻፉ

በሌላ በኩል ቀደም ሲል በምሳሌነት የተመለከተዉን ዉሳኔ በመዝገብ ቁ 8803 የሰጠዉ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድቤት ዳኛ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ ተከሳሹ ይግባኝ ብሎ የቀረበበት ጉዳይ ቀረበልዎ፡፡ የይግባኙም ቅሬታ በስር ፍርድቤት ተከላከል ተብዬ ምስክሮቼ ሲፈለጉ ሊገኙ አልቻሉም፡፡ እኔም ምስክሮቼ እስኪገኙ እንደዐቃቤህግ ሁሉ ክሱ ተቋርጦ ይቆይልኝ ብዬ ያመለከትኩትን ባለመቀበል መከላከል እንዳልፈለግክ ይቆጠራል በማለት ጥፋተኛ በማለት ወስኖብኛል፡፡ ሆኖም ፍርድ የሚሰጠዉ የመጨረሻዉ የክርክር ማቆሚያ ንግግር /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 149/ ከተደረገ በኋላ በመሆኑና ይህም ንግግር የሚቀርበዉ የመከላከያ ማስረጃ መሰማት ሲጠናቀቅ ስለሆነ /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 148/ መከላከያ ምስክሮቼ ተገኝተዉ ከመሰማታቸዉ በፊት ፍርድ ሊሰጥ አይችልም፡፡ ስለዚህ ይህ ፍርድ ዉድቅ ተደርጎ ምስክሮቼ ሲቀርቡ የማሰማት መብቴ ተጠብቆ እስከዚያዉ እንዲቋረጥ ይወሰንልኝ የሚል ነዉ፡፡

ዉሳኔዎ ምን ይሆናል? ይጻፉት

በዉሳኔዎ ዉስጥ ፍርድቤት የዐቃቤህግ ማስረጃ ሲጠፉ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 141 መሰረት መወሰን አይችልም የሚለዉ የጠቅላይ ፍርድቤት ዉሳኔ ምን ያህል ተገቢ እንደሆነ ይተቹ፡፡

ሐ) <u>የዓ/ሕግ ምስክሮች እንደ ክሱ ባስረዱ ጊዜ የሚፈፀም ስነ ስርዓት</u>

የዓ/ሕግ ምስክሮች እንደ ክሱ ባላስረዱ ጊዜ ተከሳሹ በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.141 መሰረት በነፃ እንደሚሰናበትና የክርክሩ መቋጫ እንደሚሆን ከላይ ተመልክተናል:: አሁን ደግሞ የዓ/ሕግ ምስክሮች እንደ ክሱ ኣስረድተዋል የሚል እምነት ሲኖረው ፍ/ቤቱ ምን ዓይነት ትእዛዝ መስጠት እንዳለበት እናያለን::

ከወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ 142(1) መገንዘብ እንደሚቻለው የዓ/ሕግ ምስክሮች እንደ ክሱ ያስረዱ እንደሆነ ተከሳሹ የመከላከያ ማስረጃውን እንዲያሰማ ሊነገረው እንደሚገባ ነው::

ተከሳሹ እንዲከላከል በማለት ፍ/ቤቱ የሚሰጠው ትእዛዝ (የሚነግረው ነገር) ይዘት ምን መሆን አለበት የሚል ነጥብ ከሕጉ እና ካለው ልምድ አንፃር ማየቱ ተገቢነት አለው:: የሕጉ ይዘት ሲታይ ተከሳሹ በቀረበበት ማስረጃ መሰረት የተመሰከረበት ከሆነ መከላከያውን እንዲጀምርና ለክሱ መልስ ቃሉን መስጠትና የመከላከያ ምስክሮቹን ማቅረብ የሚችል መሆኑን ፍ/ቤቱ ለተከሳሹ ሊነግረው እንደሚገባ ይገልጻል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 142(1))::

መለማመጃ 51

አንድ ተከሳሽ ተከሶበት በነበረ የዉንብድና ወንጀል የዐቃቤህግ ማስረጃ ሲቀርብ ቆይቶ ሲመረመር ተከሳሹ ከተበዳይ ላይ ንብረት መዉሰዱን፣ ሆኖም ይህን ተግባር በፈጸመበት ጊዜ በተበዳይ ላይ የፈጸመዉ የኃይል ተግባር እንዳልነበረ የሚያሳይ ሆኖ ተገኘ፡፡ ስለዚህ ተከላከል የሚል ብይን ሊሰጡ ፈለጉ፡፡ ነገር ግን እንዴት ተከላከል እንደሚሉት ሲያስቡ ማስረጃዉ ክስ የቀረበበትን ወንጀል እንዳላስረዳ ተገነዘቡ፡፡

በዚህ ነገር ላይ የሚሰጡት ብይን እንዲሁ በደፈናዉ ተከላከል የሚል ወይም ከዚህ በበለጠ ዝርዝር ይኖረዉ እንደሁ ብይኑን በመጻፍ ያሳዩ፡፡

ተከሳሽ መከላከያ ማስረጃውን እንዲያሰማ የሚነገረው የዓ/ሕግ ምስክር በቂ ባይሆንም ነገሩን የበለጠ ለማጣራት በሚል ሳይሆን የዓ/ሕግ ማስረጃ በቂ ሲሆንና የማፍረሻ ማስረጃ ካልቀረበ በቀር ተከሳሹን ጥፋተኛ የሚያደርግ መሆኑን ፍ/ቤቱ ሲያምን ብቻ መሆን ይገባዋል:: በተግባር እንደሚታየው ግን ፍ/ቤቱ በዓ/ሕግ ማስረጃ ብቃት ላይ ጥርጣሬ እያለውም የመከላከያ ማስረጃ እንዲቀርብ ወይም ተከሳሽ እንዲከላከል የሚያዝዝበት አጋጣሚ አለ::

መለማመጃ 52

እየተሰማ ባለ አንድ የወንጀል ክስ ተከሳሹ ተከላከል ተብሎ በተለያየ ምክንያት የመከላከያ ምስክሮቹ ሳይቀርቡ ወይም ሳይሰሙ ቆይተዉ ይህ ጉዳይ በሚታይበት ችሎት እርስዎ ዳኛ ሆነዉ መስራት ጀመሩ፡፡ በቀጠሮዉ እለት የተከሳሹ መከላከያ ምስክሮች ተሟልተዉ ቀርበዉ ተሰሙ፡፡ ከዚያ በኋላ በያዙት ቀጠሮ መዝገቡን መርምረዉ ሲጨርሱ መጀመሪያም ተከሳሹ እንዲከላከል ሲታዘዝ የዐቃቤህግ ማስረጃ ምን እንዳስረዳ ሳይተነተን መሆኑን፣ እርስዎ እንደመረመሩትም ይህ ማስረጃ ተከሳሽ በመከላከያ ማስረጃ ክሱን ባያስተባብል ሊያስፈርድበት በሚችል መጠን የሚያስረዳበት እንዳልሆነና ስለዚህም ቀድሞዉንም ተከላከል ሊባል የሚገባዉ እንዳልነበረ፣ የመከላከያ ማስረጃዉም ስለተከሰሰበት ጉዳይ ሳይሆን ስለሌላ ጉዳይ የሚያስረዳ መሆኑን ተገነዘቡ፡፡

በዚህ ደረጃ ምን ይወስናሉ? ወንጀል መፈጸሙ አልተረጋገጠም ከክሱ በነጻ ይሰናበት ይላሉ ወይስ የመከላከያ ማስረጃዉ ክሱን ስለማያስተባብል ጥፋተኛ ነዉ ብለዉ ይደመድማሉ? ለምን?

ፍ/ቤቱ ተከሳሽን መከላከያ ማስረጃ ኣቅርቦ እንዲያሰማ ሲነግረው አንዳንድ ጊዜ ተከሳሹ መከላከያ የለኝም የሚል መልስ ያቀርባል:: ተከሳሹ መከላከያ የለኝም ወይም ማቅረብ ኣልፈልግም ካለ ይህንን በፅሑፍ እንዲያረጋግጥ የሚያስገድድ ሕግ ስለሌለ ቃሉን ብቻ በመመዝገብ ወደ ውሳኔ መሻገር ይቻላል፡፡ ነገር ግን ተከሳሽ በይግባኝ ጊዜ መከላከያ ማስረጃዬን እንዳላቀርብ ተደርጌ ተፈረደብኝ እንጂ መከላከያ የለኝም አላልኩም የሚል ክርክር ቢያቀርብ ማስረጃ ያስፈልጋል፡፡ እንዲህ አይነት ማስረጃ አያስፈልግም ፍርድቤቱ መታመን አለበት ከተባለ በሌላዉ ጽንፍ ክፉ ልቡና ያላቸዉ ዳኞች ተከሳሽን ለመጉዳት ማለትም የመከላከል መብቱን ለማስቀረት ሲሉ ተከሳሽ መከላከያ የለኝም ብሏል ብሎ በመመዝገብ እንዲፈርዱበት በር ይከፍታል፡፡

መለማመጃ 53

በበታች ፍርድቤት ሲታይ በነበረ አንድ የወንጀል ክስ ጉዳይ ፍርድቤቱ ማስረጃ ከሰማ በኋላ ተከሳሹን ልትከላከል ይገባል በማለት ብይን ስለሰጠ ተከሳሹ ቅሬታ አድሮበታል፡፡ በዚህም የተነሳ በዚህ ብይን ላይ ይግባኝ አቀርባለሁ በማለት የብይኑን ግልባጭ ጠየቀ፡፡ ይህን መሰረት አድርጎ ያዘጋጀዉ የይግባኝ ቅሬታ ለይግባኝ ሰሚ ፍርድቤት ቀረበ፡፡

በዐቃቤህግነት በዚህ ይግባኝ ላይ የሚያቀርቡትን ክርክር ይጻፉ

ዐቃቤህጉ ይህን ይግባኝ ሊስተናገድ አይገባም በማለት ተቃወመ ብለን እናስብ፡፡ እንደይግባኝ ሰሚ ዳኛ በዚህ ክርክር ላይ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ

ክርክርዎ ወይም ዉሳኔዎ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 184 እና 185 የተደነገገዉን ታሳቢ ያደረገ ቢሆን ይመረጣል

2.4.2.2 <u>ስለመከላከያ ማስረጃ</u>

<u>የመከላከያ ምስክሮችን መስማት፡-</u>

የተከሳሽ የመከላከል መብት ሕገ መንግስታዊ መሰረት ያገኘ በመሆኑ መሰረታዊ መብት ነው:: *በኢ.ፌ.ዴ.ሪ ሕገ መንግስት ዓንቀፅ* 20(4) *እንደተመለከተው የተከሰሱ ሰዎች* "… *ለመከላከል የሚያስችላቸውን ማስረጃ የማቅረብ ወይም የማስቀረብ እንዲሁም ምስክሮቻቸው ቀርበው እንዲሰሙላቸው የመጠየቅ መብት ኣላቸው*…" *ይላል*:: *ይህ መሰረታዊ መብት በስነ ስርዓት ሕጉም ቢሆን ተመልክቷል፡፡ ስለሆነም የስነ ስርዓት ሕጉ በሚያዘው መሰረት መብቱን መጠቀም ይችላል*::

በመሰረቱ የመከላከያ ምስክሮች የመስማት ስነ ስርዓት ኣፈፃፀም ከዓ/ሕጉ የምስክሮች ኣሰማም ስነ ስርዓት የተለየ ኣይደለም:: *በዚህ መሰረት ተከሳሹ ወይም ጠበቃው በመከላከያ ሊያስረዳ ያቀረበውን ማስረጃ በአጭሩ በመግለፅ መከላከያውን የማሰማት ሂደት ይከፍታል* (*የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ*.142(2)):: *እዚህ ላይ ተከሳሹ መግለፅ የሚጠበቅበት ነገር ያቀረባቸው ምስክሮች ወይም ሌላ ማስረጃ ምን እንደሚከላከሉለት እንደየእውቀታቸው* (*በጉዳዩ ላይ ያላቸውን እውቀት*) *ለያይቶ ማስመዝገብ ነው*:: *ምስክሮቹ በየተራ እየተጠሩ እንዲመሰክሩ የሚደረግ ሲሆን ከዛ በፊት ግን ስለ ዓ/ሕግ ምስክሮች የተገለፀውን የመሃላ ፎርምና ይዘት መሰረት ኣድርገው መማል አለባቸው*::

መለማመጃ 54

ጉዳዩ እየተሰማ ያለ አንድ የወንጀል ተከሳሽ እንዲከላከል ስለታዘዘ የመከላከያ ምስክሮቹን አቅርቧል፡፡ ነገር ግን ፍርድቤቱ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 142/1/ *በተደነገገዉ መሰረት ስለክሱ መልስ ቃልህን መስጠት ትችላለህ ባለዉ መሰረት ተከሳሹ ምስክሮቹን ከማሰማቱ በፊት ቃሉን መስጠት እንደሚፈልግ በማስታወቁ ቃሉን እንዲሰጥ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/* 142/3/ *ተፈቀደለት፡፡ ሆኖም ቃሉን ከመስጠቱ በፊት በዕዉነት ቃሉን ስለመስጠቱ መሃላ እንዲፈጽም የችሎቱ አስተናጋጅ ጠየቀዉ፡፡ ተከሳሹ መሃላ መፈጸም አልፈቅድም፣ ይህ ግዴታ በምስክሮች ላይ ብቻ የተጣለ ነዉ፣ እንዲሁ ልሰማ ብሎ አመለከተ፡፡*

በዐቃቤህግነትዎ በዚህ የተከሳሹ ማመልከቻ ላይ የሚያቀርቡት ክርክር ምንድን ነዉ? ይጻፉት

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ ምን ይወስናሉ? ትዕዛዝዎን ይጻፉት

ከላይ የተመለከተዉን ቃል ተከሳሹ በመሃላ/ያለመሃላ ሰጠ ብለን እናስብ፡፡ በሥነሥርዓት ህጉ መሰረት ከእርሱ ቀጥለዉ የመከላከያ ምስክሮች የምስክርነት ቃላቸዉን ሰጡ፡፡ ነገሩን ለፍርድ ቀጠሩት፡፡ በዚህ መሰረት የምስክሮቹን ቃል ሲመረምሩት ከጉዳዩ ጋር ብዙም የተገናኘና ክሱን ሃሰት ሊያስብል የሚችል ሆኖ አላገኙትም፡፡ ሆኖም ተከሳሹ ከምስክሮቹ ቀድሞ የሰጠዉ ቃል ሲታይ ከክሱ ጋር ተቃራኒ፣ ስለዚህም በክሱ የተመለከተዉን ወንጀል ተከሳሽ እንዳልፈጸመዉ የሚያሳይ እንደሆነ አስተዋሉ፡፡

በዚህ መሰረት የሚሰጡት ፍርድ ምን ይሆናል? ተከሳሽ ክሱን ተከላክሏል በነጻ ይሰናበት የሚል ነዉ ወይስ አልተከላከለም ጥፋተኛ ነዉ የሚል ነዉ? ለምን? ፍርዱን በአጭሩ ይጻፉ

ተከሳሹ ማሰማት የሚችለው ማስረጃ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.124 መሰረት ባቀረበው ዝርዝር ላይ ያሉትን ምስክሮች ነው:: ሆኖም ግን በዓ/ሕግ ምስክር ጉዳይ እንዳየነው በዝርዝሩ ላይ ያልተጠቀሰ ምስክር እንዲቀርብለት ተከሳሹ ከጠየቀና ፍ/ቤቱም ጥያቄውን ከተቀበለው ምስክሩ እንዲቀርብለት ሊያዝዝ ይችላል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.143 (2):: በተጨማሪም የነገሩ መሰማት ከተጀመረ በኋላ ክሱ የተሻሻለ ወይም አዲስ ክስ የተዘጋጀ ከሆነ በማንኛውም ጊዜ ተከሳሹ ከተሰሙት ምስክሮች ውስጥ ማንኛውም እንደገና ኣስጠርቶ እንዲያሰማ የመጠየቅ መብቱ የተጠበቀ ነው (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.121) ::

ከዚህ በተጨማሪ ተከሳሹ ቃሉን መስጠት የፈቀደ (የፈለገ) እንደሆነ በመጀመሪያ ቃሉን መስጠት ኣለበት:: ሆኖም በሚሰጠው ቃል ላይ መስቀለኛ ጥያቄ ሊጠየቅ እንደማይችልና ነገር ግን ፍ/ቤቱ ነገሩን ለማብራራት መጠየቅ እንደሚችል ሕጉ ኣስቀምጧል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.143(3)):: ይሁን እንጂ ተከሳሹ የሚሰጠው ቃል የተመሰከረበትን ነገር ከመከላከል ኣንፃር ምን ፋይዳ እንዳለው ሕጉ በግልፅ ያለው ነገር የለም፡፡

የተከሳሹ መከላከያ ምስክሮች አጠያየቅ፣ የጥያቄዎቹ ዓይነትና የምስክርነት ቃል አመዘጋገብ ከላይ ስለ ዓ/ሕግ ምስክሮች በተገለፀው አይነት ይሆናል፡፡

ይህ ማስረጃ ከተሰማ በኂላ ፍርድቤቱ ክሱ ተስተባብሎ እንደሁ ይመረምራል፡፡ በዚህ መሰረትም በጉዳዩ ላይ ፍርድ ይሰጣል፡፡ ፍርዱም ተከሳሹ ***ክሱን*** አስተባብሏል ከክሱ በነጻ ይሰናበት ወይም ***ክሱን*** ኣላስተባበለም ለወንጀሉ ጥፋተኛ ነዉ የሚል ይሆናል፡፡

2.4.3 በማስረጃ መስማት ጊዜ የፍርድቤት ሚና

በማስረጃ ረገድ ፍርድ ቤቶች (ዳኞች) ያላቸው ሚና ስንመለከት በዓለማችን በሚገኙ ሁለት ዋና ዋና የሕግ ስርዓቶች ልዩነት ይታያል:: በኮመን ሎዉ የሕግ ስርዓት አገሮች የክርክሩ አድማስ የሚወስኑት (ጥፋተኛ ነኝ በማለትና ለማመን በመስማማት ኣማካኝነት) ፣ የክርክሩን ስትራተጂ የሚቀይሱት ፣ ማስረጃን የማቅረብና የመጠየቅ ሚና የሚወጡት በዋነኛነት ባለጉዳዮች ናቸዉ፡፡ ስለዚህ የዳኘው ሚና በጣም ውሱን ነው::

በኮንቲኔንታል የሕግ ስርዓት ያለው ኣሰራር ስናይ ግን የክርክሩን ስትራተጂ የሚቀይሰው፣ የክርክሩን አድማስ የሚወስነው፣ የትኛው ማስረጃ መቅረብ እንደለበትና እንደሌለበት ከመወሰን ኣኳያ ከፍተኛ ሚና የሚጫወተዉ፣ በዋነኝነት ለምስክሮች ጥያቄ የሚያቀርበዉ፣ ወዘተ ዳኛ ነው::

በእኛ ኣገር የሕግ ስርዓት በመሰረቱ ማስረጃ ማቅረብና ምስክሮችን መመርመር የዓ/ሕጉና የተከሳሹ ሃላፊነት ቢሆንም ፍ/ቤቱም ሰፋ ያለ ሚና እንዳለዉ ማየት ይቻላል:: ፍ/ቤቱ በምስክር ኣቀራረብና ምርመራ ያለው ሚና ሰፊ ነዉ፡፡ ሆኖም ይህን ሚናዉን ሲጫወት ገለልተኛነቱን በማይነካና በጥንቃቄ ሊሆን እንደሚገባ መርሳት የለብንም:: ስለዚህ ይህንን እንደመነሻ በመያዝ የፍ/ቤቱ ሚናዎች ምን እንደሆኑ እናያለን::

ሀ) ምስክሮችን መመርመር (መጠየቅ) በዋነኛነት የባለጉዳዮች ሃላፊነት ቢሆንም ትክክለኛ ፍርድ ለመስጠት ኣስፈላጊ መስሎ ከታየው ፍ/ቤቱ በማንኛውም ጊዜ ምስክሮቹን ማናቸውንም ጥያቄ ለመጠየቅ ይችላል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.136 (4)):: በተለምዶም የፍርድ ቤት ማጣሪያ ጥያቄ እየተባለ ይጠራል:: ከሕጉ ኣነጋገር ተነስተን ዳኞች ምን ዓይነት ጥያቄ ማንሳት ኣለባቸው ብለን እናስባለን፡፡ ሕጉ የሚለው “ማናቸውንም” ጥያቄ ነው:: በተግባር ያለው ኣካሄድ በተለይ ያለጠበቃ የሚከራከሩ ተከሳሾች የዋና ጥያቄ ምንነትና እንዴት እንደሚቀርብ ባለማወቃቸው ወደ ማዘበራረቅ ስለሚገቡ ዳኞች ራሳቸው ዋና ጥያቄ ሳይቀር ሲጠይቁላቸው ይታያል::

መለማመጃ 55

ምስክር እየተሰማ ባለበት በአንድ የወንጀል ክስ ጉዳይ ዐቃቤህጉ ዋና ጥያቄ እየጠየቀ ባለበት ጊዜ ፍርድቤቱ ጣልቃ እየገባ የተለያዩ ጥያቄዎችን በመጠየቅ መመርመር ስለጀመረ ዐቃቤህግ በፈለገዉ አይነት ማስረጃዉን ማሰማት አልቻለም፡፡ ስለዚህ ዐቃቤህግ ፍርድቤቱ የማጣሪያ ጥያቄ የሚጠይቅበት የራሱ ጊዜ መጨረሻ ላይ ስላለዉ ምስክሬን በተዘጋጀሁበትና በምፍልገዉ መንገድ እንዳሰማ በተለያዩ ጥያቄዎች አያቋርጥብኝ ብሎ አመለከተ፡፡

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ በዚህ ጥያቄ ላይ የሚሰጡት ትዕዛዝ ምንድን ይሆናል?

ፍርድቤቱ ጥያቄዎችን የሚጠይቀዉ ወይም መጠየቅ የሚችለዉ የተከራካሪዎቹ ጥያቄዎች ካበቁ በኋላ ነዉ ብለዉ መጠየቀዎን ያቋርጣሉ ወይስ መጠየቀዎን ይቀጥላሉ? ለምን? ትዕዛዝዎን ይጻፉት

ይህን ጥያቄ ያነሳዉ ተከሳሹ ቢሆንና እርስዎ ዐቃቤህግ ሆነዉ ፍርድቤቱ በአጋጣሚ ሃሳብዎን በዚህ ጉዳይ ላይ ቢጠይቅዎ ምን ሃሳብ ያቀርባሉ? ተከሳሽ ልክ ነዉ ይላሉ ወይስ ፍርድቤቱ ጥያቄዎችን በማንኛዉም ጊዜ ሊጠይቅ ይችላል ብለዉ የተከሳሹን ጥያቄ ይቃወማሉ? ለምን?

ጥያቄ ከመጠየቅ ጋር በተያያዘ ፍርድቤት ለተከራካሪ ወገኖች ያልተፈቀደ ሥልጣን አለዉ፡፡ ይኸዉም በምስክር መስማት ሂደት ተከሳሽ ቃሉን ለመስጠት በፈቀደ ጊዜ ቃሉን ሲሰጥ ከፍርድቤት በቀር በሚሰጠዉ ቃል ላይ ሊጠይቀዉ የሚችል ወገን የለም /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 142/3//፡፡ በዚህ ጊዜ ዐቃቤህግ ይቅርና ተከሳሹ ጠበቃ ያለዉ ቢሆን ጠበቃዉ እንኳ ጥያቄ እየጠየቀ ሊያስመሰክረዉ አይችልም፡፡

ለ) <u>ዳኞች ተጨማሪ ምስክር እንዲቀርብ ለማዘዝ ይችላሉ:: በዚህም መሰረት</u>፤

1. ትክክለኛ ፍርድ ለመስጠት ምስክርነቱ ኣስፈላጊ መስሎ ከታየው ፍርድ ቤቱ ፍርድ ከመስጠቱ በፊት በማንኛውም ጊዜ ማንኛውንም ምስክር መጥራት ይችላል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.143(1)):: ማንኛውንም ምስክር ሲል ኣስቀድሞ ቃሉን ያልሰጠ ሆኖም የቀረቡ ምስክሮች ቃላቸውን ሲሰጡ ስሙን የጠሩትና ስለጉዳዩ የሚያውቅ ሰው፣ ወይም ሌላ ዓይነት ማስረጃ ሊኖር ይችላል:: በፍ/ቤቱ ጥያቄ ኣማካኝነት ባለጉዳዮች በሚሰጡት ጥቆማ ወይም በሌላ መንገድ የተገኝ ሊሆን ይችላል::

2. ዓ/ሕጉና ተከሳሹ በምስክር ዝርዝር ላይ ያልተጠቀሱ ምስክሮች እንዲቀርቡላቸው በጠየቁ ጊዜ ምስክሮቹ ነገሩን ለማዘግየት ሳይሆን ለትክክለኛ ፍትሕ ኣስፈላጊ መስሎ ከታየው ምስክሮቹ እንዲጠሩ ፍ/ቤቱ ለማዘዝ ይችላል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.143 (2)) ::
3. ተከሳሹ ለቀረበበት ክስ የእምነት ቃል የሰጠ ቢሆንም ፍ/ቤቱ አስፈላጊ ሆኖ ሲያገኘው ዓ/ሕጉ ለክሱ የሚደግፈውን ማስረጃ እንዲያቀርብ ለማዘዝና ተከሳሹም መከላከያውን እንዲያቀርብ ለመፍቀድ ይችላል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.134 /2/ ይመለከቷል)::
4. እንዲሁም በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 194 እንደተደነገገዉ በይግባኝ መስማት ጊዜም ቢሆን ፍርድቤት ተጨማሪ ማስረጃ እንዲቀርብ ሊያዝዝ ይችላል፡፡

መለማመጃ 56

በአንድ የወንጀል ክስ ጉዳይ የተቆጠሩ ምስክሮች ተሰምተዉ አብቅተዋል፡፡ በዚህ ጊዜ ለፍርድ ቀጠሮ ከመያዙ በፊት ተከሳሹ አንድ የሰነድ ማስረጃ በማስረጃ ዝርዝሩ ዉስጥ ያልተጠቀሰ በተጨማሪ ማስረጃነት እንዳቀርብ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 143 መሰረት ይፈቀድልኝ በማለት አመለከተ፡፡ እንዳጋጣሚ ሆኖ ተከሳሹ በዋስ የሚገኝ ነዉ፡፡ ይህ ሰነድ ደግሞ ከኢትዮጵያ ዉጭ የሚገኝ ነዉ፡፡ ሆኖም በጉዳዩ ትክክለኛ ፍርድ ለመስጠት የሚረዳ ሰነድ ነዉ፡፡ ዐቃቤህግ ምን እንደሚል ተጠየቀ፡፡ እርሱም እንዲህ አይነት ማስረጃዎችን በተጨማሪነት ለማቅረብ ይህ ህግ አግባብነት የለዉም፣ ህጉ ምስክሮችን የሚመለከት ስለሆነ ሰነዶችን አስቀድሞ ማቅረብ ይገባል እንጂ በዚህ ህግ መሰረት በተጨማሪ ማስረጃነት ማቅረብ አይቻልም ጥያቄዉ ዉድቅ ሆኖ መዝገቡ ለፍርድ ይቀጠርልኝ በማለት ተከራከረ፡፡

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ በዚህ ክርክር ላይ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ

ከዚህ በተያያዘ የፍርድቤት ኃላፊነት በሥነሥርዓት ህጉ የተመለከቱትን ከላይ የተገለጹትን ብቻ በማከናወን ይወሰናል ወይ የሚለዉ ጥያቄ አግባብ ያለዉ ጥያቄ ነዉ፡፡ ፍርድቤት ትክክለኛ ፍርድ ለመስጠት አስፈላጊ እስከሆነ ድረስ ከነዚህ ያለፈ፣ ነገር ግን ተመሳሳይ ባህሪ ያላቸዉን ተግባሮች እንዳያከናዉን ሊከለከል ይገባ እንደሁ መልስ ሊያገኝ ይገባዋል፡፡

መለማመጃ 57

በችሎትዎ በሚታይ የወንጀል ክስ ማስረጃዎች በሚቀርቡበት ጊዜ ከተነሱት ክርክሮች አንዱ ወንጀሉ የተፈጸመበትን ቦታ የአካባቢ ሁኔታ የሚመለከት በመሆኑ የዐቃቤህግ ምስክሮች የመሰከሩትን ነገር ዕዉነትነት ፍርድቤቱ በቦታዉ ተገኝቶ ይመርምርልኝ፣ በቦታዉ ያለዉ ሁኔታ ከተመሰከረዉ ፈጽሞ የማይገናኝ ነዉ፣ ወዘተ. በማለት አመለከተ፡፡ ዐቃቤህግም በወንጀል ጉዳይ ፍርድቤት እንዲህ አይነት የማስረጃ ስብሰባ ተግባር ለመፈጸም ሥልጣን አልተሰጠዉም፣ ተጨማሪ ምስክሮችን ለመጥራት፣ የቀረቡ ምስክሮችን ማጣሪያ ጥያቄ መጠየቅ እንጂ ወንጀል የተፈጸመበት ቦታ ተገኝቶ ማስረጃ መሰብሰብ በሥነሥርዓት ህጉ አልተፈቀደም፣ ስለዚህ ችሎቱ ጥያቄዉን ዉድቅ ያድርግልኝ በማለት ተከራከረ፡፡

በዚህ ክርክር ላይ የሚሰጡትን ትዕዛዝ ይጻፉ

2.5 <u>*የክርክር ማቆሚያ ንግግር /የመፋረጃ ሃሳብ/*</u>

የክርክር ማቆሚያ ንግግር የሁለቱም ተከራካሪዎች ወገን ምስክሮች ተሰምተው ካለቁ በኋላ፣ ተጨማሪ ምስክሮች ቀርበው ከሆነም ከተሰሙና ሌሎች የሰነድ ማስረጃዎችም ካሉ ተጠቃልለው ከቀረቡ በኋላ ዓ/ሕጉና ተከሳሹ ወይም ጠበቃው የሚያቀርቡት ነው። የመፋረጃ ሓሳቡ የሚቀርበውም በቃል እንጂ በፅሑፍ እንዳልሆነ ከሕጉ የቋንቋ ኣጠቃቀም (ይናገራል ስለሚል) መረዳት ይቻላል። ሆኖም ሲሰራበት የነበረና አሁንም ሙሉ በሙሉ ቀርቷል ለማለት የማያስደፍረው ተከራካሪዎች የመፋረጃ ሓሳባቸውን ለማቅረብ ቀጠሮ እንዲሰጣቸው ሲጠየቁ ፍ/ቤትም የሚፈቅድላቸው መሆኑ ነው። የመፋረጃ ሓሳብ እየተባለ ሲቀርብ የነበረውም በቃል ሳይሆን ብዙ ሓተታ በያዘ ፅሑፍ ነበር።

መለማመጃ 58

አንድን የወንጀል ክስ በችሎትዎ ሰምተዉ ማስረጃዎች ከተጠናቀቁ በኋላ ዐቃቤህግ የመፋረጃ ሃሳብ እንዳቀርብ አጠር ያለ ቀጠሮ ይሰጠኝ ብሎ ስለጠየቀና በችሎቱ የተለመደ አሰራር በመሆኑ በጽሁፍ መፋረጃ ሃሳቡን በሬጂስትራር በኩል እንዲያቀርብ ፈቀዱ፡፡ ተከሳሹ ግን ዐቃቤህግ የሚያቀርበዉን ሃሳብ ማወቅ ስላለብኝና ለዚህም የራሴን የመልስ ሃሳብ ማቅረብ መብት ስላለኝ ይህ የዐቃቤህግ ሃሳብ ሊደርሰኝ እንዲችል በሬጂስትራር በኩል ሳይሆን ወይ እዚሁ አሁን በቃል ያቅርብ፣ ካልሆነም ቀጠሮ ተይዞ እዚሁ ችሎት ላይ ደርሶኝ በተራዬ ቀጠሮ ተይዞልኝ መልሴን እንዳቀርብ ሊታዘዝ ይገባል፣ የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 148 *ይህን ይደነግጋል፡፡ በማለት ተከራከረ፡፡*

ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

ዓ/ሕግ ንግግሩን ካቆመ በኋላ ቀጥሎም ተከሳሹ ወይም ጠበቃው ስለ ሕጉና ስለማስረጃው ሁኔታ ይናገራል:: የዓ/ሕግ ማስረጃን በመከላከያው ያፈረሰው መሆኑን፣ በነፃ ሊለቀቅ እንደሚገባ ወይም ወደ ቀላል ዓንቀፅ መለወጥ የሚገባው መሆኑ አለመሆኑን ወዘተ ይገልፃል:: ተከሳሾቹ ብዙ ከሆኑ ተከሳሹ ወይም ጠበቃው ንግግር የሚያደርግበትን ተራ ፍ/ቤቱ ይወስናል::

በሁሉም ሁኔታ ግን ተከሳሽ የመጨረሻዉ ንግግር አድራጊ ነዉ፡፡ የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 148 መጀመሪያ ዐቃቤህግ ቀጥሎ ተከሳሽ እንደሚናገሩ ደንግጎ ከዚህ በማስከተል ሁልጊዜም ተከሳሽ በመጨረሻ እንደሚናገር መደንገጉ ዐቃቤህግ ለተከሳሽ ንግግር መልስ ሊሰጥ እንደሚችል ወይም ከተከሳሽ ቀጥሎ ሊናገር እንደሚችል መጠቆሙ ነዉ፡፡ ይህ ከሆነ ደግሞ በተቻለ መጠን ንግግሩ በችሎት ሆኖ አንዱ የሌላዉን ንግግር እየሰማ እንዲነጋገሩ ማድረግ አስፈላጊ መሆኑን መገንዘብ ይቻላል፡፡ ስለዚህ ግራ ቀኙ በየፊናዉ ሳይሰማማ ንግግሩን በጽሁፍ አድርጎ ነገሩን በማይወስን ወገን ማለትም በሬጅስትራር አማካኝነት መለዋወጡ ተገቢ እንዳልሆነ ያሳያል፡፡

የመዝጊያ ንግግር ማድረግ ግዴታ ባለመሆኑ ሁለቱ ተከራካሪዎች ከፈለጉ የሚያደርጉት ነው:: ንግግር እንዲያደርጉ ተጠይቀው ፈቃደኞች ካልሆኑ ካላቀረባችሁ ብሎ ፍ/ቤቱ የሚያስገድድበት ሁኔታ መኖር የለበትም::

3 ምዕራፍ ሦስት

ስለፍርድ

በወንጀል ክስ ጉዳይ የክስ መስማቱ ሂደት ሲገባደድ ፍርድቤት ይህን ሂደት የሚያሳርገዉ በዚህ ሂደት የደረሰበትን ግኝት በመግለጽ ነዉ፡፡ ይህ ግኝት ተከሳሹን ከክሱ ነጻ የሚያደርግ ወይም ጥፋተኛ መሆኑን የሚያረጋግጥ ሊሆን ይችላል፡፡ ይህ ሁሉ በጽሁፍ ሊሰናዳ ይገባል፡፡

በዚህ መሰረት ተከሳሹ ጥፋተኛ ነዉ የሚል ግኝት ላይ የተደረሰ እንደሆነ ከዚህ የሚቀጥል ሌላ የፍርድ ሂደት ይኖራል፡፡ ይህም የቅጣት አወሳሰን ሂደት ሲሆን የፍርድ አሰጣጥ አካል ነዉ፡፡

ፍርድ የክርክሩ ሂደት ግኝት መግለጫ እንደመሆኑ መጠን ይህን ዓላማዉን የሚያሳካ ሊሆን ስለሚገባዉ ይህን ጉዳይ በሚገዙት ህግጋትና አሰራሮች ላይ የሚከተለዉ ሥልጠና ቀርቧል፡፡

የፍርድ አጻጻፍና የቅጣት አወሳሰን ጉዳዮች ራሳቸዉን የቻሉ ሥልጠናዎች የሚሰጥባቸዉ ስለሆነ በዚህ ክፍል የሚቀርበዉ ሥልጠና ከሥነሥርዓት ህጉ ጋር የተያያዙ ነጥቦች ላይ ብቻ ያተኩራል፡፡ ስለዚህ በዚህ ምዕራፍ ማለቂያ ላይ ሠልጣኞች

- ስለፍርድ አጻጻፍ እና ስለቅጣት አወሳሰን መንደርደሪያ የሚሆን ዕዉቀት ያገኛሉ

3.1 ስለፍርድ አሰጣጥና አጻጻፍ

ስለፍርድ አጻጻፍ ራሱን የቻለ ሥልጠና የሚሰጥበት ስለሆነ በዚህ የሥልጠናዉ ክፍል ብዙ የሚባል ነገር አይኖርም፡፡ ከዚህ የሚከተለዉን ብቻ እናያለን፡፡

ፍርድ ማለት ምን ማለት እንደሆነ የወ/መ/ሕ/ስ/ስ ያስቀመጠው ትርጉም ባይኖርም ከስነ ስርዓቱ ኣጠቃላይ ይዘት አንፃር ሲታይ፣ ፍርድ ማለት በከሳሽ ወገን የተመሰረተ ክስ እና በሁለቱ ወገኖች የቀረበ ማስረጃ ይዘት ኣግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ ተከሳሽን ነፃ ወይም ጥፋተኛ ማድረግ ማለት ነው በሚል መልኩ ማስቀመጥ ይቻላል::

የፍርድ ዓላማ በዓ/ሕግ ወይም በግል ከሳሽ እና በተከሳሽ መካከል ሲካሄድ የቆየው ክርክር በተቻለ መጠን አጭር፣ ግልፅ፣ በምክንያት ላይ የተመሰረተ፣ ቅደም ተከተሉን የጠበቀ አድርጎ ከነክርክሩ መፍትሄ ለባለጉዳዮችና ለህዝቡ ለመግለፅ (ለመንገር) ነው:: ይህን ዓላማ ለማሳካት ዳኞች ውሳኔ በሚፅፉበት ጊዜ የክስ (ፍሬ ነገር)፣ የማስረጃና የሕግ ተጠየቃዊ ትስስር (logical interrelation) በሚያሳይና በምክንያት ላይ የተመሰረተ መሆን አለበት::

ፍርድ የሚሰጠው ዓ/ሕጉና ተከሳሹ ወይም ጠበቃው የመዝጊያ ሓሳባቸውን ካሰሙ በኋላ ነው (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.149(1)):: ክሱ ከአንድ በላይ በሆኑ ዳኞች የሚታይ ከሆነ ዳኞቹ በሕግ ጉዳይና በማስረጃው ላይ ሙያዊ ውይይት ያደርጋሉ:: በዚህ መሰረት ውሳኔ ማግኘት ያለባቸው ነጥቦች (ጭብጦች) ለይተው ያወጣሉ$ ፍርዱም በሙሉ ድምፅ ወይም በድምፅ ብልጫ ሊሰጥ ይችላል:: በድምፅ ብልጫ የተወሰነ እንደሆነ በሓሳብ የተለየው ዳኛ የተለየበትን ምክንያት በመግለፅ የራሱን ሓሳብ በፅሑፍ ማስፈር አለበት$ በድምፅ የተለየው ዳኛ ሓሳቡን በፅሑፍ ሲያስቀምጥ በአብላጫ ድምፅ ውሳኔ የሰጡትን ዳኞች መዝለፍና ማንቋሸሽ የለበትም$ ከእነሱ የተለየበትን የፍሬ ነገር ኣስተያየት ወይም የሕግ ኣተረጓጎም ብቻ ማስቀመጥ አለበት$

የሚሰጠው ፍርድ የቀረበውን ክስና በግራ ቀኙ ተከራካሪ ወገኖች ቀርቦ የተሰማውን ማስረጃ ኣጭር መግለጫ (Summary) ፍ/ቤቱ ማስረጃውን የተቀበለበትን ወይም ያልተቀበለበትን ምክንያቶች፣ ፍርዱ የተመሰረተበትን ሕግ መጥቀስና ጥፋተኛም ሆኖ በተገኘ ጊዜ ጥፋተኛ የተባለበትን የሕግ ዓንቀፅ መጥቀስ አለበት$ ፍርዱም ቀን ተፅፎበት ፍርዱን በሰጠው ዳኛ ወይም ዳኞች መፈረም አለበት (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.149(1)) $

በአጭሩ በወንጀል ጉዳይ የሚሰጥና የሚፃፍ ፍርድ በአጠቃለይ የኅብረተሰቡን፣ በተለይ ደግሞ የተከሳሹና የወንጀሉ ሰለባ የሆኑትን ሰዎች መብት የሚነካ በመሆኑ ዳኞች በእነዚህ ባለመብቶች በተለይ ደግሞ በተከሳሹና በተበዳዩ እግር ቆመው ነገሮችን በጥልቀትና ኣስተዋይነት በተሞላበት መንገድ መዝገቡን በመመርመር ፍርድ ሊሰጡና ሊፅፉ ይገባል$

በግራ ቀኙ ተከራካሪዎች የቀረቡትን ማስረጃዎች (በፍ/ቤት በተጨማሪነት የቀረቡትንም ጭምር) ፍ/ቤቱ ከመረመረ በኋላ ተከሳሹን ጥፋተኛ የማያደርግ ሆኖ ካገኘው በወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ. 149(2) መሰረት ነፃ እንዲሆንና ታስሮ ከሆነም እንዲለቀቅ ትእዛዝ በመስጠት ይወስናል፡፡

ፍ/ቤቱ ማስረጃዎቹን ከመረመረ በኋላ ተከሳሹ በሚገባ የተመሰከረበትና በመከላከያው ያላስተባበለው ሆኖ ያገኘው እንደሆነ በተከሳሹ ላይ የጥፋተኝነት ውሳኔ ይሰጣል$ (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 149(1) ይመለከቷል)$ የጥፋተኛነት ውሳኔ ከተሰጠ በኋላ የሚቀጥለው የቅጣት ስነ ስርዓት ሆኖ፣ የቅጣት ውሳኔውን ለመስጠት ቀጠሮ መስጠት አስፈላጊ ሊሆን ይችላል፡፡

መለማመጃ 59

ሲታይ በቆየ አንድ የወንጀል ክስ ማስረጃዎች ተሰምተዉ ክርክሩ ከተጠናቀቀ በኋላ ተመርምሮ ተከሳሽን ጥፋተኛ ነች የሚል ዉሳኔ ተሰጠ፡፡ ወንጀሉ በእስራት ወይም በገንዘብ መቀጮ ሊያስቀጣ የሚችል ነዉ፡፡ ተከሳሿ በዋስ ሆና ስትከራከር ቆይታለች፡፡ ችሎቱም በስራ ብዛት ምክንያት የቅጣት ዉሳኔዉን በሌላ ጊዜ ለመስጠት አሰበ፡፡ ስለዚህ ዳኛዉ ቀጠሮ ለመያዝ ሲዘጋጁ ተከሳሿ በዋስ የቆየሁ ስለሆነና ልቀጣ የምችለዉ ገንዘብ ብቻ ሊሆን ስለሚችል፣ ህጻናት ልጆች ለብቻዬ የማሳድግ በመሆኑ፣ ወዘተ. የሚሉትን ምክንያቶች በመግለጽ ለቅጣት ዉሳኔ በሚያዘዉ ቀጠሮ ለመቅረብ አሁን ባለችበት በዋስ ቆይታ ለመቅረብ እንድትችል አመለከተች፡፡

ዐቃቤህግ ቢሆኑ የሚያቀርቡትን በመርህ ላይ የተመሰረተ ክርክር ይጻፉ

ዳኛዉ እርስዎ ነዎት፡፡ ዐቃቤህግም ጥፋተኛ የተባለችዉ በእስራት ሊያስቀጣ በሚችል ወንጀል በመሆኑ ጥፋተኛ ከተባለች በኋላ በእስር ቆይታ ቅጣት ሊወሰን ይገባል እንጂ በዋስ ልትቆይ አትችልም በማለት ተከራከረ

ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

ለክርክርዎ ወይም ለዉሳኔዎ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 206 የተደነገጉትን ሁኔታዎች ግምት ዉስጥ ያስገቡ፡፡

3.2 <u>የቅጣት አወሳሰን</u>

የቅጣት አወሳሰንን የሚመለከት ራሱን የቻለ ሥልጠናና ማሰልጠኛ ማንዋል ይኖራል ተብሎ ይታሰባል፡፡ ስለዚህ እዚህ የሚቀርበዉ ከሥነሥርዓት ህጉ ጋር የተያያዘዉ አዝማሚያ ብቻ ነዉ

ቅጣት ጥፋተኛ ሆኖ ለተገኘ ሰው የሚሰጥና ጥፋተኛ የተደረገበት ዓንቀፅ የሚያዝዘውን የቅጣት ዓይነት መሰረት በማድረግ የሚወሰን ነው$ ፍ/ቤቱ ቅጣትን የሚወስነው የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ቁ.149 (3-7) በመከተል ነው$

የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.149(3) እና (4) እንደሚከተለው ይነበባል

> *... (3) ተከሳሹም ጥፋተኛ ነው በተባለ ጊዜ ስለቅጣት ማክበድ ወይም ማቅለል ዓቃቤ ሕጉ ያለውን አስተያየት እንዲሰጥ ፍርድ ቤቱ ይጠይቀዋል$ ዓቃቤ ሕጉም ስለተከሳሹ ጠባይ ለማስረዳት ምስክሮች ለመጥራት ይችላል$*
>
> *(4) ዓቃቤ ሕጉ ስለቅጣቱ አስተያየቱን ከሰጠ በኋላ ተከሳሽ ወይም ጠበቃው መልስ የመስጠት መብት ኣለው፣ ስለጠባዩም ለማስረዳት ምስክሮች ለመጥራት ይችላል$ ተከሳሹ ቀድሞ በጥፋተኝነት ኣልተፈረደብኝም ያለ እንደሆነ ዓቃቤ ሕጉ ከዚህ ቀደም በጥፋተኝነት የተፈረደበት ለመሆኑ ለፍርድ ቤቱ ማስረዳት አለበት*

ከእነዚህ ንኡስ ቁጥሮች መገንዘብ እንደሚቻለው፤

1. ከጥፋተኝነት ውሳኔ በኋላ ዓ/ሕጉ ስለ ቅጣት ማክበድ ወይም ማቅለል ኣስተያየት ካለው እንዲገልፅ ፍ/ቤት የሚጠይቀው ሲሆን ዓ/ሕጉም ስለተከሳሹ ጠባይ ለማስረዳት ምስክሮችን የመጥራት መብት አለው፡፡ ብዙዉን ጊዜ ዐቃቤህግ ስለቅጣት ማቅለያ ሃሳብ ሲያቀርብ አይስተዋልም፡፡ የቅጣት ማክበጃዉም እንደነገሩ የሚቀርብ እንጂ በደንብ ተጠንቶ ተመርምሮ የሚቀርብ አይደለም፡፡
2. ተከሳሹ ወይም ጠበቃው ስለ ቅጣቱ መልስ ይሰጣል$ መልሱም ስለቅጣት ማቅለያ ወይም ስለጠባዩ በዐቃቤህግ የቀረበዉን ክርክርና ማስረጃ የሚቃወም ሊሆን ይችላል፡፡ ስለዚህ ይህ መልስ ዐቃቤህግ ባለበት ኃላፊነት መሰረት ሳያቀርበዉ የቀረ የቅጣት ማቅለያ ካለ እርሱን ለማቅረብ ወይም ዐቃቤህግ

ባቀረባቸዉ የቅጣት ማክበጃ ምክንያቶች ያልተስማማ እንደሆነ የተለየ ነገር ስለመኖሩ ይሆናል ማለት ነዉ፡፡

3. ዓ/ሕግ ተከሳሹ የወንጀል ሪከርድ እንዳለው ሲገልጽ ተከሳሹ ግን ይህ ሁኔታ ከካደ ዓ/ሕጉ ማስረጃ አቅርቦ ማስረዳት አለበት፡፡ በተለምዶ ግን ዐቃቤህግ ይህን የጥፋተኛነት ታሪክ የሚያስረዳ ማስረጃ ተከሳሽ ከመቃወሙ በፊት ከቅጣት ሃሳቡ ጋ ሲያቀርበዉ ይስተዋላል፡፡ ይህም ተከሳሹ ባለማወቅ ሳይቃወም ቢቀር ፍርድቤት በነገሩ ላይ ለመወሰን የሚያስችለዉ ማስረጃ እንዳያጣ ያደርገዋል፡፡

የቅጣት ክርክሩ ከተጠናቀቀና ካስፈለገም ስለቅጣቱ ማስረጃ ከተሰማ በኋላ ፍ/ቤቱ ቅጣቱን ይወስናል$ ለዚህ የቅጣት ዉሳኔ ተገቢዎቹን የቅጣት አወሳሰን ህግጋት መጥቀስ ይጠበቅበታል፡፡

ፍርድ ቤቶች በወንጀል ሕግ ቁ 88 በተደነገገዉ መሰረት የቅጣት ውሳኔ መጣል እንደሚገባቸው ተደንግጓል$ የማቅለያ (የወ/ህ/ቁ 82፣ 83፣ 179 እና 180) እና የማክበጃ (ዓንቀፅ 84፣ 85፣ 183 እና ተከታዮቹ የሚገልጿቸው) ምክንያቶች ሲኖሩም እነዚህኑ በመመርመር ዳኞች ቅጣትን ከፍ ወይም ዝቅ ማድረግ ይኖርባቸዋል፡፡ አሁን ደግሞ የፌዴል ጠቅላይ ፍርድቤት በወ/ህ/ቁ 88/4/ በተሰጠዉ ሥልጣን መሰረት ያወጣዉ የቅጣት አወሳሰንመመሪያ ስላለ ይህ መመሪያ የሚለዉን በመመርመር ዉሳኔ መስጠት ይገባል፡፡

ቀደም ሲል እንደተገለጸዉ ዓቃቤያነ ሕግ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 149 (3) የተሰጣቸውን ኃላፊነት ቢኖርም የሚያቀርቡዋቸውን አስተያየቶች ስንመለከትም ባብዘኛው የሚከተሉትን ይመስላሉ$

"ተከሳሹን የሚመለከት በፖሊስ የቀረበ ሪኮርድ ስለሌለ ፍርድ ቤቱ ተመጣጣኝ ቅጣት ይወስንልን$"

"ተከሳሹ ቀደም ሲል ሪኮርድ ስላለበት (የመዝገብ ቁጥር በመጥቀስ) ቅጣቱ ከብዶ ሊወሰንበት ይገባል$"

“የወንጀሉ አፈፃፀም ከባድ እና አደገኛ ስለሆነ ቅጣቱ ከብዶ እንዲወሰንልን እናመለክታለን$”

‹በተደራራቢ ወንጀሎች ጥፋተኛ ስለተባለ ቅጣቱ ይክበድበት›

ህጉ ዓቃቤ ሕጉን የሚጠይቀው ስለ ቅጣት ማክበጃ ብቻ ሳይሆን ስለ ቅጣት ማቅለያም ሃሳብ እንዲያቀርብ ነው$ ዓቃቤነ ሕግ ግን ብዙዉን ጊዜ ስለተከሳሹ የቅጣት ማቅለያ ሲያቀርቡ አይታዩም$ በአጠቃላይ በአሁኑ ጊዜ ፍርድ ቤቶች ዓቃቤያነ ሕግን ጠይቀው የሚያገኙት መረጃ ብዙዉን ጊዜ ለቅጣት ማክበጃነት የሚረዳ ብቻ ነዉ፡፡

ከተከሳሹ የሚቀርቡት አስተያየቶችም ቢሆኑ ባብዛኛው ዕድሜውን፣ የጤና ሁኔታዉን፣ የትምህርት ደረጃውንና የቤተሰብ ሃላፊ መሆኑን የሚገልፁ ናቸው$ እነዚህ መረጃዎች ብዙውን ጊዜ በተጨባጭ ማስረጃ የተደገፉ ኣይደሉም$ ዓቃቤ ሕግም ቢሆን ከተከሳሽ የሚቀርበውን ኣስተያየት ለመቋቋም ሙከራ ሲያደርግ ኣይታይም$ ፍርድ ቤቶቹም በሁለቱም ተከራካሪዎች የቀረበላቸዉን የቅጣት ሓሳብ በመቀበል ቅጣት ሲወስኑ ይታያሉ፡፡ በርግጥ አሁን አሁን ፍርድቤቶች አልፎ አልፎም ቢሆን የተከሳሽን የቅጣት ክርክሮች የሚመለከት ማስረጃ እንዲቀርብ ሲያዝዙ እየተስተዋለ ነዉ፡፡

ክሱ በሚሰማበት ጊዜ ስለ ወንጀሉ ክብደትና ስለአፈፃፀሙ የሚመለከቱ መረጃዎች ሊቀርቡ እንደሚችሉ ይታወቃል$ እነዚህ ብቻ ግን ዳኛው የሚጠበቅበትን ውስብስብ የሆነ የቅጣት ኣወሳሰን ግዴታውን እንዲወጣ የሚያስችሉት ኣይሆኑም$ በቅጣት ጊዜ ተጨማሪ ማስረጃዎች ማግኘት መቻል አለበት$ የወ/መ/ሕ/ስ/ስ/ ያሰፈራቸው ከላይ የተጠቀሱትን ድንጋጌዎች ሰፋ ብለውና ዓላማቸውን ለማስፈፀም በሚያስችል መንገድ ካልተተረጎሙ ፋይዳቸው እምብዛም ነው$

የስነ ስርዓት ሕጉ ሁለቱ ንኡስ ዓንቀፆች ፍርድ ቤቱ ቅጣትን በሚመለከት መረጃውን ከተከራካሪ ወገኖች ብቻ በሙግት መልክ እንዲያገኝ የሚደነግጉ ይመስላሉ፡፡ ነገር ግን ህጉ ፍርድ ቤቶች በክርክር ጊዜ ከሚገኘው መረጃ ብቻ በመነሳት ቅጣት እንዲወስኑ አልሞአል ማለት ያስቸግራል$ የስ/ስ/ሕጉ ዓንቀፆች ከዋናው ሕግ ጋር አጣጥሞ በመተርጎም ከሁለቱ ተከራካሪ ወገኖች ከሚያገኘው ውጪ ተጨማሪ መረጃ መሰብሰብ መቻል ይጠበቅበታል$ ለምሳሌ በፖሊስ ምርመራ መዝገቦች የሚገኙት በጥቅም ላይ ያልዋሉ ሰነዶች በቅጣት ማቅለያነት ሊጠቅሙ የሚችሉ መረጃዎች ሊገኙባቸው

ይችላሉ$ ዓቃቤያነ ሕግ እነዚህን ለማቅረብ ፈቃደኛ ሳይሆኑ ቢቀሩ ፍርድ ቤቱ እየጠየቀ ሊያስመጣቸው ይገባል$

ይህ አሰራር ተገቢ የሚሆነዉ እንዲሁ ብንከተለዉ መልካም ስለሆነ ብቻ ሳይሆን ፍርድቤቶች በቅጣት አወሳሰን ጊዜ ቅጣት ከመወሰናቸዉ በፊት ምርመራ እንዲከናወን ሊያደርጉ እንደሚችሉ በህግ የተደነገገ ስለሆነም ጭምር ነዉ፡፡ የወ/ህ/ቁ/ 195 እንደሚደነግገዉ ቅጣት ከመወሰኑ በፊት ወይም ቅጣት ከመታገዱ በፊት ስለተከሳሹ በባለሙያ ማጣራት እንዲደረግ ፍርድቤት ሊያዝዝ ይችላል፡፡

ግለ መመዘኛ እና መወያያ ጥያቄዎች

1. KSN ymS¥T £dT kmjm„ bðT yZGJT tGÆR bên¾nT mkÂwN ÃlbT b¥N nW)
2. xND sW bwLDÃ kt¥ bsW እJ mRZ qMî lሀKMÂ wd ÆHRÄR XNdÿd bçSp¬l# HYwt bÃLF¿ YH DRg!T yfim sW y¸kssW byት¾W øN F¼b@T nW)
3. xè "h´ bJJU kt¥ y/ሰT gNzB sRè DÊÄê xM_è b!Ãs‰=W mksS ÃlbT yT nW)
4. ±l!S tkú>N XNÄ!ÃqRB ¬Zø úÃqRB b!qR wYM MNM mLS ÆYs_ ›¼?g# MN ›YnT _Ãq lF¼b@t ÃqRÆL) F¼b@t!S l!wSdW y¸gÆW XRM© MNDnW) y±l!S dmwZ ¥gD nW wYS l@§ x¥‰+ xl) ?GN msrT xDRUc!h# twÃ†bTÝÝ
5. tkú> yKS ¥mLkÒ XNÄ!dRsW y¸drGbT MKNÃT lMNDnW) ?g mNGSt!Â Sn SR›T ?g# msrT b¥DrG twÃ†bTÝÝ
6. tkú¹# -b" úÃ¥KR ዩ¸s-Wን yXMnT "L tqÆYnT l!ñrW YgÆL wYS xYgÆM) lMN)
7. bwNjL tkሰî y?G -b" l¥öM xlmÒl# ytrUg-lTÂ -b" ÆÃg" FT? l!ÙdLbT mçn#N y¬mnbT sW mNGST bnÉ y¸ÃöMlT mçn# bx!ØÁ¶ ?g mNGST ›Nq} 20¼5¼ tdNGÙLÝÝ tkú¹# ›QM yl@lW mçn# y¸rUg-W XNÁT nW)
8. GL} Cl¿T ¥lT MN ¥lT nW) ›§¥WS) Ä¾WÂ ›"b! ?g#N½ tkú¹#NÂ ጠb"WN BÒ l!YZ b¸CL b!é WS_ b!ÃSCL¿ Ks# bGL} Cl¿T tsMaL l¥lT Yቻ§L)
9. yKS ¥ššL ›§¥ MNDnW) yKSN ¥ššL _Ãq y¸ÃqRbW ¥N nW) tkú¹#N b¸¯Ä h#n@¬ b!ššLS tqÆYnT ¥GßT xlbT ይላሉ) lMN)
10. ›¼?G Ks@N §Nú Bl¿ l¸ÃqRbW /úB F¼b@T mkLkL YC§L) lMN)
11. xND tkú> ltkssbT g#ÄY yXMnT K?dT "l#N kmS-t bðT bF¼b@t l!ngrW y¸gÆ MNDN nW) ›§¥WS)

12. xND tkú> ÆልሰራW ወንጀል yXMnT ”L y¸s_bT h#n@¬ l!U_M YC§L y¸L XMnT xlምት) bMN MKNÃT Blጦ ያስባሉ)

13. yXMnT ”L ¥ššL XNd¸ÒL ?g# bGL} xSqMጧLÝÝ የK?dT ”LS ¥ššL YÒ§L)

14. bq-éW qN MSKéC úYqRb# yq„ XNdçn F¼b@t! q-é lmS-T XNd¸CL bw¼m¼?¼ስ¼ስ¼q!(94¼2(l¼ tmLKaLÝÝ lmçn# XNÄ!H ›YnT h#n@¬ s!ÃU_M lSNT Gz@ nW mQ-R y¸ÒlW) y›¼?G MSKéC Ãl bq! MKNÃT úYqRb# yq„ XNdçn F¼b@t! MN ›YnT Wún@ mS-T YC§L) ytkú¹# mk§kÃ MSKéC úYqRb# b!q„S)

15. ›¼?G MSKécN qRbW yMSKRnT ”§cWN lF¼b@T kmS-¬cW bðT MN ›YnT ZGJT ¥DrG Y-bQb¬L ይላሉ)

16. y›¼?G MSKéCÂ ytkú¹# mk§kÃ xND§Y qRbW XNÄ!sÑ mdrg# MN _QM YñéêL) ጉዳቱስ?

17. y›¼?G MSKéC bÑl# wYM bkðL úYqRb# b!q„ bF¼b@t! mwsD ÃlbT XRM© MND nW)

18. yqDä y_Ít"nT ¶kRD b¥Sr©nT mQrB ÃlbT mc! nW) lMN YmስLዎታL)

19. yFRD b@t! ¥È¶Ã _Ãq! y¸qRbW mc! nW)

20. kw¼m¼?¼ስ¼ስ¼q!(137¼1¼ yMNgnzbW ngR MNDN nW)

21. Ks# b¸s¥bT g!z@ tkú> b-@Â m¬wK MKNÃT g#Ä†N mk¬tL ÆYCL MN mdrG xlbT)

ሦስተኛ ጠቅላላ ክፍል

ልዩ ሥነሥርዓቶች

የወንጀል ጉዳዮች ሁሉ እስካሁን ባየነዉ በመደበኛዉ ሥነሥርዓት ብቻ የሚመሩ አይደሉም፡፡ አንዳንድ ጉዳዮች የተከሳሹን ወይም የወንጀሉን ባህሪ መሰረት በማድረግ፣ ወይም ለህግ አስፈጻሚዉ የህግ ማስፈጸም አመቺነት ሲባል ወዘተ. የተለዩ ሥነሥርዓቶች በህግ እንዲታወቁ ተደርጓል፡፡ ስለዚህ ባለሙያዎች የዚህ አይነት ሥነሥርዓት የሚገዛቸዉን ጉዳዮች የሚያስተናግዱበት አጋጣሚ ስለሚኖር እነዚህን ሥነሥርዓቶች ማወቅና በነዚህ ሥነሥርዓቶች መስራትን መለማመድ ያስፈልጋቸዋል፡፡ ይህን ለማሳካትም ከዚህ በኋላ ያለዉ በተለያዩ ልዩ የወንጀል ሥነሥርዓቶች ላይ የተመሰረተ ሥልጠና ቀርቧል፡፡ በዚህ ጠቅላላ ክፍል መጠናቀቂያ ላይ ሠልጣኞች

- ስለልዩ ሥነሥርዓቶች የተደነገጉ ህግጋትን ይለያሉ፣
- በነዚህ ሥነሥርዓቶች ላይ የተመሰረቱ ጭብጦች ላይ ክርክሮችን ያቀርባሉ፣ ዉሳኔ ይሰጣሉ

1. ምዕራፍ አንድ

የጸረሙስና ሥነሥርዓት

የወንጀል ምርመራ፣ ክስ አመራር፣አካሄድና ዋስትናን በሚመለከት በወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ ሥርአት መጽሐፍ ከተመለከተው ውጭ አንዳንድ በባሕሪያቸውና አፈፃፀማቸው ለየት ይላሉ የሚባሉ ወንጀሎችን የምርመራ የማስረጃ አሰባሰበና ክስ አቀራረብን የሚደነግጉ የሥነ ሥርአት ድንግጌዎች አሉ፡፡ ከእነዚህ ውስጥ አንዱ በአዋጅ ቁጥር 434/1997 የወጣው የፀረ ሙስና ልዩ የሥነ ሥርአትና የማስረጃ ሕግ ነው፡፡ ይህን በዚህ ክፍል እንመለከተዋለን፡፡

በዚህ አዋጅ በአንቀጽ 7 ላይ የሙስና ወንጀሎችን ለማየት ሥልጣን የተሰጣቸው የፌዴራል ጠቅላይና ከፍተኛ ፍ/ቤቶች ሲሆኑ በክልሎች ደግሞ የክልል ጠቅላይና ከፍተኛ ፍ/ቤቶች ናቸው እንዲሁም ከሙስና ወንጀል ጋር በተያየዘ የሚነሱ የመያዝ፣ የብርበራ፣ የቀነ ቀጠሮ፣ በማረፊያ ቤት የማቆየት፣ የዋስትና የእግድ እንዲሁም ከምርመራ ጋር የተያያዙ ሌሎች ተመሣሣይ ጉዳዮች የሚታዩትም በእነዚሁ ከላይ በተጠቀሱት ፍ/ቤቶች መሆኑ በዚሁ አንቀጽ 7/4/ ላይ ተመልክቷል፡፡ ይህን ህግ በተመለከተ የተለዩ የሆኑ ጉዳዮችን የሚመለከቱ ነጥቦችን ብቻ እናነሳለን፡፡ ለዚህም አዘዉትሮ የሚሰራባቸዉን የተለዩ የሥነሥርዓት ሁኔታዎችን መርጠናል፡፡

1.1. የዋስትና ሥነሥርዓት

በሙስና ወንጀል የተከሰሰ ሰዉ እንደማንኛዉም ሰዉ በዋስ የመለቀቅ መብቱ የተከበረ ነዉ፡፡ ይህም ሂደት እንደማንኛዉም የወንጀል ጉዳይ በመደበኛዉ የሥነሥርዓት ህግ የሚመራ ቢሆንም የተለዩ ሂደቶች የተደነገጉለት ነዉ፡፡

1.1.1 ዋስትና የሚከለከልበት ምክንያት

የፀረ ሙስና ልዩ የሥነ ሥርአትና የማስረጃ ሕግ አዋጅ ቁ. 434/97 አንቀጽ 4 በሙስና ወንጀል ተጠርጥረው የተያዙ ሰዎች በዋስ የመፈታት መብት እንዳላቸው በመርሕ ደረጃ ያስቀምጣል፡፡ ነገር ግን በሙስና ወንጀል የተከሰሰ ሰው ወንጀሉ ከ10 ዓመት በላይ ሊያስቀጣ የሚችል ከሆነ በዋስትና ሊለቀቅ እንደማይችል አንቀጽ 4/1/ ይደነግጋል፡፡

የአዋጁ አንቀጽ 4/2/ በወ/መ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 28 ከተመለከተው ጋር ተመሣሣይ ሲሆን መርማሪው አንድን በሙስና ወንጀል ተጠርጥሮ የተያዘን ሰው የዋስትና ወረቀት አስፈርሞ ስለሚለቅበት ሁኔታ የሚዘረዝር ነው፡፡

መለማመጃ 1

በሚዉሉበት ችሎት ሊስተናገዱ ከቀረቡት ጉዳዮች አንዱ የሙስና ወንጀል ክስ ነዉ፡፡ ተከሳሹ ላይ በርከት ያሉ ክሶች ቀርበዋል፡፡ ሁሉም ክሶች እስከአስር ዓመት እና ከዚያ በታች በሆነ የእስራት ቅጣት በሚያስከትሉ ወንጀሎች ላይ የተመሰረቱ ናቸዉ፡፡ ክሱ ከተሰማ በኋላ ተከሳሹ ወንጀሎቹ ከአስር ዓመት በላይ ሊያሳስሩ ስለማይችሉ በዋስ ልለቀቅ ብሎ አመለከተ፡፡

እርስዎ የችሎቱ ዐቃቤህግ ቢሆኑ ምን ክርክር ያነሳሉ? ይጻፉት

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑና ዐቃቤህግ ጥያቄዉ ዉድቅ እንዲሆን ቢከራከር ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

በሌላ ሁኔታ በቀረበዉ አንድ የሙስና ወንጀል ክስ ስፋትና ዉስብስብነት፣ በተለይም የድርጊቶቹ መብዛት እና የተከሳሾቹ መብዛት ምክንያት ችሎቱ አንዱን ክስ ለአሰራር እንዲመች ሲባል ብቻ በተለያዩ መዝገቦች ተከፋፍሎ እንዲቀርብ ባዘዘዉ መሰረት በበርካታ መዝገቦች እንደገና ተዘጋጅቶ ቀረበ፡፡ ክሱ አንድ ቢሆንም ወንጀሉ የሙስና በመሆኑ የተነሳ ተከሳሾች በዋስ እንዳይለቀቁ ታዝዞ በማረፊያ ቤት ሆነዉ ሲከራሩ ቆይተዋል፡፡ ሆኖም በመሃሉ አዋጅ ቁ 434/1997 ሲወጣ ዋስትና የሚከለከለዉ በቅጣት መጠን መሆኑን ደነገገ፡፡ የ1996 ዓም የወንጀል ህግ በ1997 ዓም በግንቦት ወር ሥራ ላይ ሲዉል ተከሳሾች የተከሰሱበትን ወንጀል እስከአስር ዓመት ብቻ የሚያስቀጣ አድርጎ ደነገገዉ፡፡ ተከሳሾች በዚህ ህግ መሰረት በዋስ እንለቀቅ በማለት አመለከቱ፡፡

እንደዐቃቤህግ የሚያቀርቡትን መከራከሪያ ይጻፉ

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ ምን ይወሰናሉ? ዉሳኔዎን ይጻፉ

1.1.2 የዋስትና ዉሳኔ ላይ የይግባኝ ሥነ ሥርዓት

የአዋጁ አንቀጽ 5 የዋስትና መብትን በማክበር ወይም በመከልከል በሚሰጥ ውሣኔ ላይ ይግባኝ ማቅረብ እንደሚቻል ይደነግጋል፡፡ በወ/መ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ/ 75 ላይ በዋስትና ወረቀት ለመለቀቅ የሚቀርብን ማመልከቻ ፍ/ቤት ውድቅ ካደረገ ይግባኝ ማለት እንደሚቻል በመደንገጉና ዋስትና ከተፈቀደ የይግባኝ ማለት ስለመቻሉ በግልጽ ባለመደንገጉ አንዳንድ ጊዜ በፍ/ቤቶች እና በዐቃቤህግ መካከል ዉዝግብ የሚፈጥር ሆኖ ቆይቷል፡፡ ስለዚህ ይህ የአዋጁ ድንጋጌ የይግባኝ መብቱን በግልጽ ማስቀመጡ ይህን ዉዝግብ ቢያንስ በሙስና ጉዳዮች የሚያስቀር ይሆናል፡፡

ይህ የአዋጁ አንቀጽ 5/2/ ከወንጀል ሕግ ሥነ-ሥርዓት ድንጋጌዎች የተለየ አዲስ ሃሳብ የያዘ ነው፡፡ በመደበኛ ሁኔታ አንድ በዋስትና ለመለቀቅ አቤቱታ ያቀረበ ሰው ፍ/ቤቱ የዋስትና ጥያቄውን ከተቀበለው ከታሳሪዉ የሚጠበቅበት ፍ/ቤቱ ስለዋስትናው የሚጠይቀውን ግዴታ ብቻ ማሟላት ነው፡፡ ይህ ከተሟላ ወዲያውኑ ይለቀቃል ማለት ነው፡፡ በፀረሙስና ልዩ የሥነ-ሥርአት ሕግ ግን ፍ/ቤት ተከሳሽ ወይም ተጠርጣሪው በዋስ እንዲለቀቅ ቢወስንና ተጠርጣሪው ሊያሟላ የሚገባውን ግዴታ ቢያሟላ እንኳን በውሳኔው ላይ ይግባኝ ከተባለበት ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት ይግባኙን መርምሮ ውሣኔ ከመስጠቱ በፊት ተከሳሹ አይለቀቅም፣ የሥር ፍ/ቤት ውሣኔ ተግባራዊ ሳይደረግ ይቆያል፡፡

ሆኖም ዓ/ሕጉ ወይም መርማሪው በፍ/ቤቱ ውሣኔ ላይ ይግባኝ የጠየቀበት መሆኑን የሚያስረዳ ማስረጃ ከይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት በዋስትና ጥያቄው ላይ ውሣኔ ለሰጠው ፍ/ቤት የማቅረብ ግዴታ ተጥሎበታል፡፡ ፍ/ቤቱም በውሣኔው ላይ ይህንኑ ግዴታ በመጥቀስ መርማሪው ወይም አቃቤ ሕጉ ይህን ግዴታውን ባይወጣ ተጠርጣሪው ግዴታዎቹን እንዳሟላ ወዲያዉ እንዲለቀቅ ትዕዛዝ ማስፈር እንዳለበት በአንቀጽ 5/3/ ሥር ተመልክቷል፡፡

መለማመጃ 2

የሙስና ጉዳዮችን በሚያስተናግድ ችሎት ያስችላሉ ብለን እናስብ፡፡ በዚህ ምክንያት ዋጋ በሌለዉ የመሥሪያ ቤቱ ቼክ ተጠቅሞ የብር አርባ ሺ ዕቃዎች ከአንድ መደብር በመግዛት ለግል ጥቅሙ አዉሎ የሙስና ወንጀል ፈጽሟል ተብሎ የተከሰሰ የአንድ የመንግሥት መሥሪያ ቤት የዕቃ ግዢ ሠራተኛ ጉዳይ የጊዜ ቀጠሮ ሲጠየቅበት ቆይቶ ምርመራዉ ስለተጠናቀቀ ክስ እስክናቀርብ ተጠርጣሪዉ እንዳይጠፋ በማረፊያ ቤት ይቆይልን ሲል መርማሪዉ ለችሎትዎ አመለከተ፡፡ ሆኖም ተጠርጣሪዉን በማረፊያ ቤት የሚያቆይ ምክንያት የለም ብለዉ በዋስ እንዲለቀቅ ወሰኑ፡፡ ሆኖም መርማሪዉ ይግባኝ እላለሁ ብሎ በችሎት አሳወቀ፡፡ ስለዚህ በዚህ ጉዳይ ተፈጻሚ የሚሆነዉ ሥነሥርዓ ተጠርጣሪዉ ወዲያዉ እንዲለቀቅ የሚፈቅድ አይደለም፡፡

በዚህ መሰረት ስለዋስትናዉ ትዕዛዝ አፈጻጸም ተገቢዉን ትዕዛዝ ይስጡ፣ ይጻፉት

በዚህ ጉዳይ ነገሩ የተመራልዎ ዐቃቤህግ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ በዋስትናዉ ጥያቄ ላይ የተሰጠዉን ዉሳኔ የሚቃወሙብትን ምክንያት ዘርዝረዉ በመግለጽ የይግባኝ ማመልከቻ ያዘጋጁ

የዋስትና ግዴታ ሁኔታዎች፦

የአዋጁ አንቀጽ 6ም እንደዚሁ ከወ/መ/ሕ/ሥ/ሥ ድንጋጌዎች ለየት ያለ ነው፡፡ በዚህ ሕግ መሰረት የዋስ መብቱ የተከበረለት ሰው የመንቀሳቀስ መብቱ በተወሰነ ደረጃ ሊገደብ ይችላል፡፡ ከተወሰኑ አካባቢዎች እንዳይወጣ፣ ከአንዳንድ ቦታዎች (ማስረጃ ሊያጠፋ በሚችልባቸው ቦታዎች) እንዳይደረስ፣ በተወሰነ የጊዜ ልዩነት ውስጥ የሙስና ወንጀልን ለሚያጣራ ወይም ክስ ለመመስረት ሥልጣን ለተሰጠው አካል ሪፖርት እንዲያደርግ እና ወይም ከአገር እንዳይወጣ ገደብ ሊደረግበት ይችላል፡፡

እነዚህ ድንጋጌዎች ከሙስና ወንጀሎች ከባድነትና ውስብስብነት አኳያ በአንድ በኩል የዋስትና መብት መሰረታዊነት እንዳለ ሆኖ በሌላ በኩል ግን ተጠርጣሪዎች ያላግባብ ከተጠያቂነት እንዳያመልጡ በተቻለ መጠን ለመከላከል እና ጥንቃቄ ለማድረግ ታስቦ የተደነገጉ ይመስላል፡፡

1.2 ንብረት ስለማገድ እና ስለማስተዳደር

ልዩ የሥነሥርዓትና የማስረጃ ህግ ወደህግ ሥርዓቱ ካስገባቸዉ የተለዩና አዲስ ነገሮች አንዱ በምርምራ ጊዜ ንብረትን ማገድ ይመለከታል፡፡

መለማመጃ 3

በጸረሙስና ዐቃቤህግ በተሰጠዉ ዉክልና መሰረት በችሎትዎ የጊዜ ቀጠሮ እየጠየቀ ተጠርጣሪዉን በመመርመር ላይ የሚገኝ የምርምራ ክፍል አለ፡፡ ከቀጠሮዎቹ በአንዱ የተጠርጣሪዉ እና የዘመዶቹ ንብረቶች ናቸዉ በማለት ከትላልቅ ቪላ ቤቶች እስከ ማብሰያ ዕቃዎች ዘርዝሮ በተጠረጠረበት የሙስና ወንጀል የተገኙ ናቸዉና ተቆጥረዉና ታሽገዉ እንዲሁም እንዳይሸጡና እንዳይተላለፉ ታግደዉ እንዲቆዩ ይታዘዝልኝ በማለት በቃለመሃላ አመለከተ፡፡ ተጠርጣሪዉ ግን ከሙስና ወንጀል ጋር ምንም ግንኙነት የላቸዉም፣ ሊታገዱ አይገባም በማለት ተከራከረ፡፡

በዚህ ጊዜ ምን ይወስናሉ? ዉሳኔዎን ይጻፉ

ንብረት ከታገደ በኋላ ከንብረቱ ስፋት አኳያ በፍርድቤቱ አስተዳዳሪ ሊሾምለት ይችላል፡፡ ንብረቱ አነስተኛ ሆኖ የተለየና የተመዘገበ ሲሆን እንዳይሸጥ እንዳይለወጥ ታግዶ በተጠርጣሪዉ እጅ ሊቆይ ይችላል፡፡

1.3 የቅድመ ክስ ዝግጅት ሥነሥርዓት

በኢትዮጵያ ፍርድቤቶች ባህል ለረዥም ጊዜ ሳይታወቅ የቆየ ቢሆንም በአንዳንድ የሥነሥርዓት ህጉ ድንጋጌዎች በዉስጠታዋቂ ሊኖር ይችላል ብለን ልንከራከርበት የምንችለዉ የማስረጃ መገላለጥ ሥነሥርዓት በዚህ ልዩ የሥነሥርዓት ህግ ከተካተቱት ጉዳዮች አንዱ ነዉ፡፡ ይህም የቅድመክስ ዝግጅት ተብሎ የተደነገገዉ ሥነሥርዓት ነዉ፡፡

1.3.1 ዓላማዉና የሚከናወንበት ምክንያቶች /በተግባር/

ይህ ሥነሥርዓት ዓላማዉ ምን እንደሆነ በአዋጁ ተዘርዝሮ ይገኛል፡፡

ቁ. 36. የቅድመክስ ዝግጅት ዓላማና ሂደት

1/ የቅድመክስ ዝግጅት ዓላማ የሚከተሉት ናቸዉ

ሀ. ለክሱ አወሳሰን ሊረዱ የሚችሉ ጭብጦችን ለመለየት

ለ. ባለጉዳዮች ጭብጦቹን እንዲረዱ እገዛ ለማድረግ

ሐ. የክሱን ሂደት ለማፋጠን

መ. ፍርድቤት የክሱን አካሄድ ለመምራት እንዲያስችለዉ ለማገዝ

እነዚህ ዓላማዎች ያሉት ሥነሥርዓት ቀደም ሲል ስለሙስና ጉዳዮች ታዉጆ የነበረዉ ህግ በአስገዳጅነት በሁሉም የሙስና ጉዳዮች ላይ ተፈጻሚ እንዲሆን ይደነግግ ነበር፡፡ ሆኖም ይህን ህግ ባሻሻለዉ በአዋጅ ቁ 434/1997 ይህ ሥነሥርዓት በፍርድቤት አስፈላጊነቱ ሲታመንበት ብቻ እንዲከናወን ተደንግጓል፡፡

በተግባር እንደሚታየዉ የቅድመክስ ዝግጅት ሥነሥርዓት ረዥም ጊዜ ሲወስድ ይታያል፡፡ ይህ የተወሰደዉም ጊዜ ቢሆን ዋናዉን የክሱን ሂደት እንዲያጥር የማድረግ ዉጤት የለዉም፡፡ ምክንያቱም ፍርድቤቶች የቅድመክስ ዝግጅት ሥነሥርዓት ሲያካሂዱ

ማጠቃለያዉ ላይ በዋናዉ የክሱ መስማት ሂደት የሚታዩ ጭብጦችን የመለየት ልማድ እየተዉ መጥተዋል፡፡

1.3.2 የቅድመ ክስ ዝግጅት የሚደረግበትና የማይደረግበት አጋጣሚዎች

የቅድመ ክስ ዝግጅት ማድረግ አለማድረግን በተመለከተ በአዋጁ በቁ 35 የተደነገገዉ መርህ ሲታይ ይህን ዝግጅት ማድረግ እንደማያስፈልግ፣ ሆኖም ፍርድቤቱ

> ‹‹የቀረበዉ ክስ ጭብጦችና የማስረጃዉ ዝርዝር ዉስብስብ በመሆኑ ምክንያት የፍርድ ሂደቱን የሚያራዝመዉና የሚያወሳስበዉ መስሎ ከታየዉና በዚህ አዋጅ አንቀጽ 36 የተመለከቱትን ዓላማዎች ሊያሟላ ይችላል በሎ ካመነ የቅድመክስ ዝግጅት እንዲከናወን ሊወስን…››

እንደሚችል መገንዘብ ይቻላል፡፡

በአሰራር ልማድ የማስረጃዉ ዝርዝር አነስተኛ ከሆነ የሙስና ወንጀሎችን የሚያዩ ችሎቶች የቅድመክስ ዝግጅትን ሥነሥርዓት ሲገድፉት ይስተዋላል፡፡

1.4 የማስረጃ ልዩ ሥነሥርዓቶች

በዚህ ልዩ የሥነሥርዓት ህግ ማስረጃን የሚመለከቱ ለየት ያሉ ሂደቶችን ተቀብለናል፡፡ እነዚህ ጉዳዮች ምንም እንኳ የማስረጃ ህግ ስለሌለን ከህጋችን አኳያ ያልተለመደ ነዉ ማለት ባይቻልም በተግባር ከታወቀዉ አቀራረብ ለየት የሚል ነገርን የያዙ ናቸዉ፡፡

1.4.1 የህግ ግምት ማስረጃ

አንዳንድ ነገሮችን ማስረዳት አስቸጋሪ በመሆኑ ለህግ ማስፈጸም ጉዳይ መሰናክል ሊሆን ስለሚችል ይህን የማስረዳት ሸክም በህግ ግምት የማዉረድ አሰራር በማስረጃ ህግ የተለመደ ነዉ፡፡ ስለዚህ የሙስና ወንጀልን በተሳካ መንገድ ለመዋጋት ለዚሁ ሲባል የወጡ ህጎችን ያለመሰናክል ማስፈፀም እንዲቻል በአንዳንድ ጉዳዮች ላይ ማስረጃ ማቅረብ ሳያስፈልግ እንደተረጋገጡ እንዲቆጠር የህግ ግምት ተደንግጎ ይገኛል /የአዋጁ ቁ 57/2//፡፡ ይህ ድንጋጌ በ1996 ዓም በወጣዉና ተፈጻሚነቱ ከአዋጁ በኋላ እንዲሆን በተደረገዉ የወንጀል ህግ በቁ 403 እንደገና ተደንግጎ ይገኛል፡፡ ይኸዉም

> ‹‹ተቃራኒ ማስረጃ ካልቀረበ በቀር፣ የሙስና ወንጀሎቹ የተፈጸሙት የማይገባ ጥቅም ለማግኘት ወይም ለማስገኘት ወይም ለመጉዳት መሆኑ በተደነገገ ጊዜ በአንቀጹ ዉስጥ

> የተመለከተዉ ግዙፋዊ ፍሬ ነገር /ድርጊት/ እንደተፈጸመ ከተረጋገጠ፣ ድርጊቱ የተፈጸመዉ ተገቢ ያልሆነ ጥቅም ለራስ ለማግኘት ወይም ለሌላ ሰዉ ለማስገኘት ወይም የሦስተኛ ወገንን መብት ወይም ጥቅም ለመጉዳት እንደሆነ ይገመታል፡፡››

የሚል ነዉ፡፡ ስለዚህ ይህ አይነት የተለየ የሃሳብ ሁኔታ የተደነገገባቸዉ ወንጀሎችን መሰረት ያደረገ ክስ ከቀረበና የተግባር ክፍሉ በማስረጃ ከተረጋገጠ፣ ይህን የሃሳብ ሁኔታ ማስረዳት ሳያስፈልግ እንደተረጋገጠ ስለሚቆጠር ዐቃቤህግ የማስረዳት ኃላፊነቱን ተወጣ ይባላል፤ ተከሳሽም እንዲከላከል ይጠበቃል፡፡ ይህ የሃሳብ ሁኔታ ስለመኖሩ በህግ የተወሰደዉ ግምት ትክክል እንዳልሆነ የሚያሳይ ማስረጃ በመከላከያነት ከቀረበ ተቀባይነት ይኖረዋል፣ ለማስተባበል የተፈቀደ የህግ ግምት ስለሆነ፡፡

መለማመጃ 4

እርስዎ የሙስና ጉዳዮች በሚታዩበት ችሎት ዳኛ ነዎት፡፡ በዚህ ጊዜ የወ/ህ/ቁ/ 408 የሚደነግገዉን ተላልፎ ጉቦ የመቀበል ወንጀል ፈጽሟል ተብሎ የተከሰሰ ሰዉ ጉዳይ ቀርቧል፡፡ ይህን ጉዳይ በተመለከተ የመንግሥት ሠራተኛ የሆነዉ ተከሳሹ ከአንድ ሰዉ ገንዘብ የተቀበለ መሆኑን ብቻ ዐቃቤህግ በምስክሮች አስረዳ፡፡ ለምን ይህን ገንዘብ እንደተቀበለ ግን አላስመሰከረም፡፡ ይልቁንም ምስክሮቹ ለምን ገንዘቡን እንደተቀበለ እንደማያዉቁ መሰከሩ፡፡ ዐቃቤህግ በዚሁ ብይን እንዲሰጥ ጠየቀ፡፡

የሚሰጡትን ብይን በአጭሩ ይጻፉ

ተገቢ ያልሆነ ጥቅም ላይ የህግ ግምት መደንገግ ለኢትዮጵያ ህግ ሙሉ ለሙሉ አዲስ ነዉ ሊባል አይችልም፡፡ በሙስና ወይም በመንግሥት ሥራ ላይ በሚፈጸሙ ወንጀሎች የታወቀ ባይሆንም በንብረት ላይ በሚፈጸሙ ወንጀሎች ጉዳይ ይህ የህግ ግምት ታዉቆ ይገኝ ነበር፡፡ ይህም በእንግሊዝኛዉና በፈረንሳይኛዉ የወንጀለኛ መቅጫ ህግ ቅጂዎች በግልጽ ተደንግጎ የነበረ ሲሆን በአማርኛዉ ግልጽ ሳይሆን ቆይቶ በ1996 ዓም በወጣዉ የወንጀል ህግ በቁ 663 በግልጽ ተደንግጓል፡፡

1.4.2 <u>የግብረ አበር ምስክርነት</u>

እንደ የህግ ግምት ሁሉ ህግ የማስፈጸም አቅምን ከፍ ለማድረግ ሲባል በአዋጁ ተቀባይነት ካገኙ አዳዲስ ሥነሥርዓቶች አንዱ ግብረአበርን ምስክር የማድረግ ነገር ነዉ፡፡ ይህም ያለመከሰስ መብት በልዋጩ በማግኘት የሚሰራበት ሥነሥርዓት ነዉ፡፡

በዚህ አይነት ምስክር የሆነ ሰዉ ምስክርነት እንደማንኛዉም ምስክር ምስክርነት እንዲወሰድ ወይም ክብደት እንዲሰጠዉ ተደንግጓል /የአዋጁ ቁ 43/5//፡፡

እንዲህ አይነት ሰዉ ምስክር ሊሆን የሚችለዉ ነገሩ ወደፍርድቤት ከመድረሱ በፊት ነዉ /የወ/ህ/ቁ/ 406/1//፡፡

መለማመጃ 5
የሙስና ጉዳዮችን በሚያይ ችሎት ዳኛ ነዎት፡፡ በዚሁ መሰረት የቀረበልዎትን ክስ እያዩ ባለበት ጊዜ በመቃወሚያ በተደረገ ክርክር ከተከሳሾቹ አንዱ በተከሰሰበት ነገር ቀደም ብሎ ተከሶ የተቀጣ ስለሆነ ክሱ ቀሪ ተደርጓል በማለት አሰናበቱት፡፡ ዐቃቤህግም በሌሎቹ ተከሳሾች ላይ ምስክር እያሰማ ባለበት ወቅት የተሰናበተዉ ተከሳሽ ሰጥቶ የነበረዉን የተከሳሽነት ቃል ሲያይ ሌሎቹን ተከሳሾች ወንጀሉን ፈጽመዋል የሚል ይዘት ያለዉ ሆኖ ስላገኘዉ ይህን ሰዉ በምስክርነት ሊያቀርበዉ ጠየቀ፡፡ ሌሎቹ ተከሳሾች ይህ ምስክር አብሯቸዉ የተከሰሰ ስለሆነ ከዚህ በኋላ በምስክርነት ሊጠራ አይገባም በማለት ተከራከሩ፡፡
በዚህ የተጨማሪ ምስክር አቀራረብ ላይ የተነሳዉን ክርክር ይበይኑ፣ ብይኑን ይጻፉ

1.4.3 የአስጠቂ ምስክር ሥነሥርዓት

ይህ የልዩ ሥነሥርዓት አዋጅ ከመዉጣቱ በፊት በልማድ ይደረግ እንደነበረዉ አንድ ምስክር በምርምራ ጊዜ ከሰጠዉ ቃል የተለየ ምስክርነት በችሎት ከሰጠ የምርመራ ጊዜ ቃሉን ለፍርድቤቱ በማሳየት ዐቃቤህግ ምስክሩን መሪ ጥያቄ መጠየቅ ይፈቀድለት ነበር፡፡ ይህ ሥነሥርዓት በዚህ የልዩ ሥነሥርዓት ህግ ዕዉቅና አግኝቶ በህግነት ተደንግጓል /የአዋጁ ቁ 44/፡፡ ይኸዉም

> «1/ በዐቃቤህግ ወይም በመከላከያ ምስክርነት የቀረበ ማንኛዉም ሰዉ በምስክርነት በተጠራበት ጉዳይ እዉነቱን ለመናገር ባለመፈለግ ቀድሞ ከሰጠዉ የምስክርነት ቃል የሚቃረን የምስክርነት ቃል የሰጠ እንደሆነ ፍርድቤቱ ምስክሩን ያቀረበዉ ወገን መሪ ጥያቄ እንዲጠይቅ ሊፈቅድለት ይችላል
>
> 2/ ፍርድቤቱ መሪ ጥያቄ እንዲጠየቅ ከመፍቀዱ በፊት ተቃራኒ የምስክርነት ቃል የሰጠ መሆን አለመሆኑን ምስክሩን ይጠይቀዋል፡፡ ምስክሩ ተቃራኒ የምስክርነት ቃል መስጠቱን ከተቀበለ መሪ ጥያቄዉን ይፈቅዳል፡፡

3/ ምስክሩ ተቃራኒ የምስክርነት ቃል መስጠቱን የካደ እንደሆነ ፍርድቤቱ ምስክሩ ተቃራኒ ቃል መስጠት አለመስጠቱን ይወስናል

በማለት ተደንግጎ ይገኛል፡፡

2 ምዕራፍ ሁለት

ስለወጣት አጥፊዎች ወንጀል ሥነሥርዓት

ህጻናት በወንጀል ነገር ገብተው ሲገኙ የሚስተናገዱበት ሂደት ከአዋቂዎች የተለየ ነው፡፡ የተለየ ጥበቃ የሚደረግላቸውን ህጻናት በመለየት ይህ ልዩ ሥነስርዓት ያስፈለገበት ምክንያትና ሂደቱ ምን እንደሚመስል ይዳሰሳል፡፡

የወጣት አጥፊነት የፍትህ ሂደት የሚባለው ህጻናት ወንጀል ፈጽመው ሲገኙ የምንከተለው ሥነስርዓት ነው፡፡ አዋቂዎች ወንጀል ፈጸሙ ሲባል ከምንከተለው መደበኛ አሰራር የተለየ ነው፡፡ ሆኖም ህጻን ማነው የሚለው በቅድሚያ መታወቅ አለበት፡፡

2.1 የወጣት አጥፊነት ፍቺ

ህጻን ማለት ኢትዮጵያ በአፀደቀቻቸው የህጻናት መብቶች ኮንቬንሽን /ህመኮ/ አንቀፅ 1፣ የአፍሪካ ህጻናት መብቶች እና ደህንነት ቻርተር /አህመደቻ/ አንቀፅ 2፣ እና በኢትዮጵያ የቤተሰብ ህግ አንቀፅ 215 መሰረት እድሜው ከ18 ዓመት በታች የሆነ ማንኛውም ሰው ነው፡፡

ለወንጀል ተግባር ህጻን ማለት እና ለፍትሐብሔር ተግባር ህጻን ማለት የተለያየ ነው፡፡ ለወንጀል ጊዜ የተጠያቂነቱ እድሜ መነሻ እንደ ሃገሩ ሁኔታ ሊለያይ ይችላል፡፡ የወንጀል ተጠያቂነት እድሜ ከፍትሐብሔር ዝቅ ያለ ነው፡፡ በአገራችን ህጻናት ዝቅተኛ የወንጀል ተጠያቂነት እድሜ በወ/ህ/ቁ 53 መሰረት 9 ዓመት ነው፡፡ ወጣት አጥፊዎች ተብለው የተለየ ጥበቃ የሚያገኙት እድሜያቸው ከ9-15 ዓመት የሚሆኑ ህጻናት ናቸው፡፡ በዚህ ፅሑፍ ውስጥም ህጻናት ተብለው የሚጠቀሱትም እነዚሁ ክፍሎች ብቻ ናቸው፡፡ ህጻኑ 15ኛ ዓመት ልደቱን ካከበረ ለወንጀል ህግ ጉዳይ እንደ አዋቂ ይቆጠራል፡፡ በወ/ህ/ቁ 56 መሰረት እድሜያቸው 15-18 ለሆኑት ህጻናት ጥበቃ የሚደረገው ከጥፋተኝነት ውሣኔ በኋላ በቅጣት ጊዜ ብቻ ነው፡፡ የጥበቃው አድማስ

ጠባብ ነው፡፡ ሁሉም ህጻናት ሊካተቱ ይገባል የሚል ተቃውሞ በህጻናት ዙሪያ ከሚሰሩ ድርጅቶች ይደመጣል፡፡ የወጣት አጥፊነት ፍትህ ሂደትን የሚገዙት ድንጋጌዎች በወ/መ/ህ/ስ/ስ/ቁ 171-180 ያሉት ናቸው፡፡

2.2 በወጣት አጥፊዎች ጉዳይ የክስ አጀማመርና የወንጀል ምርመራ ሂደት

ህጻናት ገና በአካልም ሆነ በአእምሮ ያልበሰሉ በመሆናቸው ወደ ወንጀል ውስጥ ገብተው ከተገኙ መታየት ያለበት በዋነኛነት ለዚህ ችግር የዳረጋቸው ምክንያት ነው፡፡ አጥፍተው ሲገኙ አላማው እነሱን መቅጣት ሣይሆን በቀላሉ ሊታረሙ የሚችሉበት የእድሜ ሁኔታ ላይ ስለሚገኙ የወደፊት ህይወታቸው ፈር የሚይዝበትን ሁኔታ ማመቻቸት ነው፡፡ የፍትህ አካላት ሚና መሆን ያለበት እንደ ሐኪም ችግራቸውን ተረድተው መፍትሔ ማፈላለግ ነው፡፡ ለዚህም ተግባር ፍ/ቤቶች የህጻናቱን ችግር ለመገንዘብ የስነ ልቦና እና የማህበራዊ ሣይንስ ባለሙያ እርዳታ ያስፈልጋቸዋል፡፡ በዚህ ረገድ በአዲስ አበባ ፌደራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በህጻናት ጉዳይ ባለሞያዎችን የማሳተፍ አሰራር ይከተላል፡፡

ህጻናት በወንጀል ነገር ገብተው ከተገኙ ፖሊስ፣ ዓ/ህግ፣ ወላጅ፣ ሞግዚት ወይም የተበደለ ወገን ህጻኑን በጥበቃ ወደ ፍ/ቤት መውሰድ አለበት፡፡ በተበዳይ አቤቱታ የሚያስከስስ ጉዳይ ከሆነ ተበዳዩ አቤቱታ በቅድሚያ ማቅረብ አለበት፡፡ ፖሊስ ፍርድ ቤት የሚሰጠውን ትእዛዝ ሣይቀበል ምርመራውን ማከናወን አይችልም፡፡ ምርመራን ማጣራት የሚኖርበት ፍ/ቤቱ በሚሰጠው መመሪያ ላይ በመመስረት ነው፡፡

መለማመጃ 6

በችሎትዎ ከቀረቡት ጉዳዮች አንዱ በተጠራበት ጊዜ የቀረበዉ ተከሳሽ ስለማንነቱ ተጠይቆ ሲያስረዳ ዕድሜዉ 13 ዓመት መሆኑን ገለጸ። በዚህ ጊዜ በዚህ ተከሳሽ ላይ የተጣራዉ ምርመራ በማን ትዕዛዝ እንደሆነ ዐቃቤህጉን ጠየቁት። ዐቃቤህግም ስለዚህ የሚያዉቀዉ ነገር እንደሌለ፣ ነገር ግን ተከሳሹ በምርመራ ጊዜ የሰጠዉ ዕድሜ 16 ዓመት መሆኑን፣ ስለዚህ ምርመራዉን ለማጣራት የማንም ትዕዛዝ እንደማያስፈልግና ጉዳዩ መሰማቱ እንዲቀጥል አመለከተ። በዚህ ጊዜ ተከሳሹ በምርመራ ጊዜም ሆነ አሁን ዕድሜዩ 13 ዓመት መሆኑን ብቻ ነዉ የተናገርኩት፣ ዐቃቤህጉና መርማሪዉ ራሳቸዉ ናቸዉ ዕድሜዩን 16 ዓመት ብለዉ የመዘገቡት ብሎ ለፍርድቤቱ ተናገረ።

ምን ትዕዛዝ ይሰጣሉ? ይጻፉት

ከዚህ ቀጠሮ በኋላ ተከሳሹ ዕድሜዉ ከ12 – 14 ዓመት እንደሚገመት ማረጋገጫ ቢቀርብልዎ /ለምሳሌ የተከሳሹ ወላጆች የተወለደበትን ቀን በመግለጽ ቢመሰክሩ ወይም የትዉልድ ምስክር ወረቀት፣ ወይም የክርስትና ማስረጃ ቢያቀርቡ/ ዉሳኔዎ ምን ይሆናል? ይጻፉት

ህጻኑ ከ10 ዓመት በላይ በሆነ ፅኑ እሥራት ወይም በሞት በሚያስቀጣ ወንጀል ከተከሰሰ ዓ/ህግ ክስ አዘጋጅቶ ማቅረብ አለበት። በሌሎች ጉዳዩች ግን ዓ/ህግ ክስ ማቅረብ የሚችል መሆን አለመሆኑ አልተደነገገም።

2.3 <u>የወጣት አጥፊዎች የፍርድ ሂደት</u>

ዓ/ህግ ክሱን አዘጋጅቶ ካቀረበ በኋላ ጉዳዩን መከታተል ስለመቻል አለመቻሉ ህጉ ላይ የተቀመጠው በከፍተኛ ፍርድ ቤት በሚቀርቡ ጉዳዩች ላይ ብቻ ነው። በወ/መ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 176 መሰረት ዐ/ህግ በከፍተኛ ፍ/ቤት በሚታዩ ጉዳዮች ላይ መገኘት አለበት። ዐ/ህግ ክሱን ካቀረበ በኋላ መከታተል ስለ መቻሉ ሁለት ዓይነት አተረጓጎም አለ። አንደኛው ዓ/ህግ ክሱን ካቀረበ በኋላ በችሎት ጉዳዩን የመከታተል መብት የለውም የሚለው ነው። ሌላኛው ዓ/ህግ ክሱን ካዘጋጀ ሊከታተል ይገባል፣ ካለዚያ የማይከታተለውን ክስ ማዘጋጀቱ ትርጉም የለውም የሚለው ነው።

የህጻን ወላጆች፣ ሞግዚት፣ አሣዳሪ ወይም ሌላ ቤተዘመድ ካልቀረበ ወይም ከ10 ዓመት በላይ ፅኑ እሥራት ወይም በሞት በሚያስቀጣ ወንጀል ህጻኑ ከተከሰሰ ፍ/ቤቱ የግድ ለህጻኑ ጠበቃ እንዲቆም ማድረግ አለበት።

ህጻኑ ፍ/ቤት ከቀረበ በኂላ መዝገቡ መቀጠር ካለበት ህጻኑን ሊረከብ ለሚችል ወላጅ ወይም ዘመድ ወይም ተቋም መሰጠት አለበት፡፡ ይህ አደራ የተሰጠዉ ወገን ህጻኑን ፍርድቤት የማቅረብ ኃላፊነት የተጣለበት ቢሆንም ለዚህ የሚሆን ዋስትና እንዲሰጥ ይገደድ እንደሆን በህጉ የተደነገገ ነገር የለም፡፡

የችሎቱ አካሄድ መደበኛ የፍ/ቤት ሒደትን የማይከተል መሆን አለበት፡፡ በሒደቱ ላይ ህጻኑ ሊሰማው የማይገባዉ ነገር ካለ በችሎት እንዲወጣ መደረግ አለበት፡፡ በችሎቱ ውስጥ ዓ/ህግ ሊገኝ ከሚችልበት፣ ከላይ ከተገለፀው ልዩ አጋጣሚ ውጪ መገኘት የሚችሉት ምስክሮች፣ልዩ አዋቂዎች፣ወላጆች፣ሞግዚት ወይም የበጎ አድራጊዎች ድርጅቶች አባላት ናቸው፡፡ ጉዳዩ በዝግ ችሎት የሚስተናገድ ነው፡፡

ክሱ ሲሰማ ተከሳሹ ለክሱ መልስ እንዲሰጥ ስለሚጠየቅ በዚህ ረገድ መነሣት ያለበት ነጥብ ካለ መቃወሚያን ጨምሮ መቅረቡ ተገቢ ነው፡፡ ህጻናትን በተመለከተ የሚሰጥ ፍርድ የተለየ ባህሪ ተብሎ ሊጠቀስ የሚገባው ጉዳይ ታይቶ የተሰጠ የመጨረሻ የሚፈፀም ውሣኔ ወይም ትእዛዝ ቢኖርም ሊሻሻል መቻሉ ነው፡፡ ፍ/ቤቱ በራሱ አስተያየት ወይም የህጻኑ ሐላፊ ወይም አደራ የተቀበለ ሰው ወይም ድርጅት ጥያቄ የተሰጡ ውሣኔዎች እና ትእዛዞች እንደተፈለገ ሊሻሻሉ ወይም ሊለወጡ ይችላሉ፡፡ ይህም የሁኔታዎችን ተለዋዋጭነት ከግምት በማስገባት ለህጻኑ ሊጠቅም የሚችል ማንኛውም ክስተት እያገናዘቡ ለህጻኑ ጥቅም የሚያግዙ ተግባራትን ለማከናወን የሚያስችል ነው፡፡

የህጻናት የፍትህ ሥርዓት የተለየ የሚያደርገው ሌላው አሰራር በወ/መ/ህ/ስ/ስ/ቁ 160 የተደነገገዉ ነዉ፡፡ በዚህ መሰረት ህጻኑ በሌለበት ክሱ ሊስተናገድ አይችልም፡፡

የችሎት ሂደት በዝግ ሲሆን ክሱ በሚሰማበት ጊዜ ተከሳሹ ክሱን ካላመነ በክሱ ሊመሰክሩ የሚቀርቡትን ምስክሮች የሚመረምረዉ ፍርድቤቱ ነዉ፡፡ ከሳሽ ወገን ሊመረምር ይችል እንደሆነ አልተደነገገም፡፡ አቤቱታዉ ወይም የዐቃቤህግ ክስ ከቀረበ በኂላ ከከሳሽ ወገን ዐቃቤህግ ብቻ በከፍተኛ ፍርድቤት በሚታዩ ጉዳዮች ላይ መቅረብ የሚችል ከመሆኑ በቀር ከሳሽ በሌለበት ነገሩን ፍርድ ቤቱና ተከሳሽ በዝግ ችሎት የሚመረምሩ መሆኑ ተገቢዉ ሥነሥርዓት ነዉ /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 176/፡፡

ተከሳሽ ክሱን ካመነ በዚሁ ጥፋተኛ ሊባል ይችላል፡፡ ተከሳሽ ክዶ ነገሩ በማስረጃ ከተመረመረ በኋላ የክርክር ማቆሚያ ንግግር ይደረጋል፡፡ ይህንም የሚያደርገዉ የተከሳሽ ወገን ብቻ ነዉ፡፡ ይህም ከሳሹ ወገን በሂደቱ እንደማይሳተፍ ጠቋሚ ነዉ፡፡ ከዚህ ንግግር በኋላ ፍርድቤቱ ፍርድ ይሰጣል፡፡

3 *ምዕራፍ ሦስት*

ስለደንብ መተላለፍ

ydNB m t§lF g#Ä×Cም በt ly |n |R›T b?g# m \ r T mStÂgD xlÆcWÝÝ Xnz!H g#Ä×C MN ›YnT XNdçn#Â mktL y¸gÆN ytly x\‰R MN XNdçn q_lN XNmlk¬ለንÝÝ

ydNB m t§lF wNjL mfiM y¸ÃSkTlW t-ÃqnT q§L mçn#N kGMT b¥SgÆT y|n |R›T ?UCN g#Ä×ቹ y¸StÂgÇbTN xµÿD x+RÂ qLÈÍ XNÄ!çN y¸ÃdRG |R›T zRGaLÝÝ ydNB m t§lF wNjL |n |R›T y¸m‰W bw¼m¼|¼|¼ህ/q 167 XSk 17; Æl#T DNUg@ãC m \ r T nWÝÝ

k¸ÃSkTl#T ¥^b‰ê qWS KBdTÂ QlT xNÉR wNjlÖCN ydNB m t§lፍ yçn#Â ÃLçn# BlÖ mkÍfL bhgሮች ytlmd nWÝÝ y¦g‰CN ywNjL ?GM wNjlÖC k¸ÃSkTl#T xdU KBdTÂ QlT xNÉR wNjLÂ dNB m t§lF ብሎ bh#lT kFlÖ Ymlk¬cêLÝÝ **በደንብ መተላለፍ ተጠያቂነት የሚኖረው** g#Ä† bwNjL ?G y¥Y¹fN çñ s!g" BÒ XNdçn bw¼?¼ቁ 736¼2 SR tdNGÙLÝÝ wNjL y¸Æl#T kw¼?¼ቁ 1 XSk 733 SR ytdngg#T s!çn# kw¼?¼ቁ 734 XSk 865 ytdngg#T dGä dNB m t§lF ÂcWÝÝ

ሆኖም በክስ ማቅረብ ጊዜ ywNjLÂ ydNB m t§lF g#Ä×CN mlyT q§L xYdlMÝÝ bwNjL ?g# y¸gß#Â btnÉÉ¶nT bdNB m t§lF WS_ ytµttT kh#lt byT¾W WS_ XNd¸wDq y¸Ãw²Gቡ tGÆ‰TN y¸ÃSqM-# DNUg@ãC Yg¾l#ÝÝ

l**ምሳሌ** ÃKL y¸**ከተሉትን** mzRzR YÒ§LÝÝ XnRs#M yw¼?¼ቁ 481 XÂ bl@§ wgN yw¼?¼ቁ 8;8 XÂ 8;9 Xና ymúsl#T ÂcWÝÝ xND g#ÄY **በአንድ አንቀጽ**

ስር ብቻ ሊሸፈን ከቻለ bh#l t|M bwN j LÂ bdNB m t §l F bxND g!z@ xÃS- YQMÝÝ y¸ mሳሰl# DNUg@ãC s!ÃU_Ñ bQD¸Ã ywN j L ?g# b¸gÆ y¸¹FÂcW mçn# መrUg_ xl bTÝÝ êÂW ywN j L ?G y¥Y¹FÂcW kçn nW wd dNB m t §l F DNUg@ãC ¥M‰T Ãlብን ÝÝ y?UênT mRHN y¸dnGg#T bw¼?¼ቁ 2¼5 XÂ 736¼2 m \ r T xND DRጊT y¸ÃSqÈW bwN j L ?G wYM bdNB m t §l F ?G kh#l t| bxNd¾W BÒ XN©! bh#l t|M mçN yl bT MÝÝ ነገር ግን በሁለቱም የሚያስጠይቅ ጉዳይ ሲያጋጥም ሁለት ወይም ከዚያ በላይ ክስ ማቅረብ ይቻላል፡፡ ለምሳሌ በስለት ሰው የወጋ ግለሰብ አካል ላይ ጉዳት በማድረስና ለብቻው ደግሞ በደንብ መተላለፍ ወንጀል ስለት በመያዙ ብቻ ሊጠየቅ ይችላል፡፡

3.1 በደንብ መተላለፍ የወንጀል ምርመራ - የተጠርጣሪ መያዝ አስፈላጊነት

በደንብ መተላለፍ ወንጀል ጉዳይ በተከሳሹ ላይ ሊወሰን ከሚችለዉ ቅጣት ዝቅተኛነት የተነሳ ክሱ በሚሰማበት ጊዜ ተከሳሹ መቅረቡ አስፈላጊ አይደለም፡፡ ተከሳሹ በተላከለት መጥሪያ ላይ መልሱን ማለትም ዕምነት ክህደቱን ጽፎ ፈርሞ ሊመልስ ይችላል /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 168/፡፡

ከላይ እንደተገለጸዉ ተከሳሹ ክሱን ሲያምን X‰s# bxµL F¼b@T mQr B y¸gd dW y¥ r ðÃ b@T XSR½ yGÁ¬ |‰ wYM የ¥S-Nq q|Ã ወይም የmWqS ቅጣት ለመጣል F¼b@ t| k f l g nWÝÝ kgNzB m q ô W À Ãl# QÈèC µl# kmwsÂcW bðT t kœ¹# እንዲከላከል :DL l!s-W YgÆLÝÝ

ስለዚህ እንዲህ አይነቱን ወንጀል መነሻ በማድረግ ምርመራ ሲጣራ ተጠርጣሪዉን መያዝ ያስፈልግ እንደሆነ መወሰን ያስፈልጋል፡፡ በዚህ ረገድ የመያዢያ ትዕዛዝ አሰጣጥን የሚደነግጉት የወንጀለኛ መቅጫ ሥነሥርዓቱን ህጎች መመርመር እና ከዚህ ጋር ያለዉን ግንኙነት መወሰን ያሻል፡፡ /«… ወንጀሉ የሚያስይዝ መሆኑ …» የሚለዉን ሃሳብ ያስታዉሷል/

መለማመጃ 7

የምርምራ ክፍል ባልደረባ የሆነ ፖሊስ በችሎትዎ ቀርቦ የመያዢያ ትዕዛዝ ይሰጠኝ፣ ተጠርጣሪዉ የፈጸመዉን ተግባር እመረምራለሁ በማለት አመለከተ። ነገሩን ሲመረምሩ የደንብ መተላለፍ ነገር መሆኑን ተገነዘቡ።

በዚህ ጥያቄ ላይ የሚሰጡትን ትዕዛዝ ይጻፉ

3.2 የተከሳሽ አቀራረብና የክሱ መሰማት

ydNB mt§lF wNjL s!fiM ;”b@ ?G wYM yGL kœ> bq_¬ lF¼b@T xb@t¦¬ b¥QrB tkœ¹#N ¥SqrB YC§LÝÝ **ተከሳሹን ለማስቀረብ** b¸§kW m_¶Ã ytkœ¹# SM½ bdNB mt§lF ytfimW tGÆR½ g!z@Â ï¬½ yt§lfW ?GÂ y?G xNq} t-Qî ltkœ¹# mDrS xlbTÝÝ bq-é qN ;”b@ ?GÂ tkœ>M MSKéCÂ l@lÕC ¥Sr©ãCM µ§ᶦcW XNÄ!ÃqRb# bm_¶Ã l!gl}§cW YgÆLÝÝ

ቀደም ሲል እንድተገለጸዉ ተከሳሽ ክሱን ካመነ ፍርድቤት በግንባር መቅረብ ላያስፈልገዉ ይችላል። ሆኖም kµd bq-é qN **በግንባር መቅረብ ያስፈልገዋል። በዚህ ጊዜ ተከሳሹና ዐቃቤህግ ምስክሮቻቸዉን ማቅረብ አለባቸዉ።**

በደንብ መተላለፍ ወንጀል የtbdl wgNM ±l!SÂ ;”b@ ?G zND mÿD œÃSfLgW bq_¬ xb@t¦¬WN lF¼b@T ¥QrB YC§LÝÝ YH FT? bq§l# l^Brtsb# XNÄ!dRS ytzUj |R›T bmçn# **ሊተ**gbR YgÆLÝÝ lz!H xtgÆbR **ዳኛ** X‰s#N xzUJè m-bQ xlbTÝÝ

የክሱ መሰማት በቃል ይከናወናል። የግራቀኙ ምስክሮች በዚህ አይነት ተሰምተዉ ከቃላቸዉ ዋና ዋናዉ ብቻ በመዝገቡ ይጻፋል።

3.3 የፍርድ አሰጣጥና የቅጣት አወሳሰን

bdNB mt§lF wNjL ክስ F¼b@t| y:MnT ”L ¥rUgÅW kqrblT y;”b@ ?GN xStÃyT sMè በጽሁፍ QÈT ይወስናል ግልባጩንም ለተከሳሹ ይልካል/የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 169/። ይህ የሚሆነዉ የገንዘብ ቅጣት ሲወሰን መሆኑ ግልጽ ነዉ፣ ተከሳሹ ሳይቀርብ የሚወሰን ስለሆነ ግልባጩ ይላክለታል።

kgNzB WÀ yçn# QÈèC yሚwsn# kçn tkœ¹# bF¼b@T m_¶Ã t-Rè mQrB xlበTÝÝ bz!H g!z@ tkœ¹# yF¼b@t|N m_¶Ã xKBé y¥YqRB kçn ¬Sé XNÄ!qRB l!drG YC§LÝÝ

በሌላ በኩል ተከሳሹ ክሱን ካላመነ በግንባር ቀርቦ ማስረጃዎች ተሰምተዉ F¼b@t| wÄ!ÃW tfim ytÆlWN tGÆRÂ tÈs ytÆlWN ?G -Qî x+R y”L FRD ይሰጣል፡Ý h#l# ngR bxND q-é l!ÃLQ y¸CL nWÝÝ

ለደንብ መተላለፍ የሚጣለዉ የእስራት ቅጣት የማረፊያቤት እስራት ሲሆን kxND qN XSk ƒST wR l!rZM YC§L¿ ygNzB mqÅ dGä kBR xND XSk BR ƒST mè wYM bL† h#n@¬ XSk BR xMST mè BR DrS l!ÃDG YC§LÝÝ XNdng„ h#n@¬ y¥rðÃ b@T XS‰TÂ ygNzB mqô tÈMé l!wsN YC§LÝÝ በማረፊያ ቤት እስራት ytqÈ sW y¸¬\rW bmdb¾ XSR b@T œYçN lBÒW btzUj ¥rðÃ b@T nWÝÝ

4 ምዕራፍ አራት

ተከሳሽ በሌለበት ክስ መስማት

4.1 መርህ

በመርህ ደረጃ ክስ መሠማት ያለበት ተከሳሽ ባለበት ነው፡፡ በወንጀል ተጠርጥሮ የተከሰሰ ሰው ፍርድ ቤት ቀርቦ ክሱ ደርሶትና ተረድቶት የመሰማት ሕገ መንግሥታዊ መብት እንዳለው የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገ መንሥግሥት አንቀጽ 20 ደንግጓል፡፡ ይህ ማለት ግን የወንጀል ክስ ሁሉ ተከሳሽ ፍርድ ቤት ካልቀረበ ታይቶ አይወሰንም ማለት አይደለም፡፡ በሕግ ተለይተው በተመለከቱ ሁኔታዎችና ወንጀሎች ላይ ተከሳሽ በሌለበትም ክሱን ሰምቶ መወሰን ይቻላል፡፡

4.2 ቅድመ ሁኔታዎች

የወ/መ/ሕ/ሥ/ሥ ቁጥር 160/2/ ነገሩ ሊሰማ በተቀጠረበት ቀን ተከሳሽ ካልቀረበ ወይም ለመቅረቱ በቂ ምክንያት የሚሰጥለት እንደራሴ ካልቀረበ እንዲያዝ ፍ/ቤት ትዕዛዝ እንደሚሰጥ ይደነግጋል፡፡ በዚህ ትዕዛዝ መሠረት መፈፀም ካልተቻለ ተከሳሹ በሌለበት ነገሩን ለመስማት ፍ/ቤቱ እንደሚያስብበት የዚሁ ህግ ቁ/ 160/3/ ያስቀምጣል፡፡ በዚህ ረገድ በህጉ በቁ 161 ስር የተመለከተዉ ድንጋጌ ተከሳሽ በሌለበት ክስ የመስማትና ያለመስማት ነገርን ለመወሰን አጋዥ ነዉ፡፡ በዚህ ድንጋጌ ተከሳሽ ***ያለበቂ ምክንያት በቀረ ጊዜ*** እርሱ በሌለበት ሊታዩ የሚችሉ ወንጀሎች ዝርዝር ተመልክቷል፡፡

መለማመጃ 8

በርስዎ ችሎት የቀረበን ክስ ለመስማት ቀጠሮ ይዘዉ ተከሳሹና ዐቃቤህግ እንዲቀርቡ አዘዙ፡፡ በቀጠሮዉ ዕለት መጥሪያዉን ለተከሳሽ እንዲያደርስ የወሰደዉ ፖሊስ ክፍል ተከሳሹን ማግኘቱንና መጥሪያዉን አስፈርሞ መስጠቱን በመግለጽ ተከሳሽ የፈረመበት ነዉ ያለዉን መተማመኛ በማያያዝ መልስ ሰጠ፡፡ ሆኖም ተከሳሹ ሲጠራ አልቀረበም፡፡ ዐቃቤህግ በበኩሉ ሲጠየቅ ክሱ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 161/2፣ለ/ ከተመለከቱት በአንዱ ወንጀል የቀረበ ስለሆነ ተከሳሽ በጋዜጣ ተጠርቶ ክሱ በሌለበት ይሰማልኝ በማለት አመለከተ፡፡

በዚህ ክርክር ላይ የሚሰጡትን ትዕዛዝ ይጻፉ

በሌላ አጋጣሚ ነገሩን ለመስማት በተያዘዉ ቀጠሮዉ ዕለት መጥሪያዉን ለተከሳሽ እንዲያደርስ የወሰደዉ ፖሊስ ክፍል ተከሳሹን ማግኘት አልቻልንም፣ ስለዚህ መጥሪያዉን ለመስጠት አልቻልንም፣ ባገኘነዉ ጊዜ እናቀርባለን በማለት መልስ ሰጠ ወይም አዘዉትሮ እንደሚደረገዉ ተለዋጭ ቀጠሮ ተሰጥቶን እናቅርብ በማለት መልስ ሰጠ፡፡

ዐቃቤህጉ እርስዎ ቢሆኑ /ተለዋጭ ቀጠሮ ይሰጥ ከሚለዉ ክርክር ሌላ/ ምን ክርክር ያቀርባሉ? ይጻፉት

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑና ዐቃቤህግ በበኩሉ ሲጠየቅ ክሱ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 161/2፣ለ/ ከተመለከቱት በአንዱ ወንጀል የቀረበ ስለሆነ ተከሳሽ በጋዜጣ ተጠርቶ ክሱ በሌለበት ይሰማልኝ በማለት ቢያመለክት የሚሰጡት ትዕዛዝ ምን ይመስላል? ይጻፉት

አንድን የወንጀል ክስ ተከሳሽ በሌለበት መስማትና መወሰን የሚቻለው በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 161/2/ መሠረት ከ12 ዓመት በማያንስ ጽኑ እሥራት የሚያሳስር ወንጀል ሠርቷል ተብሎ ወይም በአዲሱ የወንጀል ሕግ ቁ/ 343 እስከ 354 ድረስ ያሉ ወንጀሎች ፈጽሟል ተብሎ በጽኑ እሥራት ወይም ከ5000 ብር በላይ በሚያስቀጣ ወንጀል የተከሰሰ ሰዉ ሲሆን ነው፡፡ ከነዚህ በአንዱ ወይም ከዚያ በላይ በሆኑ ወንጀሎች ተከስሶ ያለበቂ ምክንያት በቀጠሮዉ ቀን ሳይቀርብ ከቀረ ፍርድቤቱ ተከሳሹ በሌለበት ክሱን ለመስማት ይችላል፡፡ በዚህ መሰረት ፍርድቤቱ ነገሩን ተከሳሽ በሌለበት ለማየት ከወሰነ ይህንኑ ወሳኔና ነገሩ ሊታይ ቀጠሮ በተሰጠበት ቀን ባይቀርብ በሌለበት ጉዳዩ እንዲታይ በታዘዘው መሠረት ቀጥሎ እንደሚታይ ለተከሳሹ ለማስታወቅ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 162 መሠረት ፍ/ቤት በጋዜጣ ማስታወቂያ እንዲያወጣ ያዝዛል፡፡ ከጋዜጣ በተሻለ በሌላ መንገድ መጥሪያው ለተከሳሽ ሊደርስ ይችላል ከተባለም አማራጩ ለፍ/ቤት የተተወ ነው፡፡

መለማመጃ 9

በአንድ የወንጀል ክስ ከተከሰሱት ሰዎች አንዱ አልቀረበም፡፡ ፖሊስ ነገሩ ሊሰማ በተቀጠረበት ዕለት ተከሳሹን ማግኘት አልቻልንም፣ ስናገኘዉ እናቀርባለን በማለት መልስ ሰጠ፡፡ ሆኖም ይህ ተከሳሽ ከዚህ ቀጠሮ ሁለት ቀናት ቀደም ብሎ በነበረ አንድ ምሽት በፈረንሳይኛ ቋንቋ በሚተላለፍ አንድ የዉጭ ሃገር ሬዲዮ ፕሮግራም ላይ ስለተከሰሰበት ነገርና ስለክሱ መግለጫ በቃለመጠይቅ መልክ ሲሰጥ እንደነበር እርስዎ ዐቃቤህጉ ፈረንሳይኛ ስለሚችሉ ሰምተዋል፡፡ በቃለመጠይቁ ከተነሱት ነገሮች አንዱ ተከሳሹ ያለበት ሃገር መንግሥት ተከሳሹን አሳልፎ እንዲሰጥ በኢትዮጵያ መንግሥት የተጠየቀ ቢሆንም ስምምነት ላይ አለመደረሱን ይልቁንም የተሰጠዉ መልስ የእንቢታ መሆኑን የሚገልጽ ነበር፡፡ በሌላ በኩል ወንጀሉ በዕድሜልክ ጽኑ እስራት ወይም በሞት የሚያስቀጣ ነዉ፡፡

እንደዐቃቤህግ በዚህ መረጃ ላይ ተመስርተዉ ምን ክርክር ወይም ለሌሎች ተቋማት ጥያቄ ያቀርባሉ? ይጻፉት

ከላይ የሚያቀርቡት ክርክር እንዳለ ሆኖ ወደቢሮዎ ሲመለሱ ከዉጭ ጉዳይ ሚኒስቴር የተላከ ደብዳቤ አገኙ እንበል፡፡ ይዘቱም ባጭሩ ተከሳሹ ተላልፎ እንዲሰጥ የተደረገዉ ጥረት አለመሳካቱንና ቀርቦ የነበረዉ ክስ ላይ በዚሁ መሰረት ተገቢዉ ዉሳኔ እንዲሰጥበት የሚጠይቅ ነዉ፡፡

በዚህ ላይ ተመስርተዉ ለፍርድቤት የሚያቀርቡት የተለየ ክርክር ይኖራል? ይጻፉት

በሌላ በኩል ወንጀሉ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 161/2/ ስር የተመለከቱትን ወንጀሎች የሚመስል ባይሆን ከላይ በተመለከቱት ሁኔታዎች ላይ ተመስርተዉ የሚሰጡት ዉሳኔ ወይም የሚያቀርቡት ክርክር ወይም ጥያቄ ካለ ይጻፉት

4.3 የክሱ መሰማትና ፍርድ አሰጣጥ

ነገሩ ተከሳሽ በሌለበት እንዲሰማ ፍርድቤቱ የወሰነ እንደሆነ ተከሳሽ ነገሩ ሊሰማ የተቀጠረበትን ጊዜና ይህን ዉሳኔዉን የሚያዉቅበትን የጋዜጣ ጥሪ ያደርጋል፡፡ ከዚህ በኋላ በዕለቱ ተከሳሽ መቅረብ አለመቅረቡን ያጣራል፡፡ ተከሳሹ በዚህ ዕለት ካልቀረበ ነገሩ ***እንደማንኛዉም ጉዳይ*** ተሰምቶ ይወሰናል፡፡

በተግባር እንደሚታየዉ ግን ፍርድቤቶች የዚህን የጋዜጣ ጥሪ ሥነሥርዓት የሚያከናዉኑት ተከሳሹ በሌለበት ነገሩ የሚሰማ መሆኑን ሳይወስኑ ነዉ፡፡ ተከሳሽ በሌለበት ነገሩን ለማየት የሚወስኑት እንዲያዉም ከዚህ የጋዜጣ ጥሪ በኋላ ነዉ፡፡ ይኸዉም የጋዜጣ ጥሪን እንደመጥሪያ ምትክ እየተገለገሉበት መሆኑን ያሳያል፡፡

መለማመጃ 10

በችሎትዎ በቀረበ የወንጀል ክስ በርካታ ተከሳሾች ተመልክተዋል፡፡ ከነዚህም ዉስጥ ከፊሉ በማረፊያ ቤት ቆይተዉ የቀረቡ ሲሆን ከፊሉ የተከሰሱበት ወንጀል በዋስ አያስለቅቅም ተብሎ በማረፊያ ቤት እንዲቆዩ ታዝዟል፡፡ ቀሪዎቹ ሁለቱ መጥሪያ ደርሷቸዉ ከፈረሙ በኋላ በመቅረታቸዉ ቀደም ባለዉ ቀጠሮ በተሰጠዉ ትዕዛዝ /ተይዘዉ እንዲቀርቡ በታዘዘዉ/ መሰረት ፖሊስ ሊፈጽም ስላልቻለ ዐቃቤህግ በጋዜጣ ተጠርተዉ የማይቀርቡ ቢሆን ነገሩ በሌሉበት ይሰማልኝ በማለት አመለከተ፡፡ ሆኖም በማረፊያ ቤት ሆነዉ የሚከራከሩት ተከሳሾች በዉጭ ያሉት ተከሳሾች መጥሪያ ደርሷቸዉ ያልቀረቡ ስለሆነ በጋዜጣ የሚጠሩበት ምክንያት የለም፣ ስለዚህ ነገሩ በሌሉበት እንዲሰማ ቀጠሮ ሊያዝ ይገባል እንጂ በጋዜጣ ተጠርተዉ መቅረባቸዉን ለመጠባበቅ ቀጠሮ ሊሰጥብን አይገባም በማለት ተከራከሩ፡፡

በዚህ ነገር ላይ ትዕዛዝ በጽሁፍ ይስጡ

5 ምዕራፍ አምስት

የወንጀል ተጠቂዎች መብቶች

የኢትዮጵያ የወንጀል ሕግ ዓላማና ግብ በወ/ህ/ቁ 1 እንደተደነገገዉ

> "የወንጀል ሕግ ዓላማ ለጠቅላላው ጥቅም ሲባል የአገሪቱን መንግሥት፣ የሕዝቦቹን፣ የነዋሪዎቹን ሰላም ደህንነት ሥርዓት መብትና ጥቅም መጠበቅና ማረጋገጥ ነው፡፡ የወንጀል ሕግ ግብ ወንጀል እንዳይፈፀም መከላከል ሲሆን ይህንን የሚያደርገው ስለወንጀሎችና ስለቅጣታቸው በቅድሚያ ማስጠንቀቂያ በመስጠት፣ ማስጠንቀቂያነቱ በቂ ባልሆነበት ጊዜ ወንጀል አድራጊዎቹ ተቀጥተው ሌላ ወንጀል ከመፈፀም እንዲቆጠቡና ለሌሎች ማስተማሪያ እንዲሆኑ ወይም እንዲታረሙ በማድረግ ወይም ተጨማሪ ወንጀሎች እንዳይፈፀሙ እርምጃዎች እንዲወሰድባቸው በማድረግ ነው"

የወንጀል ሕጉ ዓላማና ግብ እንደሚያስረዳው ትኩረቱ ቅድመ ማስጠንቀቂያ መስጠት ሲሆን ፤ አጥፊም ሆነ ተጎጂ ከመኖራቸው በፊት ሊደረጉ የሚገባቸውን ወይም የማይገባቸውን ነገሮች አስቀድሞ በማሳወቅ ላይ ያተኮረ እንደመሆኑ ተደራሽነቱ (የሕግ መተላለፍ እስከሚፈፀም ድረስ) ለአጥፊም ሆነ ለተጎጂ እኩል ሆኖ ይስተዋላል፡፡

የወንጀል ሕጉ ወደሚፈፀምበት የሥነ ሥርዓት ድንጋጌዎች በምንመጣበት ጊዜ ዋናው ሕግ በማድረግም ሆነ ባለማድረግ ሊያስቀጡ ይችላሉ ብሎ ለአጥፊም ለተጎጂም እኩል ያስቀመጣቸው ጉዳዮች ተጥሰው በሚገኙበት ወቅት የሚወሰደው ቀጣይ እርምጃ የሚመራበትን ሥርዓት የሚደነግግ እንደመሆኑ ለወንጀል ተጠርጣሪዎችም ሆነ ለወንጀል ተጠቂዎች ሊከበሩ የሚገቡ መብቶች ተካተውበት እናገኛለን፡፡

እስከአሁን በተሰጠዉ ሥልጠና በአብዛኛዉ የታየዉ የወንጀል ህግን በማስፈጸም ጊዜ የተከሳሽ ወይም የአጥፊዉን መብቶች ስለመጠበቅ ጉዳይ ምን ሊደረግ እንደሚገባ ነዉ፡፡ በርግጥ ወንጀል ፈጸመ ተብሎ የታሰበን ሰዉ ለፍርድ የማቅረቡ ሂደት በራሱ የወንጀል ተጎጂዎችን ጥቅም የማስከበር ተግባር ተደርጎ ሊወሰድ ይገባል፡፡ ግለሰብ የወንጀል ተጠቂም ሆነ ኅብረተሰብ ወንጀል ሰርቷል የተባለን ሰዉ ለፍርድ እንዲቀርብ ማድረግ በከፍተኛ ሁኔታ የሚያገባቸዉ ጉዳይ ነዉ፡፡ ከዚህ ባለፈ ደግሞ ሌሎች የተጎጂዎች መብቶችን የሚመለከት ሥልጠና ከዚህ በኋላ ይቀርባል፡፡

ስለ ወንጀል ተጠቂዎች በሚነሳበት ወቅት ጎልቶ የሚወጣ አንድ ጥያቄ አለ፡፡ ይኸውም የወንጀል ተጠቂ ማን ነው? የሚለው ነው፡፡ በዚህ ጥያቄ ዙሪያ በተለያዩ ምሁራንና የአመለካከት ዘርፎች ምላሽ ተሰጥቶበታል፡፡ በአጠቃላይ ለመረዳት እንደሚቻለውም እንደወንጀሉ ሁኔታ የወንጀል ተጠቂ የሚለው ፅንሰሃሳብ የተለያዩ አካላትን ሊያካትት የሚችል ነው፡፡ ለምሣሌ ያህል በወንጀል ጉዳዮች ላይ ዐቃቤ ሕግ በተሟጋችነት መቅረቡ በአንድ የወንጀል ድርጊት አጠቃላይ ተጠቂው ማህበረሰቡ በጠቅላላው መሆኑን የሚያመለክት ነው፡፡ በተጨባጭም አንዳንድ የወንጀል ድርጊቶች አጠቃላይ የማህበረሰቡን ቁጣ ሲቀሰቅሱና አፋጣኝ እርምጃ እንዲወሰድ ህብረተሰቡ በሰላማዊ ሰልፍና በተለያዩ መንገዶች ስሜቱን ሲገልፅ የሚስተዋልባቸው አጋጣሚዎች አሉ፡፡ ይህም ከግል ተበዳይ ሌላ በአንድ የወንጀል ድርጊት የአጠቃላይ ህብረተሰቡ ሰላማዊ ሕይወት ሊናጋ እና አንድ ማህበረሰብ እንደማህበረሰብ የወንጀል ተጠቂ ተደርጎ ሊወሰድ የሚችልባቸው አጋጣሚዎች እንዳሉ የሚያመለክት ነው፡፡

የወንጀል ተጠቂ የሚለውን ፅንሰ ሃሳብ ጠበብ አድርገን ስንመለከተው ደግሞ በመጀመሪያ ረድፍ የምናገኘው በወንጀል ምክንያት ቀጥተኛ ሰለባ የሚሆኑትን የግል ተበዳዮች ወይንም ደግሞ የግል ተበዳዮችን ቤተሰቦች ነው፡፡ አንድ የሥርቆት ወንጀል ቢፈፀም ሥርቆት የተፈፀመበት አካባቢ ህብረተሰብን ሰላማዊ ኑሮ መደፈር ከማሰብ ባሻገር ንብረቱ የተሰረቀበት ግለሰብ ንብረቱን በማጣቱ የሚደርስበት ቁሳዊ ጉዳት የግል ህይወቱ በመደፈሩ የሚደርስበት ሞራላዊ ጥቃት ሊታሰብ የሚችል ነው፡፡ በተመሳሳይ አንድ የግድያ ወንጀል ቢፈፀም የሟች ቤተሰቦች ላይ የደረሰው ጥቃት በህብረተሰቡ ሰላማዊ ኑሮ ላይ ከሚደርሰው ጥቃትና ተፅእኖ ተለይቶ ሊታይ የሚችል ነው፡፡

ከላይ ለማየት እንደተሞከረዉ ሁሉም የወንጀል ተጠቂዎች ወንጀል ፈጽሟል የተባለዉን ሰዉ ለፍርድ እንዲቀርብ የማድረግ መብት አላቸዉ፡፡ በዚህ ረገድ ኅብረተሰቡ በጠቅላላ በዚህ ሂደት በዐቃቤህግ ተወክሎ ይሳተፋል፡፡ የግል ተጠቂዉ ግን በሂደቱ ዉስጥ የመሳተፉ ነገር በተግባር በጣም ዉስን ነዉ፡፡ ነገር ግን በህግ ዉስጥ ይህን ተሳትፎ የሚፈቅዱ አጋጣሚዎች የሉም ወይ የሚል ጥያቄ ማንሳት ተገቢ ነዉ፡፡

በአሁኑ ጊዜ በዓለም አካባቢ የወንጀል ተጎጂዎችን መብት በተመለከተ የሚደረጉ ንቅናቄዎች የሚያነሷቸዉ የተለያዩ መብቶች አሉ፡፡ እነዚህ መብቶችን በጠቅላላዉ በክስ ሂደት የመሳተፍ መብት እና የካሳ መብት ብለን ከፋፍለን ማየት እንችላለን፡፡

በዚህ የሥልጠናዉ ክፍል መጠናቀቂያ ላይ ሠልጣኞች

- የወንጀል ተጠቂ ግለሰቦች በወንጀል ሥነሥርዓት ሂደቱ ዉስጥ እንዲሳተፉ መንገድ የሚከፍቱ የህግ ድንጋጌዎችን ይለያሉ
- እነዚህን ድንጋጌዎች በመከተል የወንጀል ተጠቂዎችን በሂደቱ ለማስተፍ ቢሰራ የሚያጋጥሙ ችግሮች ይኖሩ እንደሆን ይመረምራሉ
- የወንጀል ተጠቂዎችን በወንጀል ሥነሥርዓት ሂደት ዉስጥ ለማሳተፍ የሚችል አሰራርን ለመለማመድ በአንዳንድ ጭብጦች ላይ ክርክር ያቀርባሉ፣ ዉሳኔ ይሰጣሉ
- የወንጀል ተጎጂዎችን የካሳ መብት የሚመለከቱ ህግጋትን በመለየት ስለአፈጻጸማቸዉ በሚነሱ ችግሮች ላይ ክርክር ያቀርባሉ ዉሳኔ ይሰጣሉ

5.1 የወንጀል ተጠቂዎች በክስ ሂደት የመሳተፍ መብት

የወንጀል ተጠቂ የሆነ ሰዉ የመጀመሪያ ፍላጎቱ ይህን ጥቃት ያደረሰበትን ሰዉ ለፍርድ እንዲቀርብ ማድረግ ነዉ፡፡ ይህን ለማሳካት በሚከናወነዉ ሂደት እንዲሳተፍ ማድረግ ይህን ፍላጎቱን ወይም ጥቅሙን ማስከበር ነዉ፡፡ በተለይ ደግሞ ይህን ሂደት ለማሳካት የሦስተኛ ወገኖች /ለምሳሌ ሌሎች ምስክሮች/ ተሳትፎ ሁልጊዜና በቀላሉ ላይገኝ የሚችል ከመሆኑ አኳያ ለወንጀሉ ከማንም በላይ ከተከሳሹ እኩል ቅርበት ያለዉንና በሙሉ ፍላጎት ሊሳተፍ የሚችለዉን ተጠቂዉን ማሳተፍ የህግ ማስፈጸምን ችሎታ ከፍ ሊያደርግ የሚችል በመሆኑ ተመራጭ ነዉ፡፡ ስለዚህ ይህ የመሳተፍ ነገር ተጠቂዉ ሊጠይቅ እና ሊከበርለት የሚገባዉ መብት ተደርጎ ሊወሰድ ይገባል፡፡ ይህ በተለይ የመደመጥ መብት የሚባለዉን መብት የሚመለከት ነዉ፡፡

በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ ዉስጥ ይህን ተሳትፎ የሚፈቅዱ መንገዶች ተደንግገዉ ይገኛሉ፡፡ ወንጀሉ ተፈጸመ ከተባለበት ጊዜ ጀምሮ የተጠቂዉን ትብብርና ተሳትፎ የሚጠይቁ የተለያዩ የህግ ማስፈጸም ሂደቶች በነዚህ ህጎች ተመልክተዉ ይታያል፡፡

መለማመጃ 11

የወንጀል ተጠቂ የሆነ ሰዉ ወንጀሉን በተመለከተ በሚከናወኑት ሂደቶች ዉስጥ ተሳታፊ የሚሆንባቸዉን መንገዶች የሚገዙትን ወይም የሚደነግጉትን ህግጋት የተቻለዎትን ያህል ፈልገዉ ያግኙ፣ ይዘርዝሯቸዉም

ከነዚህ ዉስጥ የወንጀል ተጠቂዉ በፍርድቤት ፈቃድ ወይም አጋዥነት ይህን ተሳትፎ የሚያገኝባቸዉን መንገዶች የሚደነግጉትን ህግጋት ይለዩ፡፡

እንዲሁም በዐቃቤህግና በምርመራ ክፍሎች ፈቃድና ተቆጣጣሪነት የሚገኝን ተሳትፎ የሚገዙትን ህጎች ይለዩ

የወንጀል ተጠቂዎች መልስ የሚሹ ብዙ ጥያቄዎች ይኖሯቸዋል፡፡ ለምን ጥቃቱ በእኔ ላይ ደረሰ? ጥቃቱ በእኔ ላይ እንዳይደርስ ምን ማድረግ ነበረብኝ? ወደፊትስ ተመሳሳይ ጥቃት እንዳይደርስብኝ ምን ዋስትና አለኝ? ወዘተ. የሚሉት ጥያቄዎች በወንጀል ተጠቂዎች አእምሮ የሚመላለሱ ናቸው፡፡ ከዚህም በተጨማሪ የደረሰባቸው የወንጀል ድርጊት ስላሳደረባቸው ማህበራዊና ስነልቦናዊ ጠባሳ ለመደመጥ ይሻሉ፡፡ ስለሆነም በሕግ ፊት ቀርበው መደመጥ ይፈልጋሉ፡፡

የወንጀል ተጠቂዉ ወንጀል የተፈፀመበት መሆኑን ራሱ ወይም ሌላ ሰዉ ለባለሥልጣን ሊያሳዉቁ መብት እና አንዳንዴም ግዴታ አለባቸዉ፡፡ በዚህ ጊዜ የምርመራ ክፍሎች ይህን የተጠቂዉን ተሳትፎ በሚገባ ማረጋገጥ ይኖርባቸዋል፡፡ ምንም ያህል አጠራጣሪ ሁኔታ ቢሆን በሥነሥርዓት ህጉ እንደታዘዘዉ መርማሪዉ የወንጀል የተጠቂዉ የወንጀል ሪፖርት ሲደርሰዉ ምርመራ ማከናወን አለበት /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 23/፡፡
ነገር ግን ምርምራ ክፍሉ ይህን ግዴታ ሳይወጣ ቢቀር ተጠቂዉ ምርመራዎች እንዲከናወኑ ለማዘዝ ለሚችለዉ ለዐቃቤህግ ተቋም ይህን አቤቱታ በማቅረብ ተሳትፎዉን ማሟላት ይችላል /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 8 እና 16/፡፡ በዚህ በኩል መንገዱ ከተዘጋ ግን በሌላዉ ተቋም በፍርድቤት በኩል ተሳታፊ መሆን የሚችልበት መንገድ ይኖር እንደሆን ሊመረመር ይገባል፡፡ በርግጥ በዚህ ደረጃ ከምርመራ ጋር በተያያዘ የሚሰሩ ወገኖች የበለጠ ባለሥልጣን ስለሆኑ በፍርድቤት ፈቃድ ተሳታፊ የመሆኑ ነገር የጠበበ ይመስላል፡፡

መለማመጃ 12

በእርስዎ ችሎት አንድ ያልተለመደ አቤቱታ ቀርቧል፡፡ አቤቱታዉን ያቀረበዉ ሰዉ ወንጀል ተፈጽሞብኛል፣ ሆኖም የአካባቢዉ ፖሊስም ሆነ ዐቃቤህግ ተቋማት የወንጀሉን ሪፖርት በቃል ሰምተዉ ምስክሮችን እንሰማለን፣ ሌላ ማስረጃም እናሰባስባለን አንተን ግን የከሳሽነትም ሆነ የምስክርነት ቃል አንቀበልህም ስላሉኝ ከዚህ ወንጀል ጋር በተያያዘ ቃል ለመስጠት እፈልጋለሁ፣ ፍርድቤቱ ይመዝግብልኝ የሚል ነዉ፡፡

ይህን አቤቱታ እንዴት ያስተናግዱታል፣ ትዕዛዝ በጽሁፍ ይስጡበት

የምርምራዉ ተግባር በተጠቂዉ ተሳታፊነት መከናወኑ ሊቀጥል ይችላል፡፡ በሌላ በኩል ግን ተጠርጣሪዉ በሚያቀርበዉ የዋስትና ጥያቄ ክርክር ተደርጎ ዉሳኔ በፍርድቤት ሊሰጥ ይችላል፡፡ ይህ ዉሳኔ ለተጠቂዉ ስጋት የሚፈጥር ሊሆን ይችላል፡፡ ከዚህ አኳያ ፍርድቤት ተጠቂዉን በማሳተፍ ረገድ ምን ሊያደርግ እንደሚችል ጥያቄ ይነሳል፡፡

መለማመጃ 13

ተጠርጣሪዉ በርስዎ ችሎት በሚታየዉ የጊዜ ቀጠሮ ጉዳይ በዋስትና ወረቀት ልለቀቅ በማለት አመለከተ፡፡ መርማሪዉ ምርመራዬን ጨርሻለሁ፣ ተጠርጣሪዉ በዋስትና ወረቀት ቢለቀቅ አልቃወምም አለ፡፡ በዚህ ጊዜ ተጠቂዉ በርስዎ ችሎት ተገኝቶ ነገሩን እየተከታተለ ስለነበር ማንነቱን አሳዉቆ ተጠርጣሪዉም ሆነ መርማሪዉ ያቀረቡትን ክርክር በመቃወም ለመናገር ፈቃድ ጠየቀ፡፡

የዚህን ሰዉ ጥያቄ ይቀበሉታልን? ምክንያትዎን በመግለጽ ዉሳኔዎን ይጻፉ

ተጠቂዉን እንዲናገር ፈቀዱለት እንበል፡፡ ተጠቂዉ ለፍርድቤቱ የተናገረዉ ፍሬነገር ተጠርጣሪዉ በእስር ላይ ባለበትና ምርመራዉ ሲከናወን በነበረበት ጊዜ ከጎበኙት ሰዎች እንዲሁም በምስክርንት በፖሊሰ ተፈልገዉ በምርመራ ክፍሉ ተገኝተዉ ከነበሩ ሰዎች ባገኘዉ መረጃ መሰረት ተጠርጣሪዉ ከእስር እስኪፈታ እንጂ ተጠቂን ለአሁኑ ጉዳት ሲገርመዉ ነፍሱን ሊያጠፋዉ እንዳቀደ ማወቁን የሚገልጽ ሆኖ በዚህ ምክንያት በዋስትና ወረቀት እንዳይለቀቅ የሚማጸን ነዉ፡፡

ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

የዋስትና ጥያቄ ከሚከለከልባቸዉ ምክንያቶች አንዱ ሌላ ወንጀል በተጠርጣሪ ሊፈጸም ይችላል የሚለዉ እምነትና የማስረጃ መባከን ስጋት ነዉ፡፡ ይህም በተጠርጣሪዉ ተግባር የሚፈጠር ስጋት ነዉ፡፡ ተጠርጣሪዉ በተለያየ መንገድ ምስክሮች ወደፍርድቤት

እንዳይቀርቡና እንዳይመሰክሩ ሊያደርግ ይችላል፡፡ በዚህ ምክንያትና በምስክሮች መጥፋት ምክንያት ክስን ማስረዳት አለመቻል ስለሚከሰት ወንጀል የፈጸመዉን ሰዉ ለፍርድ አቅርቦ ፍርዱን እንዲያገኝ የማድረግ የኅብረተሰብና የግል ተጠቂዉን መብቶች ይጎዳሉ፡፡ ስለዚህ በዚህ ነገር ተጠቂዉ የሚያገባዉ መሆኑ ግልጽ ነዉ፡፡

መለማመጃ 14

ፖሊስ ምርምራ የሚያደርግበት የከባድ ዉንብድና ጉዳይ በጊዜ ቀጠሮ መዝገብ እርስዎ እያዩት ይገኛል፡፡ የምስክሮች ቃል /የተጠቂና ቤተሰቡ ቃል/ በምርመራ ክፍሉ ተመዝግቦ አልቋል፡፡ ሆኖም ጥቂት የምርመራ ማጠናቀቂያ ተግባራት ስለሚቀሩ እነዚህን ለማከናወን የጊዜ ቀጠሮ ጠይቋል፡፡ ተጠርጣሪዉ አልተቃወመም፡፡ በጊዜዉ ተጠቂና ቤተሰቡ በችሎትዎ ተገኝተዉ ነበር፡፡ ስለዚህም ለመናገር ፈቃድ ጠየቁ፡፡ ፈቃድ ከሰጧቸዉ በኋላ የተናገሩት ፍሬነገር ሲታይ የዲቪ ዕጣ ስለወጣላቸዉ ከጥቂት ቀናት በኋላ በዉጭ ሃገር ለመኖር እንደሚሄዱ፣ ስለዚህ ክሱ በሚሰማበት ጊዜ ስለማይገኙ ክሱ በዚህ ምክንያት እንዳይመክን ስጋት እንዳላቸዉ የሚገልጽና ይህን ለማስቀረት የምስክርነት ቃላቸዉ በፍርድቤት ዋጋ ያለዉ ማስረጃ እንዲሆን በቀዳሚ ምርመራ እንዲመዘገብላቸዉ ይታዘዝ ዘንድ የሚጠይቅ ሆኖ አገኙት፡፡

በዚህ ጥያቄ ላይ የሚሰጡትን የተጠቂዉን ጥቅም የሚያስጠብቅ ዉሳኔ ይጻፉት

በዚህ ጉዳይ ዐቃቤህግ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ ፍርድቤቱም ከተጠቂዉ የቀረበዉን ጥያቄ አስመልክቶ ሃሳብ እንዲያቀርቡ ጋበዘዎት፡፡

ይህን የተጠቂ ጥያቄ እንዴት ያስተናግዱታል? ዉሳኔዎን ይጻፉት፡፡

በሌላ በኩል ወንጀሉ በአካል ላይ ጉዳት የማድረስ ወንጀል እንደሆነ ያስቡ፡፡

እንደዳኛ የተበዳዮችን ጥያቄ እንዴት ያስተናግዱታል?
እንደዐቃቤህግ ምን ይወስናሉ?

በሌላ ሁኔታ ደግሞ ተበዳዮች የቀረቡት ፍርድቤቱ ምስክርነታቸዉን በወ/መ/ሀ/ሥ/ሥ/ቁ 35 መሰረት እንዲመዘግብላቸዉ ነዉ ብለን እናስብ፡፡

በዚህ ጥያቄ ላይ የሚሰጡትን ዉሳኔ በጽሁፍ ያቅርቡ

ምርመራ ተከናዉኖ ; " b͒ ?G ከሚወስናቸዉ ዉሳኔዎች ከፊሎቹ ሂደቱ እንዲቋረጥ የሚያደርጉ ሊሆኑ ይችላሉ፡፡ ለምሳሌ ክስ አይቀርብም ወይም ምርመራዉ ይዘጋል የሚሉ ዉሳኔዎችን ሊሰጥ ይችላል፡፡ b¥ÂcWM MKNÃT ሂደቱ ሲቋረጥ lb§Y ; " b͒ ?G½ l ± l!SÂ l t bÄY ¥œwQ XNÄlbT bw¼m¼?¼|¼|¼q|. 39¼4 XÂ 43¼2 |R t dNGg͒ Sl ¸ g" h#Lg!z͒ m t GbR x l bTÝÝ YH GL}nትÂ t - ÃqነTN l ¥S f N wœ" x \ ‰R bm çn# l!¬ለፍ xYgÆMÝÝ

btlY ተበዳዩ በሂደቱ ዉስጥ እንዲሳተፍ ከማድረግ አኳያ ከፍ ያለ አስተዋጽዖ ይኖረዋል፡፡ ltbÄY ¥œwq QR ktsß lb§Y ;”b ?G xbt¬WN b¥QrB g‡Ä† XNdgÂ XNÄ!¬Yና ምናልባትም ሂደቱ እንዲቀጥል l!ÃSdRG የሚችልበትን መንገድ ይከፍታልÝÝ ስለዚህ በህግ የታወቀ ግዴታ እንደመሆኑ ይህን ዉሳኔ ytbdl sW qRï XSk!-ይQ ሳይጠብቅ X‰s‡ ዐቃቤህግ ሊያደርሰዉ ይገባልÝÝ

በግል አቤቱታ ብቻ የሚያስቀጡ ወንጀሎችን በተመለከተ አቤቱታዉ ሳይቀርብ የትኛዉም ባለሥልጣን ጉዳዩን ማየትና መወሰን አይችልም፡፡ በዚህ ነገር ዋናዉ ባለሥልጣን ተጠቂዉ ነዉ፡፡

መለማመጃ 15

በግል አቤቱታ ብቻ በሚያስቀጣ ወንጀል በተከሰሰ ሰዉ ጉዳይ ላይ እያስቻሉ ባሉበት ሁኔታ ለምስክርነት የቀረበዉ ተበዳይ ከመመስከሩ በፊት ማመልከቻ አቀረበ፡፡ ይዘቱም በተከሳሽ ላይ የቀረበዉ ክስ ቀሪ እንዲሆን የሚጠይቅ ነዉ፡፡

በዚህ ጥያቄ ላይ ተገቢዉን ትዕዛዝ ይጻፉ

በሌላ በኩል ያለግል አቤቱታ ለማስቀጣት በሚችል ወንጀል ጉዳይ ተበዳዩ ተመሳሳይ አቤቱታ ቢያቀርብ የሚሰጡት ዉሳኔ የተለየ ይሆናልን? ለምን?

ከላይ በተመከቱት ሁኔታዎች የችሎቱ ዐቃቤህግ እርስዎ ቢሆኑ ለተበዳዩ ጥያቄ የሚያቀርቡትን ክርክር በጽሁፍ ያስፍሩ

ለወንጀል ክስ ከማንም የበለጠ ምስክር ሊሆን የሚችለዉ ለነገሩ እጅግ ቅርብ የሚሆነዉ ብዙዉን ጊዜ ተጠቂዉ ነዉ፡፡ ሆኖም አንዳንድ ጊዜ ባለማስተዋል ወይም በሌላ ምክንያት ተጠቂዉ በምስክርነት እንዳይቀርብ ስለሚፈለግ በምስክርነት ሳይቆጠር ሊቀር ይችላል፡፡ በዚህም የተነሳ በክስ ሂደቱ ዉስጥ እንዳይሳተፍ ይደረጋል፡፡

መለማመጃ 16

በችሎትዎ በመታየት ላይ ባለ አንድ የወንጀል ጉዳይ ምስክሮች እንዲቀርቡ ተብሎ በተቀጠረበት ዕለት ምስክሮች ሳይቀርቡ ቀርተዋል፡፡ በዚህ ጊዜ በችሎት የተገኘ አንድ ሰዉ ተነስቶ በዚህ ጉዳይ ተበዳይ ነኝ፣ በፖሊስ ምርመራ ጊዜ ቃሌን ስሰጥ በፍርድቤት ተጠርተህ ይህን ቃልህን ትስጣለህ ተብዬ ነበር፣ ነገር ግን አሁን በምስክርነት እየተጠሩ ያሉ ሰዎች በወንጀሉ ጊዜ በቦታዉ ያልነበሩ ቢሆንም ጎረቤቶቹ ናቸዉ፣ ዛሬ ወደዚህ ፍርድቤት ስመጣ አግኝቻቸዋለሁ፣ የትም ሄደዉ አያዉቁም፣ ያም ሆኖ በነገሩ የበለጠ የማዉቀዉ እኔ ስለሆንኩ ምስክርነቴ ሊሰማ ይገባል፣ ነገሩን ወደሌላ ቀን ከመቅጠር ፍርድቤቱ ምስክርነቴን ይስማኝ ብሎ ተናገረ፡፡

ይህን ጥያቄ እንዴት ያስተናግዱታል? ይህን ሰዉ አርፎ እንዲቀመጥ ወይም ከችሎት እንዲወጣ ያዝዛሉ ወይስ ችሎት ደፍሯል ብለዉ ይቀጡታል ወይስ ለነገሩ ትኩረት ሰጥተዉ በጥያቄዉ ላይ ለመወሰን ይመረምራሉ? ዉሳኔዎን ይጻፉት

ለነገሩ ትኩረት በመስጠት ለመመርመር ስለወሰኑ ይህ ሰዉ ባቀረበዉ ጥያቄ ላይ ተከሳሹን ምን እንደሚል ጠየቁ፡፡ ተከሳሹም ይህ ሰዉ በክሱ ዉስጥ በምስክርነት ያልተመለከተ ሰዉ ስለሆነ ሊመሰክር አይገባም አለ፡፡ ዐቃቤህግ ስለዚህ ሰዉ የማዉቀዉ ነገር የለኝም፣ ስለዚህ የማቀርበዉ ሃሳብ የለም አለ፡፡ ነገር ግን በክሱ ዉስጥ የወንጀሉ ተጠቂ በምስክርነት ያልተቆጠረ መሆኑን አመነ፡፡ የተናጋሪዉን ማንነት በሚገባ ሲያጣሩ በርግጥም የወንጀሉ ተጠቂ መሆኑን አረጋገጡ፡፡

የሚሰጡትን ትዕዛዝ ይጻፉት

ፍርድ ቤት በኢትዮጵያ ህግ ሥርዓት ካለዉ ሰፊ ሥልጣን አኳያ በምስክርነት ያልተቆጠረን ሰዉ አስቀርቦ ሊሰማ ይችላል፡፡

አንድ ተጠርጣሪ በቀረበበት የወንጀል ክስ መብቱ አለአግባብ ተገድቦ እንዳይቆይ የተፋጠነ ፍትሕ የማግኘት መብቱ መጠበቅ ያለበትን ያህል በወንጀል ተጎጂ የሆኑ ሰዎችም እንዲሁ ለቀጣይ ሰላማዊ ህይወታቸው ዋስትና ለደረሰባቸው የወንጀል ጥቃት አፋጣኝ ፍትህ ይሻሉ፡፡ ስለዚህ ክሱ በተገቢዉ ፍጥነት ያላግባብ ከሚሰጡ ቀጠሮዎች ነጻ ሆኖ እልባት ማግኘት ይኖርበታል፡፡ ለዚህም ለፍርዱ ሂደት ሊቀርቡ የሚገባቸዉ በፍርድቤት የተፈለጉ ሰዎችና ነገሮች በጊዜ መቅረብ አለባቸዉ፡፡

የምስክር ወይም የተከሳሽ አለመቅረብ ኅብረተሰብና የግል ተበዳይ ወንጀል የሰራን ሰዉ ለፍርድ አቅርቦ እንዲፈረድበት ለማድረግ ያላቸዉን መብት የሚጎዳ ነዉ፡፡ እነዚህ ሰዎች ፍርድቤት

ሳይቀርቡ የሚቀሩት አንዳንድ ጊዜ በህግ አስፈጻሚ አካላት ባልደረቦች ፍላጎት ምክንያት ሊሆን እንደሚችል የሚጠቁሙ ቅሬታዎች በፍርድቤቶች ሲሰሙ ይስተዋላል፡፡ ስለዚህ ምስክርም ሆነ ተከሳሽ ሳይገኝ ቀርቶ ሳይሆን አንዳንድ ግለሰቦች ስላልፈለጉ የማይቀርቡበት አጋጣሚ ይኖራል ማለት ነዉ፡፡

መለማመጃ 17

ተከሳሹን ፖሊስ እንዲያቀርበዉ ለተደጋጋሚ ጊዜ የቀጠሩበትን መዝገብ ጠርተዉ እያስተናገዱ ነዉ፡፡ ዐቃቤህግ ፖሊስ የጻፈዉ ነዉ ያለዉን ደብዳቤ በመጥቀስ ተከሳሹ ሊገኝ ስላልቻለ በተገኘ ጊዜ ክሱ እንዲቀጥል ታዝዞ እሰከዚያዉ ድረስ ተቋርጦ ይቆይ የሚል ጥያቄ አቀረበ፡፡ ሆኖም አንድ በችሎቱ ዉስጥ ተቀምጠዉ የነበሩ ሴት ተነስተዉ ወንጀሉ የተፈፀመዉ በኔ ላይ ነዉ፣ ተከሳሹን አዉቀዋለሁ የመንደሬ ኗሪ ነዉ፣ ጧት ማታ ስወጣ ስገባ አየዋለሁ፣ የሚኖረዉ ሁሌም በሚኖርበት አድራሻዉ ነዉ፣ በተለያዩ አጋጣሚዎች የፖሊስ ባልደረቦች ወደቤቱ እየመጡ አነጋግረዉት ሲመለሱ አይቻለሁ፣ ሆኖም እስካሁን አልተገኘም እየተባለ መልስ ሲሰጥ እየታዘብኩ ስመለስ ቆይቻለሁ፣ ዛሬ እንዲያዉም ከፖሊሶቹ ጋር እዚሁ ፍርድቤት ግቢ ዉስጥ ቆሞ አይቼዋለሁ፣ ወዲዉም ፖሊሶቹን ተሰናብቶ ሄዷል፣ ስለዚህ ይህን ሰዉ ፖሊስ ጣቢያዉ አስገድዶ እንዲያቀርበዉ ማድረግ ይገባል እንጂ ክሱ ሊቋረጥ አይገባም በማለት ተናገሩ፡፡

በዚህ መሰረት የሚሰጡትን ትዕዛዝ ይጻፉ

ትዕዛዝዎ የተጠቂዋን በሂደቱ የመሳተፍ ጥቅም ምን ያህል ያስከብራል?

ይህን ሁኔታ ከምስክር አለመቅረብ ጋር በማያያዝ ተመሳሳይ ልምምድ ያድርጉ

በተለምዶ በፍርድቤት የሚፈለጉ ሰዎችን እንዲያቀርብ የሚታዘዘዉ የፖሊስ ተቋሙ ነዉ፡፡ ሆኖም በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 52/2/፣ 125 እና ሰንጠረዥ ሦስት 6ኛና 11ኛ ፎርሞች እንደተመለከተዉ እንዲህ አይነትን ሰዉ አስገድዶ የማቅረብ ስራ እንዲከናወን የሚፈለገዉ ሥሙ ተለይቶ በሚገለጽ የፖሊስ ተቋሙ ባልደረባ ነዉ፡፡

የወንጀል ተጎጂዎችን በምስክርነት መቁጠር ከላይ እንደተመለከተዉ አንዳንድ ጊዜ ችላ የሚባል ቢሆንም በተለምዶ ግን የዘወትር ተግባር ነዉ፡፡ ይህም የፍትህ አስተዳደር ሂደቱን የማገዝ ሚና ይጫወታሉ ማለት ነዉ፡፡ ነገር ግን ይህን የሚያደርገዉ በጉዳዩ የራሱ ጥቅም ስላለ ነዉ ተብሎ የራሱ ጉዳይ ነዉ ሊባል አይገባም፡፡ ምስክር በመሆኑ ከቀደሙት አጥቂዎቹ /ከተጠርጣሪዎች/ የሚሰነዘርበት ተጨማሪ ጥቃት ሊኖር ይችላል፡፡ ከዚህ የመጠበቅ መብት አለዉ፡፡ በዚህ ረገድ የፌዴራል ፍትህ ሚኒስቴር በአዋጅ ቁ

691/2003 ቁ 16/13/ እንደተደነገገዉ የወንጀል ጠቋሚዎችንና ምስክሮችን ጥበቃ እንዲደረግላቸዉ የማድረግ ስልጣን ተሰጥቶታል፡፡ ተጠቂዎች በተጠርጣሪዎች የታወቁ ምስክሮች ስለሚሆኑ በቀላሉ ለተጨማሪ ጥቃት የተጋለጡ ናቸዉ፡፡

ይህ ተጋላጭነት ግን ለምስክርነት ከመቅረብ በፊት ባለዉ ጊዜ ብቻ የተወሰነ አይደለም፡፡ ምስክርነት ለመስጠት በቀረቡበት ጊዜም ይህ ችግር ሊደርስባቸዉ ይችላል፡፡ የወንጀል ተጎጂዎች ጥቃታቸውን በአደባባይ ለመግለፅ የሚያጋጥማቸው አእምሮአዊ ጫና እንዲሁም በፍርድ ሂደት ሊያጋጥሟቸው ከሚችሉና መንፈሣቸውን በማቁሰል ለዳግም ተጎጂነት ከሚዳርጓቸው ሁኔታዎችም ጥበቃ ያሻቸዋል፡፡ አንዳንድ የወንጀል ጉዳዮች የሚያሳድሩት የሥነ ልቦና ጫና እጅጉን የከፋ ሊሆን ይችላል፡፡ በእንደነዚህ ዓይነት ሁኔታዎች ተጎጂዎች በግልፅ ችሎት ቀርበው እንዲመሰክሩ ማድረግ ለተጨማሪ ስነ ልቦናዊ ቀውስ ሊዳርጋቸው የሚችልበትን አጋጣሚ ስለሚፈጥር አስፈላጊ ሆኖ በተገኘበት ወቅት ሁሉ ዐቃቤ ሕግ ፍርድ ቤቱ የምሥክርነት ቃላቸውን በዝግ ችሎት እንዲሰማ ማሳሰብ መቻል አለበት፡፡
ከዚህ በተጨማሪ የወንጀል ተጎጂዎች የምሥክርነት ቃላቸውን በሚሰጡበት ወቅት በዋና ጥያቄ፣ በመስቀለኛም ሆነ በማጣሪያ ጥያቄ ሞራላቸውን ሊነኩና የደረሰባቸዉን ጥቃት ደግመዉ ደጋግመዉ እንዲያስታዉሱት ወይም እንዲኖሩት ሊያደርጉ ከሚችሉ ጥያቄዎች እና አስተያየቶች ሊጠበቁ ያሻል፡፡ በዚህ ረገድ ዐቃቤህግ ጥያቄዎቹን በመቃወም፣ ፍርድቤትም እነዚህ ጥያቄዎች እንዳይጠየቁ በማድረግና ራሱም ከንደዚህ አይነት ጥያቄ በመታቀብ የተጎጂዉን ጥቅም መጠበቅ ይኖርባቸዋል፡፡

በቅጣት አወሳሰን ጊዜ አዘዉትሮ እንደሚስተዋለዉ ዐቃቤህግ የወንጀል ሪከርድ ከሌለ ወይም ወንጀሉ ተደራራቢ ካልሆነ በቀር የቅጣት ማክበጃ ክርክር አያቀርብም፡፡ እንዲሁም በህግ ኃላፊነት ቢኖርበትም የቅጣት ማቅለያና ማክበጃ ሲያቀርብ አይስተዋልም፡፡ በዚህ ረገድ የወንጀል ተጎጂዉ የጎላ ሚና ሊኖረዉ ይችላል፡፡ ተጎጂዉን በመስማት የቅጣት አወሳሰኑን ሂደት የተሟላ ማድረግ ይቻላል፡፡ እንዲያዉም በአንዳንድ የወንጀል ጉዳዮች ተከሳሾች በቅጣት አወሳሰን ጊዜ ተበዳዮችን ይዘዉ በመቅረብ ተበዳዩ ወንጀሉን በተመለከተ ለተከሳሹ ይቅርታ ማድረጉን፣ ዕርቅ መዉረዱን፣ ወዘተ እንዲመሰክሩላቸዉ የማድረግ አዝማሚያ በተግባር እየተስተዋለ ነዉ፡፡

5.2 የወንጀል ተጠቂዎች የካሳ መብት

ለደረሰባቸው ቁሳዊ፣ ሞራላዊና አካላዉ ጥቃት የወንጀል ተጎጂዎች ካሣ የማግኘት መብት ይህንንም ለማረጋገጥ የህግ ድጋፍ የማግኘት መብት አላቸው፡፡

የወንጀል ተግባራት ብዙዉን ጊዜ የጉዳት ካሳ ጥያቄ ያስነሳሉ፡፡ በዚህ አይነት ከዉል ዉጭ በሆነ ሁኔታ ጥፋት በሆነ ተግባር ጉዳት ሲደርስ የተጎዳዉ ሰዉ ካሳ የማግኘት መብት አለዉ፡፡ ይህም የፍትሃ ብሄር ነገር በመሆኑ በተለምዶ እና በመደበኛነት ወደፍትሃብሄር ጉዳዮች ፍርድቤት ይቀርባል፡፡

መለማመጃ 18

የወንጀል ጉዳይ በሚያዩበት ችሎት በወንጀሉ ተበድያለሁ ያለ ወገን የደረሰበት ጉዳት እንዲካስ የካሳ ጥያቄ አቀረበ፡፡ ተከሳሹና ዐቃቤህግ ጥያቄዉን ተቃወሙ፡፡ የቀረበዉ ክስ ራሱን የቻለ የፍትሃብሄር ክስ ስለሆነና ይህንን ክስ የሚያይ ፍርድቤት ስላለ እዛዉ ያቅርብ እንጂ በወንጀሉ ጉዳይ ላይ መወሳሰብ ስለሚፈጥር ፍርድቤቱ ሊያስተናግደዉ አይገባም አሉ፡፡

የቀረበዉን የካሳ ጥያቄ በተመለከተ ተገቢ የሚሉትን ትዕዛዝ ይስጡ፡፡

ትዕዛዙ የተጠቂዉን የካሳ መብት ምን ያህል የሚያስከብር ነዉ? ይተንትኑ

ለዚህ ዉሳኔዎ የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 154 እና 155 የሚደነግጉትን ይመልከቱ

ጉዳት የደረሰ እንደሆን የዚህን ጉዳት ያህል ካሳ ማግኘት መብት ነዉ፡፡ ይህ ማለት ጉዳት እና ካሳ ተመጣጣኝ ነዉ ማለት ነዉ፡፡ ይህን የካሳ መጠን ለማስከፈል የወንጀሉን ጉዳይ ለሚያየዉ ፍርድቤት ክስ ቀርቦ ሊወሰን ይችላል፡፡ ነገር ግን ይህ ዉሳኔ ተፈጻሚ ላይሆን ይችላል፡፡ ምክንያቱም ተከሳሹ ካሳዉን ለመክፈል አቅም ላይኖረዉ ይችላል፡፡

መለማመጃ 19

ከወንጀል ጉዳይ ጋር ተጣምሮ የቀረበለዎትን የካሳ ጥያቄ ተቀብለዉ ካስተናገዱ በኋላ ተከሳሹ ተጠቂዉን ሊክስ እንደሚገባ ስለተገነዘቡ ካሳ እንዲከፍል ወሰኑ፡፡ የካሳዉ መጠን ከደረሰዉ ጉዳት ጋር ሊመጣጠን ስለሚገባዉ የተከሳሹን አቅም ግምት ዉስጥ ሳያስገቡ የወሰኑት የካሳ መጠን ከተከሳሹ አቅም በላይ ሆነ፡፡ ስለዚህ ለማስከፈል የሚቻል አልሆነም፡፡ በሌላ በኩል ደግሞ የተጠቂዉ ካሳ የማግኘት መብት አለ፡፡

ይህን ችግር የሚፈታ ህግ በኢትዮጵያ አለ? ካለ በዚህ ህግ መሰረት ተገቢዉን ትዕዛዝ ይስጡ፡፡

ከ1923 ዓም የወንጀለኛ መቅጫ ህግ ጀምሮ በህጋችን ዉስጥ ተካቶ የሚገኝ የካሳን ጉዳይ የሚመለከት ድንጋጌ አለ፡፡ በ1923 ዓም የወንጀል ህግ ቁ/ 18 ስር የተደነገገዉ

> ስለስድብና ስለበትር ስለአካል ጉዳት ለተበዳዩ የሚክሰዉን ለመቀጫ ለዳኝነት የሚከፍለዉ ገንዘብ የሌለዉ ድሃ የሆነ እንደሆነ ዳኛዉ ለመጠባበቂያ ከሚያስቀምጠዉ ከመቀጫዉ ገንዘብ ለተበዳዩ ከፍሎ በደለኛዉን አስሮ ስራ እያሰራ ካሳዉንና መቀጫዉን ያስከፍላል፡፡ ለመጠባበቂያ የተቀመጠ የመቀጫ ገንዘብ ከሌለ ግን መንግሥት መክፈል የለበትም፡፡

የሚል ሲሆን የ1949 ዓም የወ/መ/ህ/ ቁ 101/1/ የሚከተለዉን ደንግጎ ነበር

> ወንጀለኛዉ ወይም ስለርሱ ባለመብቶች የሆኑ በኑሯቸዉ ምክንያት በተበዳዩ ላይ ለደረሰዉ አደጋ ሊክሱ የማይችሉ መሆናቸዉ በተገመተ ጊዜ ከወንጀለኛዉ ላይ ከተያዘዉ ዕቃ ከሚገኘዉ ገንዘብ ዉስጥ፣ ወይም በዋስትናዉ መያዣ ስም ካስያዘዉ ገንዘብ ዉስጥ፣ ወይም በጉልበት ሥራዉ አገልግሎት ከሚገኘዉ የደሞዝ ሂሳብ ዉስጥ፣ ወይም ከንብረቱ ዉርስ ሂሳብ ዉስጥ ለተበዳዩ እንዲከፈል ፍርድቤቱ ለማዘዝ ይችላል፡፡

ይህን ሃሳብ የ1996 ዓም የወንጀል ህግ

> ወንጀለኛዉ ወይም ስለርሱ ተጠያቂ የሆኑት እንደነገሩ ሁኔታና ወይም በኑሯቸዉ ምክንያት በተበዳዩ ላይ ለደረሰዉ ጉዳት ሊክሱ የማይችሉ መሆናቸዉ በታወቀ ጊዜ ከወንጀለኛዉ ላይ ከተያዘዉ ዕቃ ከሚገኘዉ ገንዘብ ዉስጥ ወይም በዋስትና መያዣ ስም ካስያዘዉ ገንዘብ ዉስጥ ወይም ከመቀጮ ዉስጥ ወይም በጉልበት ሥራ ተለዉጦ ከሚያገኘዉ የገቢ ሂሳብ ዉስጥ ወይም ከተወረሰዉ ንብረት ሂሳብ ዉስጥ ለተበዳዩ እንዲከፈል ፍርድቤት ለማዘዝ ይችላል፡፡

በማለት ድንግጎታል፡፡

የወንጀል ተጠቂዎች የካሳ መብታቸዉን ለማስከበር በፍርድቤት ለመከራከር አቅም ላይኖራቸዉ ይችላል፡፡ በዚህ ጊዜ መብታቸዉን ለማስከበር የሚያስችሉ የተለያዩ ህግጋት ሥራ ላይ እንዲዉሉ ማድረግ ተገቢ ነዉ፡፡ የኢፌዴሪ አስፈጻሚ አካላትን ሥልጣንና ተግባር ለመወሰን በወጣዉ አዋጅ ቁ 691/2003 በቁ 16/11/ እንደተደነገገዉ የፍትሃብሄር ክስ ለመመስረትና ካሳ ለመጠየቅ አቅም ለሌላቸዉ ተጎጂዎች በወኪልነት ፍትህ ሚኒስቴር እንዲከራከር ሥልጣንና ተግባር ተሰጥቶታል፡፡ የፌዴራል ፍርድቤቶች ጠበቆች ሥነምግባር ደንብ ቁ 57/1992 በቁ 49 እንደሚደነግገዉ ነጻ አገልግሎት ማግኘት እንዲችሉ መደረግ አለበት፡፡

ግለ መመዘኛና መወያያ ጥያቄዎች

1. ፀረ ሙስና አዋጅ ቁ.434/97 አንቀጽ 5 እና 6 ላይ የተጠቀሱት ገደቦች የሕገ መንግሥቱ አንቀጽ 19(6) እና 32 ይቃረናሉ ማለት ይቻላል?
2. ለዋስትና በአዋጅ ቁ 434/97 ላይ የተመለከተው የ10 ዓመት መስፈርት መተርጎም ያለበት እንዴት ነው? መነሻ ቅጣቱ ዝቅተኛም ቢሆን ከ10 ዓመት በላይ ሊያስቀጣ ከቻለ በቂ ነው?
3. ydNB m t§lF wNjL MNDnW)
4. l dNB m t§lF g♯Ä×C ?g♯ y t ly |R›T yzrUW lMNDnW)
5. l dNB m t§lF y t z r g♯T y t lÃ† |R›èC MNDÂcW) k m db¾W ywNjL FT? £dT bMN YlÃl♯)
6. ywNjL ?G XÂ ydNB m t§lF ?G DNUg@ãC b t GÆR XNÁT t t Rg♯mW |‰ §Y l!Wl♯ YgÆL)
7. የወጣት አጥፊዎች የፍትህ ሥርዓት ምንድነው?
8. ህጻናት በወንጀል ነገር ገብተው ሲገኙ የተለየ ጥበቃ የሚደረግላቸው ለምንድ ነው?
9. በኢትዮጵያ ህገ መንግስት፣ በህ.መ.ኮ. እና በአ.ሕ.መ.ድ.ቻ. ለወጣት አጥፊዎች ጥበቃ የሚሰጡት ድንጋጌዎች በሀገራችን አሁን ባለው ሁኔታ በወንጀል ህጉ ስነስርዓት አተገባበር ላይ እየተንጸባረቁ ነው ብለዉ ያስባሉ? እንዴት እንደሆነ ይወያዩ
10. እድሜያቸው ከ15 እስከ 18 አመት የሆኑ ህጻናትን እድሜያቸው ከ9 እስከ 15 ዓመት እንደሆኑ ህጻናት በተመሣሣይ ሁኔታ ቢስተናገዱ ምን ጥቅምና ጉዳት ይኖረዋል?
11. በህገ መንግሥቱና በአለም አቀፍ ሰብአዊ መብቶች ሰነዶች የተደነገጉ የህጻናት መብቶችን ለማክበርና ለማስከበር ከፍትህ አካላት ምን ይጠበቃል?
12. የወጣት ጥፋተኞች የፍትህ ሂደት እንዴት ይተገበራል?

13. ፍ/ቤት የፖሊስን የምርመራ መዝገብ ተመልክቶ ከክስ መሰማት በፊት መዝገቡን ለመዝጋት ያለዉ ሥልጣን ምን ያህል ነዉ?
14. ነገሩ በሚሰማበት ጊዜ ህጻኑን ለመረከብ የሚጠይቅ ሰው የዋስትና ግዴታ መግባት አለበት ወይ?
15. ዓ/ህግ ህጻናትን በተመለከተ በወረዳ ወይም በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በሚስተናገዱ ከ10 ዓመት በላይ የሚያስቀጡ የወንጀል ጉዳዮች ክስ ካዘጋጀ በኋላ ችሎት ተገኝቶ መከታተል ሊፈቀድለት ይገባል? በወ/መ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 176 ስር ለከፍተኛ ፍ/ቤት ለሚቀርቡ የወንጀል ጉዳዮች ዐ/ህግ በችሎት ተገኝቶ እንዲከታተል ከተደነገገው አንጻር እንዴት ያዩታል?
16. አንድ ተከሳሽ ጉዳዮ በሌለበት የሚታየው መነሻ ቅጣቱ 12 ዓመት ከሆነ ነው ወይንስ መነሻ ቅጣቱ ዝቅ ያለ ቢሆንም 12 ዓመት ድረስ ካስቀጣ ነው?
17. በሌለበት የተፈረደበት ሰው ያልነበርኩት ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት ነው ሲል ጉዳዮ ከአቅም በላይ ነው ለማለት መስፈርቱ ምንድንነው?
18. በወ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 202 መሰረት ጉዳዩ እንደገና መታየት ካለበት ዐ/ሕግ ስለሁኔታው በክሱ ላይ ገልጾ አዲስ ክስ በሌላ መዝገብ ማቅረብ አለበት ወይስ በዚያው መዝገብ ላይ ጉዳዩ በሌላ አዲስ ዳኛ/ኞች እንዲታይ መደረግ አለበት?
19. ተከሰሹ የፍ/ቤት መጥሪያ ደረሶት ቢቀር እና ታስሮ እንዳይቀርብ ቢሰወር ወይም ጉዳዩን መከታተል ከጀመረ በኋላ ሆነ ብሎ ቢሰወር በጋዜጣ እንዲቀርብ ጥሪ ማድረግ ምን ያህል ተገቢ ነው? ፍ/ቤቱ ስለ ሁኔታው መዝግቦ ጉዳዩን ተከሳሽ በሌለበት በቀጥታ መመልከት አይችልም?

አራተኛ ጠቅላላ ክፍል

ከፍርድ በኋላ የወንጀል ህግ ሥነሥርዓት

የወንጀል ሥነሥርዓት ሂደት እስከፍርድ ድረስ ብቻ የሚዘረጋ አይደለም፡፡ ከፍርድ በኋላም የወንጀል ሥነሥርዓት ይቀጥላል፡፡ የተሰጠዉን ፍርድ ያልረካበት ተከራካሪ ወገን እንደገና የሚያስመረምርበት ሂደት ከፍርድ በኋላ የሚጀምር ነዉ፧ የይግባኝ ሂደት፡፡ እንዲሁም በልዩ ሥነሥርዓቶች ክፍል እንደታየዉ አንድ ሰዉ በሌለበት ነገሩ ቢታይና ቢፈረድ ከፍርዱ በኋላ ይህን በሌለበት የተሰጠን ፍርድ የተመለከተ ክርክር

የሚያካሂድበት ዕድል አለዉ፡፡ ፍርዱ ቢሻሻል ወይም ቢጸና የሚፈጸምበት መንገድ በዚህ ከፍርድ በኋላ ባለዉ ደረጃ የሚከናወን ነዉ፡፡ ስለዚህ እነዚህን ሂደቶች አስመልክቶ ለባለሙያዎች ከዚህ ቀጥሎ ያለዉ ሥልጠና ቀርቧል፡፡ በዚህ ክፍል ማለቂያ ላይ ሠልጣኞች

- ስለይግባኝ፣ ተከሳሽ በሌለበት የተሰጠ ፍርድን ስለማስቀረት እና ስለቅጣት አፈጻጸም የተደነገጉትን ህግጋት ይተነትናሉ
- ስለነዚህ ህግጋት አፈጻጸም የሚነሱ ችግሮችን ይመረምራሉ
- በነዚህ ህግጋት አፈጻጸም ጊዜ የሚከሰቱ ችግሮችን ለማስቀረት የሚችል አሰራር በጉዳዮቹ ላይ የተለያዩ ክርክሮችን በማቅረብና ዉሳኔ በመስጠት ይለማመዳሉ

1. ምዕራፍ አንድ

ስለይግባኝ

ይግባኝ ምን እንደሆነ ከወንጀለኛ መቅጫ ሥነ-ሥርዓት ህጉ ላይ አናገኝም፡፡ ዝርዝር ድንጋጌዎቹን በማየት ግን ይግባኝ ማለት አንድ ፍርድ ቤት በመጀመሪያ ደረጃ የቀረበለትን የወንጀል ክስ በማቋረጥ ተከሳሹን ለጊዜው በመልቀቅ በሰጠው ትዕዛዝ፤ ወይም የቀረበለትን የወንጀል ክርክር ከህጉና ከማስረጃ ጋር አገናዝቦ በሚሰጠው የመጨረሻ ፍርድ ላይ ቅሬታ ያለው ሰው ቅሬታውን ለበላዩ ፍርድ ቤት አቅርቦ የተሰጠውን ትዕዛዝ/ፍርድ ትክክለኛነት የሚያስመረምርበት ሂደት ነው ማለት ይቻላል፡፡

የይግባኝ ስርዓት መኖር የተጀመረን የክርክር ሂደት የሚያረዝም ነው፡፡ ከጊዜና ከወጪ አንፃር ሲታይ ከፍ ያለ ኪሳራን የሚያመጣ፣ የተከሰሰ ሰው የተፋጠነ ፍትህ ማግኘት አለበት ከሚለው መሠረታዊ መርህ ጋር የሚጣረስ ተደርጐ ሊወሰድም የሚችል ነው፡፡ ይሁንና ይግባኝ የማለት መብት በአፈፃፀሙ ልዩነት ሊታይበት ከሚችል በቀር በሁሉም የህግ ሥርዓቶች አለ፡፡ ስለሆነም የይግባኝ ሥርዓትን መዘርጋት ለምን አስፈለገ የሚል ጥያቄ ሊያስነሳ ይችላል፡፡ እንዲኖር የተፈለገው ከሞላ ጐደል በሚከተሉት ምክንያቶች ነው፡፡

ሀ. ሥህተቶችን ማረም

አንድ የወንጀል ክርክር በመጀመሪያ ደረጃ ቀርቦለት ፍርድ የሚሰጥ አካል የሚደርስበት መደምደሚያ ከቀረበው ማስረጃና ከህጉ ጋር የሚጣጣም ይሆናል የሚል ግምት አለ፡፡ የተቋሙ ሥራ የሚከናወነው በሰዎች እንደመሆኑ መጠን ግን በማስረጃዎችና በህጉ ላይ ከሚኖረው የግንዛቤ ልዩነት የተነሳ ፍርዶች ሁሉ ቁርጥ ያለ አንድ መደምደሚያ ይኖራቸዋል ማለት ያስቸግራል፡፡

በመጀመሪያ ደረጃ ዳኞች በአንድ ፍሬ ነገር ወይም ህግ ላይ ያልተሟላ መረጃን መሰረት በማድረግ ወይም የተሳሳተ ግንዛቤን በመያዝ የሚሰጡት ፍርድ መደምደሚያውምስህተት ሊሆን ይችላል፡፡ በሁለተኛ ደረጃ የሰጡትን ፍርድ ሥህተት ነው ብሎ አፍ ሞልቶ መናገር ባይቻልም ከቀረበው ህግ እና ፍሬ ነገር አንፃር በዳኞች ያልተመረጠው የተለየው አማራጭ የተሻለ ውጤት ያስገኝ ነበር የሚያሰኝ ነገር ሊገኝበት ይችላል፡፡

ስለሆነም የተሻለ የትምህርት ዝግጅት፣ የሥራ ልምድ እና ክህሎት ባላቸው የበላይ ፍርድ ቤት ዳኞች ስህተት አለበት የተባለውን ፍርድ ማሳየት እና ማሳረም አስፈላጊ ይሆናል፡፡ የማይታረም ፍርድ ሊያስከትል የሚችለውን የፍትህ መጓደል ያስቀራል፡፡ በሙግቱ ተሸናፊ ነህ ሊባል የሚችለው ሰው በተሳሳተ ሚዛን፣ ምናልባትም በተንኮል ሊደርስበት ከሚችለው ፍርድ ይጠብቀዋል፡፡ ተከራካሪዎች ፈጣን በሆነ የፍርድ ሂደት ውስጥ እንዲያልፉ የማድረግ ፍላጎት ሊያስከፍል ከሚችለው ዋጋ አንፃር ሲታይ የይግባኝ ሥርዓትን በመፍጠር ሥህተትን ማረም ውጤታማና የበለጠ ጥቅማቸውን የሚያስጠብቅ ይሆናል፡፡ የተከሰሱ ሰዎች መሰረታዊ መብት (due process aspect) አካል ነው የሚባለውም ለዚህ ነው፡፡ ባይሆን ተወዳዳሪ የሆኑ ጥቅሞችን ለምሳሌ በአሁኑ ጉዳይ የተፋጠነ ፍትህ እና መሠረታዊ መብትን (due process) በማጣጣም ተፈላጊውን ውጤት ለማስገኘት የይግባኝ ስርዓቱን በተለያየ ዘዴ መምራት ይገባል፡፡

ሁሉም ቅሬታ ያለው ወገን በተካሄደው በእያንዳንዱ በክርክር ላይ በሚፈጠር ግድፈት ይግባኝ በመጠየቅ ሂደቱ ላይ ጫና እንዳይፈጥር እና ተፈላጊውን ሥልጠትና ውጤታማነት (efficiency and effectiveness) ለማግኘት ይግባኝ የሚባልበትን ጉዳይ ወሰን ማበጀት ያስፈልጋል፡፡ ለምሳሌ ሊጓደል ከሚችለው መብት አንፃር እምብዛም ጉዳትን የማያስከትል ሲሆን ይግባኝ እንዳይባልበት በመከልከል፣ ጊዜያዊ በሆኑ ትዕዛዞች ወይም ብይኖች ይግባኝ

እንዳይባል በማድረግ፣ ጊዜው ካለፈ በኋላ በቂ ምክንያት ካልተገኘ በቀር ይግባኝ እንዳይቀርብ፣ በህግ እንጂ በፍሬ ነገር ላይ ይግባኝ እንዳይባል ወይም ከአንድ ደረጃ በላይ ይግባኝ እንዳይኖር በማድረግ በተፋጠነ ፍትህ እና በፍትሀዊነት፣ በውጤታማነት መካከል ያለውን ሚዛን መጠበቅ ሳይሻል አይቀርም፡፡ ይህን ሂደት አልፎ የሚቀርብ ይግባኝ ቢኖር የሚቀርቡትን ጉዳዮች ውጤታማ በሆነ መንገድ ማየት ይቻላል፡፡ ስለሆነም ይግባኝ ተከራካሪዎች ተፈፀመብን የሚሉትን ሥህተት በማሳረም መብቶቻቸውን የሚያስጠብቁበት መሳሪያ ነው ማለት ይቻላል፡፡

ለ. <u>ቁጥጥር ማድረግ (Supervision)</u>

ፍርድ ቤት አንድን ጉዳይ በመጀመሪያ ደረጃ አስተናግዶ የሚሰጠው ፍርድ የመጨረሻ ሲሆን ስህተቶችን የማረም ዕድል አይኖርም፡፡ ዳኛው ሥህተት እንዳይሠራ የሚያተጋው ነገር ያጣል፡፡ የይግባኝ ሥርዓት መኖር ግን ፍርዱ እንዲመረመር ያደርጋል፡፡ ዳኛው ይመዘንበታል፤ ዕድገት ያገኝበታል፤ ወይ ይወቀስበታል፡፡ በዚህ የተነሳ የበላዩን ፍርድ ቤት መልካም ግምት ለማግኘት በተቻለ መጠን ሥህተቶች እንዳይኖሩ ለማድረግ ይጥራል፡፡ ይህ ጥረት በራሱ የተሻሻሉ ውሳኔዎች እንዲታዩ ምክንያት ይሆናል፡፡

የውሳኔዎቹ ጥራት ከፍ ማለትም ህብረተሰቡ በፍትህ ሥርዓቱ ላይ ያለውን መተማመን በማዳበር ይግባኝ የሚባልባቸውን ጉዳዮች ቁጥር የመቀነስ ኃይል ይኖረዋል፡፡ ስለሆነም ይግባኝ የተሰጠ ፍርድን መቆጣጠሪያ መንገድ በመሆን ዳኞችን የሚያተጋ፣ ለፍርዶች መሻሻልና ይግባኝ የሚባልበትን ጉዳይ በመቀነስ ረገድ አስተዋጽኦ የሚያደርግ የቁጥጥር ሥርዓት ነው ማለት ይቻላል፡፡

1.1 <u>የይግባኝ መብትና ወሰኑ</u>

"ክርክር በሚታይበት ፍርድ ቤት በተሰጠባቸው ትዕዛዝ ወይም ፍርድ ላይ ሥልጣን ላለው ፍርድ ቤት ይግባኝ የማቅረብ መብት አላቸው" በማለት ህገ-መንግስቱ ስለተከሰሱ ሰዎች መብት በአንቀጽ 20(6) ላይ ይናገራል፡፡ ስለሆነም ይግባኝ የማለት መብት ህገ- መንግስታዊ ነው፡፡ ይህ ማለት ፍትህን፣ መሰረታዊ መብትን (due process) ትርጉም ባለው መንገድ ለመተግበር፣ ሥልጠት (efficiency) እና ውጤታማነትን (effectiveness) በማሳደግ የፍትህ ሥርዓቱ በህገ-መንግስቱ ላይ የታሰበውን ተግባር

እንዲወጣ ለማስቻል መብቱ ገደብ አይደረግበትም ማለት አይደለም፡፡ ይህ ገደብ

የሚቀመጠው በዝርዝር ህጐች ላይ ነው፡፡ ለምሳሌ በወንጀለኛ መቅጫ ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 184 በትዕዛዝ ላይ ይግባኝ ማለት እንደማይቻል ተደንግጓል፡፡ የአማርኛው ቅጂ "ጊዜያዊ አገልግሎት ያላቸው ትዕዛዛት"

በማለት ፋንታ "ትዕዛዝ" የሚል ቃል ብቻ በመያዙ ነገሩን ያሰፋው ቢመስልም ዞሮ ዞሮ

- በቀጠሮ መስጠት ወይም አለመስጠት፣
- በወንጀለኛ መቅጫ ሥነ-ሥርዓት ሕግ ቁጥር 131 መሠረት በክስመቃወሚያዎች ላይ በሚሰጡ ብይኖች፣
- በክርክር ሂደት በሚቀርብ ማስረጃ ወይም በሚሰጥ የምስክርነት ቃል አቀባበልላይ በሚቀርቡ መቃወሚያዎች ላይ የሚሰጡ ብይኖች ይግባኝ አይባልባቸውም

በማለት በይዘቱ ጊዜያዊ አገልግሎት ያላቸውን ትዕዛዛት ለማለት ስለመፈለጉ መረዳት ይቻላል፡፡ እነኚህ ጉዳዮች ዋናው ክርክር እስኪጠናቀቅ ቆይተው በዋናው ፍርድ ላይ ይግባኝ ሲቀርብ ተጠቃለው ሊቀርቡና ሊታዩ የሚችሉ ናቸው፡፡ በነኚህ ብይኖች ምክንያት ተከራካሪዎች ጉዳት ሊደርስባቸው የሚችል ቢሆንም ይግባኝ በመፍቀድ ምክንያት በኢኮኖሚም ሆነ አጠቃላይ በፍትህ ሥርዓቱ

ውጤታማነት ላይ ሊያስከትል ከሚችለው ጫና አንፃር ሊፈቀድ እንደማይገባ ህጉ አቋም ይወስዳል፡፡

በወንጀለኛ መቅጫ ሥነ-ሥርዓት ሕግ ቁጥር 185 ላይም ይግባኝ የሚባልባቸው

- በጥፋተኝነትና በቅጣት ውሳኔ፣
- በዕምነት በተሰጠ ፍርድ በቅጣቱ ላይ ብቻ፣
- ለጊዜው በመልቀቅ፣ ነፃ በመልቀቅ እና በቅጣቱ መጠን

ላይ እንደሆነ ተገልጿል፡፡ ስለሆነም ሁሉም ነገር ይግባኝ የሚቀርብበት አይደለም፡፡ ስለሆነም ይግባኝ

የሚቀርብበትንና የማይቀርብበትን ጉዳዮች ወሰን መለየት ጠቃሚ ይሆናል፡፡

1.1 <u>የይግባኝ መብት በፌዴራል እና በክልል ፍርድቤቶች</u>

የወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ ሥርዓት መጽሐፍ በ1954 ዓ.ም የወጣ እንደመሆኑ ይግባኝ አቀራረብን በተመለከተ ከቁ 182-183 የተቀመጡት የድሮውን የፍርድ ቤቶች መዋቅርና አደረጃጀት የሚያሣዩ ናቸው በአሁኑ ጊዜ በኢትዮጵያ ያለውን የፌዴራል

ሥርዓት ተከትሎ ፍ/ቤቶችም በፌዴራልና በክልሎች ተደራጅተዋል፡፡ በዚሁ መሠረት በፌዴራል ደረጃ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤትና የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሲኖሩ በክልሎችም ወረዳ ፍ/ቤት፣ ዞን (ከፍተኛ) ፍ/ቤትና ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤቶች አሉ፡፡

በአዋጅ ቁጥር 25/1988 /በተለያዩ አዋጆች እንደተሻሻለዉ/ መሠረት በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በተሰጠ ውሣኔ ላይ ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ይቀርባል፡፡ ውሣኔው በይግባኝ ከፀና ሁለተኛ ጊዜ ይግባኝ ማለት አይቻልም፡፡ ነገር ግን በውሣኔዎቹ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል የሚል አቤቱታ ሲኖር ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት ማመልከት እንደሚቻል ተደንግጓል በተመሳሳይ ሁኔታ በፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመጀመሪያ ደረጃ ታይቶ በተሰጠ ውሣኔ ላይ ይግባኝ የሚቀርበው ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ነው፡፡ (አንቀጽ 9 እና 13)፡፡

መለማመጃ 1

በክልልዎ የፍርድቤቶች አዋጅ ይግባኝን አስመልክቶ በተለይ የተደነገገ ነገር የለም ብለዉ ያስቡ፡፡ የዞኑ ከፍተኛ ፍርድቤት ከወረዳ ፍርድቤት ዉሳኔ ላይ የተነሳዉን ቅሬታ በይግባኝ መርምሮ የወረዳዉን ፍርድቤት ዉሳኔ ሳይለዉጥ በማጽናት ስለወሰነ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 182/2/ መሠረት ከወረዳዉ ቀጥሎ ያለዉ የበላይ ፍርድቤት በይግባኝ ከሰጠዉ ዉሳኔ ይግባኝ ማለት ይቻላል የሚለዉን ተመርኩዞ ይግባኝ ለርስዎ ችሎት /የክልሉ ጠቅላይ ፍርድቤት/ ቀረበ፡፡

በዚህ ላይ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉት

እርስዎ ዐቃቤህጉ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ ጠቅላይ ፍርድቤቱ ይግባኙን ያስቀርባል ብሎ ለክርክር ጠራዎት፡፡ በዚህ የፍርድቤቱ ትዕዛዝ ላይ የሚያቀርቡት ክርክር አለ? ይጻፉት

1.1 **ስለትዕዛዝ ይግባኝና ተከሳሽ እንዲከላከል በሚሰጥ ብይን ላይ ይግባኝ ስለማለት**

ይግባኝ ማለት መሠረታዊ መብት ቢሆንም ክርክሩ በሂደት ላይ ባለበት ከፍርድ በፊት በሚሠጡ በወ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 184 በተዘረዘሩት ትእዛዞች ላይ ይግባኝ ማለት አይቻልም፡፡ ነገር ግን ጉዳዩ ሲወሰን ትእዛዞቹን ጭምር በመቃወም ይግባኝ ማለት ይቻላል፡፡ በሌላ በኩል ይግባኝ ሊባል የሚችልባቸዉ ሁኔታዎች በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 185 ተደንግገዋል፡፡ እነሱም የጥፋተኛነት ዉሳኔ፣ የቅጣት ዉሳኔ በዛ ወይም አነሰ በሚል፣ ነጻ የመልቀቅ ወይም ለጊዜዉ የመልቀቅ ዉሳኔ ናቸዉ፡፡ ከነዚህ ሁለት ሁኔታዎች ዉጪ ያሉት ጉዳዮች ይግባኝ ይባልባቸዉ ወይም አይባልባቸዉ እንደሆነ በግልጽ የተደነገገ ነገር የለም፡፡

መለማመጃ 2

በፍርድቤቱ በቀረበዉ የወንጀል ክስ ላይ የዐቃቤህግ ማስረጃ ተሰምቶ ፍርድቤቱ ሲመረምረዉ ተከሳሹ ሊከላከል የሚገባዉ ሆኖ ስላገኘዉ ተከሳሹ መከላከያ ማስረጃ እንዲያቀርብ አዘዘ፡፡ ተከሳሹ በነጻ ልሰናበት ይገባኛል ብሎ ስላመነ በዚህ ትዕዛዝ ቅር ተሰኝቶ ይግባኝ አቀረበ፡፡

እርስዎ ይግባኝ ሰሚ ዳኛ ነዎት፡፡ በዚህ ይግባኝ ላይ ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

ይግባኝ ሰሚዉ ፍርደቤት ይግባኙን ተቀብሎ መልስ ስጥበት ብሎ እርስዎን ዐቃቤህጉን አዘዘ፡፡ ምን ክርክር ያቀርባሉ? ይጻፉት

1.1 <u>ተከሳሽ በሌለበት የተሰጠ ፍርድና ይግባኝ</u>

ተከሳሽ በሌለበት ነገሩ ታይቶ ሲፈረድ ተከሳሹ ይህን ፍርድ ቀሪ እንዲደረግለት የሚጠይቅበት ሥነሥርዓት አለ፡፡ ይህም ተከሳሹ ነገሩ እርሱ ባለበት የመከላከያ ማስረጃዉን አቅርቦ የቀረበበትን ማስረጃ አግኝቶ መስቀለኛ ጥያቄ አቅርቦ እንዲፈረድ ከፈለገ ነዉ፡፡ በዚህ መሰረት የሚያቀርበዉ ጥያቄ በፍርድቤት ታይቶ ዉድቅ የማድረግ ዉሳኔ ከተሰጠ በዚህ ዉሳኔ ላይ ይግባኝ ማለት አይቻልም /የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 202/3//፡፡

መለማመጃ 3

በሌለበት ነገሩ ታይቶ የተፈረደበት ሰዉ ፍርዱ በተሰጠ ማግስት ፖሊስ መኖሪያዉ ድረስ በመሄድ ፍርዱን ለማስፈጸም እንደሚፈልገዉ ገልጾ ይዞት ወደማረሚያቤት ወሰደዉ፡፡ እርሱም በሚቀጥለዉ ቀን ፍርዱ ላይ ይግባኝ እንደሚል በመግለጽ ማመልከቻ ለፈረደዉ ፍርድቤት አቀረበ፡፡ አስከትሎም በዚሁ ቀን ፍርዱ ቀሪ እንዲደረግለት አመለከተ፡፡ ሆኖም ጥያቄዉ ላይ ፍርድቤቱ በቀረበ በሁለተኛዉ ቀን ዐቃቤህግን አስቀርቦ ከሰማ በኋላ ዉድቅ አደረገዉ፡፡

በዚህ ምክንያት ተከሳሹ ከፍርድቤቱ በደረሰዉ የፍርዱ ግልባጭ ላይ ተመስርቶ ዐቃቤህግ በሌለሁበት ያቀረበዉ ማስረጃ ሲመዘን ጥፋተኛ ሊያስብለኝ አይችልም ነበር ስለዚህ የጥፋተኛነት ዉሳኔዉ ይሻርልኝ፣ ይህ የማይሆን ከሆነ ቅጣቱ እኔ የመከላከል መብቴን ሳልሰራበት የተሰጠ ፍርድ እንደመሆኑ ሊቀልል ይገባ ነበር፡፡ ስለዚህ ቅጣቱ ቀልሎ ይወሰንልኝ በማለት ይግባኝ አቀረበ፡፡

የይግባኝ ሰሚዉ ፍርድቤት ዳኛ እንደሆኑ ያስቡና በዚህ ይግባኝ ተገቢነት ላይ ይወስኑ፣ ይጻፉት

1.1 <u>በተከሳሽ ዕምነት መሰረት በተሰጠ የጥፋተኛነት ዉሳኔ ላይ ይግባኝ ስለማለትና የዕምነት ቃልን ስለማሻሻል</u>

በወ/መ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 185 ድንጋጌ አንድ ተከሳሽ በእምነት ቃሉ መሠረት የጥፋተኛነት ውሣኔ ከተሰጠበትና ከተቀጣ በቅጣቱ ላይ ካልሆነ በጥፋተኝነት ውሣኔው ላይ ይግባኝ ማለት አይፈቀድም፡፡

የወ/መ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 134(1) ተከሳሹ በክሱ ማመልከቻ ላይ የተዘረዘረውን ወንጀል ለመሥራቱ በሙሉ ያመነ እንደሆነ ፍ/ቤቱ ተከሳሹ ጥፋተኛ ነኝ ብሏል በማለት እንደሚመዘግብ ያሣያል፡፡ የዚህ እንድምታ ደግሞ ለተከሳሽ ክሱን በዝርዝር እንዲያውቀው ማድረግ እንደሚገባ ነው፡፡ የኢፌዴሪ ሕገመንግስትም በአንቀጽ 20(2) ላይ ክሱ በቂ በሆነ ዝርዝር ለተከሳሽ እንዲነገረውና በጽሑፍም ሊያገኘው መብቱ መሆኑን ያስቀምጣል፡፡ በዚህ መልክ ክሱ ምን እንደሚል በሚገባ ሳይረዳ ተከሳሽ እምነት ክህደት ቢጠየቅና ጥፋተኛ ነኝ ቢል በሕጉ መሠረት ጥፋተኛነቱን አምኗል ለማለት በቂ ነው ማለት አይቻልም፡፡

አንድ ተከሳሽ ጥፋተኛ ነኝ ሲል ፍ/ቤት ጥፋተኛ ነኝ ያለበትን ምክንያት በዝርዝር ሊጠይቀው እና የክሱን ዝርዝር በሙሉ ማመኑን (ወ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ.134) ማረጋገጥ ይኖርበታል፡፡ ይህ ባልሆነበት ሁኔታ ተከሰሹ በወ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 134 መሠረት ክሱን በሙሉ እንዳመነ ተቆጥሮ ሊፈረድበት አይገባም፡፡

መለማመጃ 4

አንድ በወንጀል የተከሰሰ ሰዉ የፍርድቤቱን የሥራ ቋንቋ ስለማያዉቅ በአስተርጓሚ እየተረዳ ዕምነት ክህደቱን ሲጠየቅ አጥፍቻለሁ በማለት ጸጸት ባዘለ ሁኔታ ለፍርድቤቱ ነገረ፡፡ ፍርድቤቱም ይህንኑ መሰረት አድርጎ ጥፋተኛ ነዉ በማለት ቅጣት ወሰነ፡፡ ሆኖም ተከሳሹ በዉሳኔዉ ላይ ቅሬታ አለኝ በማለት ይግባኝ አቀረበ፡፡ ይዘቱም ጥፋተኛ ተብዬ ሊፈረድብኝ አይገባም ነበር፣ ምክንያም አጥፍቻለሁ በማለት ለፍርድቤቱ የገለጽኩት በባህላችን እኔ የፈጸምኩት ተግባር ጸያፍ ስለሆነ ይህንኑ ለመግለጽ እንጂ አስተርጓሚዉ ለፍርድቤቱ መንገሩን ከፍርዱ እንደተረዳሁት ለወንጀሉ ተጠያቂ ነኝ ማለቴ አልነበረም፡፡ አለመግባባቱ ሊፈጠር የቻለዉ አስተርጓሚዉ የፍርድቤቱንና የእኔን ንግግር ለሌላችን በትክክል ተርጉሞ ባለማስተላለፉ ነዉ፡፡ ፍርዱ በሌላ አስተርጓሚ እየተተረጎመ በሰማሁበት ወቅት እኔ ያላልኳቸዉ ነገሮች እንዳልኳቸዉ ተደርገዉ በፍርዱ ዉስጥ ሲነገሩ ስሰማ በችሎት ተቃዉሜም በፍርድቤቱ ተግሳጽ ደርሶብኛል፣ ቅሬታ ካለኝም በይግባኝ ማቅረብ እንደምችል ተነግሮኛል፡፡ ስለዚህ የጥፋተኛነት ዉሳኔዉ ተሽሮ ጥፋተኛ አይደለሁም ብሏል የሚለዉ ተመዝግቦ ማስረጃ ቀርቦ ነገሩ እንደገና ሊሰማ ይገባል የሚል ነዉ፡፡ ዐቃቤህግ በሰጠዉ መልስ በዕምነቱ መሰረት ጥፋተኛ የተባለ ሰዉ በጥፋተኛነቱ ላይ ይግባኝ እንዲል አይፈቀድም፣ ስለዚህ ይግባኙ ወድቅ ተደርጎ የበታች ፍርድቤት ዉሳኔ ይጽናልኝ በማለት ተከራከረ

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ በዚህ የይግባኝ ቅሬታ ላይ ምን ይወስናሉ? ይጻፉት

1.1 <u>በቅጣት ዉሳኔ ላይ ይግባኝ ስለማለት</u>

በቅጣት አወሳሰን ጊዜ ዐቃቤህግ ከፍ ያለ ኃላፊነት አለበት፡፡ ስለቅጣቱ አወሳሰን ዋናዉን ክርክር የሚያቀርበዉ እርሱ ነዉ፡፡ ቅጣት ሊከብድ የሚገባዉ ከሆነ ምክንያቱን የሚያቀርበዉ ዐቃቤህግ ነዉ፡፡ ሊቀልል የሚገባዉ ከሆኑም እንዲሁ፡፡ ስለዚህ ቅጣት አላግባብ ቢከብድም ሆነ ቢቀልል ዉሳኔዉ የዐቃቤህግን ክርክር ያልተከተለ ይሆናል፡፡ ስለዚህ ዐቃቤህግ በንዲህ አይነት ዉሳኔዎች ላይ ቅሬታ ይኖረዋል ማለት ነዉ፡፡ ዋናዉ የህግ አስፈጻሚ የሥራ ክፍል እንደመሆኑ ስለቅጣት አወሳሰን የተደነገጉ ህግጋትም እንዲሁ በአግባቡ ተፈጻሚ መሆናቸዉን ማረጋገጥ ኃላፊነት አለበት፡፡

በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ/ 185 እንደተደነገገዉ ቅጣት አነሰ ብሎ ዐቃቤህግ፣ ቅጣት በዛ ብሎ ተከሳሽ ይግባኝ ሊሉ ይችላሉ፡፡

መለማመጃ 5

በክልልዎ ባለ አንድ ፍርድቤት በደንብ መተላለፍ ነገር የተከሰሰ ሰዉ ጥፋተኛ ተብሎ ተፈረደበት። በቅጣት አስተያየት ጊዜ ዐቃቤህግ ተመጣጣኝ ቅጣት እንዲወሰን አመለከተ፣ ተከሳሹ በበኩሉ ቅጣቱ ይቅለልልኝ ብሎ ተከራከረ። ፍርድቤቱም ተከሳሹ በአንድ አመት ተኩል እስራት እንዲቀጣ ፈረደበት። ተከሳሹ በዚህ አካባቢ ቀደም ሲል የነበረዉን የፍርድቤት አሰራር ልማድ ስለሚያዉቅ ይግባኝ አልልም አለ። ምክንያቱ ደግሞ ቀደም ባለ ጊዜ የነበሩ ዳኞች በዚህ አይነት ጉዳይ እስከአምስት ዓመት ድረስ ይፈርዱ እንደነበር ስለሚያዉቅ ይግባኝ ቢል ቅጣቱ አንሷል ተብሎ እንዳይጨመርበት ስጋት አለዉ። ስለዚህ በደንብ መተላለፍ ከሦስት ወር በላይ እንደማይወሰን በህግ የተደነገገ መሆኑ ተነግሮት ይግባኝ እንዲል ቢመከርም ተከሳሹ ፈቃደኛ ሊሆን አልቻለም።

እርስዎ ዐቃቤህጉ ነዎት እንበል። በዚህ የቅጣት ዉሳኔ ላይ ይግባኝ ይላሉ? ይጻፉት

እርስዎ በዚህ አካባቢ ባለ የይግባኝ ሰሚ ፍርድቤት ዳኛ ነዎት። ዐቃቤህግ ከላይ የተመለከተዉን ዉሳኔ በመቃወም ይግባኝ ይዞ ቀረበ። እንዴት ያስተናግዱታል? ይጻፉት

1.2 ስለይግባኝ ጊዜና ጊዜዉ ስላለፈ ይግባኝ

በተሰጠው ፍርድ ቅር ያለው ወገን ፍርዱ በተሰጠ በአስራ አምስት ቀን ውስጥ ይግባኝ ለማቅረብ የሚፈልግ መሆኑን በመግለጽ ፍርዱን ለሰጠው ፍርድ ቤት የይግባኝ ማስታወቂያ አቤቱታ ማቅረብ አለበት። ይህ ማስታወቂያ የደረሰው ሬጂስትራርም ይግባኝ የተባለበትን ፍርድ አስገልብጦ ለይግባኝ ባዩ፣ ለጠበቃው፣ ተከሳሹ በማረሚያ ቤት የሚገኝ እንደሆነም የፍርድ ቤቱ መዝገብ ሹም ለይግባኝ ባይ እንዲሰጥለት ለወህኒ ቤቱ ሹም ይልካል። ይግባኝ ባይም የፍርዱ ግልባጭ በደረሰው በሰላሳ ቀን ውስጥ ቅሬታውን አዘጋጅቶ ፍርዱን ለሰጠዉ ፍርድ ቤት መዝገብ ሹም ማቅረብ አለበት።

በወ/መ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 187 ላይ እንደተመለከተው ይግባኝ የሚጠየቀው ፍርድ በተሠጠ በ15 ቀናት ውስጥ ነው። አብዛኛውን ጊዜ የሚፈረድባቸው ተከሳሾች ማረሚያ ቤት ስለሚገቡ በሕጉ በተቀመጠው የጊዜ ገደብ ውስጥ ይግባኝ መጠየቅ ያለመጠየቃቸውን ማረጋገጥ የሚያስቸግርበትና ጊዜው አልፏል እየተባለ የይግባኝ ማስፈቀጃ ማመልከቻ ለማቅረብ የሚገደዱበት ሁኔታ አለ። ችግሩ በሁለት ምክንያቶች ሊከሰት ይቻላል።

1. ተቀጪው እንደተፈረደበት ይግባኝ ማለቱን ለማስታወቅ በ15 ቀን ውስጥ ማመልከቻውን ጽፎ ሊሆን ይችላል፡፡ እስረኛ በመሆኑ ራሱ ፍርድ ቤት ሊወስደው ስለማይችል የሚሰጠው ለማረሚያ ቤቱ ነው፡፡ ማረሚያ ቤቱ በተለያዩ ምክንያቶች በ15 ቀናት ውስጥ ማመልከቻውን ለፍ/ቤት ሣያስተላለፍ የሚቆይበት አጋጣሚዎች አሉ፡፡
2. የይግባኝ መጠየቂያ ማመልከቻው ፍርዱ በተሰጠ 15 ቀን ውስጥም የተፃፈ ሊሆንም ላይሆንም ይችላል፡፡ ነገር ግን ለፍ/ቤት ከረጂም ጊዜ በኋላ ይላክና ማረሚያ ቤቱ ማረጋገጫ እንዲሠጥ ሲጠየቅ ታራሚው መቼ ማመልከቻውን እንደሰጠው ማረጋገጥ የማይቻልበት ሁኔታ ይከሰታል፡፡

የመጀመሪያውን በተመለከተ ጥፋቱ የታራሚው ባለመሆኑ ይግባኙን ለመቀበል ብዙ ላያስቸግር ይችላል፡፡ በሁለተኛው ሁኔታ ግን ታራሚው ይግባኝ መጠየቂያ ማመልከቻውን ፍርድ በተሰጠ በ15 ቀን ውስጥ እንደፃፈ በማድረግ ጊዜው ካለፈ በኋላ ለማረሚያ ቤቱ ሊያቀርብ የሚችልበት ሁኔታ ስለሚኖር ፍ/ቤቱ ተጨማሪ ማጣራቶችን ማድረግ ሊያስፈልገው ይችላል፡፡

ይግባኙ በጊዜው መጠየቁ ከተረጋገጠ ሌላው ሊታይ የሚገባው ፍርዱን የሠጠው ፍርድ ቤት የፍርዱን ግልባጭ ለታራሚው በማረሚያ ቤት በኩል የሚያደርስበት ጊዜ እና ታራሚዉ የይግባኝ ማመልከቻዉን ለፍርድቤት በማረሚያቤቱ አስተደደር በኩል የሚያደርስበት ጊዜ ነው፡፡ ታራሚው (ይግባኝ ባይ) የፍርድ ግልባጭ በደረሰው በ30 ቀናት ውስጥ የይግባኝ ማመልከቻውን ፍርድ ለሠጠው ፍ/ቤት ማቅረብ ይኖርበታል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 187/2/)፡፡

በዚህ ረገድም ችግሮች ይታያሉ፡፡ ታራሚው የፍርድ ግልባጭ የሚደርሰው በማረሚያ ቤት በኩል እንደመሆኑ መጠን የፍርድ ግልባጩ ደረሰው የሚባለው የመዝገብ ሹሙ (ሬጅስትራሩ) ግልባጩን ለማረሚያ ቤቱ የላከበት ቀን ነው ወይንስ ማረሚያ ቤቱ ለአመልካቹ አስፈርሞ የሚሠጥበት ቀን ነው የሚለው በተግባር ቀላል ሆኖ አይታይም፡፡ ሕጉ የፍርድ ግልባጭ ለማረሚያ ቤቱ የደረሰበትን ቀን እንደ መነሻ የወሰደ ይመስላል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 187(1))፡፡ ይህም ያለ ምክንያት አይደለም፡፡ ታራሚው የሚገኝበት ማረሚያ ቤት የፍርድ ግልባጩ እንደደረሰው በእለቱ ለአመልካች ይሠጣል በሚል እሳቤ ነው፡፡ አንዳንዴ ግን እውነታው ከዚህ የተለየ ነው፡፡ በተለያዩ ምክንያቶች የፍርድ

ግልባጭ ለማረሚያ ቤቱ ጽ/ቤት ደርሦም በእለቱ ለታራሚው ሳይሰጥ ሊቆይ ይችላል በዚህ የተነሳም ታራሚው የይግባኝ ማመልከቻውን ፍርድ በደረሰው 30 ቀናት ውስጥ (ለማረሚያ ቤት ከደረሰበት ቀን ጀምሮ እየተቆጠረ ማለት ነው) አላቀረበም የሚባልበት ሁኔታ ካለ ለመዘግየቱ ተጠያቂው ማን መሆኑ ሊጣራ የሚገባው ከመሆኑም በላይ የፍርድ ግልባጭ ለታራሚው ደረሰ ሊባል የሚገባው ለራሱ የደረሰበት እንጂ ለማረሚያ ቤቱ የተላከበት ቀን ሊሆን አይገባውም፡፡

ከዚህም በተጨማሪ የፍርድ ግልባጭ ለማረሚያ ቤት በደረሰበት ቀን ለታራሚውም ደርሦ ታራሚው የይግባኝ ማመልከቻውን ሠላሣ ቀን ከመሙላቱ በፊት ጽፎ ለማረሚያ ቤቱ ቢያስረክብም ለፍ/ቤት ዘግይቶ የሚደርስበት አጋጣሚም አለ፡፡ በታራሚው በኩል ለመዘግየቱ አስተዋጽኦ እስከሌለ ድረስ ይግባኙ ሊታይ የሚገባው ነው /የሰበር መዝ ቁ 39722፣ ቅጽ 9፣ ገጽ 7/፡፡

> **መለማመጃ 6**
>
> ይግባኝ ባይ የይግባኝ ማመልከቻዉ ለይግባኝ ሰሚዉ ፍርድቤት እንደደረሰ ከማረሚያ ቤት ሆኖ ይግባኙ ታይቶ እስኪወሰን ድረስ ፍርዱ እንዲታገድለት፣ ለዚህም ዋስትና መስጠት ወይም መጥራት እንደሚችል፣ ክሱ በተሰማበት ጊዜ በዋስ ሆኖ ግዴታዉን እያከበረ ይቀርብ እንደነበር፣ ወዘተ. በመዘርዘር አመለከተ፡፡ በዚህ ላይ ይግባኝ ሰሚዉ ፍርድቤት ዐቃቤህግን መልስ እንዲሰጥ አዘዘ፡፡
>
> *ዐቃቤህጉ እርስዎ ቢሆኑ ምን ይከራከራሉ?*
>
> *እርስዎ ዳኛዉ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ ባልደረባዎን እንደዐቃቤህግ መልስ እንዲሰጥ ካደረጉ በኋላ በጉዳዩ ላይ ዉሳኔ ይስጡ፣ ይጻፉት*

1.3 የይግባኝ ክርክር ሂደትና የይግባኝ ሰሚዉ ፍርድ ቤት ዉሳኔ

የወ/መ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 192 የይግባኝ ክርክር ስለሚሰማበት ሁኔታ የሚደነግግ ነው የይግባኝ ክርክር በችሎት የሚሰማ እንደመሆኑ በቃል የሚደረግ ነው፡ የግራ ቀኙም ክርክር በአንድ ቀጠሮ የሚጠናቀቅ ነው ይህን ሕግ ተግባራዊ በማድረግ ረገድ በሕግ ባለሙያ በማይታገዙ ግለሰቦች በኩል ችግር አለ፡፡ በቃል ክርክራችንን ማሰማት አንችልም እያሉ በጽሑፍ መልሳቸውን ያቀርባሉ በግድ በቃል ክርክራችሁን አሰሙ

ማለት መብታቸውን ማጣበብ ይሆናል በሚል መልሳቸውን በጽሑፍ መቀበል የማይታለፍ ይሆናል፡፡ የሌላውን ወገን የመልስ መልስ መስማት አስፈላጊ በሚሆን ጊዜ ቀጠሮ ለመለወጥ ምክንያት ይሆናል፡፡

ከፍ ሲል እንደተገለፀው በሕግ ተለይተው ከተገለፁ ወንጀሎች ውጭ አንድ ተከሳሽ ጉዳዩ በሌለበት አይታይም በይግባኝ ደረጃ ግን ወንጀሉ ምንም ቢሆን መልስ ሰጭ ካልቀረበ ይግባኙ በሌለበት መሰማቱ ይቀጥላል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ.193/2/)፡፡ የይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት በዋናነት የሚመረምረው በሥር ፍ/ቤት የቀረቡትን ማስረጃዎች ነው ነገር ግን ተጨማሪ ማስረጃ መስማት አስፈላጊ ሆኖ ካገኘው ምክንያቱን ጽፎ ማስረጃውን መቀበል እንደሚችል የወ/መ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ 194 ያሣያል፡፡ ተከራካሪ ወገኖች ይህንን ለፍ/ቤቱ የተሠጠን ሥልጣን ለመጠቀም በመፈለግ በሥር ፍ/ቤት ሊያቀርቡ ሲችሉ ያለፉት ማስረጃ እንዲቀርብላቸው የሚጠይቁበት ጊዜ ስላለ ፍ/ቤቱ ማስረጃውን ከመቀበሉ በፊት የማስረጃውን ወሳኝ መሆን በጥንቃቄ ማገናዘብ ይገባዋል፡፡

መለማመጃ 7

የስር ፍርድቤት በከባድ ነፍስ ግድያ ክስ ተከሳሹን በነጻ በማሰናበት በሰጠዉ ፍርድ ላይ ዐቃቤህግ ይግባኝ አቅርቧል፡፡ ባቀረበዉ ይግባኝ በስር ፍርድቤት ያላግባብ ሳይሰሙ የቀሩ ማስረጃዎች አሉኝ፣ ይግባኝ ሰሚዉ ፍርድቤት እነዚህን ማስረጃዎች ሰምቶ ፍርዱን ለዉጦ መልስ ሰጪዉን ጥፋተኛ ብሎ ይፍረድልኝ በማለት አመልክቷል፡፡ ፍርድቤቱም መልስ ሰጪዉን እንዲቀርብ መጥሪያና የይግባኝ ማመልከቻዉን ቅጂ ልኮለታል፡፡ በቀጠሮዉ ቀን መልስ ሰጪዉ ሳይቀርብ ይቀራል፡፡ ምክንያቱም ፖሊስ ሊያገኘዉ አልቻለም፡፡ በዚህ ጊዜ ፍርድቤቱ ዐቃቤህግን ምን እንደሚያመለክት ይጠይቀዋል፡፡

ዐቃቤህጉ እርስዎ ቢሆኑ ምን ያመለክታሉ?

ዳኛዉ እርስዎ ነዎት እንበል፡፡ ባልደረባዎን እንደዐቃቤህግ የሚያመለክተዉን ሰምተዉ ይወስኑ፣ ይጻፉት

የይግባኝ ክርክር ከተጠናቀቀ በኋላ ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት በሥር ፍ/ቤት የተሰጠን የጥፋተኝነትና የቅጣት ውሳኔ መሠረዝ፣ የጥፋተኝነት ውሣኔ በማጽናት ቅጣት መቀነስ፣ ወይም በሥር ፍ/ቤት በነፃ የተለቀቀን ተከሳሽ ጥፋተኛ በማድረግ መቅጣት ይችላል፡፡ ወይንም ደግሞ ጉዳዩ ወደ ሥር ፍ/ቤት ተመልሶ እንደገና እንዲታይ ማዘዝ ይችላል (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 195)፡፡ ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት ቅጣት መቀነስ ወይም መጨመር

የሚችል ቢሆንም ቅጣት በዛብኝ ብሎ ይግባኝ በጠየቀ ይግባኝ ባይ ላይ ቅጣት መጨመር ባልተጠየቀ ዳኝነት መፍረድ ስለሚሆን ተገቢ አይደለም፡፡

2 ምዕራፍ ሁለት

ተከሳሽ በሌለበት የተሰጠን ፍርድ ቀሪ ስለማድረግ

2.1 ተከሳሽ በሌለበት የተሰጠን ፍርድ ቀሪ የማስደረግ ማመልከቻ አቀራረብና አወሳሰን

በሌለበት ጉዳዩ ታይቶ የተፈረደበት ሰው ፍርዱ መሰጠቱን ባወቀ በ30 ቀናት ዉስጥ ፍርዱ ውድቅ እንዲደረግለት ማመልከት ይችላል፡፡ ይህንንም ማመልከት የሚችለዉ ፍርዱን ለሰጠው ፍ/ቤት ነዉ (የወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ. 164,197,198)፡፡ ማመልከቻዉ ሲቀርብ ፍርዱ ቀሪ ሊሆን የሚገባበትን ምክንያት መዘርዝር አለበት፡፡

ፍርድቤቱ በዚህ ማመልከቻ ላይ ዉሳኔ ከመስጠቱ በፊት ማመልከቻዉ ለዐቃቤህግ ደርሶ ነገሩን ለመስማ በተያዘዉ ቀጠሮ ዕለት ግራ ቀኙን መስማት አለበት፡፡ በዚህ ዕለት አመልካቹ /ተከሳሽ/ ካልቀረበ ማመልከቻዉ ዉድቅ ይሆናል፡፡ እንዲሁም አመልካቹ ቀርቦም ቢሆን አቤቱታዉን በዉል ካላስረዳ ዉድቅ ይደረግበታል፡፡

2.2 ተከሳሽ በሌለበት የተሰጠን ፍርድ ቀሪ ለማድረግ ተቀባይነት ያላቸዉ ምክንያቶች

ከላይ እንደተመለከተዉ አመልካቹ አቤቱታዉን ካላስረዳ ይህ አቤቱታዉ ዉድቅ ይደረጋል፡፡ ፍርድቤቱ አቤቱታዉን እንዲቀበለዉ ከአመልካቹ ምን እንዲያስረዳ ይጠበቃል? ማመልከቻው ተቀባይነት የሚያገኘው ተከሳሹ ፍ/ቤት ያልቀረበው መጥሪያው ስላልደረሰው ወይም መጥሪያ ቢደርሰዉም ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት የቀረ መሆኑን ማስረዳት ከቻለ ብቻ ነው፡፡ ከአቅም በላይ የሆነ ምክንያት ምንድነው የሚለውን የመወሰን ኃላፊነት የፍርድ ቤቱ ነው፡፡

መለማመጃ 8

ከዚህ ቀደም በሌለበት ነገሩ እንዲሰማ የወሰኑበትና በሌለበት ነገሩን ሰምተዉ አስራአምስት ዓመት ጽኑ እስራት የፈረዱበት ሰዉ ፍርዱ ቀሪ ሆኖ ክሱ ባለበት እንዲሰማ አመለከተ፡፡ ለዚህም ምክንያቱ ክሱ መቅረቡን እንደማያዉቅ፣ እንዲቀርብ መጥሪያ ያልተሰጠዉ መሆኑን፣ ፖሊስ አግኝቶት እንደማያዉቅ፣ እንዲሁም በጋዜጣ ስለመጠራቱ ሲጠየቅ ይህንንም እንደማያዉቅ ምክንያቱም በኑሮዉ የተቸገረ ሰዉ በመሆኑ የቀንስራ እየፈለገ በመስራት የሚተዳደር ሰዉ ስለሆነ ጋዜጣ አግኝቶ አንብቦ ስለማያዉቅ መሆኑን፣ በድህነቱ ምክንያት የመገናኛ ብዙሃንን የሚከታተልበት አቅም እንደሌለዉ በመግለጽ ተከራከረ፡፡ መዝገቡን ሲመረምሩ መጀመሪያ ተከሳሽ በተጠራ ጊዜ ፖሊስ ሊያገኘዉ ባለመቻሉ በዐቃቤህግ ጥያቄ መሰረት በጋዜጣ ተጠርቶ ባለመቅረቡ ነገሩ በሌለበት እንዲሰማ የተወሰነ መሆኑን አረጋገጡ፡፡ ሆኖም ክስ የቀረበበት ወንጀል በህጉ ዉስጥ እጅግ ከባድ ከተባሉት ዉስጥ አንዱ በመሆኑ ክሱ ስለመቅረቡ በአንዳንድ ዜና ማሰራጫዎች ክሱ በቀረበበት ዕለት ተነግሯል፡፡

ይህን ክርክር አስመልክቶ ባልደረባዎን በዐቃቤህግነት ሃሳብ እንዲያቀርቡ ካደረጉ በኋላ አቤቱታዉን ይቀበሉት ወይም አይቀበሉት እንደሆን ዉሳኔ ይስጡ፣ ይጻፉት

በሌላ በኩል ተከሳሹ በማመልከቻዉ የገለጸዉ ምክንያት የሚከተለዉ ነዉ፡፡ *‹‹ከፍርድቤቱ የተላከዉን መጥሪያ በተቀበልኩ በሳምንቱ በሰፈር በተነሳ ጸብ ምክንያት ብዙ ሰዎች በህይወትና በአካል ስለተጎዱ በአካባቢዉ ከተገኙ ሰዎች ጋር አብሬ ተይዤ ምርመራ ሲደረግ ቆይቶ ክስ ቀርቦ በመታየት ላይ ሲሆን ዋስ ተከልክዬ እስካሁን በእስር ሆኜ እየተከራከርኩ ነኝ፡፡ ለፖሊስ ክፍሉና ለማረሚያ ቤት ነገሩን ባስረዳም ወደፍርድቤት የሚያቀርበኝ አላገኘሁም፡፡ በዚህ ምክንያት ሳልቀርብ የቀረሁ ስለሆነና ይህም ከኔ አቅም በላይ ስለሆነ በሌለሁበት የተሰጠዉ ፍርድ ተነስቶ እንደገና ይሰማልኝ››*

በዚህ ጉዳይ ፍርድቤቱ አቤቱታዉን የላከልዎ ዐቃቤህግ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ ምን ክርክር ያቀርባሉ?

ዳኛዉ እርስዎ እንደሆኑ በማሰብ ባልደረባዎን በዚህ አቤቱታ ላይ እንደዐቃቤህግ ሃሳብ እንዲያቀርቡ አድርገዉ በዚሁ መሰረት ዉሳኔ ይስጡ፡፡ ይጻፉት

2.3 ተከሳሽ በሌለበት የተሰጠ ፍርድ ቀሪ እንዲሆን በሚቀርብ ጥያቄ ላይ የሚሰጠዉ ዉሳኔ የሚያስከትለዉ ዉጤት

አቤቱታዉን ፍርድቤቱ ሊቀበለዉ ወይም ዉድቅ ሊያደርገዉ ይችላል፡፡ እንደፍርድቤቱ ዉሳኔ የሚያስከትለዉ ዉጤት የተለያየ ነዉ፡፡ አቤቱታዉ ተቀባይነት ካገኘ ፍርድቤቱ ነገሩን ለመስማት ሥልጣን ባለዉ ሌላ ፍርድቤት ክሱ እንዲታይ ያዝዛል፡፡ ዐቃቤህግም ክሱን ለዚህ ፍርድቤት ያቀርባል፡፡

አቤቱታዉ ዉድቅ ከተደረገ ግን ስለፍርዱ እና ስለአፈጻጸሙ ተገቢዉን ተጨማሪ ትዕዛዝ ይሰጣል፡፡ ይህ የፍርድቤቱ አቤቱታዉን ዉድቅ የማድረግ ዉሳኔ ይግባኝ አይባልበትም፣ ተከሳሹ ከፈቀደ ግን በአስራ አምስ ቀናት ዉስጥ ቅጣቱን አስመልክቶ ይግባኝ ማለት ይችላል፡፡

መለማመጃ 9

ቀደም ባለዉ መለማመጃ የተጠቀሰዉ አመልካች ያቀረበዉን አቤቱታ በሚገባ ስላስረዳ መማልከቻዉን ተቀብለዉታል ብለን እናስብ፡፡

ከዚህ በኋላ ለጉዳዩ የሚያስፈልጉ ትዕዛዞችን ይስጡ፣ ዐቃቤህግ ምን ሊያደርግ እንደሚገባዉ ለይተዉ ይወስኑ፣ ክስ በሌላ ፍርድቤት የሚቀርበዉ እንደአዲስ ነዉ ወይስ የቀድሞዉን ክስ መዝገብ ወደሌላ ፍርድቤት በማቅረብ ነዉ?

በሌላ በኩል ማመልከቻዉን ስላልተቀበሉ ዉድቅ አድርገዉታል፡፡

በተመሳሳይ ሁኔታ ትዕዛዝ ይስጡ

በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 202/3/ እንደተደነገገዉ ተከሳሽ በሌለበት የተሰጠዉን ፍርድ ቀሪ ለማስደረግ የሚቀርበዉን ማመልከቻ

> ***‹‹…ፍርድቤቱ ሳይቀበል ቀርቶ ዉድቅ እንዲሆን በመወሰኑ*** *ይግባኝ ማለት አይቻልም፡፡ ነገር ግን* ስለተፈረደበት ቅጣት ብቻ ማመልከቻዉ ዉድቅ እንዲሆን ከተወሰነበት ቀን እንስቶ በአስራአምስት ቀን ጊዜ ዉስጥ ይግባኝ ቢል አይከለከልም፡፡››

3 ምዕራፍ ሦስት

ስለቅጣት አፈጻጸም

3.1 ቅጣት ከመፈጸሙ በፊት ስለሚገደብበትና ስለሚታገድበት ሁኔታ

3.1.1 አወሳሰናቸዉ የሚገደቡ ቅጣቶች

አንድ አጥፊ ጥፋተኛ የተባለበት ወንጀል በመቀጮ፣ በግዴታ ሥራ ወይም ከሦስት ዓመት በማይበልጥ እሥራት የሚያስቀጣ ሲሆን ወንጀለኛው ለወደፊቱ ፀባዩን ለማረም የሚችል መሆኑ ሲታመንበት የጥፋተኝነት ውሣኔ ከተሰጠ በኋላ የፈተና ጊዜ በመስጠት ቅጣት ሣይወሰን ማቆየት ይቻላል (የወ/ህ/ቁ/ 191)፡፡ ወንጀለኛው በተሰጠው ጊዜ ውስጥ ፀባዩ መልካም ሆኖ ከተገኘ ፍርዱ እንዳልተሰጠ ይቆጠራል፡፡

ስለዚህ እንዲህ አይነት ቅጣት በሚያስከትሉ ወንጀሎች የተከሰሱ ሰዎች ጉዳይ ላይ ፍርድቤቱ ተገቢ ሁኔታዎች መኖራቸዉን ካመነ አስቀድሞ እንደማንኛዉም ጉዳይ ጥፋተኛነትን ይወስናል፡፡ በማስከተልም ለዚህ ጥፋት የሚገባዉን ቅጣት ከመወሰኑ በፊት የተከሳሹን ዓመል መሻሻል በፈተና ለማየት እስከተወሰነ ጊዜ ቅጣቱን ሳይወስን ለማቆየት ይችላል፡፡

3.1.2 አፈጻጸማቸዉ የሚገደቡ ቅጣቶች

ቅጣት ከተወሰነ በኋላ እንዳይፈጸም ለፈተና በሚሰጥ ጊዜ ተገድቦ ሊቆይ ይችላል /የወ/ህ/ቁ/ 192 እና ተከታዮቹ/፡፡ ሆኖም በመርህ ደረጃ ቅጣት እንዳይፈጸም መገደብ የሚቻል ቢሆንም ለዚህ ጉዳይ በወ/ሕ/ቁ 194 ላይ ከተደነገገው በተጨማሪ አንዳንድ ሁኔታዎች በቅድሚያ ሊሟሉ ይገባል፡፡ የወንጀለኛው የቀድሞ ታሪኩና ፀባዩ (የወ/ህ/ቁ 196) ሲታይ ገደቡ ጥሩ ውጤት የሚያስገኝ መሆኑ ሲገመት፣ በጥፋቱ ያደረሰውን ጉዳት እንደሚክስ ዋስትና (ማረጋገጫ) ሲሰጥ (የወ/ህ/ቁ 197)፣ ከዚህም ሌላ በገደብ እንዲቆይ ሲወሰን ፍ/ቤቱ ስለተከሳሹ የፀባይ አመራር ደንብ በዝርዝር ሲያስቀምጥና ጥፋተኛው ላይም የጠባቂነት ሥልጣን በተሠጠው አካል ቁጥጥር እንዲደረግበት ሲያዝዝ የቅጣቱ አፈጻጸም በገደብ እንዲቆይ ሊደረግ ይችላል፡፡

በሌለ በኩል በሕግ የተጠቀሱት በገደብ የተለቀቀን ተከሳሽ የሚቆጣጠሩ አካላት ባለመኖራቸው አንድ ሰዉ ለተወሰነ ጊዜ በገደብ መለቀቁን በፍርድ ላይ ከማስፈር ውጭ በሕጉ በዝርዝር በተመለከተው አኳኋን ሲተገበር አይታይም፡፡

***መለማመጃ* 10**

በከባድ ወንጀል የተከሰሰ ሰዉ ጥፋተኛ ተብሎ ቅጣቱን በተመለከተ ቀልሎ እንዲወሰንለትና የሚወሰነዉም ቅጣት በገደብ እንዲታገድለት አመለከተ፡፡ ፍርድቤቱም ለጥፋቱ ይመጥናል በማለት የማቅለያ ምክንያቶች በመኖራቸዉ ምክንያት ቅጣቱን አቅልሎ በሦስት ዓመት ተኩል ጽኑ እስራት እንዲቀጣ ወሰነ፡፡

የችሎቱ ዐቃቤህግ እንደሆኑ በማሰብ በዚህ ተከሳሽ የገደብ ጥያቄ ላይ የሚያቀርቡትን ክርክር በጽሁፍ ይግለጹ

ዳኛዉ እርስዎ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ ዐቃቤህግ ቅጣቱ ሊገደብ አይገባም፣ ከሦስት ዓመት በላይ በሆነ ነጻነትን በሚያሳጣ ቅጣት የተቀጣ በመሆኑ ቅጣቱን ሊፈጽም ይገባል በማለት ያቀረበዉን ክርክር በመያዝ በነገሩ ላይ ተገቢ ነዉ የሚሉትን ዉሳኔ ይስጡ፣ ይጻፉት

በገደብ የሚታገዱ ቅጣቶች ለገደቡ የተጣሉትን ሁኔታዎችና ግዴታዎች ተቀጪዉ በሚገባ በማሟላት ፈተናዉን ካለፈ ቅጣቱ አይወሰንበትም፣ የተወሰነ ቅጣት ከሆነም አይፈጸምበትም፡፡

3.1.3 <u>አፈጻጸማቸዉ ለሌላ ጊዜ የሚተላለፍ /የሚታገድ/ ቅጣቶች</u>

ቅጣትን በገደብ ከማቆየት በተጨማሪ ቅጣት ሳይፈጸም የሚቆይባቸዉ አጋጣሚዎች በህግ ታዉቀዉ ይገኛሉ፡፡ ነገር ግን እነዚህ የኋለኛዎቹ እንደገደብ የቅጣቱን መቅረት አያስከትሉም፡፡ ቅጣቱ የሚፈጸምበትን ጊዜ ለወደፊት ከማስተላለፍ የዘለለ ዉጤት አይኖራቸዉም፡፡ የሞት ቅጣት የተፈረደባቸዉ ሰዎች ቅጣቱ በርዕሰብሄሩ ከጸደቀ በኋላ በጽኑ ህመም ቢያዙ፣ ወይም ሴት ከሆነች ነፍሰጡር መሆኗ ከታወቀ ቅጣቱ ሳይፈጸም ይቆያል፡፡ ይህም የሚሆነዉ እነዚህ ምክንያቶች እስኪወገዱ ድረስ ነዉ፡፡ ምክንያቶቹ ሲወገዱ ቅጣቱ ተፈጻሚ ይሆናል፡፡

መለማመጃ 11

ከባድ የነፍስ ግድያ የፈጸመች አንድ ሴት የሞት ፍርድ ተፈርዶባት ቅጣቱ በርዕሰብሄሩ/መስተዳድሩ ጸደቀ፡፡ በዚህ መሰረት ቅጣቱ ሊፈጸም በተቃረበበት ጊዜ የአምስት ወር ጽንስ እንዳላት ተረጋገጠ፡፡ በዚህ ምክንያት ከአንድ ሳምንት በኋላ ሊፈጸም ታስቦ የነበረዉ የሞት ቅጣት አፈጻጸም ሳይፈጸም ቀረ፡፡ ከአራት ወራት በኋላ ተቀጪዋ በሰላም ተገላገለች፡፡ ስለዚህ የሞት ቅጣቱን አፈጻጸም እንዲታገድ ያደረገዉ ምክንያት የተወገደ ስለሆነ ማረሚያቤቱ ቅጣቱን ለማስፈጸም አሰበ፡፡ ሆኖም ከዚያ በፊት የማረሚያቤቱ አስተዳደር ብልህነትን የተላበሰ ሥራ ለመስራት በመፈለጉ ይህን መፈጸም ይችል እንደሁ ምክር ፈለገ፡፡

ይህን ምክር እንዲሰጡ ነገሩ የተመራልዎ ዐቃቤህግ እንደሆኑ ያስቡ፡፡ ስለሞት ቅጣቱ አፈጻጸም ለማረሚያቤቱ የሚሰጡትን ምክር በጽሁፍ ያስፍሩ፡፡

በኢትዮጵያ ህግ ታዉቀዉ ነገር ግን በፍርድቤቶች የአሰራር ልማድ ችላ ተብለዉ የሚገኙ የቅጣት አፈጻጸም መመሪያዎች መኖራቸዉ የሚካድ አይደለም፡፡ ከነዚህ ዉስጥ በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 206 የተደነገገዉ ትልቅ ምሳሌ ነዉ፡፡ እንደዚህ ድንጋጌ አነጋገር

እንዲያዝ ወይም ከአንድ ዓመት ባልበለጠ ጊዜ በእስራት እንዲቀጣ የተፈረደበት ሰዉ፤

ሀ. ነፍስጡር የሆነች እንደሆነ፤ ወይም

ለ. የቤተሰቡ ደጋፊ ሰዉየዉ ብቻ የሆነ እንደሆነና ይኸዉም ሰዉ ለህዝብ ጸጥታ አስጊ ያልሆነ እንደሆነ ፍርድቤቱ ለመልካም ጠባዩ ዋስ አስጠርቶ ከስድስት ወር ሳልበለጠ ጊዜ ቅጣቱ ከመፈጸሙ እንዲቆይ ሊያስተላልፍለት ይችላል፡፡

መለማመጃ 12

አንዲት በከባድ ወንጀል የተከሰሰች ሴት በወንጀሉ ጥፋተኛ ተብላ የቅጣት ማቅለያ ምክንያቶች በመኖራቸዉ፣ በተለይም ጥፋቷን በማመኗና የወንጀሉን ዉጤት እንዳይደርስ ለማድርግ ጥረት በማድረጓ ቅጣቱን በማቅለል በአንድ ዓመት ቀላል እስራት እንድትቀጣ ፍርድቤቱ ወሰነባት፡፡ አፈጻጸሙን ግን ለመገደብ ፈቃደኛ ሳይሆን ቀረ፡፡ በቅጣት ሃሳብ ጊዜ ተከሳሿ አምስት ህጻናት ተማሪ ልጆቿን ለብቻዋ የምታሳድግ መሆኗን ገልጻ ነበር፡፡ በዚህ ምክንያት የልጆቿን ጉዳይ መልክ ለማስያዝ እንድትችል ወደማረሚያቤት ከመግባቷ በፊት ጊዜ እንዲሰጣት ጠየቀች፡፡

የችሎቱ ዐቃቤህግ እርስዎ ቢሆኑ በዚህ ጥያቄ ላይ የሚያቀርቡት ክርክር ምንድን ነዉ? ይጻፉት

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ የሚሰጡትን ዉሳኔ ይጻፉ፡፡

3.2 አመክሮና ሌሎች የቅጣት አፈጻጸም የሚቋረጥባቸዉ ሁኔታዎች

አመክሮ የቅጣት ማስተማሪያነት ከሚገለጽባቸው ሁኔታዎች አንዱ ነው ማለት ይቻላል፡፡ አንድ ተቀጪ ለፈፀመው ወንጀል የተፈረደበትን የእሥራት ጊዜ ሙሉ በሙሉ ከመፈፀሙ በፊት የተወሰነ ጊዜ በመስጠት ቀሪውን የእስር ጊዜ ከእስር ውጪ ሆኖ እንዲያጠናቅቅ የማድረግ ሥርዓት ነው፡፡ አንድ ተቀጪ በአመክሮ ሊፈታ ይችል ዘንድ በወንጀል ሕጉ የተደነገጉት ቅድመ ሁኔታዎች ሊሟሉ ይገባል፡፡

የወ/ሕ/ቁ 201 በተወሰነ ገደብ በአመክሮ መፈታትን አስመልክቶ መርህ አስቀምጧል፡፡ በአመክሮ መፈታት የተቀጪውን ፀባይ ማሻሻያ እና ወደደንበኛው ማህበራዊ ኑሮ መመለሻ ሆኖ መቆጠር እንደሚገባው ይገልፃል፡፡

በአመክሮ ለመፈታት ይቻለው ዘንድ አንድ ተቀጪ ከተፈረደበት ቅጣት 2/3ኛውን መፈፀም ይኖርበታል፡፡ የዕድሜ ልክ ጸኑ እሥራት ፍርደኛ ከሆነም ሃያ አመት ታስሮ ነው ጥያቄውን ማቅረብ የሚችለው፡፡ በአመክሮ የመፈታት ጥያቄ በተቀጪው ወይም “አግባብ ባለው አካል ለፍርድ ቤቱ ይቀርባል” (የወ/ህ/ቁ 202/1/)፡፡ “አግባብ ያለው አካል” ማነው የሚለውን ሕጉ አይመልስም እንደሚታወቀው በወንጀል ጉዳይ ጥፋተኛ ተብሎ እሥራት የተወሰነበት ሰው የሚቆየው በተለየ ተቋም በመሆኑና የአመክሮ ጥያቄንም ለፍ/ቤት የሚያቀርበው በዚሁ ተቋም አማካኝነት በመሆኑ አግባብ ያለው አካል ይኸዉ ተቋም /ማረሚያ ቤት ወይም ወጣት ጥፋተኞች የሚቆዩበት ተቋም/ ሊሆን ይችላል፡፡

አመክሮን በሚመለከትም ማረሚያ ቤት ስለተቀጪው ፀባይ አጣርቶ ለፍ/ቤት ከሚልከው በተጨማሪ ተቀጪው ለደረሰው ጉዳት በተቻለ መጠን ሊከፍል የሚጠበቅበትን በፍርድ ቤት በተወሰነው መሠረት ወይም ከተበዳዩ ጋር በተደረገ ስምምነት መሠረት ካሣ ለመክፈሉ ማረጋገጫ ማቅረብ እንደሚገባ በአንቀጽ 202(1)(ሀ)(ለ) ላይ ተመልክቷል፡፡

መለማመጃ 13

ሆን ብሎ ከባድ የአካል ጉዳት ማድረስ ወንጀል ፈጽመሃል ተብሎ ተከሶ በአራት ዓመት ጽኑ እስራት የተቀጣ ሰዉ የዚህን ቅጣት ሁለት ሶስተኛ ስለፈጸመ በማረሚያቤቱ አማካኝነት ተከሳሹ በአመክሮ እንዲለቀቅ ማመልከቻ ቀረበ፡፡

ዳኛዉ እርስዎ ቢሆኑ የአመክሮን አካሄድ የሚመለከቱ ህጎችን ተንተርሰዉ ተቀጪዉንና የቀረበዉን ጥየቄ አስመልክቶ የሚያደርጉትን ምርመራ በዝርዝር ይግለጹ፣ ምን ምን ነገሮችን ማረጋገጥ እንደሚፈልጉና ይህን ለማድረግ የሚያነሷቸዉን ጥያቄዎች ይዘርዝሩ፡፡

ይህን ተቀጪ በመረመሩበት ጊዜ ከተበዳዩ ጋር ዕርቅ ለማድረግ ተሞክሮ ያልተሳካ መሆኑን፣ ለዚህ ምክንያቱ ደግሞ ተበዳዩ ብዙ ካሳ ስለጠየቀና ተከሳሹ ይህን ያህል ካሳ ይገባዋል ብሎ ስላላመነ ስምምነቱ ሊደረግ ባለመቻሉ መሆኑን፣ ከዚህ የተነሳ በአሁኑ ጊዜ የጉዳት ካሳ ክስ ቀርቦበት በቀጠሮ እንደሚመላለስ፣ ከእስር ቢለቀቅ የሚጠጋበት ዘመድ የሌለዉ መሆኑን፣ የራሱ ስራም ሆነ መኖሪያ የሌለዉ መሆኑን አረጋገጡ፡፡

በዚህ ሁኔታ ተከሳሹን በአመክሮ ይፈቱት እንደሆን ይወስኑ፣ ይጻፉት

ሌላው በሕጉ ላይ የተመለከተውና በፍርድ ቤቶች ግን ሲተገበር የማይስተዋለው ጥፋተኛው ሲፈርድበት ቅጣቱን ከመፈፀሙ በፊት ቀደም ብሎ ሊለቀቅ እንደሚችልና ይህን እድል ለማግኘት ሊፈጽማቸው የሚገቡ ነገሮች እንደሚገለፁለት የተመለከተው ነው፡፡

አመክሮን በተመለከተ በህግ የተካተተ አዲስ *ሥነሥርዓት* አለ፡፡ ይኸዉም ተከሳሹ ልማደኛ ደጋጋሚ አጥፊ መሆኑ ሲረጋገጥ በአመክሮ አይለቀቅም የሚል ነዉ /የወ/ህ/ቁ 202/2//፡፡ ስለዚህ ፍርድቤት ቅጣት በሚወስንበት ጊዜ በአመክሮ ስለመፈታት ለተከሳሹ ሲነግር በእንዲህ አይነቱ አጋጣሚ የአመክሮ ዕድል እንደማይኖረዉ ሊነግረዉ ይገባ እንደሆነ በግልጽ የተባለ ነገር ባለመኖሩ መወያያ ሊሆን ይችላል፡፡

እንደ ገደብ ውሣኔ ሁሉ በአመክሮ የሚለቀቅ ተቀጪም የፈተና ጊዜ ይሠጠዋል ይህም ማለት በተሠጠው የፈተና ጊዜ ውስጥ ፀባዩ ባይሻሻል ወይም ሌላ ወንጀል ሲፈጽም ቢገኝ (የወ/ህ/ቁ 200 እና 206) በአመክሮ እንዲፈታ የተሰጠው ትእዛዝ ተነስቶ ተመልሦ እንዲታሠር ይደረጋል፡፡ በአመክሮ ቀርቶለት የነበረውን ቀሪ ቅጣትና ለአዲሱ ጥፋት የተወሰነበትን ጊዜ ይታሠራል፡፡

የፈተናው ጊዜ እንደወንጀሉ ክብደት እየታየ የሚሠጥ ነው፡፡ በመርህ ደረጃ የፈተና ጊዜ የሚለው ሳይፈፀም የቀረው የእሥራት ጊዜ ማለትም 1/3ኛው የቅጣት ዘመን ነው፡፡

በአመክሮ ተቀጪው እንዲለቀቅ ፍ/ቤት ሲያዝዝ የፈተናው ጊዜ ቢያንስ ሁለት ዓመት ሲሆን ከአምስት ዓመት የማይበልጥ ነው፡፡ በአመክሮ የመፈታት ዕድል ያገኘው ተቀጪ የዕድሜ ልክ እስረኛ ከሆነ ግን የፈተና ጊዜው ከ5 ዓመት ማነስ እና ከ7 ዓመት መብለጥ የለበትም (የወ/ህ/ቁ 204)፡፡

ግለ መመዘኛና መወያያ ጥያቄዎች

1. ጥፋቱን አምኗል ተብሎ የተቀጣ ይግባኝ ባይ በጥፋተኝነት ውሣኔ ላይም ይግባኝ ቢጠይቅ ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት መውሰድ ያለበት እርምጃ ምንድነው?

2. በቅጣት ውሳኔ ላይ ቅጣቱ በዝቷል ተብሎ በቀረበ ይግባኝ ዐ/ሕጉ መልስ ሲሰጥ ፍርድ የሰጠው ፍ/ቤት በሕጉ ከተደነገገው ቅጣት አሳንሶ የቀጣው ስለሆነ ቅጣት ሊጨመርበት ይገባል ቢልና ሕጉም ሲታይ እውነትም በሕጉ ከተደነገገው በታች ሆኖ ቢገኝ ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት ምን ማድረግ አለበት? ለምን?
3. በወንጀል ይግባኝ ጊዜ ያስቀርባል አያስቀርብም የሚል አሰራር ይቻላል ወይ?
4. የጽኑ እስራት ፍርደኛ በተለይ በእስር ላይ እያለ በፍ/ቤት ውሳኔ ላይ ስለ መብት መሻሩ ሳይጠቀስ ቢዘለል ለምስክርነት መቆጠር ይችላል ወይ?
5. በገደብ ለመለቀቅ የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታዎች ምንድን ናቸው?
6. ለተበደለ ወገን ካሳ ያልከፈለ ተከሳሽ በወ/ህ/አ 197/2 መሰረት በገደብ ሊለቀቅ ይችላል ወይ?
7. በገደብ ለመለቀቅ በራስ ዋስትና መፈረም በወ/ህ/አ 197/2 መሰረት በቂ ሊሆን ይ ችላል ወይ?
8. በአመክሮ ለመለቀቅ የሚያስፈልጉ ቅድመ ሁኔታዎች ምንድናቸው?

<u>አጠቃላይ የመወያያ ሃሳቦች</u>

1. በወ/ህ/አንቀጽ 18/2/ ድንጋጌ የተመለከተዉን ወንጀል ይመርምሩ። ይህ ወንጀል በየትኛዉም መንገድ ኢትዮጵያን የሚነካ/የሚመለከት አይደለም። ይህ ከሆነ ከወ/ህ/አንቀጽ 11 ጀምሮ የተዘረዘሩት ወንጀሎች ላይ ኢትዮጵያ ሥልጣን እንዲኖራት የተደረገዉ ወንጀሎቹ በአንድ መልኩ ወይም በሌላ ኢትዮጵያን ስለሚመለከቱ በመሆኑ ይህን ከሃገሪቱ ጋር የሚያገናኘዉ ምንም ነገር የሌለዉን ወንጀል የመዳኘት ሥልጣን በህግ መስጠት ከምን ትንታኔ የሚነሳ ይመስልዎታል?

2. የፌዴራል ፍርድቤቶችን የሚመለከቱ ህጎጋት የፌዴራል ፍርድቤቶች የዳኝነት ሥልጣን ያላቸዉ በፌዴራል መንግሥት በወጡ ህግጋት መሰረት ወንጀል በሆኑ ጉዳዮች ላይ ነዉ ይላሉ /አዋጅ ቁ 25/1988 ቁ 3 ይመለከቷል/፡፡ከዚህ አንፃር ከፌደራል የዉክልና ስልጣን የሌላቸዉ የክልል ወረዳ ፍርድ ቤቶች እና በአሁኑ ጊዜ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድቤት በተቋቋመባቸዉ አንዳንድ ክልሎች የክልሎቹ ጠቅላይ ፍርድቤቶች የወንጀል ጉዳዮችን የሚያዩበት የህግ መሠረት የላቸዉም፣ ምክንያቱም የወንጀል ህግ የሚወጣዉ በፌዴራል ህግ አዉጪ ነዉ፣ በነዚህ ህጎች መሰረት ሥልጣን ያላቸዉ ደግሞ የፌዴራል ፍርድቤቶች ናቸዉ የሚሉ ወገኖች አሉ። ይህን ክርክር ምን ያህል ይቀበሉታል

3. ነገሩ ሊሰማ በተቀጠረበት ቀን ከሳሽም ተከሳሽም ምስክሮቻቸዉን ይዘዉ እንዲቀርቡ የሚጠይቅ አሰራር ተከሳሹ ቀርቦ ቢያንስ የእምነት ክህደት ቃሉን ባልሰጠበት ሁኔታ ስለሆነ ከተከሳሹ ንጹህ ሆኖ የመገመት መብት አንፃር ያለዉን እንድምታ አንስተዉ ይወያዩ

4. ተከሳሹ ጠበቃ እንደሌለው ገልፆ መንግስት እንዲመድብለት ከጠየቀ ጉዳዩን የያዘዉ ፍርድ ቤት በበኩሉ ተከሳሹ ያለጠበቃ ቢከራከር የፍትህ መጓደል ያጋጥማል ብሎ ካሰበ በመንግስት ወጪ ጠበቃ ይመድብለታል፡፡ በዚህ ረገድ በተለይም ያለጠበቃ መከራከር የፍትህ መጓደል ሊያስከትል የማይችልበት አጋጣሚ አለ ብሎ መከራከር ይቻላል ወይ በሚለዉ ላይ ይወያዩ

5. ክስ ማንሳት በአሁኑ ጊዜ ገደብ ያልተደረገበት በመሆኑ ወይም የነበሩበት ገደቦች የተሻሩለት ሂደት በመሆኑ የክስ ማንሳት ጥያቄ በዐቃቤህግ ሲቀርብ ፍርድቤቶች ሊቀበሉት የሚገባ ይመስላል፡፡ ሆኖም በዚህ ጊዜ የክስ ማንሳቱ ተግባር በተከሰሰዉ ሰዉ ላይ የሚያስከትላቸዉ የመብት ጉዳቶች ይኖሩ እንደሆን ፍርድቤቶች ሊመረምሩ እና የክስ ማንሳት ጉዳይን ሊፈቅዱ ወይም ሊከለክሉ ይችሉ እንደሆነ ይወያዩበት፡፡

6. ዳኞች በምስክር መስማት ጊዜ ጥያቄ የመጠየቅና እዉነቱን የመመርመር ሥልጣን አላቸዉ፡፡ ከሕጉ አነጋገር ተነስተን ዳኞች ምን ዓይነት ጥያቄ ማንሳት እንዳለባቸው ብንመረምር ሕጉ የሚለው "ማናቸውንም" ጥያቄ ነው:: በተግባር ያለው አካሄድ በተለይ ያለጠበቃ የሚከራከሩ ተከሳሾች የዋና ጥያቄ ምንነትና እንዴት እንደሚቀርብ ባለማወቃቸው ወደ ማዘበራረቅ ስለሚገቡ ዳኞች ራሳቸው ዋና ጥያቄ ሳይቀር ሲጠይቁላቸው ይታያል:: ይህ ምን ያህል ተገቢ ነዉ? የገለልተኝነትን መርህ አይጥስም?

7. የፈረደው ፍ/ቤት ወይም ማረሚያ ቤቱ የይግባኝ ማቅረቢያ ጊዜ ያለፈው በእነሱ ምክንያት መሆኑን ለይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት ካረጋገጡ የይግባኝ ማስፈቀጃ እንዲቀርብ ማድረግ ብዙም ትርጉም ያለው አይመስልም፡፡ ከዚህ አኳያ በሚከተሉት ላይ ይወያዩ

- *የይግባኝ ማመልከቻዉ መጀመሪያ የሚቀርበዉ ፍርዱን ለሰጠዉ ፍርድቤት እንደመሆኑ ይግባኙን አልቀበልም የሚለዉ ፍርዱን የሰጠዉ ፍርድቤት ነዉ? ስለዚህ ይህ ፍርድቤ ነዉ ይግባኙ በጊዜ አለመቅረቡንና ምክንያቱን መርምሮ ዉሳኔ የሚሰጠዉ ወይስ ሌላ ፍርድቤት? ሥነሥርዓቱስ?*

- *ይግባኙ ተቀባይነት አግኝቶ የሚቀርብ ቢሆን ለመልስ ሰጭዉ መቼ ነዉ ቅጂዉ የሚደርሰዉ? እንደ ሥ/ሥ/ቁ/ 187/4/ ለፈረደዉ ፍርድቤት እንደቀረበ በዚሁ ፍርድቤት የመዝገብ ሹም አማካይነት ወይስ በይግባኝ ሰሚዉ የመዝገብ ሹም?*

8. በወንጀል ይግባኝ ጊዜ ፍርድ ለማገድ ይግባኙ ያስቀርባል አያስቀርብም የሚል ዉሳኔ እስኪሰጥ ድረስ መቆየት የግድ ያስፈልጋልን? የፍትሃብሄር ዉሳኔ የሚታገድበትን ሁኔታ ከሚገዙት የፍትሃብሄር ሥነሥርዓት ህግ ድንጋጌዎች ቁ

332-336 አኳያ ይወያዩበት፡፡ በወንጀል ይግባኝ ያስቀርባል አያስቀርብም የማለት ሂደት አስፈላጊነት ላይም እንዲሁ

9. በወ/መ/ህ/ሥ/ሥ/ቁ 202/3/ እንደተደነገገዉ ተከሳሽ በሌለበት የተሰጠዉን ፍርድ ቀሪ ለማስደረግ የሚቀርበዉን ማመልከቻ

‹‹…ፍርድ ቤቱ ሳይቀበል ቀርቶ ዉድቅ እንዲሆን በመወሰኑ ይግባኝ ማለት አይቻልም፡፡ ነገር ግን ስለተፈረደበት ቅጣት ብቻ ማመልከቻዉ ዉድቅ እንዲሆን ከተወሰነበት ቀን እንስቶ በአስራአምስት ቀን ጊዜ ዉስጥ ይግባኝ ቢል አይከለከልም፡፡››

የይግባኝ ክልከላዉ ማመልከቻዉን በሚመለከት በተሰጠዉ ዉሳኔ ላይ ብቻ ነዉ ወይስ በዋናዉ ፍርድ ላይ ጭምር ነዉ?